

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
Alexandru D. Xenopol
ARAD

UFRP
Uniunea Ziaristilor Profesioniști
din România
Filiala „Ioan Slavici” Arad

ATENEU ARĂDEAN

REVISTĂ DE CULTURĂ

Anul 5, Nr. 7

2024

BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ
Alexandru D. Xenopol
ARAD

Uniunea Ziaristilor Profesioniști
din România

ATENEU ARĂDEAN

REVISTĂ DE CULTURĂ

Anul 5, Nr. 7

2024

ATENEU ARĂDEAN - Nr. 7, 2024

Periodic de cultură editat de Biblioteca Județeană „Alexandru D. Xenopol” Arad
în colaborare cu Uniunea Ziaristilor Profesioniști din România – Filiala „Ioan Slavici” Arad

Volum tipărit cu sprijinul Consiliului Județean Arad,
prin Biblioteca Județeană „A. D. Xenopol” Arad

DIRECTOR FONDATOR: Doru Sinaci
REDACTOR-ȘEF: Lucia Bibarț
REDACTOR-ȘEF ADJUNCT: Darian Paraschiv

SENIORI EDITORI:
Gheorghe Schwartz - Arad
Lidia Vianu - București
Gheorghe Vidican - Oradea

CONSILIUL EDITORIAL:
PREȘEDINTE: Sorin Bulboacă
VICEPREȘEDINTE: Gabriela Tatiana Gureanu
VICEPREȘEDINTE: Vasile Filip

REDACTORI DIASPORA:
Dorina Brândușa Landén - Suedia
Angela Nache Mamier - Franța
Dorel Tătaru - SUA
Elisabeta Boțan - Spania

REDACTORI ASOCIAȚI:
Ioana Nistor
Florica R. Căndea
Maria Pantea
Gabriel Căsap
Sebastian Dragoș Bunghez
Horia Truță
Ioan Tuleu

GRAFICĂ ȘI TEHNOREDACTARE: Marius Radu - www.therightangle.ro

*Revista își rezervă dreptul de a selecta materialele primite la redacție,
conținutul acestora este responsabilitatea autorilor*

CUPRINS

BIBLIOTECA, CARTE, SCRIS, TIPAR

Lucia Bibarț - Editorial - Nicolae Covaci, haiducul	9
Doru Sinaci - Notițe biografice despre Andrei Mocioni - un material prezentat de către Vincențiu Babeș în plenul Academiei Române, la 19 martie 1882	11
Beatrice-Mihaela Moțiu - Biblioteca Orășenească Pecica	19
Gabriel Constantinescu - De la foarfece și lipici trecând prin... ghilotină, la scanare pentru a face cuvântul scris să dureze	22
Gabriel Roman - Volumul „Arad Goes Forward!” - o nouă punte culturală cu deschidere către lumea anglofonă	25
Marius Stoica - Învățare STEAM prin proiecte DIY, Open Source și Citizen Science la Makerspace	27
Darian Paraschiv - Portret de bibliotecar: Mihaela Blaga	30

TRIBUT NICOLAE COVACI

Șerban Foață - Amintiri de prin Phoenicia	37
Anca Bălălău - Rock On, acolo în veșnicie, maestre Nicu Covaci!	39
Ionuț Țene - Nicu Covaci a realizat sinteza etno-rock în muzică, ceea ce nu au reușit poeții milenariști de azi în poezie!	42
Simona L. Neumann - „Nu uita să-ți întărești șira spinării”!	44
Ovidiu Balint - Phoenix, la 40 de ani	45
Ovidiu Pecican - Nicu COVACI	47
Bogdan Crețu - Phoenix	47
Cristi Tabără - Valoarea fără diplomă și diploma fără valoare	48
Ștefan Both - Nicu Covaci, liderul carismatic al trupei Phoenix	59
Dorel Sândesc - Nicu Covaci-un gigant pentru cultura română	50

ACTUALITATE

Antoniu Martin - România în orizontul alegerilor din 2024	55
Valentin Gros - Don Petre, un don al condeiului	57
Lajos Nótáros - În căutarea inefabilului feminin la festivalul de teatru underground din Arad	59

PATRIMONIUL CULTURAL

Lavinia Betea - 5 zile la Paris	65
Mihaela Simion - Descoperiri arheologice uluitoare în România	72
Florina Păsculescu - Statuia Sfântului Florian	74

ISTORIE

Ion Negrei - Votarea de către Sfatul Țării a Declarației de Unire a Republicii Democratice Moldovenești (Basarabiei) cu România. 27 martie 1918	81
Maria Alexandra Pantea - Petru Pipoș, un intelectual uitat	86
Antoniu Martin - Despre ce discutau masonii din Vestul României la întâlniri în preajma anului 1900	89

ȘTIINȚĂ - EDUCAȚIE

Mădălina Chitez - Lectura, școala, viitorul	95
Anton Ilica - Petru Maler Câmpeanu: un arădean, absolvent de Preparandie, membru onorific al Academiei Române	103

CREDINȚĂ

Ionuț Țene - Mihai Eminescu: poet și gânditor creștin-ortodox	111
Gheorghe Romeo Blaj - Fecioara Maria și glorificarea luminii dăinuitoare în poezia lui MIHAI EMINESCU	115
Lucian-Victor Baba - Profetul Moise reliefat în Pentateuch	120

LITERATURĂ: POEZIE, ESEU, PROZĂ, CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ, TRADUCERI

<i>Proză</i>	
Ludex-2 tălmăciri de Șerban Foarță	133
Gheorghe Schwartz - UBI SUNT?	134
Ildikó Gábos-Foarță - Dinamica fluidelor	141
Basil Mureșan - Dormind pe diagonală	144
<i>Poezie</i>	
Linște, se rescrie istoria - Adrian ALUI GHEORGHE	146
Veronica Balaj - Hologramă de Iulie	150
Eugenia Ponta Pete - Unde durerea nu mai doare	155
Paul Văleanu - Debut. Momente și linii	158
<i>Critică și Istorie literară</i>	
Zenovie Cârlogea - „Dulcea Bucovină” – cea din țară și cea de dincolo de graniță	163
Felix Nicolau - Rădăcinile nu sunt amare	170
<i>Traduceri</i>	
Angela Nache Mamier - Somnul pădurilor	173
Iuliana Mocanu, student M T T L C București - Autor tradus: Marina Sánchez	176

ARTE

Radu Cazan - Minutul de Teatru	186
Codin Șimonca-Oprița - Expoziția „Brâncuși” de la Centrul Național de Artă și Cultură „Georges Pompidou” și spectacolul „Notre Sacre”. Impresii	188
Lucreția Berzințu - Interviu cu dirijorul Cristian Sandu	192
Alexandru Chiriță - Bright Side of the Moon	198

INEDIT

Ștefan Grigorescu - Aurel Guga, cel dintâi mare fotbalist român	201
Florica R. Cârdea - Hans Fackelmann (45 de ani de (pe) trecerea din viață. Portret (aproape) sentimental	206
Ioan Tuleu - Tragedie din iubire neîmpărtășită	211

BIBLIOTECA, CARTE, SCRIS, TIPAR

Nicolae Covaci, haiducul

*Lucia Bibarț
cronicar cultural, Arad*

Despre Nicolae Covaci, fondatorul, liderul, creierul și tăria trupei românești rock, Phoenix, nu se poate vorbi decât cu putere, apăsător și tunat. Pentru că el însuși a fost o forță umană rar întâlnită. O forță care și-a concentrat toată vitalitatea, cea intelectuală și fizică, plus inspirația dumnezeiască și munca până la epuizare, în descoperirea sonorităților și meșteșugul îmbinării lor, în muzică.

Muzica i-a fost femeie, supunând-o și înflorind-o, familie, educând-o și sporind-o și altar în fața căruia plângi și râzi cu sinceritatea spovedaniei, a dezgolirii de fățarnicie, ești așa cum nu te mai știe nimeni, nici tu însuși.

Nicolae Covaci a făcut ceea ce fac marii, colosalii artiști: a trăit, a ars și a crezut într-o idee, în menire, în drum, pe care le-a urmat cu orice risc. Dacă a fost nevoie a împărțit pumni, dar a spus exact ce a gândit, a tras după el trupa, România, ca o locomotivă, ca sutele de cai putere metalici cu a căror galop nebun se măsură.

Ca un cal sălbatic, n-a suportat nici măcar vederea șeii, a izbit cu copita pe cel care s-a alintat că i-ar putea ajusta puțin coama, versul, căutătura, degetele pe grif, gândul.

Extrem de greu de suportat, de avut în preajmă, un lider cu metodele medievale ale

voievozilor și haiducilor pe care-i cânta și pe care ni i-a fixat bătând cuie profesionalismului în mintea noastră de români molcuți, iubitori de pace, blajini, indiferenți și nu degrabă săritori, precum ne-ar fi vrut. Muzica lui, a Phoenixului, pe care n-a obosit să-l schimbe, întinerească, reunească, reprezintă magistralul său exemplu, școala lui aprigă, ca firea sa de haiduc, inflamabilă și opozabilă, exemplul său deschis și răsunător către neamul din care a simțit până-n măduvă și până la durere că face parte. Lupta lui cu autoritatea românească, cu cea străină, cu impostura în viață ca-n artă, în dragoste ca-n război, e cursul lui neobosit, susținut de vorba dură sau drăgăstoasă cu care ni s-a adresat adesea nouă, poporului său.

O luptă ÎN CARE CREZI – ne spune el, se duce până la capăt, cu sudoare, sânge, strigăte aprige și vijelioase rotiri ale paloșului sau ale chitării, depinde în ce moment te găsești ca neam, ca istorie.

Dreaptă coloana, dârză privirea, curat gândul și harnic brațul! Acesta a fost crezul, viața haiducului român, Nicu!

A râs și a plâns, a riscat și a trăit, în glorie sau mizerie, a iubit și a părăsit, a împărțit cu dărnicie din darurile lui umane și artistice cui a fost capabil să le primească. A flămânzit și s-a îmbuibat, a suferit însingurat de țară și de prieteni, s-a simțit neînțeleș și trădat. A fost fericit când sufletele spectatorilor vibrau alături de tremolourile viorii sau ale chitării – cu Manfred (Mani) Neumann, Costin Petrescu, Josef (Ioji) Kappel-, când inimile băteau în ritm rock eliberator de frustrări, sudalme, neîmpliniri, energii subterane, asemeni strămoșilor odihniți în pământul acesta pulsând ca inima tobelor din Phoenix, bătute de Valeriu Sepi sau Țândărică.

Muzica lui, muzica lui Phoenix, trezită din măruntaiele istoriei, cu toți moșii și strămoșii neamului înverziți și ieșind din morminte, ne-a înviat. Ne-a destupat urechea atentă spre cadențe superficiale și postmoderne și ne-a reconectat la origini, frământându-ne ca măicuțele noastre pâinea-n covată, împletindu-ne cu acestea atât de tainic, încât nici un cataclism nu le mai poate astupa nici șterge.

Poate doar apocalipsa îngăduită de Dumnezeu și pe cărarea căreia am apucat-o deja.

Sunetele stârnite de Phoenix, trezite și ele din somnul ancestral ne-au revigorat. Lor li s-au alăturat cuvintele, pentru că Cuvântul își aclamă mereu întietatea, chiar și-n fața sunetului. Măsluite frumos și încărcate cu miez de unii dintre zicătorii poeți ai vremilor noastre, ca Șerban Foarță, alt nebun stârnitor de nestârnit și Andrei Ujică, întâmplarea muzicală Phoenix s-a făcut!

Ea a durat din noi, românii, balcanicii, europenii, fericții posesori ai unui extraordinar tezaur pe care nu-l vom pierde ca pe cel din Rusia, pentru simplul fapt că nu-l gestionează politrucii și pentru că s-a ascuns nu în băncile lumii, ci în pădurea sufletelor noastre haiducite din care niciun cotropitor, niciun venetic, niciun revizionist și nici ist, vechi sau contemporan, nu ni-l poate înstrăina.

Asta a reușit Phoenix! Asemeni marilor artiști ai neamului și ca cei ai lumii în culturile lor: să ne branșeze la comorile de neatins ale identității noastre, fixându-ni-le, refixându-ni-le-n sânge pentru veșnicie. Și-n simbol.

Putem face apel la ele în momente de restriște istorică, de secetă culturală ca să ne îmborsăvim sângele stătut, prea odihnit și diluat. Să renaștem, ca pasărea Phoenix, sub acordurile haiducului Covaci.

Deloc întâmplător și de neuitat versul: „Fie să renască numai cel ce har are de-a renaște, curățit prin jar, din cenușa-i proprie și din propriu-i scrum...”- geniali Foarță și Ujică!

Nicu Covaci este pasărea noastră Phoenix, paloșul și trezirea noastră!

De câte ori îi vom asculta muzica și zicerea, „Iată, vine din nou cel hrănit cu numai rouă...”, vom Renaște.

Cu el. El în noi. Noi în noi!

<https://www.youtube.com/watch?v=CjIjyPgoq3w> - Maria Casandra Hausi - Cocoșii negri

Notițe biografice despre Andrei Mocioni un material prezentat de către Vincențiu Babeș în plenul Academiei Române, la 19 martie 1882

Doru Sinaci
istoric, jurnalist Arad

La 22 aprilie 1866, prin decretul Locotenenței Domnești a Principatelor Române se înființează „Societatea literară română”, instituție cultural-științifică fundamentală a statului modern, cunoscută, trei ani mai târziu, sub numele de Academia Română. Încă de la constituire, tânăra Academie va reuni sub cupola ei personalități și oameni de cultură din întreg spațiul locuit de români, astfel că din Banat vor fi invitați să devină membri titulari Andrei Mocioni și Vincențiu Babeș¹.

Vincențiu Babeș își începuse activitatea profesională în anul 1846, ca funcționar la tribunalul din Arad, tot din acel an funcționând și la Preparandia arădeană ca profesor suplinitor. Doi ani mai târziu, la 12/24 aprilie 1848, Vincențiu Babeș semna, alături de colegul său de catedră preparandială, Ioan Arcoși, o circulară adresată tuturor românilor din Banat pentru a trimite delegați la Pesta în vederera unei conferințe prin care să se decidă strategia politică de urmat în contextul mișcărilor revoluționare din

Monarhie². Începând de acum, Vincențiu Babeș se va impune în fruntea luptei românilor din Monarhie pentru obținerea de drepturi naționale, iar la Arad fruntașul bănățean găsea un teren cât se poate de fertil de acțiune. În orașul de pe Mureș funcționa *Episcopia Ortodoxă a Ienopolei, Hălmagiului, Orăzii Mari și părților adnexe din Banatul Timișan*, unde arădenii reușiseră încă din anul 1829 să întronizeze un episcop român, în persoana lui Nestor Ioanovici³. Tot la Arad funcționa, din anul 1812, *Preparandia*, școală care pregătea învățători și preoți (mai ales după anul 1822, când se înființează și Institutul Teologic) pentru întreaga zonă a Banatului și Crișanei, iar profesorii preparandiali se vor reuni într-un veritabil comandament național, de unde vor coordona, împreună cu prelații de la Episcopie, întreaga activitate cultural-națională a românilor ortodocși din partea apuseană

1 George Cipăianu, *Vincențiu Babeș (1821-1907)*, Editura Facla, Timișoara, 1980, p. 145.

2 Vasile Popeangă, *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea (1821-1867)*, Arad, 1979, p.13.

3 Pavel Vesa, *Episcopia Aradului. Istorie. Cultură. Mentalități (1701-1918)*, Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2006, pp. 94-96.

a spațiului etnic⁴.

Astfel, „în crăiescul, împărătescul institut pedagogicesc al Nației de legea grecească ne-unite românești din Împărăția Austriei”⁵, Alexandru Gavra elaborează un plan cât se poate de îndrăzneț pentru acea vreme pentru inițierea unei societăți pe acțiuni, cum s-ar numi în zilele noastre, sau a unei „ortăcii”, după cum o gândea Gavra, numită *Ateneul românesc și Cabinetul muzelor române*, care să se ocupe cu editarea scrierilor de folos pentru români, cu lățirea cunoștințelor în rândul poporului, cu încurajarea scrierii de cărți românești și, în final, cu difuzarea acestora printre români⁶. Planul „ortăciei bibliograficești” este trimis de către Alexandru Gavra la Viena, spre competentă aprobare, în primăvara anului 1833, iar de acolo ia drumul tuturor petițiilor, lăcrămațiilor, plângerilor sau memorandumurilor inițiate de către români în acea vreme: la Consiliul locotenențial ungar, care-l dirijează către comitatul Aradului, care-l îndreaptă la mitropolia de la Carloviț, unde episcopul Ștefan Stratimirovici îl ține în sertare vreme de un an. Răspunsul ierarhului este unul negativ, argumentându-și ostilitatea față de proiectul lui Alexandru Gavra prin temerea față de o posibilă mânuire abuzivă a banilor ortacilor, iar dacă autoritățile prea-înalte vor încuviința, totuși, proiectul dascălului arădean, să nu se admită nicidecum tipărirea cărților românești în

alfabet latin. În realitate, nu Gavra, ci autoritățile comitatense arădene propuseseră utilizarea literelor, nu a slovelor, tocmai pentru a-i distanța pe români de slavi și a-i apropia de biserica unită cu Roma. Urmează re-trimiterea dosarului către comitat, apoi către Consiliul locotenențial și, în final, re-ajunge pe masa împăratului Francisc în luna septembrie a anului 1834. Proiectul lui Gavra „dospește” pe masa împărătească până în luna februarie a anului 1842, când răspunsul parcurge iarăși calea întortocheată a petiționarismului, de data aceasta cu apostila împărătească: în prezent, cererea lui Alexandru Gavra nu mai este de actualitate. Proiectul lui Alexandru Gavra cuprindea și un ziar, intitulat „*Ateneul românesc*”, proiectul primului număr fiind disponibil astăzi pe site-ul Bibliotecii Județene „*Alexandru D. Xenopol*” Arad, atât în scrierea chirilică originală, cât și transliterat.

Acesta este, în linii mari, modelul de înaltă trăire națională pe care îl găsește Vincențiu Babeș la Arad în anul 1846, iar eminentul intelectual bănățean se va integra perfect în această atmosferă.

În luna mai a anului 1880, moare Andrei Mocioni, liderul românilor bănățeni de la acea vreme⁷. La solicitarea Academiei Române, Vincențiu Babeș primește „*onorifica însărcinare de a culege toate posibilele notițe biografice despre răposatul nostru coleg Andrei Mocioni*”⁸,

4 Doru Bogdan, *Preparandia din Arad în conștiința cultural-istorică a epocii sale 1812-2012*, Editura Nigredo, Arad, 2012, pp.15-17.

5 Cornelia Bodea, *Acum o sută de ani...*, în „*Hotarul*”, V, nr. 5, mai 1938, p. 204.

6 Iosif Pervain, *Studii de literatură română*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1971, p. 241.

7 Teodor Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1939, p. 99.

8 Vincențiu Babeș, *Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului Andrei Mocioni, membru al Academiei Române*, Tipografia Academiei Române, 1883, p. 1.

lucrare pe care o va citi în plenul înaltului for științific bucureștean la 19 martie 1882⁹. În elaborarea prezentei lucrări, am în față un exemplar original al broșurii lui Vinčențiu Babeș, care poartă și o dedicație olografă a autorului: „*Amatului și stimatului meu amic Dr. George Popa*¹⁰” - aflătoare în colecțiile Bibliotecii Județene „Alexandru D. Xenopol” din Arad.

Încă de la începutul lucrării sale, Vinčențiu Babeș face mențiunea că Andrei Mocioni „*nu s-a impus atenției publice prin scrieri erudite sau opere literare*”, ci a strălucit „*prin fapte și sacrificii... fiind un înfocat luptător politic național, și un mare Mecenat*¹¹”. Căutând să evidențieze în fața academicienilor români originea familiei Mocioni, Vinčențiu Babeș menționează orașul Moscopole, al doilea centru urban din Imperiul Otoman, după Constantinople, oraș locuit în exclusivitate de către aromâni. Venirea Mocioneștilor în Monarhia Habsburgică este datată de către Vinčențiu Babeș pe la sfârșitul secolului al XVII-lea, când un reprezentant al familiei Mocioni este menționat în oștirea lui Eugeniu de Savoia, fiind ucis în bătălia de la Zenta din anul 1697, iar un altul, Petru Mocioni, este înscris la

1716 ca fiind preot „*duhovnic de tabără*¹²” în armata aceluiaș prinț. Remarcăm faptul că Vinčențiu Babeș face precizarea că Mocioneștii părăsesc Balcanii sub presiunea turcilor, pentru „*a se trage cu familiile lor încoace, spre Dacia lui Traian și a se adăposti în Ungaria*”¹³. Firește, mențiunea „*Dacia lui Traian*” este utilizată de către Vinčențiu Babeș pentru a încălzi spiritele academicienilor români reuniți la București. Cât despre venirea Mocioneștilor din Moscopole și stabilirea lor în Monarhia Habsburgică, deși Vinčențiu Babeș evită să facă o precizare clară legată de vreo dată oarecare, astăzi știm că această deplasare a aromânilor din Balcani către Monarhia Habsburgică este un proces care se petrece pe parcursul mai multor decenii, începând cu sfârșitul secolului al XVII-lea. Mai ales după distrugerea orașului Moscopole din anul 1769¹⁴, aromânii din Balcani¹⁵ se vor stabili fie

---

12 *Ibidem*, p. 3.

13 *Idem*.

14 Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică (Studii istorice, ediție îngrijită și note de Cornelia Papacostea-Danielopolu, studiu introductiv de Nicolae-Șerban Tanașoca)*, Editura Eminescu, București, 1983, p. 380, nota 79: „*Prima năvălire asupra Moscopolei cu incendiere a avut loc în anul 1769, după cum se vede în Cronica Prodromului: „În anul 1769 n-au dat nimeni nici o para (adică nu s-a dat nici o donație la mănăstire), deoarece în anul acesta au venit (turco-albanezii) și au jefuit mănăstirea și orașul, iar multe case au ars”... iar mai jos: „În iunie 1769 ziua anuală a târgului, nici un obol nu s-a adunat, deoarece vestita Moscopole s-a ruinat și s-a nimicit pe deplin*”.

15 Maria Berényi, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Giula, 2000, pp.6-7 (În luna aprilie 1775, Locotenența domnească conscrie 4 categorii de comercianți greci și aromâni: 44 care au depus jurământul față de împărat și plătesc impozite, 3 care urmează să depună jurământul de credință, 4 care

---

9 George Cipăianu, *Vinčențiu Babeș (1821-1907)*, Editura Facla, Timișoara, 1980, p. 151.

10 George Popa (1841-1897), pedagog roman. A studiat dreptul la Budapesta și filosofia la Viena, după care a fost desemnat referent școlar al Consistoriului din Oradea. A funcționat și ca redactor-responsabil al ziarului „*Albina*” (vezi: *Correspondența lui Vinčențiu Babeș (scrisori primite)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1976, p. 191, nota nr. 4).

11 Vinčențiu Babeș, *Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului Andrei Mocioni, membru al Academiei Române*, Tipografia Academiei Române, 1883, p. 2.

în Viena și în jurul acesteia, fie în principalele centre comerciale din Ungaria¹⁶, bucurându-se de înlesnirile produse de Edictul de Toleranță din 25 octombrie 1781¹⁷, dar și de protecția oferită de Iosif al II-lea prin Ordonanța specială din 1783, care decreta, printre altele, că „... rații și grecii neuniți, care se ocupă cu comerțul în regiunea respectivă, în special la Buda, Pesta, Segra, Sânt-Andrei, trebuie să fie păziți în mod special de orice primejdii, pentru că în adevăr ei fac schimb de mărfuri spre marele folos al statului”¹⁸.

Aromânii din Balcani reușiseră să-și păstreze sub turci o mare parte dintre privilegiile de care se bucuraseră în vremea împăraților bizantini, bucurându-se de autonomii locale, de viață spirituală ortodoxă, de acces la educație sau de beneficiile libertății de mișcare și ale colportajului comercial¹⁹. După bătălia de la Lepan-

---

sunt supuși sultanului și fac comerț doar cu produse orientale și 20 care sunt supuși sultanului, nu plătesc impozite și nu au dreptul de a face comerț).

16 D. I. Popovici, *Aromânii ca negustori în sec. XVII și XVIII în Serbia și Austro-Ungaria*, București, Tipografia „Dorneanu”, 1934, pp. 90-95. (În 1874 funcționau în Ungaria 10 companii „grecești” (aromânești n.n.): Tokay, Diószeg, Eger, Eszék, Gyöngyös, Kecskemét, Miskolc, Pesta, Pétervárad și Világosvár).

17 Ioan Horga, *Edictul de Toleranță și efectele sale în Crișana (1781-1784)* în „Tentația istoriei i în memoria profesorului Pompiliu Teodor”, volum coordonat de: Nicolae Boșcan, Ovidiu Ghitta, Doru Radosav, Preșa Universitară Clujeană, 2003, pp.627-628. Conform Edictului de Toleranță din 1781, „*acatolicii*” puteau să posedă proprietăți, să-și trimită copiii la școală, să practice meserii în interiorul orașelor, să beneficieze de onoruri academice, să dețină funcții civile, să-și construiască biserici etc.

18 D. I. Popovici, *op. cit.*, p.87.

19 Nicolae Iorga, *Istoria românilor din Peninsula*

to (1571), venețienii pierd controlul comercial asupra Peninsulei Balcanice, iar locul lor va fi preluat de către aromâni. Având obiceiul să se așeze pe lângă drumurile importante, aromânii se vor impune în transportul terestru (cărăușie, caravane etc.) precum și în manufacturarea sau comercializarea unor produse aflate la mare căutare, pornind de la arme, până la țesături, arămuri sau bijuterii. Pe marea rută comercială de la Smedria, la Constantinopol majoritatea hanurilor erau deținute de către aromâni, care „aveau magistrații lor, o poliție interioară, o jandarmerie a caravelor și a drumurilor (*armatoli*), erau organizați în bresle, beneficiau de asistență socială, libertate religioasă, învățământ etc.”²⁰.

După 1700 orașul Moscopole devine un mare centru economic și cultural, întreținând relații comerciale cu Veneția, Triestul și Lipsca²¹. Într-un studiu geografic publicat la Viena, în anul 1791, sub îngrijirea lui Daniil Ieromonahul și Grigorie Ierodiaconul, sunt menționate 14 corporații care funcționau la Moscopole, printre care cele ale aurarilor, argintarilor, arămarilor, armurierilor, croitorilor, băcanilor, cismarilor, constructorilor și zugravilor, iar autorii studiului menționează, laudativ, starea orașului: „într-un cuvânt exista în Turcia un oraș împodobit cu

---

Balcanică (Albania, Macedonia, Epir, Tesalia etc.), Tipografia „Cultura Neamului Românesc”, București, 1919, p.38.

20 Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică (Studii istorice, ediție îngrijită și note de Cornelia Papacostea-Danielopolu, studiu introductiv de Nicolae-Șerban Tanașoca)*, Editura Eminescu, București, 1983, pp. 365-366.

21 *Idem* (apud: Dușan Popovici, *O Țințarima*, Belgrad, 1927, p.18).

toate cele ce împodobesc un oraș european”²².

Apogeul dezvoltării economice, sociale, culturale și spirituale a orașului Moscopole se va petrece în anul 1746, când patriarhul Ioasaf al Ohridei, aromân moscopolean la origini, lansează apelul pentru ridicarea unei Academii. Subscrierile sunt de-a dreptul impresionante: mitropolitul Castoriei donează 60.000 de aspri, egumenul mănăstirii Sf. Naum, 12.000, patriicienii moscopoleni, 25.000, iar corporațiile, 312.000. Edificarea Academiei era posibilă și datorită faptului că existau numeroși oameni de cultură aromâni la acea vreme în Balcani, începând cu patriarhul Ioasaf al Ohridei, cu mitropolitul Manduca al Castoriei, Ioan Chalkens, Dimitrie Pamperi²³, Teodor Cavalioti²⁴, Constantin Ieromonahul, Daniel Moscopoleanul, Constantin Hagi-Ghiorghe Ceagani etc.

După asedierea și distrugerea Moscopo-

---

22 *Ibidem*, p.359, nota 6.

23 Dimitrie Pamperi, medic, secretar și profesor la curțile domnești ale Mavrocordaților.

24 Teodor Anastasie Cavalioti (1718-1786), protoiereu al Moscopolei, predicator la tronul Primei Iustiniane a Ohridei (după 1750), profesor și director la Noua Academie din Moscopole, filolog, gramatic, poet. Deși poartă numele de „Cavalioti”, Victor Papacostea consideră că s-a născut la Moscopole, deoarece vorbea fluent greaca, macedoromâna și albaneza. În unele lucrări semnează și Teodor Anastasie Cavalioti Mitropolitul. Bursa de studii a lui Cavalioti a fost susținută de către corporația arămarilor. A avut un fiu, botezat cum se obișnuiește la aromâni, cu numele bunicului, care a trăit la Mișcolț, ca preot, refugiat probabil după distrugerea Moscopolei (vezi: Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică (Studii istorice, ediție îngrijită și note de Cornelia Papacostea-Danielopolu, studiu introductiv de Nicolae-Șerban Tanașoca)*, Editura Eminescu, București, 1983, pp.374-376.

lei, majoritatea aromânilor se vor stabili în Monarhia Habsburgică, păstrând totodată și tradiția organizării lor economice și sociale în corporații. Doar așa se poate explica succesul economic de care se vor bucura numeroase familii de aromâni care se vor stabili în Buda și în Pesta și care vor investi sume fabuloase de bani în proiectarea și ridicarea unor minunate palate, multe dintre acestea dăinuind până în zilele noastre. Palatul Nácó (Naco), de exemplu, ridicat în 1833 și proiectat de către renumitul arhitect Hild József, era considerat la acea vreme cel mai impozant palat din întreaga capitală a Ungariei. Tot de către același celebru arhitect au fost proiectate și palatele Szacelláry (Sachelarie) (1834), Grabovszky (Grabovschi) (1837), Lyka (Lica, posibil Luca) (1844), Bozda Naum (1845) sau Blana Éliás (1846). Existau și familii care posedau mai multe case, cum este cazul familiei Lyka, care avea 15, familia Mocioni, 17, la fel cum este și cazul familiilor Agoraszto, Muráty, Haris, Takátsy, Nedelko, Gozsdu, Náko, Lepora, Filtso sau Theodorovits, care dispuneau de mai multe imobile²⁵.

Vincentiu Babeș prezintă în fața academicienilor români arborele genealogic al familiei Mocioni, arătând că Andrei „*răposatul nostru coleg, a fost al doilea fiu al lui Ioan Mocioni de Foeni*”²⁶. După că prezintă parcursul educațional al defunctului academician român, Vincentiu Babeș realizează un admirabil portret lite-

---

25 Maria Berényi, *Cultură românească la Budapesta în secolul al XIX-lea*, Giula, 2000, pp. 8-12.

26 Vincentiu Babeș, *Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului Andrei Mocioni, membru al Academiei Române*, Tipografia Academiei Române, 1883, p. 5.

rar al acestuia: „*Andrei Mocioni era un bărbat frumos, de statură mijlocie, de temperament vivace, de o eleganță aleasă, cu voce pătrunzătoare; vorbea perfect limbile: latină, germană, maghiară, franceză, sârbă și română, anume și pe cea macedo-română, căci în casa părintească masi vârtos aceasta din urmă se folosea*”²⁷. Referitor la utilizarea dialectului aromânesc în familie, facem precizarea că acest obicei se păstrează în familiile aromânești până în zilele noastre, la fel cum se păstrează și conștiința națională românească, tradiția credinței ortodoxe și, pe cât posibil, căsătoriile exclusive între aromâni.

Carierea politică a lui Andrei Mocioni este menționată de către Vincențiu Babeș ca începând cu demnitatea de subprefect al județului Torontal, la 1843, iar în vremea revoluției pașoptiste atât Andrei, cât și fratele său, Petru, vor urma calea curentului național și pro-dinastic. Teodor Botiș, care în *Monografia familiei Mocioni* citează lucrarea lui Vincențiu Babeș ca fiind principala sa sursă de informare în ceea ce privește realizarea amplului capitol despre Andrei Mocioni²⁸, evidențiază pagubele materiale suferite către Andrei și Petru Mocioni, care se retrag de la moșia din Foeni din calea revoluționarilor: „*La 4 mai 1849, maiorul Ludovic Hank, din armata maghiară, dă ordin sublocotenentului Matei Reindl să confişte pentru stat moșia*

din Foeni a familiei Mocioni. Caii și vitele să le transporte la Uj-Pécs. Revoluționarii au făcut pagube în Foeni evaluate la 20.133 florini și 20 de creișari”²⁹. Având în vedere faptul că Teodor Botiș citează aceste date din procesul-verbal al „*comisiunii împărătești*” elaborat la 17 octombrie 1849, suntem îndreptățiți să considerăm că frații Andrei și Petru Mocioni au fost despăgubiți pentru pagubele suferite.

Atitudinea pro-dinastică a lui Andrei Mocioni, dar și insistențele unui alt mare aromân, episcopul Andrei Șaguna, îl determină pe Andrei Mocioni să accepte oferta imperială de a deveni comisar împărătesc pentru întregul Banat, în luna septembrie a anului 1849, demnitate din care va demisiona în anul 1852, ca urmare a politicii reacționare a guvernului imperial absolutist. În anul următor acceptă președinția Comitei centrale din Timișoara însărcinată cu introducerea cadastrării în Banat, dar în anul 1856 se retrage, împreună cu fratele său, Petru, din toate demnitățile imperiale³⁰.

La 1 octombrie 1858 se petrece un eveniment nefericit în familia Mocioni, fratele lui Andrei, Petru, fiind asasinat la Budapesta. Andrei se retrage la moșia din Foeni, iar după scurgerea anului de doliu, se căsătorește cu Laura Cernovici, din familia nobiliară de Macea și Orosinul Mic. Începând cu anul 1860, Andrei Mocioni este numit ca membru în Senatul imperial, reprezentând întreg Banatul. Alături de Andrei Mocioni, din Senat mai făceau parte Andrei Șaguna, ca re prezentant al românilor din Principatul Transilvaniei și de baronul Nicolae

---

27 Vincențiu Babeș, *Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului Andrei Mocioni, membru al Academiei Române*, Tipografia Academiei Române, 1883, p. 6.

28 Teodor Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1939, p. 31, nota 1.

---

29 *Ibidem*, p. 32, nota 1.

30 Vincențiu Babeș, *op. cit.*, pp. 8-11.

Apostol de Petrino, care-i reprezenta pe românii bucovineni. Remarcăm faptul că toți trei reprezentanții românilor din Senatul imperial erau de origine aromânească, acest lucru datorându-se în principal faptului că toți trei erau considerați ca fiind aristocrați.

Vincentiu Babeș prezintă în fața colegilor academicieni de la București doctrina politică pe care Andrei Mocioni o va susține în Senatul imperial: „... *Austria trebuie să se desfacă totalmente de Germania, trebuie să abandoneze totalmente tendința de a germaniza popoarele Orientului, trebuie să înceteze de a se identifica cu interesele claselor și popoarelor privilegiate și de a se sprijini exclusiv pe acestea; trebuie să-și pună ca bază a reconstrucției și consolidării sale interesele tuturor popoarelor și naționalităților, principiul egalității de drept național, politic, confesional și cultural pentru toate popoarele ei*”³¹.

Vincentiu Babeș nu insistă asupra anumitor divergențe apărute între Andrei Mocioni și baronul Petrino în ceea ce privește autonomia Bucovinei³², dar evidențiază colaborarea celor trei reprezentanți ai românilor în Senatul imperial în ceea ce privește susținerea limbii și naționalității ca patrimoniu sacru al popoarelor din Monarhie. Vincentiu Babeș le prezintă colegilor academicieni implicarea lui Andrei Mocioni în cazul secetei din anul 1863 care a calamitat

întreg Banatul, provocând foametea din anul următor, insistând asupra implicării românilor din Principatele-Unite care „în ședința Camerei de la 26 februarie 1864, văzurăm pe domnul C. A. Rosetti propunând un ajutor de 3.000 de galbeni, ajutor care a urcat apoi la suma de 6.000 de galbeni”³³.

Bursele oferite tinerilor studenți români de către Andrei Mocioni, precum și de către ceilalți membri ai nobilei familii Mocioni sunt evidențiate de către Vincentiu Babeș³⁴, după cum sunt menționate și preocupările lui Andrei Mocioni în ceea ce privește înființarea ziarului „*Albina*” la Viena, în anul 1866. Este cunoscută implicarea lui Vincentiu Babeș atât în ceea ce privește distribuirea stipendiilor școlare către

33 Vincentiu Babeș, *op. cit.*, pp. 19-20.

34 Vincentiu Babeș, *Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului Andrei Mocioni, membru al Academiei Române*, Tipografia Academiei Române, 1883, p. 18. Vezi și Teodor Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1939, pp. 94-95, nota 4: „În anul școlar 1865-1866 familia Mocioni avea 36 bursieri studenți la universitățile din Viena și Budapesta, la Academiile de drept din Oradea și Dobrițin și la liceele din Budapesta, Orade, Dobrițin, Arad, Timișoara, Seghedin, Lugoj, Nagy-Körös („*Crișul-Mare*”), Szarvas și Vârșet și unul: Nicolae Popescu, la Academia de pictură din Roma, având acesta din bugetul familiei un stipendiu de 655 floreni, la care Andrei Șaguna a mai dat din al său 1.200 fl. Între bursierii familiei Mocioni aflăm pe fruntașii de mai târziu: arhiereul Filaret Filip Musta, Pavel Rotariu, Victor Babeș, Asvram Berlogia, consilier la Curtea de Casație din Pesta, Ilie Trăilă, Nicolae Oncu, Coriolan Brediceanu, Damian Dragonescu, Mihai Șerban, Vasile (Ladislau) Paguba, Terentie Rațiu, Ștefan Perian, Ioan Ionașiu, Lazăr Petrovici, profesor la Preparandia din Arad, Gheorghe Jianu, Liuba Gruia, Ioan Pipoș, Vasile Nemoianu, Mihai Buneu (1863), Lazar Gataianțu, Ioan Simonescu și alții”.

31 Vincentiu Babeș, *Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului Andrei Mocioni, membru al Academiei Române*, Tipografia Academiei Române, 1883, p. 13.

32 Teodor Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1939, p. 37.

tinerii români din Banat și Transilvania – toți reprezentanții familiei Mocioni având încredere în distinsul intelectual bănățean – cât și în legătură cu apariția ziarului „*Albina*”, Vincențiu Babeș fiind prim-redactorul publicației în perioada budapestană a apariției sale (1869-1877)³⁵.

„*Daco-românismul*” lui Andrei Mocioni este precizat de către Vincențiu Babeș pe parcursul întregii lucrări, autorul menționând că „*Poliția din Arad și din Lugoj, la cari puncte se concentra activitatea noastră, denunța mereu că – „se lucrează de Daco-românia, pe care Mocioni tinde a o înființa mai întâi în Biserică”*. Cu ochii mei am văzut raportul oficial... ”³⁶. Strădaniile lui Andrei Mocioni pentru unitatea politică și culturală a românilor din Monarhie sunt evidențiate în fața academicienilor de la București, însă cel mai generos spațiu îl alocă Vincențiu Babeș luptei pentru reînființarea Mitropoliei Ortodoxe a Ardealului și pentru separația ierarhică și patrimonială de sârbi. Firește, această abordare se datorează în primul rând faptului că, alături de Mocionești, Vincențiu Babeș a fost implicat direct în această acțiune de „*emancipare a Bisericii române de jugul bisericesc și cultural străin de 170 de ani*”³⁷. Vincențiu Babeș declară, răspicat, în fața academicienilor români că „*restaurarea mitropoliei române ortodoxe în Transilvania, Banat și Ungaria eminentamente este opera și meritul lui Andrei Mocioni*”³⁸. Atitudinea dușmănoasă a

sârbilor în legătură cu negocierile privind separația patrimonială îl mâhnește profund pe Andrei Mocioni, la fel cum îl mâhnesc și eternele neînțelegeri dintre ierarhii români ortodocși și greco-catolici din Monarhie. Andrei Mocioni pledează pentru evitarea disputelor confesionale, care riscă să-i împartă pe români în două tabere ireconciliabile: „... *mitropoliții români Șuluțiu din Blaj și cu Șaguna din Sibiu, tot pentru zăpăceala ce întâmpina cauza națională, se atacau și înferau reciproc, prin ziare și broșuri, de lași și trădători, și-apoi amândoi veneau prin epistole a se plânge și scuza înaintea lui Mocioni, care în toate părțile încerca să facă pe mijlocitorul – mai totdeauna fără succes*”³⁹. Însă, dincolo de disputele confesionale, Andrei Mocioni rămâne un ortodox convins, în cea mai bună tradiție aromânească, iar la edificarea bisericii mitropolitane din Sibiu, familia Mocioni contribuie cu generoasa sumă de 60.000 de coroane aur⁴⁰.

În finalul lucrării, Vincențiu Babeș conchide: „*Andrei Mocioni, bărbatul cu stare și cu înaltă cultură socială ... a luptat și s-a expus pentru o idee mare, pentru recunoașterea drepturilor poporului român, a drepturilor de existență și dezvoltare și prosperitate națională în patria sa străbună*”⁴¹.

35 Teodor Botiș, *op. cit.*, p. 96.

36 Vincențiu Babeș, *op. cit.*, p. 27.

37 *Ibidem*, p. 31.

38 Vincențiu Babeș, *Notițe biografice asupra vieții și activității decedatului Andrei Mocioni, membru al Academiei Române*, Tipografia Academiei Române,

1883, p. 34.

39 *Ibidem*, p. 38.

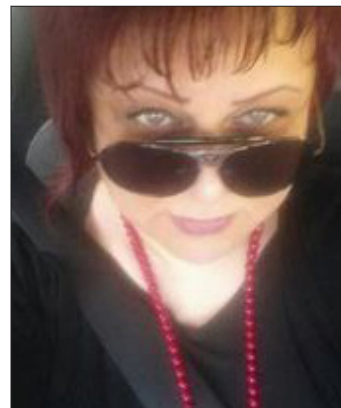
40 Teodor Botiș, *Monografia familiei Mocioni*, Fundația pentru literatură și artă „Regele Carol II”, București, 1939, p. 83.

41 Vincențiu Babeș, *op. cit.*, p. 43.

Biblioteca

ORAȘULUI PECICA

Beatrice-Mihaela Moșiu
bibliotecar, Pecica

Biblioteca a funcționat începând cu anii '50, când s-a înființat pe baza fondului de carte provenit de la „Virtutea literară” și „Biblioteca Parohială Ortodoxă Română”. A cunoscut diferite locații: casa Zimveliu, casa Kuliner, casa Lábás, „Clubul FORUM”, unde a beneficiat de cele mai bune condiții.

Odată cu schimbarea sediului pe str. 2, nr. 66, în incinta Casei de Cultură „Doru Ioan Petescu” din Pecica, Biblioteca participă la foarte multe evenimente culturale organizate de doamna Eugenia Pete, Directorul Casei de Cultură: simpozioane, mese-rotunde, prezentări de carte, întâlniri cu scriitori (au poposit la Pecica Ștefan Augustin Doinaș, Valeriu Râpeanu, Vasile Dan, precum și cu scriitori pecicani: Lucian Emandi, Ioan Vasile Marcu, Ștefan Damian, Vladimir Belity) multe, foarte multe expoziții de carte sau de artă plastică, de exemplu expoziția pictorilor locali, îndrumați de prof. Ioan Lucian Seman.

În prezent Biblioteca Orașului Pecica funcționează în aceeași locație din incinta Casei de Cultură, având ca bibliotecar pe sub-

semnata, din iunie 2021, care a început un amplu proces de reorganizare, modernizare și promovare, atrăgând diverse sponsorizări de tip donații. Tot din iunie 2021, biblioteca are pagină de facebook Biblioteca Orașului Pecica, profil de facebook BibliotecaorasuluipECA7014 unde sunt prezentate evenimentele și acțiunile desfășurate.

Interiorul a două săli principale a fost renovat masiv de către Primăria și CL Pecica, prin sprijinul domnului Primar Petru Antal și a domnului Viceprimar Miodrag Stanoiov, în perioada ianuarie-martie 2023, cuprinzând repararea pereților, placarea podelei și zugrăvire.

În aprilie 2023, printr-o donație EduCab în parteneriat, după ce am înscris biblioteca în grupul Telegram, a fost dotată cu mobilier modern, fotolii tip puf și fotolii tip tabureți necesare desfășurării activităților, iar în perioada pandemiei am primit o altă donație EduCab în parteneriat constând în produse de

papetărie, curățenie și dezinfectanți, destinate exclusiv bibliotecilor.

Fondul de carte a fost restructurat printr-un proces complex de inventariere, sortare și eliminarea de pe raft a cărților uzate, așezarea la raft a volumelor existente, pe diverse categorii și domenii importante cum ar fi: literatură română și universală (maghiară, germană, franceză, engleză, etc.), literatură pentru copii, filozofie, drept, politică, istorie, geografie, etnografie și folclor, teatru, muzică, sport, religie, scriitori arădeni și pecicani, enciclopedii și dicționare, dezvoltare personală, medicină, agricultură, zootehnie și alte categorii cuprinzând în prezent peste 10.000 de volume.

Numeroase alte cărți provenite din donații private au fost sortate în vederea introducerii la raft.

Obținerea unei importante donații de carte din partea Bibliotecii Naționale a României în aprilie 2024, îmbogățește și împropătează patrimoniul cu peste 1.400 de volume noi din diverse domenii.

Anual au loc numeroase activități desfășurate în parteneriat cu școli și grădinițe care să stimuleze creativitatea și imaginația copiilor, să le dezvolte pasiunea pentru lectură, să le îmbogățească vocabularul și să le ascute mintea. Parte activă și implicată în evenimente, Biblioteca desfășoară activități și în afara sediului, în locațiile organizatorilor, prin parteneriate educative.

Biblioteca are un rol determinant în realizarea proiectului „PECICA DE IERI, PECICA DE AZI” al Asociației de Promovare ZESTREA PECICANĂ, contribuind activ la

redactarea informației pe baza Monografiei din 2007, constituind astfel filmul Repere Monografice Digitale, vizibil pe canalul Youtube https://www.youtube.com/live/o6EJu4JNag0?si=mrm0dyJVhEVjYsM_

Biblioteca Orașului Pecica își așteaptă zilnic cititorii în intervalul orar 8-16, de luni până vineri.

Imagini din cea mai recentă activitate în Bibliotecă, realizată de bibliotecar Beatrice-Mihaela Moțiu în parteneriat cu Liceul Teoretic „Gheorghe Lazăr”- Școala Primară 1 și anume, elevii clasei a III a îndrumați de domnișoara învățătoare Doris-Maria Karetta, unde într-un decor adecvat și o atmosferă relaxantă, copiii au citit ghicitori cu animale, pasaje din cărți, au desfășurat jocuri creative de stimulare a minții, de învățare a caracteristicilor unor animale prin realitate augmentată 4D sau a unor curiozități din lumea animală prin planșe și cărți care la final au fost împrumutate acasă pentru lectură.

De la foarfece și lipici trecând prin... ghilotină, la scanare pentru a face cuvântul scris să dureze

*Gabriel Constantinescu
jurnalist, bibliotecar, Arad*

Începând din antichitate, documentele și mai târziu cartea au constituit o prezență aproape permanentă pentru comunicarea informației și pentru păstrarea acesteia. În mod firesc, nu toate popoarele au abordat la fel chestiunea păstrării cuvântului scris, drept urmare și patrimoniul istoric de carte diferă de la o țară la alta. Așadar și problema depozitării și conservării documentelor a fost tratată în mod diferit. Nu vom insista acum prea mult asupra acestor aspecte, respectiv ale istoriei cuvântului scris. Spunem doar că în România, păstrarea documentelor s-a instituționalizat, începând cu secolul al XIX –lea. Astfel, în 1831, au luat naștere Arhivele Statului, Biblioteca Academiei Române (1868), Biblioteca Centrală Universitară (1895), Biblioteca Națională (1956). În Transilvania, prima bibliotecă a fost la Brașov, în 1543, înființată de Johannes Honterus.

Începutul de la Arad

Prima bibliotecă publică din Arad se deschide în anul 1913, odată cu inaugurarea Palatului Cultural. Pentru început, biblioteca publică a Aradului preia fondul de carte al

Asociației Culturale Kölcsey. În anul 1921, au fost donate peste 2000 de volume din biblioteca personală a istoricului Alexandru D. Xenopol, de către soția acestuia, Riria Xenopol. Din acest moment, numărul volumelor din colecția bibliotecii crește mereu datorită donațiilor de carte românească din partea unor importanți oameni de cultură ai țării și a unor instituții centrale și locale. Fondul se îmbogățește cu colecțiile provenite de la: Vasile Goldiș, Iosif Moldovan, Coriolan Petranu, Orczy-Vásárhely, biblioteca Minorităților.

După cărți și unelte

Dar nu asupra fondului de carte vom insista în acest articol, ci în acela al mijloacelor trecute și actuale ale păstrării, conservării și unor operațiuni de reparații curente de carte, de bunuri mobile pe suport papetar, în sens mai larg. Vom face referire la câteva unelte și dispozitive până la aparatele ultraperformante de astăzi.

Pentru început, vom face o scurtă incursiune în istorie. La scurt timp de la inaugurarea bibliotecii, au fost achiziționate și câteva unel-

te și dispozitive de legătorie, necesare pentru repararea unor cărți deteriorate. Câteva dintre aceste piese le avem și astăzi și, mai mult decât atât, ele sunt funcționale. Asta în ciuda faptului că au o... vârstă mai mare de un secol și au... trecut prin două războaie mondiale, un imperiu, un regat, o republică populară și o republică. Dintr-o serie de documente interne rezultă că au fost achiziționate între anii 1914 și 1916.

Este vorba de un foarfece mecanic sau foarfece de mucava. Mai este cunoscut și sub numele de papșer (Pappenschere-germ.) Dispozitivul (foto1) este funcțional și în ziua de

astăzi. Acesta este folosit pentru tăierea colilor individuale de carton sau mucava, în vederea obținerii și croirii scoarțelor, dar și pentru alte operațiuni de prelucrare a hârtiei și cartonului. Are un aspect de masă metalică din fontă, cu brațul inferior fix, iar cel superior mobil, practic având rolul de lamă de tăiere. Partea mobilă are lungimea de circa 105 cm și este ușor curbată în sus. De asemenea, lama de tăiere este prevăzută și cu o contragreutate pentru acționarea mai facilă.

Ghilotina Karl Krause

Un alt dispozitiv de peste un secol vechime este și o ghilotină pentru tăiere de hârtie și cartoane. Aceasta este folosită mai ales pentru ajustarea marginilor cărților sau colecțiilor de ziare. Grosimea de tăiere este de maxim 120 de mm. Mașina este una marca Karl Krause și a fost achiziționată tot în perioada 1914-1916. Acesta a fost unul dintre cei mai mari producători de mașini și utilaje pentru tipografii și ateliere de legătorie din Europa acelor vremuri.

Utilajul aflat în patrimoniul bibliotecii noastre are un grad de uzură dar este funcțional și astăzi, după mai bine de un secol de exploatare. Principiul de funcționare este unul interesant, de tip mecanism bielă-manivelă, precum la locomotive. O roată acționată de un operator angrenează la rândul ei o roată dințată care preia mișcarea circulară și o transformă într-o mișcare rectilinie care acționează și ghilotina pentru a tăia hârtiile sau cartoanele pregătite în prealabil pe masa de lucru. Toate aceste unelte, mașini și dispozitive aveau scopul de a repara, de a prelungi dacă vreți, viața cărților și periodicelor aflate în biblioteca noastră.

De la cartoane și lipici, la scannerul Atiz BookDrive Mini 2

Desigur că, de-a lungul anilor, lucrurile au evoluat, lumea și tehnologia s-au schimbat, iar cartea digitală este unul dintre răspunsurile adaptate zilelor noastre. Pe de altă parte, digitizarea bunurilor culturale pe suport papetar este și un bun mijloc de protejare, conservare și, implicit de a prelungi viața documentului original.

În acest scop, biblioteca noastră a achiziționat două scanere performante marca Atiz BookDrive Mini 2. Acestea pot scana documente până la formatul A3. În plus, aparatul

dispune în loc de un platou plat, de un suport denumit leagăn în formă de V. Astfel cartea, mai ales cea veche, nu este supusă la tensiuni suplimentare în legături și cotor, care pot deteriora mecanic bunul cultural. În plus, opțiunea de digitizare facilitează ca documentele aflate deja în biblioteca digitală să poată fi accesate oricând, de pe orice meridian al globului și la orice oră. Totul doar printr-o simplă accesare a site-ului nostru (bibliotecaarad.ro).

Cărțile au soarta lor

Așadar am trecut printr-un secol și mai bine de evoluții tehnologice: de la foarfecele pentru mucava la ghilotină, lipici și sfori, la scanere performante. Iar toate aceste unelte au avut și au darul de a prelungi viața bunurilor culturale pe suport papetar, aflate în biblioteca noastră. Pentru că a duce mai departe cuvântul scris este menirea oricărei biblioteci. Iar expresia: „Pro captu lectoris, habent sua fata libelli” este cum nu se poate mai potrivită. Altfel spus, prinsă în mâna omului, cartea are soarta ei. Ea iese din... tăcere, are un destin, abia când interacționează cu spiritul cititorului. Iar cartea are un trecut, are și prezent și va dăinui și în viitor.

***

Foto 1 – Foarfece mecanic (papșer)

Foto 2 Ghilotină marca Krause Leipzig

Foto 3 Sigla fabricantului și numărul utilajului

Foto 4 Scanner Atiz BookDrive Mini 2

Volumul „Arad Goes Forward!”

o nouă punte culturală cu deschidere către lumea anglofonă

Gabriel Roman
autor, traducător, Arad

Pe data de 23 august 2024, în prestigioasa sală „Regele Ferdinand” de la Primăria Municipiului Arad, a avut loc lansarea oficială a volumului „Arad Goes Forward!” - ediția în limba engleză a lucrării de referință – „Aradul merge înainte!”- privind istoria și identitatea culturală a Aradului. Evenimentul, parte integrantă a Conferinței Științifice Naționale „Viața cotidiană a Aradului de-a lungul timpului”, a fost marcat de prezența unor personalități remarcabile din domeniul cultural, academic și administrativ, reunind totodată numeroși membri ai comunității arădene.

Noua apariție editorială s-a bucurat de o mediatizare amplă în mass-media arădeană, prin intermediul unor publicații de renume precum: Jurnal Arădean, Nyugati Jelen, Glasul Aradului, Aradon, Special Arad, Arad Culture, Aradi Hirek, Critic Arad, Arad Obiectiv și altele. Volumul a fost promovat activ și pe rețelele sociale majore – Facebook, LinkedIn, Twitter, Instagram – dar și pe bloguri de specialitate, cum este Arad Zone, asigurându-se astfel o vizibilitate extinsă și un impact pozitiv asupra diverselor categorii de public interesate de istoria orașului.

Publicația este rezultatul unui proiect depus cu sprijinul Asociației „Europeanul”

din Arad și finanțat de Centrul Cultural Județean Arad, numele și logo-ul instituției fiind menționate în toate materialele de promovare și în volumul tipărit. Finanțarea oferită de Centrul Cultural Județean Arad a facilitat nu doar publicarea volumului, ci și distribuirea gratuită a acestuia către instituții culturale și educaționale de prestigiu din Arad. Printre acestea se numără Biblioteca Județeană „A.D. Xenopol”, Complexul Muzeal Arad, Universitatea „Aurel Vlaicu” Arad, Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”, dar și licee din oraș, precum Colegiul Național „Moise Nicoară”, Colegiul Economic, Liceul Teologic Baptist „Alexa Popovici” și Colegiul Național „Elena Ghiba-Birta”.

Evenimentul de lansare a reunit un public numeros și oaspeți de seamă: Î.P.S. Timotei Sevicu, Arhiepiscopul Aradului, Călin Bibaț, primarul Municipiului Arad și prof. univ. dr. Anca Hermenean, prorector al Universității de Vest „Vasile Goldiș”. Personalități culturale și intelectuale din Arad, Timișoara, Oradea – precum conf. univ. dr. Sorin Bulboacă, dr. Ioan David și mulți alți profesori, autori arădeni și din alte orașe – au adus evenimentului un plus de prestigiu, iar presa arădeană, reprezentanții Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România și

o serie de invitați din țară și din străinătate, au completat atmosfera festivă și multiculturală.

Prezentarea volumului a fost susținută de dr. Doru Sinaci, subprefect și coordonator al Colectivului Monografic Județean Arad și de prof. Ioana Nistor, moderatorul evenimentului, aducând în atenția audienței importanța lucrării pentru consolidarea patrimoniului cultural arădean. Au luat cuvântul contributorii importanți ai proiectului: Daniela Maria Boiț, director de proiect, Gabriel Roman, realizatorul edițiilor în limba română și engleză și autoorii ediției originale în limba maghiară, Puskel Péter și Lehoczky Attila, care au evidențiat eforturile echipei editoriale de a prezerva esența și autenticitatea spiritului arădean.

În semn de recunoștință pentru contribuția lor esențială la realizarea acestui proiect, directorul de proiect a exprimat mulțumiri, în numele echipei, Centrului Cultural Județean Arad, subliniind rolul său vital în susținerea inițiativelor culturale locale. La finalul evenimentului, toți solicitanții au primit exemplare gratuite ale volumului, printre cei care **și-au** manifestat interesul numărându-se și un invitat din Anglia.

Prin proiectul nostru am oferit comunității arădene un instrument de promovare a

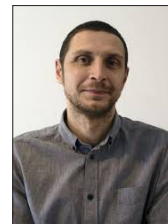
Aradului, cu un conținut larg realizat la standarde internaționale, oferit unui public potențial global - fără bariere lingvistice - care poate rezista în competiția cu cele editate în alte orașe de calibru asemănător sau chiar mai mari, cartea noastră putând fi oferită mai departe membrilor delegațiilor și personalităților care vizitează Aradul. Volumul a fost primit cu satisfacție de către intelectualitatea arădeană, ca fiind un element de noutate de care era nevoie în peisajul publicistic arădean, prin multiplele elemente care pot constitui componentele unui posibil brand turistic și istoric cu care Aradul se poate mândri.

Prin publicarea și lansarea volumului „Arad Goes Forward!”, Aradul face încă un pas înainte în promovarea valorilor sale culturale pe scena internațională, adresându-se de această dată unui public vorbitor de limba engleză și oferindu-i ocazia de a descoperi farmecul și istoria unui oraș european plin de vitalitate și tradiție.

Cartea este disponibilă publicului pentru consultare și împrumut la domiciliu, la secțiile și filialele Bibliotecii Județene „A. D. Xenopol”; secția Împrumut carte Adulți, secția Împrumut carte Copii, Sala de Lectură, Filiala Micălaca, Filiala Aurel Vlaicu.

Învățare STEAM prin proiecte DIY, Open Source și Citizen Science la Makerspace

Marius Stoica
coordonator proiect, bibliotecar, Arad

Makerspace-ul de la Biblioteca Județeană din Arad reprezintă un spațiu dinamic unde tinerii și pasionații de tehnologie își pot dezvolta creativitatea și abilitățile tehnice. Acesta susține educația STEAM (Știință, Tehnologie, Inginerie, Artă și Matematică), urmând filosofii și metodele de lucru: DIY (Do It Yourself), open source și citizen science, care oferă oportunități inovative de învățare și colaborare.

Ce este DIY?

Conceptul de DIY (Do It Yourself) este o formă de învățare autodidactă, care pune accentul pe învățarea practică și pe explorarea personală, impulsionând participanții să improvizeze și să aplice activități de cunoaștere bazate pe reverse engineering, fără a depinde exclusiv de instrucțiuni formale. Acest proces de învățare prin experimentare și practică este esențial în cadrul activităților STEAM, deoarece stimulează autonomia și încrederea în

propriile abilități. La Makerspace, tinerii pot învăța să realizeze modele 3D, să își creeze propriile dispozitive electronice sau să experimenteze cu diverse tehnologii digitale.

DIY încurajează gândirea critică și creativitatea, oferind o platformă deschisă pentru idei inovative. De exemplu, participanții de la cluburile DevOps și D3D de la Makerspace sunt încurajați să-și dezvolte propriile soluții la problemele întâmpinate în viața de zi cu zi. La atelier de introducere în printare și modelare 3D (vezi <https://bibliotecaarad.ro/modelare-3d-figuri-umanoide/>), participanții au modelat personaje umanoide 3D pe care le-au folosit în primul joc Dungeon and Dragons organizat la Makerspace.

Ce este Open Source?

Modelul open source este un model de dezvoltare software descentralizat, al cărui produs final este gratuit cu acces liber la codul sursă. Acesta oferă o abordare colaborativă de dezvoltare a tehnologiei, unde codurile și resursele sunt partajate liber, permițând oricui să contribuie, să învețe și să îmbunătățească proiectele existente. Astfel, Într-o eră digitală în care accesul la informație este crucial, open source-ul democratizează accesul la tehnologie, oferind o modalitate eficientă de a împărtăși programele de calculator dar și cunoștințele care au dus la crearea lor.

Prin utilizarea resurselor și modelului open source, Makerspace-ul oferă activități bazate pe soluții software flexibile și accesibile participanților care încurajează abordarea DIY. De la sistemul de operare Linux, trecând prin programe de uz zilnic precum browser-ul Firefox, pâna la programe sofisticate pentru modelare 3D, precum Blender, sau modele de inteligență artificială precum Llama, open source oferă instrumentele necesare pentru a învăța, experimenta și crea fără costuri ridicate. Mai mult, tinerii sunt încurajați să își publice propriile proiecte sub licențe open source, contribuind astfel la ecosistemul programelor libere.

Acest mod de lucru promovează colaborarea în echipă și online la nivelul de comunități internaționale de programatori voluntari, oferindu-le participanților posibilitatea de a învăța din proiectele realizate de alții și de a îmbunătăți munca comună. Makerspace-ul nu

este doar un spațiu fizic, ci un catalizator al comunităților online generatoare de conținut, fie că e vorba de utilizatori sau dezvoltatori/programatori.

Ce este Citizen Science?

Un alt concept important în activitățile STEAM de la Makerspace, este cel de citizen science, care încurajează implicarea publicului larg în proiectele științifice. Această abordare crește colaborarea între cercetători și amatori, extinzând frontierele științei prin implicarea unor noi resurse de date și perspective. La Makerspace, citizen science este valorificat prin proiecte educaționale menite să promoveze știința în comunitate, precum cele organizate în cadrul Clubului naturalistului arădean.

În aceste proiecte, participanții sunt invitați să colecteze și să analizeze date științifice, să participe la experimente și să contribuie la cercetarea în domenii variate precum biologia, ecologia, astronomia. Prin citizen science, tinerii nu doar că își dezvoltă abilitățile tehnice și științifice, dar devin și mai conștienți de importanța protejării mediului și a colaborării pentru un viitor mai sustenabil. Acest proces de învățare activă creează o legătură puternică între știință și comunitate, ajutând la demistificarea unor concepte complexe și la încurajarea unei gândiri științifice mai răspândite.

Un exemplu concret de citizen science la Makerspace este proiectul „Explorarea ariilor naturale urbane: arborii de pe malul Mureșului” (vezi <https://bibliotecaarad.ro/arbori-de-pe-malul-muresului/>). Identificarea

copacilor „sălbatici”, non-ornamentali, de pe malul Mureșului, folosind aplicația PlantNet și platforma iNaturalist, este o modalitate prin care atragem atenția și interesul tinerilor în ceea ce privește importanța ariilor naturale urbane și a zonelor umede. Cu această activitate, ne propunem să sprijinim aria naturală urbană Malurile Mureșului sau Parcul biodiversității urbane „Arhitect Miloș Cristea”, inclusă în proiectul „Rețeaua națională de arii naturale urbane” (vezi <https://www.rnu.ro/>)

Sinergia DIY, Open Source și Citizen Science în educația STEAM

Combinăția dintre DIY, open source și citizen science creează o platformă puternică pentru învățare și inovare în cadrul activităților STEAM de la Makerspace. Aceste concepte sunt complementare și contribuie la dez-

voltarea unor competențe esențiale în educația contemporană: creativitatea, colaborarea, gândirea critică și soluționarea problemelor complexe. Mai mult decât atât, aceste metode promovează democratizarea cunoașterii, oferind acces la resurse libere și stimulează spiritul de inițiativă pentru toți participanții, indiferent de resursele materiale sau statutul social.

Makerspace-ul de la Biblioteca Județeană din Arad devine astfel un catalizator al inovației și creativității, un loc unde tinerii își pot transforma ideile în realitate. Fie că este vorba despre construirea unui robot, crearea unui model 3D sau participarea la un proiect de citizen science, fiecare activitate contribuie la formarea unei generații mai bine pregătite pentru provocările lumii tehnologice în care trăim.

Prin încurajarea unei culturi a experimentării și colaborării, Makerspace-ul oferă tinerilor arădeni șansa de a învăța prin practică, de a colabora în mediul online și de a contribui activ la dezvoltarea științei și tehnologiei. DIY, open source și citizen science nu sunt doar concepte abstracte; ele reprezintă fundamentul unei educații inovative, capabile să pregătească tinerii pentru un viitor în care creativitatea și cunoașterea sunt cheia succesului.

<https://bibliotecaarad.ro/makerspace/>

Portret de bibliotecar

Interviu realizat de **Darian Paraschiv**
redactor șef adjunct al revistei „Ateneu Arădean”

Mihaela Blaga, colega noastră de la Secția „Împrumut Carte pentru Copii”, este invitată să-și scrie portretul profesional

D.P.

În calitate de redactor șef adjunct al revistei „Ateneu Arădean”, mi-am permis să realizez un scurt portret profesional al unei kolege bibliotecar, care slujește biblioteca noastră de peste 20 de ani.

Mihaela, aș vrea să te rog să te prezinți și să-mi răspunzi la câteva întrebări pe care eu le consider foarte revelatoare și care cred că vor trimite spre cititori o imagine clară privind frumusețea profesiei de bibliotecar.

Trebuie să menționez că aceste întrebări mi-au fost adresate și mie, la rândul meu de către colega noastră, Lucia Bibarț (PR –ul bibliotecii arădene) în cadrul unei emisiuni realizate cu ocazia „Zilei bibliotecarului”. Ele m-au inspirat, m-au făcut să mă simt valoros și privilegiat, având această profesie, așa că aș dori să continuăm această serie de portrete.

M.B.

Da, cu mult drag! Mă numesc Mihaela Blaga și sunt bibliotecar la Secția „Împrumut

Carte pentru Copii”, de mai bine de 20 de ani, cum ai spus și tu.

D.P.

Ce te-a determinat să alegi o astfel de profesie?

M.B.

Aș putea spune că nu eu mi-am ales profesia, ci ea m-a ales pe mine... Da, spun asta pentru că eu am ales Facultatea de Drept și implicit profesia de jurist, ulterior am descoperit biblioteca cu toate minunățiile ei, și m-am îndrăgostit „iremediabil” de această profesie, de instituție, de colegi, de cărți, de povești și mai ales de micii cititori.

D.P.

Ce așteptări ai avut de la ea?

M.B.

Nu am avut așteptări, știam doar că e un loc liniștit și totodată fascinant... nu aveam nicio idee privind aventurile, bucuriile și împlinirile ce vor urma.

D.P.

S-au suprapus așteptările tale peste munca pe care o practici?

M.B.

Nu s-au suprapus... nu știam pe atunci ce este animația culturală și nu știam cât de

vie și de minunată este atmosfera într-o secție pentru copii. Și în niciun caz nu credeam că voi ajunge creatorul și directorul unui festival internațional de povești și nicidecum autor de cărți. Mă așteptam la ceva liniștit și pe undeva plictisitor.

D.P.

Care sunt plusurile, care minusurile profesiei?

M.B.

Singurul minus despre care aș putea vorbi și care pot spune că mă deranjează și uneori mă descurajează este salarizarea... nu îmi este ușor să vorbesc despre acest subiect mai ales cu prieteni dragi, bibliotecari din țări europene... Bineînțeles că mă gândesc de ce eu, de ce noi românii avem așa un sistem de salarizare, atât de „diferit” față de ceilalți europeni... Apoi un alt minus ar fi faptul că la un moment dat, după ce reușești să-ți iei toate gradele, urmează plafonarea... nu mai poți evolua indiferent cât de performant ești... este frustrant pentru că, în cazul cadrelor didactice lucrurile stau altfel... în cazul lor, dacă excelează în ceea ce fac, salariul se dublează prin gradația de merit. Propun pe această cale celor în măsură să aibă în vedere acest lucru, pentru că, este un factor care-i face pe tinerii valoroși să privească cu dezgust aș putea spune, spre această minunată profesie.

În ceea ce privește plusurile, vă spun cu mâna pe inimă că sunt foarte multe... Voi încerca să relievez doar câteva, având în vedere că-mi doresc un articol-portret scurt, dinamic și interesant. Este foarte plăcut să fii privit de oameni drept omul care îți determină copilul

să citească, să se dezvolte, este și mai plăcut atunci când copilul merge acasă și spune povestea de înțelepciune pe care a auzit-o de la doamna bibliotecară, și explică mesajele importante și revelatoare pe care el le-a descoperit în vizita la bibliotecă, și care ulterior își aduce de mână părintele la locul misterios . Este atât de frumos să fii oprit pe stradă și să îți se mulțumească din suflet pentru o carte pe care ai recomandat-o cândva și care probabil i-a influențat existența acelei persoane, aflând un leac vindecător. Este înălțător din punctul meu de vedere să aud povestea pe care am spus-o unui grup de copii, la un moment dat, din gura unui adult care revine de peste mări și țări pentru a revedea locul drag unde a ascultat acea poveste și care dorește să facă o poză cu doamna, de la care a aflat secretul poveștilor, și care probabil i-a marcat frumos copilăria. Sau pur și simplu să fii abordată brusc în magazin: „Mama, uite-o! Doamna cu poveștile despre care ți-am vorbit!”. Nu mai vorbesc despre sutele de probleme pe care le poți rezolva în calitate de bibliotecar pentru comunitatea pe care o servești cu un telefon prin care conectezi doi sau mai mulți cititori care au aceeași dilemă, și care având un grup și o ghidare, găsesc mult mai ușor lumina de la capătul tunelului. Da, pot spune cu siguranță că fac parte dintr-o rețea de oameni buni, care citesc, se bucură din plin de comorile bibliotecii, au un sistem de valori comun și care sunt fericiți să se ajute unul pe altul. Știu, pare utopic, dar în această bibliotecă, acest lanț al ajutorului există și funcționează, și așa, de multe ori, când valurile de mulțumiri vin spre mine pentru că

sunt o verigă importantă în acest lanț, am un sentiment atât de clar, că bagheta magică există și că lucrând cu cărți și povești, îți revine ca un fel de răsplată pentru ceea ce faci. Și de ce nu „Ceea ce faci, te face”... cărțile, poveștile, copiii îmi colorează în mod miraculos viața și, ca o consecință, pot spune cu maximă sinceritate că trăiesc o minunată poveste... pot spune o poveste de dragoste continuă, pentru că nu poți să nu te îndrăgostești în fiecare zi de un copil care-ți mărturisește că biblioteca este o bucurie pentru el, povestindu-ți ultimele aventuri trăite alături de un personaj preferat, sau de o carte nouă care miroase încă a cerneală și care cuprinde imaginea fericirii sub forma unei povestioare inspirate. Da, totul e „altfel” atunci când trăiești „așa” frumos și plăcut. Pot spune că eu îmi consider profesia unul dintre cele mai frumoase daruri divine, pe care Dumnezeu le-a revărsat asupra mea.

D.P.

Cum arată bibliotecarul ideal/ model în opinia ta? Te apropii de el?

M.B.

Bibliotecarul ideal, în opinia mea, este un om bun, generos și neapărat deosebit de amabil, deschis spre comunicare și colaborare. Trebuie să fie bine informat, inspirat, creativ, cu o stare de spirit foarte bună. Trebuie să lase o urmă frumoasă, în urma lui, așa încât cititorul să revină cu mult drag la bibliotecă. Da, mă apropii... mi-aș dori însă ca uneori să fiu mai organizată și mi-aș mai dori să am mai mult timp liber pentru micii cititori care doresc să împărtășească cu mine descoperirile lor literare, pentru a-i putea încuraja să meargă mai

departe. De asemenea ar fi minunat dacă aș reuși să fac abstracție totală și permanent de problemele personale care inerent mai apar.

D.P.

Cum ai face biblioteca mai vizibilă, funcțională, bine organizată, reprezentativă?

M.B.

Dacă ar fi să vorbesc despre secția la care lucrez, aș reorganiza spațiul destinat momentelor de poveste. Având în vedere că vin atât de mulți copii, mi-aș dori... un „Studiou de storytelling” care să mă ajute în munca cu copiii, atât cu un decor special cât și cu efecte sonore și vizuale... Mărturisesc că am acest vis în urma unei vizite la Disneyland.

D.P.

Ai un model profesional pe care-l practici, care este?

M.B.

Da, pot spune că m-am inspirat din munca colegei mele Lucia Bibarț, de la care am preluat noțiunile de bază privind animația culturală, apoi am preluat elemente de actorie, necesare în spectacolele de povești de la actrița Giorgiana-Elena Popan și m-am lăsat influențată în devenirea mea de povestitor profesionist pentru copii de Erich Wolf, Wajuppa Tossa, Alicia Dongjoo Bang, mari nume în storytelling-ul internațional. Momentan mă las inspirată în noua aventură, de această dată scriitoricească, de autorii de povești, Alec Blenche și de Shirley Barber.

D.P.

Cursurile profesionale pe care le-ai urmat au utilitate, sunt aplicabile în profesia de bibliotecar?

M.B.

Da, din punctul meu de vedere sunt foarte importante. Îmi amintesc și acum cu mult drag, după ani și ani, de întâlnirea cu marele povestitor polonez, Michal Malinowski, cel care m-a inițiat în arta povestirii și m-a introdus în fascinanta lume a storytelling-ului internațional, în urma unui curs-schimb de experiență de la Varșovia. De asemenea pot spune că, cursul de arta povestirii cu Erich Wolf mi-a schimbat viața.

D.P.

Cum crezi că ne văd, ca instituție, cititorii?

M.B.

Voi vorbi din prisma mea, a secției pentru copii... Eu cred că suntem văzuți ca un loc plăcut, colorat, fascinant și interesant spre care ei aleargă cu drag deoarece aici găsesc mereu câte o comoară nouă de descoperit. În urma discuțiilor cu micii cititori, aș putea spune că este o oază de bucurie, speranță, veselie, deci un loc cu puteri terapeutice.

D.P.

Cât de important este impactul profesiei noastre în societate?

M.B.

Eu personal, consider că este nevoie, într-o comunitate de bibliotecari care să-ți amintescă faptul că dincolo de magia tehnologiei (care nu este tot timpul benefică), mai există și bucuria lecturii, care ne îmbogățește și ne ajută în dezvoltarea noastră .

D.P.

Care este rolul unui bibliotecar în cultura locală/națională?

M.B.

Eu cred că rolul unui bibliotecar este să susțină mereu importanța lecturii și promovarea tinerilor scriitori și ale noilor apariții. De asemenea, eu consider că este important să facem mereu referire la avantajele pe care ni le aduce cititul, la orice vârstă dar mai ales în cazul copiilor, pentru o bună dezvoltare a exprimării, a vocabularului, a imaginației, a creativității dar și în cazul vârstnicilor pentru menținerea funcțiilor cognitive.

D.P.

Numește Frumusețea și neajunsurile profesiei.

M.B.

Frumusețea acestei profesii, mă refer la aceea de bibliotecar al copiilor constă tocmai în puritatea, inocența și veselia care încununează această postură. Inevitabil, lucrând cu cărți și copii, te bucuri de o atmosferă caldă, veselă, plăcută, specifică celei mai frumoase perioade din viață, copilăria.

Neajunsurile sau partea neplăcută constă în lupta pe care o ducem uneori (în unele cazuri destul de rare dar existente), cu recuperarea

cărților care din diferite motive nu sunt restituite la timp. Un alt neajuns ar fi faptul că trece o perioadă importantă de timp de la apariția cărților noi pe rafturile librăriilor până la momentul în care ajung la noi și le putem oferi publicului care între timp ni le solicită. O altă luptă pe care o ducem, este aceea cu spațiul. Ca și bibliotecari, iubind cărțile, avem mereu nevoie de spații noi pentru ele. Din păcate, uneori cărțile depășite trebuie să lase loc celor noi și actuale, și atunci apare casarea, o procedură neplăcută dar în același timp benefică pentru menținerea unui fond de carte actualizat.

TRIBUT NICOLAE COVACI

amintiri

de prin PHOENICIA

Șerban Foarță

poet, eseist, traducător, Timișoara

Până la Mica Țiganiadă, fusesem un timișorean prin (ad)opțiune, care, știa, desigur, că „Phoenix”-ul există, care-i ascultase primul disc, cel cu Hei, tramvai... și cu Canarul, din anii inocentei mode „retro”.

Nu eram, însă, un fan „Phoenix”, – ceea ce nu sunt nici azi, orice „fanism” fiindu-mi străin dintotdeauna. Apoi, ca să fii fanul (fețișistul sau idolatrul) unui fenomen, trebuie să-l adori de la minimă distanță. (Ceea ce, iarăși, nu e cazul meu. – Să adaug, tot în paranteză, că n-am mentalitate de orfan; or, fanul tocmai asta are, de unde și nevoia-i însăși de o tutelă cvasi-paternală.)

Un demi-fan al lor era Ujică, Andrei Ujică, tânărul meu amic –, ba, pe atunci, chiar mult mai tânăr (născut în '51; iar eu, în '42).

El a venit la mine, într-o zi, spunându-mi că e zor-nevoie să scriem (sau, mai exact, să scriu) un text pentru băieții de la „Phoenix”. Melodia exista, dar, fără vorbe, ea putea fi, cel mult, fredonată. Cine s-o fredoneze? În nici un caz, Andrei...

Care a scos din buzunarul de la piept un petic de hârtie albă cu carioaje albastrii (dintr-un caiet de aritmetică, pesemne), pe care apăreau marcate silabele cu accent și fără, adică schema metrică pe care urma s-o umplu cu niște cuvîn-

te. Trei rânduri a câte cinci liniuțe fiecare (trei drepte, două curbe): ~ ~ ~ ~ ~ , plus un al patrulea cu, numai, trei: ~ ~ ~ . Ritmul era trohaic; muzica, în schimb, necunoscută: o „auzeam” ca pe bătaia apatică a unui metronom.

Am început să umplu schema vidă (cum torni metal topit într-o matriță!) cu: Trec țigani pe drum/ Drumu-i plin de fum,/ Fumu-i plin de scrum:/ Focardea... Cred că mă gândeam la M. R. P., la Cânticele-i țigănești și la elogiul unei libertăți de tip anarho-romanțios, la antipodul celei definite ca „necesitate înțeleasă”!

Cât despre strofele finale, care mimează limba țigănească, am sunat-o, la Turnu Severin, pe mama, cerându-i să mi le dicteze pe silabe, ea amintindu-și-le din copilărie, când, jucând diverse jocuri, acestea își aveau (ca și acum?) propriile lor numărători (countings, comptines).

Ăsta a fost debutul. Au urmat Anule, hanule, Muzica și muzichia (pe ritmuri date, și acestea, – punând la lucru o imaginație, cum spune Valéry, formală), plus textele de „umplură” din Mugur de fluier (titlul îi aparține amicului Victor Cărcu).

Abia apoi i-am cunoscut pe Phoenicși, la un concert al lor, de gală (la Clubul CFR din Timișoara), când, între altele, a avut loc pre-

miera acestor viitoare hituri. Ne-am cunoscut în pauza concertului, – și după.

I-am frecventat, însă, sporadic, pentru că modul meu de viață nu era unul „de echipă”: scrisul presupune, din păcate, solitudine, ba chiar însingurare. Or, ei trăiau ca „în cantonament”. Ceea ce nu m-a împiedicat, ba dimpotrivă, să colaborez, „mișto”, cu ei.

Cu Nicu Covaci, mai cu seamă, – care, am mai (tot) spus-o, avea bossă de boss!* Un veritabil șef se naște, nu se face. Eu, care nu prea am vocația asta, m-am pus la dispoziția lui. Era, de altfel, foarte receptiv. (A acceptat, de pildă, să cânte în franceza veche, una de pe la 1200: „Monoceros est une beste...”, – în care eu vedeam un antidot al unui neoașism cam haiducesc! (Compozitor avea să fie Josef Kappl, foarte inspirat melodic, ca și, nu mai puțin, instrumental, cu evocatoru-i dublu flaut.) Înclinația pentru arhaic a lui Covaci coincidea, în parte, cu a mea, curios, la epoca aceea, de simbologie și bestiarii.

Prin Andrei, îl cunoscusem, la Jimbolia, pe părintele M. Avramescu, alias Jonathan X Uranus, avangardist ironic și mare simbolog, cu care... „jimbologizam”, în trei, – în pofida riscului, real, de a fi luați drept niște „frontieriști” (și, uneori, a unor martori inoportuni și ignoranți, care știam că dau raportul).

Cantafabule-le, din asta au ieșit. Inițiativa, literar vorbind, îmi aparține. De fapt, pornisem de la numele de „Phoenix”. El nu putea rămâne o simplă etichetă, o firmă exterioară (și cam naiv-grandilocventă); trebuia, adică, justificat organic sau lăuntric – nu, bineînțeles, ca nomen omen (ceea ce este mult prea

prezumțios), dar la singurul mod posibil, acela cultural (sau simbolic).

Pasărea Phoenix i-a „chemat” pe ceilalți: Inorog, Aspidă, Vasilisc, Scarabeu, Calandri non, Sirenă, Dulf... Ei nu erau eroi ai muncii socialiste (făcând, cel mult, figură de vagi ilegaliști), dar, grație Phoenixului (pasărea și grupul), li s-a dus buhul chiar și pe stadioane, – până în ziua când, la fel de tainic cum se iviseră, au amuțit.

Era prin '76...

Ca să devină resurecțională, cenușa are, cred, nevoie de o „massă critică” anume.

Care (mai) e aceasta?

---

*

Are bossă de boss, –
cu care-am spus totul;
își apără lotul
cu spada Noubosse
pe care (a doua
a lui Guillaume)
nu sânge de om
lucește, ci roua
dimineților reci,
când cavalcada
se-nvolbură... Spada,
încinge-ți-o, deci !

celălalt text:

Textul de mai jos, ZOOMAHIA, trebuia să fie antepenultima din piesele cântate. Dar n-a trecut examenul cenzurii. Chemat la telefon de Nicu, a trebuit să improvizez câteva vorbe (quasi-latinești). Și cu asta, basta. Pe curând...

Rock On, acolo în veșnicie, maestre Nicu Covaci!

Anca Bălălău
redactor Radio Reșița

Ca jurnalist, ca om, este unul dintre articolele pe care nu aș fi vrut să le scriu niciodată, cu neputință și regret, cu revoltă și durere, cu degetele arse de tastatură și tristețea celui care cade într-un gol al unor gânduri amestecate în crâmpie de amintiri cuvintele curg singure rupte din văzduhul unor înălțimi de unde ne privește, cred, fără regrete, Nicu Covaci... legenda, de acum, un Don Quijote care a călătorit cu fiecare dintre noi în povestea muzicii rock din România.

Rock On, acolo în veșnicie, maestre Nicu Covaci!

Articol editat de Anca Bălălău, 2 august 2024, 23:00 / actualizat: 5 august 2024, 6:44

Destinul său este destinul rockului românesc, povestea lui este povestea poporului acesta pe care l-a iubit, l-a iertat și iar l-a iubit. Oare, a primit aceeași dragoste? Dureros de retorică această întrebare.

Nicu Covaci nu a refuzat niciodată un interviu la Radio Reșița, nu a evitat să fie dure-

ros de sincer, argumentat și altruist. A întâmpinat orice emoție cu și mai multă emoție, a râs, a povestit, a iubit, după cum spunea, radioul românesc care i-a pus un nume.

Tulburător, magic și hâtru, Nicu Covaci, timișorean prin naștere, a venit pe lume într-o zi de 19 aprilie a anului 1947.

77 de ani de viață și 62 de ani de muzică, asta înseamnă Nicu Covaci.

Un om care, prin harul său a rămas în sufletul multor generații, un simbol al libertății și al demnității, incomod pentru ipocriți, un stindard pentru cei care vor să lase urme în această lume...

„Pe vremea mea țara era împărțită doar în două: noi și ei... astăzi, fiecare este dușmanul fiecăruia. Stau la vârsta asta și plâng în fiecare zi... Mi-aș dori să se schimbe lucrurile, dar de la sine nu se schimbă și dacă nu punem mâna să le schimbăm o să ne pară rău la toți. Când ai trăit jumătate de viață în comunism și jumătate în capitalism și să ai o viziune de ansamblu

cum o am eu, atunci nu poți să fi decât trist. Eu nu pot să mă exprim altcumva. Nu pot să spun altceva... Găsiți-vă șira spinării și învățați să spuneți NU. Vă mulțumesc mult”, mărturisirea la microfonul Radio România Reșița, Nicu Covaci.

Povestea sa

Povestea singurului copil al Tamarei originară din Basarabia și al unui tată bănățean de lângă granița cu Serbia, avea să fie marcată de absența tatălui până la vârsta de vreo 11 ani, deoarece acesta a fost deținut politic la primul Canal Dunăre-Marea Neagră timp de aproximativ 10 ani.

Mama sa a îndeplinit în acea perioadă atât rolul matern cât și pe cel patern, dar a investit prin dragostea sa principiile și dorința de a-i asigura o educație aleasă, așa că de mic copil a început să ia lecții particulare de pian, acordeon și limbă franceză, germană și engleză. Mai târziu, după ce a învățat singur să cânte la muzicuță, a luat și lecții de chitară.

A urmat secția germană a școlii primare, secția română a școlii generale, liceul de arte plastice și Institutul de Arte Plastice din Timișoara.

Compozitor, cântăreț, chitarist, pictor și grafician român, fondator și lider al formației Phoenix, Nicu Covaci a reușit să se impună în breasla sa, continuând să fie un artist care a devenit mentorul multor generații de români, incomod pentru unii, respectat de cei mai mulți, dar mai ales o voce ce merită ascultată.

Nicu Covaci a părăsit România în 26 octombrie 1976, stabilindu-se mai întâi în Olanda, apoi în Germania și în final în Spania, dar

a rămas un român indiferent de locul unde s-a aflat.

„Un artist are un Har dăruit de Dumnezeu și pentru că e un cadou de Sus trebuie să-l dai mai departe. Din păcate, astăzi, nu se mai face educație... personalitatea se clădește prin informație și educație, temperamentul se moștenește.

Eu sunt dezamăgit, pentru că speram să trecem peste niște vremuri, să fie mai bine. Lumea nu mai știe ce înseamnă calitate.

România Frumoasă există și ca țară este cea mai bogată din Europa, poporul român este un popor sensibil, de aceea a fost și călcat în picioare atâta timp, pe de altă parte și un popor viteaz și curajos, i-a ținut pe turci sute de ani la Dunăre, altfel umbla toată Europa cu turban la ora asta. Nu ne mulțumește nimeni,” mărturisirea artistului Nicu Covaci!

Phoenix, cunoscută în Occident ca Transsylvania Phoenix, este o formație românească de muzică rock, înființată în anul 1962 la Timișoara.

Phoenix a fost deschizătoare de drumuri în muzica adresată publicului larg în România celei de a doua jumătăți a secolului XX. Membrii formației au abordat numeroase subgenuri ale rock-ului. Traseul stilistic al formației a pornit de la muzică beat, evoluând spre rock psihedelic și de aici către hard rock cu un număr de experimente de rock progresiv. În anii 1970, efectele schimbărilor politice din țară asupra vieții culturale au dus la destrămarea multor formații de gen. Între cele care au continuat prin adoptarea unui stil nou, Phoenix a avut una dintre cele mai neașteptate evoluții,

dând naștere subgenului rock numit etno rock, inspirat din folclorul românesc autentic.

Nicu Covaci a plecat la o întâlnire cu El, acolo unde părinții săi îl așteaptă ca pe un copil să le mântuie dorul...

De astăzi, suntem orfani de un părinte spiritual al rockului românesc... de astăzi, suntem mai triști, dar mai bogați cu o legendă.

Rock On, acolo în veșnicie, maestre Nicu Covaci!

NICU COVACI A REALIZAT SINTEZA ETNO-ROCK ÎN MUZICĂ CEEA CE NU AU REUȘIT POEȚII MILENARIȘTI DE AZI ÎN POEZIE!

Ionuț Țene
poet, eseist

Trecerea la cele veșnice a lui Nicu Covaci, liderul și fondatorul formației Phoenix, m-a zguduit până la lacrimi. Ceea ce a reușit Nicu Covaci în muzica rock de factură românească este unic în istoria muzicală și artistică românească. Nicu Covaci, acest fiu al unei croitorese din Basarabia și a unui fost deținut politic anticomunist, care a stat 10 ani la Canal, a reușit în 1962 să fondeze la Timișoara o formație muzicală care a făcut istorie în arta românească. Traseul stilistic al formației a pornit de la muzică beat, evoluând spre rock psihedelic și de aici către hard rock, cu un număr de experimente de rock progresiv. Ceea ce a reușit Nicu Covaci în muzică nu au realizat poeții post-decembriști din curentul milenarist, adică îmbinarea simbiotică a tradiției cu modernitatea. Dacă până în 1971, Nicu Covaci și membrii Phoenix au putut să cânte muzică rock de tip beat sau psihedelic reușind cover-uri și originalități de tip muzical occidental, devenind o formație de succes, după acest an lucrurile s-au complicat rapid. Nicolae Ceaușescu, reîntors dintr-un turneu din China populară și Coreea de nord, fiind

fascinat de „revoluția culturală” marxistă din Asia, a dorit în vara lui 1971 să aplice acest stil ideologic și în România. Phoenix, care era o formație mai mult specializată pe melodii „cover” occidentale din vestul cosmopolit a fost pusă imediat la index de PCR.

Cei de la Phoenix aveau succes colosal la public, dar nu aveau prea mare originalitate, iar după tezele din iulie 1971, Ceaușescu interzicând cosmopolitismul în muzică, membrii formației au rămas pe tușă. Atunci Nicu Covaci are o idee genială. El ia niște discuri vechi Electrecord și Columbia, acelea cu imaginea - cățelului ce se uită la gramofon, cu melodii populare românești vechi și cântece pe teme folclorice. Nicu Covaci se închide luni de zile într-un studio din București cu colegii din formație și creează acel melanj sinteză între tradiție și modernitate, adică tipul muzical inventat de Phoenix, renumitul curent muzical etno-rock, care are succes imediat la public și regimul ceaușist cu accente autohtoniste îl promovează. Atunci apar celebrele melodii arhicunoscute, iar Sergiu Nicolaescu regizează filmul „Nemuritorii” pe muzica Phoenix, film

interzis după 1977 de către Ceaușescu pentru linia melodică tipică cântecelor naționaliste din anii '30. Acele melodii etno-rock au devenit melodii de succes cântate de toți românii, având succes și în Occident, astfel se explică plecarea Phoenix în Germania cu „închiderea ochilor” din partea securiștilor? Desigur, venirea lui Mircea Baniciu în formație accentuează caracterul etno-rock al muzicii promovate. Pionieri ai acestui sub-gen au mai fost formațiile Olympic '64 din București (cu Dorin Liviu Zaharia). Sub influența primilor, alte grupuri rock românești, în special din zona Banatului, au început să introducă teme de inspirație folclorică în muzica lor. Exemple în acest sens sunt Cealealte Cuvinte, Cargo sau Pro Musica. Nicu Covaci devine celebru și cel mai iubit cantautor, prin impunerea unei muzici originale ce sintetizează tradiția cu modernitatea avangardistă.

Potrivit declarației liderului Nicu Covaci, formația Phoenix a compus de-a lungul carierei circa 300 de piese. Iată câteva dintre cele mai cunoscute și îndrăgite melodii etno-rock: Țiganiada, Mugur de fluier, Phoenix, Andrii Popa, Ciocârlia, Baba Novak, Strunga, Canarul, Iarna, Nunta, Pasărea roc...k and roll etc. Toate aceste melodii aduc un plus de originalitate în istoria muzicii moderne românești. Nicu Covaci a realizat sinergia artistică, ceea ce nu am reușit noi poeții post-decembriști din curentul literar milenarist: să îmbinăm stilul clasic și tradiția cu limbajul poetic neo-modern și post-modern într-o sinteză metanoică originală și înnoitoare a poeziei noastre. Când i-am explicat aceste frământări ale mele ami-

cului cantautor Alin Oprea de la „Talisman”, despre încercările noastre literare de a îmbina tradiția cu avangardismul limbajului, într-un ritm clasic, m-a privit cu neîncredere zâmbind prietenos: - Ionuț, ce încerci tu să faci este aproape imposibil în poezie! În muzică, geniul lui Nicu Covaci a reușit, iar noi, în poezie, încă nu. Am dorit să subliniez acest caracter original al muzicii lui Nicu Covaci, care iată inspiră și acum poeții clujeni din gruparea Zalmoxis sau milenaristă și nu numai. Nicu Covaci a trecut la cele veșnice dar muzica sa etno-rock inspiră și azi. Poate vom reuși să facem istorie literară cu următoarele volume de versuri, ca simbioză dintre ritmul clasic-tradițional și limbajul neo-avangardist și mesajul post-modern, cu rădăcini în arhetip.

„NU UITA SĂ-ȚI ÎNTĂREȘTI ȘIRA SPINĂRII!”

Simona L. Neumann

Consultant Internațional - Ministerul Culturii, Republica Moldova

Nicu Covaci a plecat aseară de pe Pamânt și a intrat în Nemurire în acordurile operei-rock „Meșterul Manole” a lui Josef Kappl, ce se cânta, în același timp, în Parcul Rozelor din Timișoara. Cum nimic nu e întâmplător, am putea spune că Cineva, acolo Sus, i-a ales momentul demn de un rege.

De ziua ei, Timișoara, a pierdut prezența fizică a unui simbol, dar muzica lui Nicu Covaci, mesajele transmise de el și trupa Phoenix vor rămâne în inimile noastre și ale generațiilor viitoare.

În anul Capitalei Culturale Europene (Timișoara 2023), Nicu Covaci și Phoenix nu au fost incluși în programul ceremoniei deschiderii oficiale, cu toate că reprezintă un simbol nu doar pentru Timișoara, dar și pentru România, „Lumina” noastră din timpul comunismului. Ar fi fost un moment onorant, de mândrie pentru noi, timișorenii, în fața oaspeților internaționali (oficialități, ambasadori și artiști) invitați. Au cântat, într-un final, în cadrul „Weekendului de închidere”, unde au fost „headlineri într-un eveniment de celebrare a rock-ului”, la

Iulius Town, cum precizează organizatorii. În fine, eu vorbeam despre simbolistica mult mai profundă a Phoenix-ului, dincolo de a fi doar o trupă rock.

Într-un cadru intim, privat, la Porto Arte Timișoara, unde a cântat pentru prieteni și admiratori, în 13 octombrie 2023, acesta a transmis mesaje la fel de puternice ca întotdeauna (link video în primul comentariu):

„Învățați, totul are un preț. Vrei să realizezi ceva, plătește prețul!”

„Nu uitați, oameni buni, piesele mele toate au încercat să vă întărească șira spinării. Din 200 de piese, am doar 2 piese de dragoste, restul sunt toate cu mesaj.”

De ziua ta, Timișoara, eu nu am ceva mai profund să-ți urez, Maestrul a spus totul, simplu și concis și foarte valabil și pentru acest moment: NU UITA SA-ȚI ÎNTĂREȘTI ȘIRA SPINĂRII!

La mulți ani, Timișoara! Drum lin în nemurire, Nicu Covaci!

PHOENIX

la 40 ani

Ovidiu Balint

jurnalist, manager Arad

V-am mai spus că am o problemă cu o muscă. Nemernica îmi găsește gura deschisă de fiecare dată. Așa a apărut, din senin, și când am primit fax-ul: „vă propunem un concert aniversar Phoenix 40 de ani”. Prima oară m-am așezat pe scaun. După aia am mai citit încă odată oferta: dacă sunt două concerte organizate onorariile scad... dacă sunt trei concerte... Deja, în mintea mea cânta un mugur de fluier.

Prietenii care și-ar fi dorit un asemenea concert își dădeau coate în subconștientul meu să prindă un bilet. Telefonul a făcut o plecăciune și s-a făcut preș în fața mea. Însă, nu! De la Sibiu, nu. De la Timișoara, nu. De la Oradea, nu. De la Cluj, nu. De la Sighișoara, nu. De la Târgu Mureș, nu. Până și oglinda îmi deforma euforia reușitei turneului. Băi, vine Phoenix!!!!, îmi venea să urlu.

Boric avea un bar. A rămas singurul, în amintirea mea, în care se asculta muzică. Prietenia cu Gabi Boric s-a născut brusc, ca și cum era deja bătrână. Așa că, m-am dus la el. „Facem noi concertul”, îmi zice zâmbind, ca de obicei, și bătându-mă pe umăr. „Sponsorul principal este Petrom, asta e condiția”, mai

zice. Știam că nu lasă două vorbe să se bată între ele în fața cuvântului dat. Mi-a strâns mâna și a zis că mai vorbim.

Nicu Covaci îmi trimitea mesaje. Eu îi răspundeam. Nicu Covaci îmi cerea confirmări. Eu îi răspundeam că da. Între timp aflasem că la Timișoara fusese refuzat concertul, deoarece primarul îi fusese coleg de școală lui Covaci și nu îl suporta de niște ani. Un alt sponsor, producător de cola, îmi spunea că susține aniversarea, dar doar la Arad nu și la Timișoara. Răzbunarea unui arădan prost nu putea fi mai frumoasă: un timișorean se răzbună pe orașul său de la Arad! Mă duc la primarul Aradului, Dorel Popa. „Bună idee”, îmi zice, „dar fă rost de bani”!

Mă întorc la Boric. „Pune condiții”, îmi spune. Cum să le pun eu condiții celor care îmi umpluseră adolescența și tinerețea cu muzica lor? Dacă nu aș fi știut că muzicalitatea vocii mele e soră bună cu sunetul fals, mai că îmi venea să le cânt toate melodiile ale căror versuri le memorasem integral. Până la urmă am trecut în contract condiția ca trupa să-l aibă ca solist pe Mircea Baniciu, chiar dacă alți membri fondatori nu puteau veni. Acceptul lor s-a

întors escortat de două pagini cu condițiile lor. Cel mai atent am fost la cele referitoare la cerințele tehnice la scenă, cele conexe părăndu-mi-se banale. Ei vroiau să stea la Hotel Parc, iar eu eram sigur că o să le placă și la hotelul Petrom-ului. Convingerea asta mi-a culcat conștiința cu sentimentul siguranței de sine până în preziua concertului, când m-a trezit cu un apel telefonic de la Nicu Covaci: „Suntem la Hotel Parc. N-ai făcut nici o rezervare, dar te așteptăm la camera...”. Musca îmi dădea târcoale, așteptând să casc iarăși gura, dar mie îmi venea să îmi mușc limba de ciudă. Disperat, dau fuga la Boric. „Stai liniștit”, îmi zice iarăși, „lasă-i să stea seara asta acolo și îi mutăm noi mâine”. Îmi spune să-i conduc la cină la restaurantul pe care îl gestiona el.

Să-i întind eu mâna lui Nicu Covaci, sau să aștept să îmi întindă el? Firescul lui Covaci mi-a rezolvat repede dilema. Seara erau convinși să se mute la hotelul Petrom-ului.

A doua zi, la prânz Covaci îi convocase deja la scenă. La probele de sunet mă uitam în jur să văd dacă cineva observa cât eram de umflat în pene. Nu prea era nimeni atent la puful meu. „Unde sunt prosoapele?”, mă dezumflă la un moment dat un urlat al lui Nicu Covaci de pe scenă. Care prosoape?, îmi întreb eu memoria. „Dacă nu le avem în 30 de minute, nu mai are loc concertul!”. Ce prosoape? Uitasem că au cerut opt prosoape albe la scenă, înainte de concert. Toate magazinele erau deja închise. Nici nu știu pe unde a găsit unul dintre colaboratori șapte prosoape albe. Las' că-i bine și așa, îmi zic eu, românește. Ei trăiau, însă, de mult timp în Germania și n-a fost bine. Până la urmă, Covaci și-a amintit că a „doinit cântec

cu șuier” și a acceptat ca al optulea prosop să aibă altă culoare.

După concert, pe terasa unui apartament al hotelului, Nicu Covaci îmi spune: „Auzi, îți aduc eu niște boxe, ca să avem pe ce să cântăm la următorul concert”. Am luat-o ca pe o altă dojană prietenească, dar după nici o lună m-am trezit la ușa Teatrului Vechi cu 24 de boxe, fiecare înaltă cât mine. Mi le-a lăsat aproape doi ani. Capitala le-a organizat aniversarea după patru luni de zile.

La plecarea din Arad, Covaci ne-a aruncat aproape peste umăr: „Ar fi fain ca aniversarea de 45 de ani să o facem împreună cu Omega. Vorbesc eu cu ei”. Și a vorbit. Am primit și oferta și acceptul legendarei trupe din Ungaria. Concertul nu s-a mai ținut niciodată în formula propusă.

Ovidiu Pecican
istoric, prof. dr., scriitor, Cluj Napoca

Nicu Covaci semăna tot mai mult cu Oliver REED parcă...

Aveam 14 ani în 1973 când Costi, fratele meu, m-a invitat la Continental la Timișoara - locuiam la Arad - să asist la performanța lui muzicală, alături de trupa cu care cânta în barul hotelului.

Pe scările de la intrare a schimbat câteva vorbe cu Nicu. El și PHOENIX cântau în restaurantul aceluiași hotel.

L-am mai văzut, desigur, în concerte... Acum, la plecarea lui - la numai jumătate de an după Costi - postez aici una dintre compozițiile lui emblematice, un adevărat imn-program al generației lor.

Respect și bun venit în Pantheonul muzicii românești!

Bogdan Crețu
scriitor, prof. univ. Iași

Toți suntem de acord că dublul disc „Cantafabule” (1975) e o capodoperă. După mine, după mulți, e cel mai bun album din muzica (rock) românească. Un album-concept, care și-ar pierde însă mare parte din impact fără versurile extraordinare scrise mai ales de Șerban Foarță (care a și debutat, în 1976, cu volumul „Texte pentru Phoenix”) & Andrei Ujică, Andrei Oisteanu. Si Mircea Florian.

Ei sunt, alături de Nicu Covaci & Josef Kappl (prea puțin amintit și el, deși a compus jumătate dintre piese), coautori ai marelui album.

Toți știm asta, dar mai trebuie să și spunem ce știm.

Drum bun, Nicu Covaci!

VALOAREA FĂRĂ DIPLOMĂ ȘI DIPLOMA FĂRĂ VALOARE

Cristi Tabără

prezentator TV, București

Nicu Covaci a intrat definitiv în istoria muzicii românești, dar nu a intrat în Uniunea Compozitorilor și Muzicologilor din România. Acum ceva vreme, Biroul Secției jazz/pop a UCMR l-a informat pe artist că, în urma examenului pe care îl susținuse, a primit nota 7,60 și a fost respins, nota minim cerută pentru cei care nu aveau studii de specialitate fiind 8.

Nici lui Gheorghe Zamfir nu i-a fost ușor să acceadă în UCMR, prin anul 2005, deși în Franța fusese primit instant în Uniunea Compozitorilor. La momentul respingerii lui Covaci, Zamfir îl consola public, numărându-se printre aceia care nu pricepeau cum este posibil ca 60 de ani de confirmări a valorii lui artistice și muzicale să fie anulați de 6 ore de examinare.

Poate că o comparație între Phoenix, pe de-o parte și Queen sau Beatles, pe de altă parte, ar fi puțin exagerată. Sau nu, totuși, din perspectiva faptului că Brian May și Paul McCartney au fost înnobilați și au primit titlul de "Sir", cu toate privilegiile aferente, fără a avea studii de specialitate. Pentru că în Regatul Unit al Marii Britanii valoarea efectivă, probată factual, contează la fel de mult ca diploma de studii, în unele cazuri.

Cred că o organizație precum UCMR și altele similare ar trebui să invite personalități să îi devină membri, în cazuri precum cel al lui Nicu Covaci. Și să se simtă onorate să le aibă în rândurile lor. Nu neg valoarea profesională a specialiștilor din aceste organizații și nici rostul lor în branșele în care activează, însă cred că această valoare este întregită de capacitatea și chiar datoria lor de a certifica validarea primită din partea publicului de către artiștii lipsiți de diplome, dar plini de har.

Această postare nu este despre UCMR, ci despre un întreg context strâmb, care poate fi ilustrat și prin episodul UCMR - Covaci. Este despre țara în care valoarea fără diplomă este anulată deseori de diploma fără valoare. Dar eu cred că adevărata valoare a celui cu diplomă este capacitatea lui de a-l valida și pe cel a cărui valoare este dată de ceea ce face el bun pentru comunitate, chiar fără diplomă. Mai ales pentru că țara este sufocată de licențiați fără nicio valoare.

„Fie să renască numai cel ce har are de-a renaște curățit prin jar, din cenușa-i proprie și din propriu-i scrum, astăzi ca și mâine, pururi și acum!”.

NICU COVACI

liderul carismatic al trupei Phoenix

*Ștefan Both
jurnalist, Timișoara*

În ultimii ani, Nicu Covaci, liderul carismatic al trupei Phoenix, a lăsat garda jos și a fost dispus să se împace cu toți cei cu care s-a certat de-a lungul timpului. A spus că i-a iertat pe colegii de trupă care, în opinia lui, l-au trădat. Mai mult, pentru concertul aniversar Phoenix 60 din 2022, Covaci a încercat să refacă trupa în formula de aur.

Covaci spunea atunci că a îngropat secura războiului și că s-a împăcat cu Mircea Baniciu, Josef Kappl, Mani Neuman și Ovidiu Lipan Țăndărică, foști membri ai trupei, cu care s-a aflat în conflict deschis de foarte mulți ani.

La primul eveniment, însă, la spectacolul aniversar de Ziua Timișoarei, Mircea Baniciu și Josef Kappl s-au supărat din nou și nu au mai apărut la concert, susținând că aveau alte concerte programate în țară cu Pasărea Rock.

„Sunt 60 de ani Phoenix, mi-am călcat pe inimă și i-am invitat pe toți. Pentru că lumea trebuie să vadă un lucru frumos, o prietenie, până la urmă toți ne-am pus sufletul în formația asta. Dar interesele personale sunt mai importante astăzi pentru unii. Nu am ce să comentez”, declara atunci Nicu Covaci.

Data de 13 octombrie 2023 va rămâne în istorie: Nicu Covaci și Mircea Baniciu s-au împăcat!

Totul s-a întâmplat la un concert susținut de Mircea Baniciu Band, în clubul timișorean Porto Arte. În acea zi, Nicu Covaci era la Timișoara, pentru că urma să cânte, peste două zile, cu Phoenix, în orașul Buziaș.

Întâmplător sau nu, Nicu Covaci și-a făcut apariția la concertul susținut de Mircea Baniciu, spre surprinderea fanilor de la „Vaporul” – așa cum îi spun timișorenii terasei de pe malul Begăi, chiar în timpul piesei „Andrii Popa”. La finalul melodiei, Baniciu a spus la microfon că „Nicu Covaci este cu noi”.

Nicu Covaci a preluat chitara de la Baniciu și a spus că dorește să cânte singur o piesă...

„Fiecare dintre noi trecem prin anumite perioade în viață. Eu am trăit într-o viață cât alții în zece. Am avut parte de momente bune și rele, dar am plătit prețul pentru fiecare dintre ele. Învățați că totul are un preț. Vrei să realizezi ceva? Atunci, plătește prețul!

Când m-am întors în țară, după ce am reușit să scot toată formația, mama mea a fost tăiată în bucăți și i s-a dat foc (n.r. mama lui Nicu Covaci a fost omorâtă, iar ucigașul a fost prins și condamnat la închisoare) în Timișoara. Nu au furat nimic din casă, deși aveam mărci și dolari. Am fost pedepsit! 30 de lovituri de

cuțit într-o bătrână... Trebuie să mergem înainte.

Nu uitați, oameni buni, găsiți-vă șira spinării. Toate piesele mele au încercat să vă întărească șira spinării. Din 200 de compoziții, am doar două piese de dragoste. Restul, toate sunt cu mesaj”, a spus Nicu Covaci după care a cântat piesa ”Liber”, acompaniat de chitaristul Teo Boar.

Apoi, pe scenă a urcat și Mircea Baniciu, pentru a cânta, împreună, „Andrii Popa”. „Vă mulțumim. Și cu aceasta, Nicu Covaci rămâne cu noi... la masă, bineînțeles... și vedem ce se mai poate face în continuare”, a spus, apoi, Baniciu. „Se mai pot face multe, numai să vrem!”, a răspuns Covaci.

În final, Nicu Covaci a mai cântat, alături de Mircea Baniciu, Teo Boar și Vlady Cnejevici o piesă, faimoasa baladă „În umbra marelui URS”.

Nicu Covaci, a fost un gigant pentru cultura română

*Dorel Săndesc
medic, Timișoara*

În Parcul Rozelor, pe finalul unui spectacol extraordinar, opera rock-simfonică „Meșterul Manole”, creată de fostul său coleg Josef Kappl, atunci s-a stins! (n.r.).

Nu cred că toate acestea sunt pure coincidențe, ci cred că Dumnezeu a vrut ca sufletul acestui mare artist să fie ridicat spre cer pe această muzică sublimă și în aceste zile de sărbătoare (Ziua Timișoarei, n.r.). El și-a păstrat acea forță extraordinară, acea forță interioară, chiar și când organismul său, care a fost foarte puternic, a început să slăbească, forța sa a rămas exprimată prin acea privire de leu”.

„Nicu Covaci, Phoenix, au fost o expresie revoluționară în anii ’60, când practic ei au pornit pe acest drum. Pentru că nu a fost doar muzică ceea ce au făcut, a fost mult mai mult. A fost, practic, o atitudine și o expresie care au intrat în mentalul mai multor generații, au schimbat ceva din mentalitate.

Nicu Covaci a fost un gigant pentru cultura română, noi trebuie să profităm de ceea ce ne lasă astfel de creatori.

(Texte preluate din mass-media)

ACTUALITATE

România

În orizontul alegerilor din 2024

Antoniu Martin
istoric, jurnalist, Arad

Se poate aprecia că cei douăzeci de ani de apartenență la NATO și respectiv cei șaptesprezece ani de integrare în Uniunea Europeană au adus României progrese semnificative, reflectate în special în domeniul infrastructurii și al investițiilor străine. Programele și investițiile europene au generat dezvoltare în numeroase sectoare din România. În plus, libera circulație a persoanelor în spațiul UE a facilitat accesul unui număr semnificativ de români pe piața muncii din Occident (circa 6-7 milioane). Schimburile comerciale cu statele europene sunt dominante în relațiile economice ale României. Și la investițiile directe statele UE sunt în top. Din perspectivele de mai sus, este firesc ca politicile economice, sociale, dar și externă ale guvernelor României să se circumscrie celor din alianțele și organizațiile din care țara face parte.

Uniunea Europeană a fost și este percepută, de către marea majoritate a cetățenilor români, ca un factor de progres și prosperitate, precum și ca un mecanism de corijare a problemelor din mai multe domenii, printre care și cel al justiției. Cel mai recent Eurobarometru, realizat de către Parlamentul European, în decembrie 2023, cu 6 luni înaintea alegerilor europarlamentare, relevă faptul că 7 din 10 români (circa 70%) consideră că statutul de membru al UE aduce beneficii țărilor, procent situat în media de la nivel european. Conform unui Eurobarometru standard, realizat de Comisia Europeană, în 2022, 74% dintre tinerii români (15-34 ani) erau optimiști în privința viitorului Uniunii Europene. Mai mult, 63% dintre aceștia aveau o percepție pozitivă asupra modului în care funcționează democrația în UE, iar 50% pe plan intern, în România.

Un sondaj Avangarde, realizat în primăvara anului 2023, relevă că sprijinul românilor pentru apartenența țării lor la UE este mai mult decât consistent (70%), doar 13% exprimându-se pentru ieșirea din comunitatea europeană. Observăm că percepția cetățenilor români față de UE și proeuropenism nu s-a schimbat semnificativ în ultimii ani.

Pe de altă parte, referitor la alianța militară din care face parte România, NATO, 8 din 10 români, conform unui sondaj din primăvara anului 2023, au o percepție pozitivă, având mare încredere în capacitatea acesteia de a-și proteja aliații din regiune. De altfel, trebuie subliniat că în contextul izbucnirii războiului din Ucraina, în România s-a constituit o coaliție de guvernare PSD-PNL, în vederea asigurării unei majorități politice stabile, coaliție care funcționează și în prezent. Această coaliție va participa pe liste comune la alegerile europarlamentare din luna iunie a acestui an. Stabilitatea politică și socială reprezintă priorități pentru majoritatea românilor. Conform unui sondaj Avangarde (19-20 februarie 2024), 60% dintre respondenți vor o guvernare stabilă după alegerile din 2024. Potrivit sondajului, PSD ar obține 31%, PNL 20%, AUR 18%, Alianța Dreapta Unită 15%, SOS 8%, UDMR 5%. Observăm că cele două partide asumate ca suveraniste – AUR și SOS – nu ar obține un scor electoral care să permită emiterea pretențiilor la guvernare.

Alegerile prezidențiale sunt și ele relevante pentru traiectoria României, țara fiind de facto o republică semiprezidențială cu valențe parlamentare, președintele fiind,

alături de prim-ministru, participant activ în administrația statului. Cel mai recent sondaj pentru prezidențiale, realizat de Atlas Intel, relevă că cel mai bine plasat este Mircea Geoană, secretar general adjunct al NATO. Acest fapt evidențiază încrederea românilor într-o personalitate cu deschidere externă și care are expertiză în cadrul unor organisme internaționale, mai ales în noul context de securitate generat de conflictul din Ucraina.

Este evident că majoritatea românilor au așteptări importante din relația cu Uniunea Europeană și sunt conștienți că aceasta reprezintă singurul vector de dezvoltare (PNRR, investiții directe, programe europene). Pentru majoritatea cetățenilor români, este important ca partidele care le solicită votul să ofere soluții credibile în plan economic și social și nu abordări cu caracter demagogic.

DON PETRE,

un don al condeifului

Valentin Gros
jurnalist, București

„Scriu chiar dacă voi muri, pentru că aș muri dacă nu voi scrie”. Nu știu cui aparține citatul, l-am căutat și pe Google și nu l-am găsit. Dar sunt sigur că l-am auzit prima și ultima oară de la Petre Don, primul meu șef din presă. Cândva, la începutul anilor 90...

De atunci nu am mai întâlnit niciodată un dușman mai înverșunat al autocenzurii. „Să nu-ți pui problema dacă ai voie să scrii. Pune-ți problema dacă ai voie să nu scrii. Ești ziarist și ai datoria să spui adevărul”. În scurta perioadă cât mi-a fost șef, l-am privit ca pe un Don.⁷

După ce ai lucrat cu Petre Don, e greu spre apăsător să lucrezi cu alții. Dacă ziaristii au ceva din spiritul de luptă al boxerilor, el a fost un „boxer al condeifului” cu garda mereu deschisă.

Reporter frenetic și redactor perfecționist. Spunea că jurnalistul trebuie să aibă tot timpul la el un pix și un carnețel, ca să noteze orice eveniment îi iese în cale, orice joc de cuvinte îi trece prin cap. Rar mi-a fost dat să văd un om mai curios să afle tot ce se întâmplă și mai dornic să-și transmită percepțiile în metafore și fraze cât mai potrivit alese.

Avea talentul de a se adapta imediat peste tot. Cu un mers semeț, îngândurat, era în largul lui și pe holurile Primăriei, și în fața Gării, unde făcea interviuri cu oamenii fără adăpost, și în cârciuma Zărândul, unde își exersa verbul cu oricine era dispus la o discuție, de la intelectualii orașului până la cei mai modești dintre arădeni.

Pamflete șfichuitoare și interviuri acide. De pana lui și de întrebările lui tăioase nu scăpa nimeni – primar, prefect, președinte de Consiliu Județean, ministru președinte. Într-un interviu l-a certat pe șeful Poliției că nu manifestă transparență în relația cu presa. După Cehoslovacia – România 5-2, a tunat și fulgerat împotriva antrenorului de atunci al echipei naționale, Cornel Dinu. „Și o capră ar fi antrenat mai bine decât el”.

Dar înainte de a pune pixul pe hârtie, întreba în stânga și în dreapta, se informa în legătură cu subiectul, cântărea toate fațetele, „ca să nu fie nedrept cu personajul”. Într-un singur domeniu nu avea dubii. „Leul în iarnă sau UTA la Moneasa” – a titrat un reportaj de la pregătirea echipei. Adversarii să tremure de frică, urmează un marș triumfal către piscurile

clasamentului. Dacă în viața de zi cu zi părea mai degrabă un sceptic, fotbalul era oaza lui de optimism incurabil. În ochii lui Petre Don, „Bătrâna Doamnă” avea puteri miraculoase, îi eclipsa pe toți cu simpla ei prezență, prin eleganța dobândită de la Baronul Neumann. Nu cred să fi rostit vreodată, nici măcar în gând, un pronostic nefavorabil înainte de un meci al UTA-ei.

Pe cât era de încrezător în forța lui de jurnalist, pe atât de modest se arăta în cealaltă dimensiune a creației sale, cea de poet. Avea un cult pentru maeștrii versului contemporani cu el. Considera o mare onoare un simplu dialog cu Nichita Stănescu ori un mesaj de complezență de la Marin Sorescu. Într-o dispută colocvială, a decis: „toți l-au pupat în fund pe Ceaușescu, dar Adrian Păunescu, fiind mai talentat, a făcut-o mai frumos”. Nu suporta să audă o vorbă rea despre cei care știau să așeze cuvintele în rime, indiferent care ar fi fost orientarea lor politică sau ideologică.

Având pretenția că mă pricep la gazetărie, știu sigur că Petre Don va rămâne în istoria presei ca un mare gazetar. Fiind un habarnist în ale poeziei, nu pot spune dacă este sau nu un mare poet. Dar ca simplu cititor de strofe, îmi permit să exprim o părere: cine nu vibrează la cântecul care va deveni Imnul Aradului, interpretat de Daniel Julean, e marțian, klingonian sau reptilian.

„Iar Mureșul curge și spală păcate
Și scaldă-n soare nebuni derbedei
Ce-n valuri se-avântă de la Cetate
Până-n vârtoarea din Insula Trei”.

Din câte îmi amintesc, Petre Don nu știa să înoate. Dar s-a avântat, până în ultima clipă a existenței sale terestre, în vârtoarea faptelor, evenimentelor și fenomenelor sociale și culturale, ca un nebun derbedeu al scrisului, profesiunea care i-a fost muncă, joacă și fericire.

În căutarea inefabilului feminin la Festivalul de Teatru Underground din Arad

Lajos Nótáros
jurnalist, profesor Arad

Cuvântul cheie din titlu este, așa cum bănuieți, probabil, inefabil.

Inexprimabilul, în general. Un domeniu nu neapărat exclusiv al artei de orice formă și expresie. Și pentru că, în cele ce urmează, vom vorbi de artele spectacolului, vom intra oarecum pe furiș în normalitatea de data aceasta exclusivă a inefabilului feminin. Nu e un joc, un artificiu gratuit, născut din dorința celui care scrie de a epata, de a se da mare, de a impresiona prin metode ieftine până la urmă.

Să începem, așadar, cu începutul.

În literatura de specialitate de expresie occidentală clasică undergroundul se referă la artele plastice, muzică și film și mai puțin la teatru. Teatrul poate fi de avangardă, vezi Ubu rege, alternativ, vezi Ionescu și Becket, dar niciodată underground. Explicația este la îndemână, dacă reținem că undergroundul, timițând la rețeaua americană a salvării sclavilor, indică mișcările de nesupunere, de rezistență, chiar de opoziție, iar teatrul rareori se opune pe față „establismentului” aflat la putere. Expoziții de pictură poți face și în afara sălilor oficiale de expoziție, grafitti-ul

este expresia plenară a acestei ieșiri din aceste săli, poți cânta și pe stradă, nu doar în sălile de concerte – mai nou chiar pe stadion – iar samizdatul a oficializat literatura care nu este acceptată oficial.

Însă teatrul are nevoie de spectatori care știu unde să meargă pentru a vedea un Hamlet copleșitor. Sau un „Romeo și Julieta” mai altfel. Și mai are ceva special, venind direct din inefabilul despre care va fi vorba în cele ce urmează: jocul actoricesc care prin indeterminarea generală a jocului poate face din același spectacol unul oficial și acceptat sau, dimpotrivă: unul de rezistență, de avangardă. Teatrul poartă în sine această alternativă inexistentă sau, oricum, mult mai redusă în celelalte forme de artă.

Festivalul underground de la Arad, înființat acum douăzeci de ani și revenit, după o întrerupere de doisprezece, cu ediția a XIV-lea, încearcă de la început să treacă dincolo de definiții și obișnuințe. Este un festival susținut din banul public, dar unul alternativ, să zicem, din moment ce ține de ușurința cu care organizatorul - vorbim de

Ovidiu Balint, directorul Hub mArta, fost director al Casei Municipale de Cultură – trece peste obișnuințe și comandamente politice, folosindu-se, ca să rămânem în temă, oarecum inefabil, de tensiunile dintotdeauna existente în și între diferitele grupuri de putere. Nu intrăm în amănunte, să nu zgândărim orgolii și prejudecăți, cert este că noua ediție, cea din iunie 2024, după această întrerupere de peste un deceniu, a reușit să adune aproape patruzeci de spectacole din toată țara și de peste hotare (Ungaria, Spania, Germania, Anglia), oferind arădenilor și nu numai zece zile de altceva în obișnuințele lor cotidiene.

Dacă există ceva de remarcat, dincolo de spațiile alternative în care s-a jucat – stradă, hală industrială părăsită, centru comercial dezafectat, restaurant și bar, fără să vorbim de genericul de pe acum club Flex – și dincolo de interesul mult peste așteptări, ei, atunci acel ceva este eternul și inefabilul feminin atât de prezent pe tot parcursul festivalului.

Primul spectacol a fost de pe acum celebrul „Monoloagele Vaginului” (Teatrul în culise), ultimul, după zece zile, „Legături de Sânge” (Ienou Hub). Între ele, cred eu, două din trei spectacole abordau problema feminității sau, ca să nu cădem în păcat, problema lumii din perspectivă feminină. Ajunge să mai însirăm câteva titluri: „Durata medie de viață a mașinilor de spălat”, „Crocodil”, „Despre sexul femeii”, „Iphigenia in Splott”, „Bărbatul perfect defect”, „Dar dacă – o călătorie în universul feminin”, „Fresh Air”, „Sunt aici”, „When I said let’s Get Wet I Didn’t Mean Tears”.

Fără să mai vorbim despre spectacolul premiat al Theodorei Herghelegiu, „Voyager” și de încă câteva, artistic nu neapărat foarte realizate.

Iar dacă vă întrebați, unde bate oare cel care vă scrie aceste considerații, răspund simplu, fără ascunzișuri: cred că festivalul de la Arad a scos în evidență ceva știut dar despre care nu vorbim pe față și serios, eventual în bancuri și anume faptul că societatea noastră este în urmă cu câțiva pași buni în problema abordării feminității și a feminismului. Locul, rolul și valorizarea femeii este încă subordonată „machismului” tradițional, cele două spectacole clasice, invitate mai mult pentru nume și imagine, subliniind perfect această observație. Este vorba de „Povestiri culese” al Teatrului Godot, în interpretarea Maiei Morgenstern și a Anei Maria Pop, un spectacol de studio despre interacțiunea a două intelectuale, diferențiate prin operă și vârstă. Autorul fiind bărbat, povestea, culeasă, inspirată așadar, așează lumea în perspectivă feminină. Chiar dacă oarecum schițată și imitativă, având în vedere limitele de gen ale autorului. Iar la polul opus, un adevărat omagiu adus machismului clasic, un alt spectacol de studio, nicidecum alternativ, „Moș Nichifor”, după un text de Creangă, în regia lui Alexandru Dabija, și care oferă lui Marcel Iureș un solo actoricesc încântător și perfect previzibil.

Și uite așa, ocolind mereu esențialul, ajungem pe nesimțite la joacă. Altfel spus, până acum ne-am jucat și noi. Un termen nițel difuz, denotând o activitate caracteristică omului imatur, copil, ca să ne exprimăm elevat

și oarecum corect politic. Termenul, denumit, desigur, diferit în limbile pe care le cunoaștem, în românește – și nu numai - are și înțelesul de dans, un fel de joacă a maturilor, o formă de ieșire din cotidianul obligatoriu care nu mai poate fi legată de imaturitate, dimpotrivă: dansul reprezintă prima formă a spectacolului pe care de o vreme îl numim teatru. E vorba de dansurile fundamentale care dovedesc maturizarea, cele care pregătesc vânătoarea și războiul sau, dimpotrivă, cele care marchează victoria, recolta, împlinirea. Ca la nuntă, ca să nu pierdem ideea și să ne amintim de eternul feminin care, indiferent de ce credem noi, masculii, declanșează, întreține și finalizează jocul. Ajunge să ne gândim doar la jocul din mitul original, știți, acela cu mărul.

De teatru e vorba în cele din urmă, atunci când producția devine spectacol, ceva de văzut: theatron. Un joc devenit spectacol pentru înțelegerea și trecerea prin ceea ce semnifică și prezintă cu pierderi minime sau chiar cu un mic câștig dacă se poate. Actorul joacă, își joacă rolul, succesul în teatru fiind garantat atunci când nu se joacă.

Iar din această perspectivă, festivalul și-a atins scopul. Și nu doar prin cele câteva reprezentări care au mers la bazele abia schițate mai sus ale fenomenului – „Miorița” (Teatrul Auăleu), „Fresh Air” (Anna Coffeti), „Întâmplări stranii” (Asociația Teatrul.ro), „Madera” și „Espero” (Circo de Eia), „Silent Cehov” (Asociația Artes) sau câștigătorul premiului cel mare: „497”, o poveste dansată de trupa Tabán din Ungaria în colaborare cu Teatrul de Cameră din Arad -, ci prin majoritatea specta-

colerelor care au încercat, într-un mod sau altul, să forțeze obișnuințele și prejudecățile cu privire la rolul și importanța teatrului într-o societate, indicând clar și societatea la care se referă. E vorba înainte de toate, așa cum am încercat să sugerez până aici, de feminitatea în suferință din societatea asta a noastră.

Și ca să nu se creadă că vorbesc doar ca să mă aflu în treabă, în încheiere vă povestesc pe scurt întâmplarea cea mai semnificativă legată de mine, cel aflat în festival.

Chiar de la primele reprezentării mă trezesc cu un tânăr care începe să îmi pună întrebări legate de ce am văzut sau ce vom vedea. Este prezent la toate spectacolele, indiferent de locație, chiar dacă între două trebuia, în foarte scurt timp, să parcurgi kilometri buni. Aflu, după o vreme, că este elev în clasa de teatru (actorie) a Liceului de Artă din localitate. Întrebările sale nu sunt formale, nici măcar superficiale. Dovedesc un real interes, bazat, după câte îmi dau seama, pe un alfabet deja însușit al artei spectacolului. La un moment dat vine cu următoarea:

– Mi se pare mie sau credeți și Dumneavoastră că sunt foarte multe spectacole cu și despre femei? Observând că aștept continuarea, merge înainte:

– Mă gândeam că problema cu femeile nu este una personală, nu se referă doar la mine, avem o problemă la modul general. Avem oare sau doar mi se pare mie?, termină în cele din urmă întrebarea.

– Avem, îi răspund eu foarte serios.

– Am avut și vom avea. Jocul e feminin, chiar dacă la greci și rolurile de femei erau

jucate de bărbați. Poate tocmai din cauza asta: nu le considerau destul de serioase să iasă din joc.

– Am înțeles, îmi răspunde el jucat școlărește:

– Încercăm mereu, fără să ajungem vreodată la final, să facem artă din joacă.

– Asta este, îi răspund eu și zâmbim amândoi satisfăcuți.

La un alt moment dat îl întreb, legat de un spectacol tocmai terminat:

– Ce părere ai, actorii au jucat sau s-au jucat? Se uită la mine cu un zâmbet fragil pe buze. Intuiește miza ascunsă a întrebării. După o scurtă gândire, îmi răspunde foarte serios:

– M-am prins, în teatru joci, nu te joci. Devine din ce în ce mai luminat la față:

– Numai și pentru asta și a meritat.

– Da, aprob eu, despre asta este vorba...

PATRIMONIU CULTURAL

5 zile la Paris:

Veșnică pomenire, baronului Haussman!

Lavinia Betea

istoric, prof. univ. dr., jurnalist, Arad

Aveam în plan mai demult să revăd Parisul. Am fost, prima dată, o singură zi, spre finele celuiilalt mileniu. Apoi, la începutul acestuia, am trăit marea aventură a unui stagiu doctoral de trei luni la Maison des Sciences de l'Homme, locuind în Cité Universitaire. În următorul deceniu, petreceam, trimestrial, un scurt sejur prilejuit de întâlnirile grupului de cercetare de la Laboratoire Européen de Psychologie Sociale, călătoriile la Universitatea din Caen sau din vreun alt oraș din vestul Franței unde profesorul de origine chiliană Alexandre Dorna organiza o conferință sau un colocviu de psihologie politică.

Întâmplător, am aflat că Timișoara are legătură aeriană directă. Am dat și peste chilipirul unei curse, la finele lui ianuarie 2024: Timișoara-Beauvais, tur-retur, 31 de euro! Mi s-au asociat fratele și cumnata, călători la Paris, întâia oară. Ne-ar fi convenit cazarea într-un apartament privat dar am ratat-o deși se anunță sute pe booking.com! Am completat de două ori formularele, dispusă să plătesc imediat. Speriați, probabil, de legendele despre furăcioșii români, proprietarii nu și-au dat acceptul. Semn rău, mi-am zis, dar n-am ținut seamă. Am ales Hotel The Playce by Happyculture,

din Boulevard Barbès, arondismentul 18. La reputația Parisului, plasat fie primul, fie al doilea în clasamentele celui mai scump oraș din lume, prețul de

circa o sută de euro pe noapte este rezonabil la patru stele. Plus proximitatea a două stații ale metroului care conectează metropola.

Am călătorit fără incidente și cu avionul, și cu naveta Beauvais-Porte Maillot. Drumul cu autobuzul a fost ceva mai scump și mai de durată decât cursa aeriană. Iar primele impresii, derutante. Aerogara Beauvais-Paris părea o extensie a autogării din Militari, după aglomerație și forfotă, iar metroul din București mai aerisit – vizual și olfactiv -, decât metroul parizian. Ieșirea la suprafața Bulevardului Barbès, și mai surprinzătoare. Afară se întunecase dar zona trepida sub mașini și foșgăia de pietoni. Imense vehicule de curățare și igienizare a orașului săltau containere revărsate și adunau cu greble uriașe grămezi de ambalaje și reziduuri de fructe și legume. Scrâșneau în urma lor altele, măturând și spălând. Ne aflam

în Marché Barbès. Cea mai populară piață tradițională a Parisului, după cum voi afla ulterior dintr-un documentar.

Surprizele au continuat la recepția hotelului. Imediat după achitarea cazării, ne-au informat asupra temperaturii din camere, fixată la 19 grade în întreg imobilul, din considerente ecologice. Ne-au atenționat și că administrația descurajează consumul apei îmbuteliate în incintă. Elimină astfel din circuitul poluării câteva sute de mii de peturi pe an. Ne invită să bem apă, gratuit, din recipientele de sticlă din hol... Scopurile sunt nobile așa că ne pregătim sufletește pentru răcoarea neprevenită pe booking.com.

Camere mici, în tiparul parizian de turist mediu. Conform statisticilor însă, majoritatea băștinașilor, celibatari sau familiști, trăiesc în apartamente de una, maxim două camere. Agențiile imobiliare se ocupă predilect de închirieri căci parizienii devin proprietari prin moștenire. Un studiu realizat în 2012 anunța că locul cel mai scump din oraș este Quai des Orfèvres, cu prețul mediu de 20 665 euro pe metru pătrat de spațiu locuibil. Cât a ajuns acum, știu doar agenții imobiliari și milionarii în căutare de plasamente! La același capitol al celebrității prin valoare pecuniară, cinci dintre cele mai scumpe străzi europene sunt pariziene, în frunte cu Avenue Champs-Élysées, plasată și între primele cinci cele mai scumpe din lume.

La prima impresie, camerele noastre de hotel prezentau avantajul ferestrei la stradă. Nu ne-a fost favorabil. Căci abia aici am simțit convulsiile „burții” Parisului în metabolis-

mul aprovizionării cu alimente și mărfuri și al evacuării dejecțiilor sale. La categoria cel mai murdar oraș din Europa, după studiul cel mai recent, Parisul s-a clasat pe locul opt. Târziu, în noapte, după ce piața, bulevardul și străzile laterale au fost degajate și curățate, mulțimi de tiruri, dube și dubițe au aprovizionat supermarketurile, brutăriile și tarabele pieței. Noaptea a fost mai trepidantă ca ziua!

Debutul unei zile de vacanță începe obișnuit cu un tihnit mic-dejun din specialități locale, iar explorarea către orele 10-11. La 15 euro per persoană, hotelul propunea ouă, salamuri și brânzeturi. Cu același preț, am fi achiziționat respectivele produse pentru toți trei din Carrfourul vecin. E sâmbătă și, ca pretutindeni, zi de piață. Plănuisem și noi o sondare

a presupusului inefabil „l’air de Paris”. Inventivi negustori de suveniruri etichetau astfel mici cutii de tablă goale. Cum rar te bucură la Paris, a ieșit soarele! Iar noi am gravitat, ceasuri, în perimetrul Barbès-Rochechouart!

Dacă Parisul este cel mai aglomerat oraș al lumii, aici ar putea fi cea mai mare aglomerație din Paris. Din trei pietoni, doi aparțin altei rase, predilect culturii maghrebiene. Și adaptată lor, ofertele măcelăriilor, tarabelor cu pește, fructe și legume. Multicolora Marché Barbès s-a extins și în trotuarele bulevardelor și străzilor laterale. Ne-au minunat în lenta preumblare necunoscute specii de pești, semințe, legume și fructe puse în vânzare. Am zăbovit într-un supermarket cu specific asiatico-african, căutând echivalente lingvistice la fructe uscate, ierburi și condimente vândute la kilogram. Am încercat sucuri și batoane de tamarin presat. Cu gust nou și bun pe care am decis să-l cumpărăm și pentru zilele următoare. În zona pietonală, pe tarabe volante, stive colorate de haine tradiționale pentru femei și bărbați: caftane, djilabe, taksite, haikuri... Cum ne-ar sta, oare și cum se îmbracă? În buticuri modeste, alte grămezi neorânduite de blugi și tricouri ieftine, inscripționate cu nume și logo-uri de marcă. Și multe, cele mai multe vitrine cu reclame și produse de colorat și extins unghiile, peruci și meșe multicolore de păr cu roșul ca bază a combinației cu oricare culoare din curcubeu. Un cult al coloritului și formelor părului și unghiilor aveam să observ și la tinerii care cântau și dansau în stradă, pe ritmuri ale culturii originare. Ei poartă blugi și tricouri, mai vârstnicii haine tradiționale.

În specificul zonei, aromele grătarelor cu specialități de ovine îl seduc și pe cel sătul. Noi am ales un local turcesc cu mustăcioși care serveau clienții printre operații de ascuțire a cuțitelor și montare a frigăruilor. Ne-ar fi îndestulat cu măsură generosul *donner kebab* cu cartofi prăjiți. Dar turcul îmbie și la kuru fasulye. I-a turnat în farfurie celui care n-a refuzat, o porție potrivită ciolanului de porc de 1 Decembrie. Noaptea, o toxiinfecție alimentară, poate o indigestie, a scurtat aventura pariziană a fratelui meu.

Mi-am început priplul locurilor de care mă leagă amintiri dragi din proximitatea liniilor 6 și 12 ale metroului. Prima inadvertență cu trecutul, am observat-o în stații: au dispărut din ele muzicanții. Despărțirea de cel care-mi aurise Parisul a fost în legănarea metroului pe aceste linii de suprafață și a cântecului Editheii Piaf,

Mon amant de Saint Jean... „Moi qui l'aimais tant./ Je le trouvais le plus beau de Saint-Jean./ Je restais grisée/ Sans volonté/ Sous ses baisers”... Metroul era pe-atunci și cuib liniștit al nebunilor blânzi, privind pe ferestre, în lacrimi... Unul perora acum contra bogăției și nepăsării...

Neschimbate, pe Boulevard Raspail – cel mai lung din Paris, l'Hotel Lutetia – unde ocupanții naziști și-au plasat serviciile de informații, statuia lui Balzac - sculptat în halat de Rodin și prestigioasa Maison des Sciences de l'Homme. N-am urcat la etajul unde altădată își avea sediul Laboratoire Européen de Psychologie Sociale, fondat și condus de Serge Moscovici. Magistrul Moscovici nu mai este... iar în Place d'Alligre cine știe dacă mai funcționează și restaurantul de cartier unde ne-am întâlnit deseori. În aceeași căutare a timpului altor plimbări, am străbătut străzi și scuaruri din perimetrul Dausmenil – Dougommier – Bercy... Dar și prietenii aceia s-au dus, n-ai cum să le identifici mormintele ca să pui o floare, în giganticele cimitire... Catedrala Notre-Dame zace încă sub bandajele reparatorilor după incendiul din 2019 și nu te poți apropia de ea până la redeschiderea anunțată pentru olimpiada din vară. În librăria Shakespeare and Company, adăpost de noapte al debutanților în căutare de inspirație la Mecca Parisului, nu doarme nimeni printre rafturi de cărți. Tinerii obțin burse, călătoresc în stagii Erasmus, voiajează cu promoții low-cost și se cazează la hostel în domitoare cu zece paturi...

Marti dimineață grăbesc spre piața flotantă din strada Daumesnil. Observ că s-au împuținat producătorii de vin și fermierii cu

brânzeturi, jamboane, pateuri și preparate normande, alsaciene sau bretone la caserolă. Poate că au falimentat în pandemie ori le livrează prin curier, după comenzi pe internet... În rest, aceleași gheșefturi lepădate la grămadă de centrele comerciale, revândute de parizieni de dată recentă, ori nici măcar cu viză de intrare în UE. Și ceea ce în anii trecuți n-a existat - fast-food stradal: marocan, libanez ori universalii pommes-frites cu pui sau porc rotisat, serviți la botul calului..

„Madlena” reîncântării putea fi tot un ceva gustativ. Bunăoară, o supă de ceapă, încercată la prima trecere prin Paris ca o emblema a gastronomiei franceze. Strămoșeasca noastră pâine cu brânză și ceapă își modifica gustul, aspectul și consistența, gătită pe plitele francezilor. Am perceput-o ca bun exemplu de rafinament al unei bucătării unde contează mai mult decât ingredientele în sine, sortimentul și calitatea lor: o brânză anume, un soi de ceapă, crutoane cu formă recomandată, mirodenii mixate ca într-un preparat farmaceutic, servirea la temperatura prescrisă și în bolul adecvat... În căutarea unei supe de ceapă, m-am oprit în stația Cambronne. Așa cum am povestit în cartea Bărbați și femei. Întâlniri cu Serge Moscovici, am petrecut, în zonă, primele zile din stagiul meu de trei luni. Între Cambronne și la Motte Picquet-Grenelle turiștii poposeau pe terasele bistrourilor în plimbările către La Tour Eiffel. Vezi și ești văzut, după deviza acestei instituții pariziene care e bistroul, cu scaunul din fața unei măsuțe întors spre stradă, la o cafea, potolindu-ți foamea cu un croque monsieur, un pot-au-feu de boeuf sau...

une soupe à l'oignon. Acum însă, în meniul bistrourilor din calea mea nu e afișată supă de ceapă.

Repetând experiența trăită la Roma, în totul zilelor la Paris am mâncat prost. De altfel singura înfrățire cu alt oraș la care a achiesat Parisul, este Roma. Jumelajul datează din 1956 cu sloganul „Singur Parisul este demn de Roma, doar Roma este demnă de Paris”. Printre metaforele Parisului se află însă și cea de capitală a gastronomiei. Și nu de ieri de azi, ci din Evul Mediu încoace. În înțelepciunea proverbului că foamea e cel mai bun bucătar și înmulțirea cohortelor de vizitatori după pandemie, asociațiile de proprietari și manageri din alimentația publică par înțelese asupra ofertei din locurile bătătorite de turiști: pizza, salate, hot-dog, cartofi prăjiți și alte „minuturi”, la prețuri piperate. Afacerile prosperă căci clienții sporesc. Cotidianul celor două milioane și ceva de parizieni este sufocat de la pandemie încoace de circa 44 milioane de turiști anual. Parisul a fost și rămâne orașul cel mai vizitat și cel mai admirat din lume, respondenții anchetelor motivându-și interesul cu mulțimea monumentelor istorice (peste patru mii!), frumusețea și dinamismul metropolei. Simetric însă, metropola urcă și în topul proastei cazări și primiri.

Capitală a modei și a luxului, cei mulți cunoaștem creațiile pariziene din media. Dar

pasiunea pentru shopping a unora ca mine a găsit satisfacții în locuri comune. Am preferat zona Denfert-Rochereau din Montparnasse pentru magazinele firmelor de *prêt-à-porter-uri* franceze și mall-ul din Place d'Italie. Îmi invit cumnata la revizitarea lor și ne declarăm norocoase în fața vitrinelor cu afișul *dernière démarque*. Înăuntru însă constatăm că ultima soldare înseamnă doar jumătatea prețului inițial. *Mais où sont*

les neiges d'antan?, suspin în gând pe versul lui Villon. Unde s-a topit acel „altădată” când cumpăram din celebrele magazine Galerie Lafayette și Le Bon Marché – sursă de inspirație a lui Zola pentru romanul „Au bonheur des dames” – eșarfe, lenjerie și rochii la o treime de preț?

De fiecare dată când revii, constai că Parisul e neschimbat, doar noi ne schimbăm, a scris Hemingway. Și, dacă tânăr fiind, ai trăit în Paris, oriunde te-ai duce, Parisul rămâne în tine... După ghidul parizian al americanului, afișat pe internet ca rută turistică, marele călător și scriitor Ernest Hemingway a locuit, s-a plimbat, a băut și a mâncat în locuri celebre: Hotel d'Angleterre, Jardin Luxembourg, Les Deux Magot, La closerie des Lilas... Sunt neschimbate în cenușiu-albastrul văzduhului și a luminii monotone a zilei. Montate ca pietre rare în șiragurile clădirilor impozante de pe

bulevardele proiectate de Haussman... În tumultul prezentului, romancierul Hemingway n-a fost interesat de istorie. Cunoștea, oare, povestea acestui Paris invariabil?

Ambițiile imperiale ale lui Charles-Louis-Napoléon Bonaparte sunt la originea sa. Nepotul de frate al lui Napoleon Bonaparte a fost exilat și o vreme închis, la Londra. L-a impresionat nespus reconstrucția orașului de pe Tamisa după un mare incendiu. Revenit în țară, nepotul primului Bonaparte a devenit, în 1848, primul președinte al celei de-a doua Republici Franceze. După o lovitură de stat și un plebiscit în regim de urgență, a repus în funcție tronul. S-a încoronat ca Napoleon al III-lea, în 1853. Putea porunci, acum, fără crâncire, dărâmarea și reconstrucția orașului cu străzi înguste, întunecate și murdare. Ca și în cazul Londrei, un recent cataclism de proporții i-a favorizat proiectul. Supraviețuitorii holerei din 1832 s-au sensibilizat la teoriile igieniste, mobilizându-se în campania împăratului cu lozinca „Parisul înfrumusețat, Parisul extins, Parisul asanat”.

Georges Eugène Haussmann (1809-1891), mai cunoscut ca baronul Haussmann a fost numirea fericită a lui Napoleon al III-lea în funcția de prefect al Senei. Timp de 18 ani, începând din 1853, Haussmann a supervizat metamorfoza orașului, dintr-un oraș medieval în Parisul de astăzi, astfel încât transformările au intrat în vocabular ca „haussmaniene”. După planurile inginerilor și arhitecților pe care i-a coordonat, s-au dărâmat peste zece mii de imobile ca necorespunzătoare sau construite în loc nepotrivit. S-au amenajat și extins parcuri și grădini în scopul amelioră-

rii habitatului și al igienei publice. A trasat bulevardele actuale cu obsesia liniei drepte. A creat circuite pentru alimentarea cu apă, a impulsionat construcția de poduri peste Sena, monumente, teatre și gări, a scos abatoarele în exteriorul metropolei. A bifat și obiectivul politic al împăratului de prevenire a revoltelor populare, dezafectând centrele de protest sau favorabile insurecției. Și a reconstruit astfel încât prețul chiriei și al mărfurilor din centrul orașului să fie inaccesibil lucrătorilor. Cu forța puterii imperiale, Haussmann a impus reguli stricte pentru materialele și tehnicile de construcție, înălțimea și grosimea zidurilor, estetica lor exterioară și structura interioară... A obținut inegalabila performanță a unității, la scala gigantică a celor 20 de arondismente ale

Parisului: aceeași gamă stilistică a imobilelor, mărime cvasi-egală, ferestre înalte cât pereții exteriori ai etajelor, protejate cu storuri metalice, balcoane înguste cu grilaje de fier forjat și ghivece cu flori... Veșnică pomenire, baronului Haussmann pentru „eternul Paris”!

Voi pleca cu un suvenir unic: un flacon de Mon Paris, parfumul creat de Yves-Saint Laurent. Mon Paris este consensual și teoriei hărții cognitive din psihosociologie. Conform acesteia, cartografiem locurile în memorie cu amprente afective... Abia când am vizitat muzeul și mormântul lui Yves-Saint Laurent din Le Jardin de Majorelle-Marrakech, mi-am dat seama că purtasem și eu, ca toate generațiile de femei emancipate ale lumii, compleurile taior-pantaloni, creația sa... Las mai departe „Parisul meu” neatins pe celelalte rafturi cu amintiri proprii.

Micul nostru grup se decide pentru oferta inexistentă în urmă cu două decenii: o plimbare cu autobuzele City-Tour. Companiile locale și-au aliniat prețul tichetului de o zi în jurul a 40 de euro. Odată urcat în vehicul, fără coborâre, parcurgi itinerariul locurilor legendare în două ore cu rezultatul a zeci, dacă nu sute de fotografii, prin care demonstrezi lumii tale de pe rețelele de socializare că ești mega-fericit la Paris. Deviza bistroului parizian – vezi și ești văzut – la apogeu!

Turul începe la Avenue Opera, cu stații la Palais Royal, Muzeul Louvre, Pont des Arts, Catedrala Notre-Dame, Palais-Borbon, Les Jardins des Tuileries, Place de la Concorde, Champs-Élysée, Arcul de Triumf, Grand et Petit Palais, La Tour Eiffel... La trei metri înălțime, te simți ca într-un carusel deasupra

unui uriaș muzeu în aer liber. Asculți în cască istoria „exponatelor”, în vreo două-trei propoziții. Ești pe Avenue Champs-Élysées, cel mai frumos bulevard din lume, în Place de la Concorde au decapitat-o și pe regina Maria-Antoaneta... Turiștii se întrec în self-uri cu fundaluri celebre, adaugă filtre, se plasează și se decupează cu Arcul de Triumf și Turnul Eiffel la picior sau în palmă...

Și nici Parisul nu mai e ce-a fost, îți spui în drum spre Beauvais. Dar cum să-l ratezi?

Descoperiri

arheologice uluitoare în România

Mihaela Simion
arheolog, București

Acum un an începeam un proiect ce s-a dovedit a fi unul fabulos.

Muzeul Național de Istorie a României m-a desemnat să gestionez unul din proiectele majore de arheologie preventivă, derulate de instituție, respectiv reabilitarea căii ferate Arad - Timișoara, cu tot cu extensiile și traseele noi. 60 de km, într-o zonă extrem de bogată, un culoar de circulație major, de-a lungul tuturor perioadelor istorice.

La 8 mai 2023, o echipă MNIR condusă de subsemnata începea diagnosticul intruziv. După aproape 900 de secțiuni și suprafețe, toate curățate, înregistrate, documentate după toate standardele profesiei, toate celelalte seturi de investigații necesare (LIDAR, fotografie aeriană, fotogrametrie, DEM, carotaj etc.) au fost delimitate 21 de situri arheologice afectate direct de proiectul de infrastructură feroviară.

Astăzi, după un an de la acceptarea acestei provocări, printr-un efort absolut uriaș și printr-o adevărată chimie și simbioză profesională cu colegii și prietenii noștri de la Muzeul Județean de Istorie și Artă Zalău, am reu-

sit deja să finalizăm cinci dintre situri, fiind în cercetare cu alte două.

Astfel au fost cercetate: o spectaculoasă așezare atribuită sarmaților târzii suprapusă de o

locuire medieval timpurie (situl 1 - MNIR), un sit extrem de complex cu locuire și structuri funerare, unele identificate în premieră pentru zonă, atribuite unor comunități din prima epocă a fierului (post Basarabi), perioadei secolelor II - IV p. Chr., perioadei avare târzii, etc. (Situl nr. 3 - MJIAZ), un complex cu baterii de cuptoare producție de materiale de construcții datat în perioada de tranziție dintre stăpânirea otomană și instaurarea administrației austriece, legate inclusiv de primul val de colonizare a comunităților de șvabi din Aradul Nou (Situl nr. 5 - MNIR cu o excepțională investigație în arhivele locale datorată prietenei noastre Maria Alexandra Pantea), o spectaculoasă necropolă atribuită avarilor târzii ce conține inclusiv

înmormântări de tip „catacombă”, într-o zonă unde au mai fost identificate structuri datate perioadei secolelor II - IV p. Chr. și perioadei moderne (Situl nr. 21 - MNIR) și o splendidă și complexă așezare de la sfârșitul epocii târzii a bronzului - Cruceni-Belegis, suprapusă de câteva înmormântări sarmatice (Situl nr. 20 - MNIR)

În acest moment se lucrează pe Situl nr. 6 - MNIR și Situl nr. 3 - MJIAZ și surprizele majore continuă.

Ieri a început să iasă la iveală o splendidă necropolă Basarabi, de sub mâinile măiestrite ale colegilor de la Zalău iar Situl nr. 6 se pregătește, de asemenea să vină cu bucurii!

Toate aceste minunății vin și îmbogățesc, la propriu și la figurat, zestrea acestei țări și cultura europeană, prin munca, știința, dedicarea și efortul unor oameni din muzeele României, pentru care nu există momente de răgaz sau condiții meteo nefavorabile, căci arheologia nu trebuie să se întâlnească în program cu calendarul lucrărilor de construcție.

Aceast material se dedică minunaților și extraordinarilor mei colegi arheologi: Bejinariu Ioan, Sanda Bacuet, Dan Bacuet, Dan Deac, Horatiu Cocis, Ionut Bocan, Decebal Vleja, Marius Neculae, Cătălina-Mihaela Neagu, Bogdan Oprean, Vlad Nicolae Călina, Ioana Costina Dorcu, Laura Gheorghiu, Petra Savin, Moisescu Cristina, Ovidiu Țentea, Ioan Muntean, Cristian Gheorghe, Haita Constantin și tuturor celor care, într-o formă sau alta, au dat și vor da totul pentru a finaliza acest proiect în cea mai profesionistă manieră.

Arheologia, pentru a fi generatoare de cunoaștere și nu doar o bifă generatoare de venituri proprii, presupune o abordare interdisciplinară, echipe suficiente de profesioniști, un diagnostic făcut cu multă responsabilitate, o cercetare făcută după toate standardele profesionale, cu bugetare adecvată inclusiv la nivel de post cercetare - analize, publicare!

Toate siturile abordate până în acest moment au adus contribuții esențiale la cunoașterea evoluției istorice a regiunii și nu numai, descoperirile de până în acest moment fiind inclusiv premiere arheologice absolute.

Statuia Sfântului Florian

*Florina Păsculescu
profesor, Arad*

Statuia Sf. Florian din Arad este una dintre doar cele câteva statui ale sfântului, care au pătruns în zonele vestice ale României, unde o parte importantă a populației secolelor al XVI-II-lea și al XIX-lea a fost de rit romano-catolic.

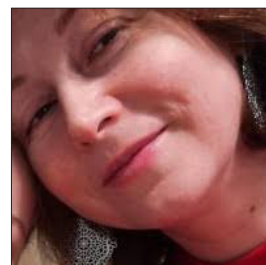
Statuia din Arad este situată pe strada Adam Müller Guttenbrunn (fosta Strada Lungă) colț cu strada Zimbrului (fosta strada Cazarnei) în dreptul nr. 135, vis-a-vis de grădiniță, clădire care în trecut adăpostea școala din cartierul Aradul Nou, un cartier unde în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea locuiau etnici majoritar germani.

Parohul de acum al bisericii romano-catolice din Aradul Nou, Mates Dirschl, povestește că în anul 1792 s-a declanșat un mare incendiu, care amenința să distrugă tot cartierul, deoarece vântul bătea dinspre sud, iar casele erau construite din lemn. Locuitorii cartierului au luptat zile întregi pentru a-și proteja căminele. Cei care erau prea slabi pentru a-și oferi ajutorul în acțiunile de stingere a focului au mers la biserica din cartier și s-au rugat Sf. Florian, reprezentat într-o icoană de pe

peretele bisericii. Focul a mistuit totul până în punctul marcat astăzi de statuia Sf. Florian. Se spune că ploaia a fost cea care a contribuit la stingerea incendiului

care amenința să distrugă tot cartierul. Din acel an, credincioșii romano-catolici din cartier se adunau în fiecare dimineață în data de 4 mai pentru a asculta slujba de liturghie a Sf. Florian, iar apoi plecau în procesiune conduși de fanfara pompierilor în uniforme de paradă, corul bisericii, ministranții și preotul la locul unde incendiul a fost oprit de ploaia salvatoare.

În anul 1869, familia Dambacher și Anton Sachs au donat banii pentru ridicarea statuii Sfântului Florian care a fost sfințită în același an, în data de 1 iunie. Punctul ales pentru piatra de temelie a acesteia marchează locul unde incendiul a fost stins, dar totodată și locul unde căminele celor două familii au fost salvate, deoarece casele lor urmau a fi mistuite de flăcările necruțătoare. Conform registre-

lor bisericii, ultimii descendenți ai celor două familii au părăsit România pentru a migra în Germania în perioada anilor '90. Cimitirul mai păstrează printre monumente în paragină și cruci datând din secolul al XX-lea pe care se citește numele Dambacher, iar registrul cimitirului, datând din același secol, identifică printre câteva nume ale urmașilor celor două familii chiar și un Dambacher cu adresa pe strada Schmeltzer (actuală Guttenbrunn), nr. 135.

Statuia ridicată în dreptul acestei adrese este opera unui sculptor necunoscut. Așezată pe un soclu înalt de 1,70 m din gresie, decorat cu un cap de înger în miniatură și două cruci ale Sf. Florian, statuia îl reprezintă pe Mucenicul Florian, patronul pompierilor și este una dintre puținele statui colorate reprezentându-l pe Sf. Florian în România. În afara statuii din Aradul Nou mai există șase statui ale Sf. Florian răspândite prin vestul României în Jimbolia, Turda, Carei, Zădăreni și Sânpetru German dintre acestea doar cele din Zădăreni, Sânpetru și Aradul Nou sunt colorate. Statuia, de aproximativ 2 metri, este realizată din fontă turnată la Reșița și este așezată pe soclul din gresie inscripționat cu anul și numele sfântului într-un chenar de tip romanic. Întreaga statuie este pigmentată în diferite culori care subliniază ținuta unui legionar roman.

Reclame - Dan Demșea - <https://www.youtube.com/watch?v=nFByMUSb-MLI&t=1s>

Florian a fost cetățean roman și a murit ca martir în anul 304, în Lauriacum, o localitate care azi se numește Lorch și se află în Austria.

Florian a trăit în timpul împăraților Dio-

clețian și Maximian și a fost comandant al armatei imperiale în provincia romană Noricum (care se întindea pe teritoriul Austriei de astăzi și o parte a Sloveniei). Pe lângă activitățile militare, el mai era responsabil și de organizarea brigăzilor de pompieri.

Legenda spune că Florian a stins în mod miraculos un incendiu folosind un singur ulcior cu apă, astfel încât este deseori reprezentat purtând un ulcior sau o găleată. Florian este și patronul hornarilor și al vechilor fabricanți de săpun în Austria și Polonia.

În acele vremuri, când creștinismul abia se născuse prin sacrificiul lui Iisus, Imperiul Roman urmărea eradicarea acestuia. Astfel, Aquilinus a fost trimis pentru a desfășura acțiuni de persecutare a creștinilor. Când acesta i-a ordonat lui Florian să ofere sacrificii zeilor romani conform practicilor religioase ale romanilor, el a refuzat. Drept urmare a fost bătut, torturat și executat prin înneccare cu o piatră legată de gât în râul Enns.

O altă legendă despre martirul Florian spune că acesta a fost condamnat la ardere pe rug de către Împăratul Dioclețian, însă pedeapsa a suferit schimbări când Florian a provocat soldații romani să aprindă rugul spunând: „Dacă o veți face, voi urca la cer pe flăcări.” Luând aminte la cele spuse, în loc să-l ardă pe rug, soldații l-au biciuit, l-au jupuit de viu, l-au trecut prin foc și, în cele din urmă l-au aruncat în râul Enns cu o piatră legată cu o funie în jurul gâtului.

Se spune că după un timp martirul a apărut în viziunea unei femei pe nume Valeria și i-a cerut acesteia să-l înmormânteze într-un loc mai potrivit. Șase sute de ani mai târziu,

cândva între 900 – 955, a fost ridicată o mănăstire în apropierea mormântului lui Florian, în jur dezvoltându-se și satul Sf. Florian. În cele din urmă trupul său a fost mutat la mănăstirea Sf. Florian, aproape de Linz. Sf. Florian a devenit și patronul Poloniei în 1138, când Papa Lucius III a acceptat rugămintea Episcopului Cracoviei și a trimis moaște din trupul sfântului în Polonia. De atunci, Sf. Florian a fost considerat patronul Poloniei, al orașului Linz și al pompierilor. Curând după acestea, un om a fost salvat dintr-un incendiu invocând numele Sfântului Florian, astfel încât numele acestuia a continuat să fie invocat împotriva incendiilor.

Sf. Florian este sărbătorit de către credincioșii catolici în 4 mai, data morții sale. Până la instaurarea regimului comunist credincioșii catolici din cartierul Aradul Nou sărbătoreau ziua Sf. Florian împodobind statuia cu coșuri cu flori, asistând dimineața la liturghia Sf. Florian, după care plecau în procesiune înspre statuie, cântând un cântec specific de trei strofe, se rugau, iar la sfârșitul ceremoniei se trăgeau focuri de armă, iar florile erau împărțite oamenilor pentru a le duce acasă. Timp de 45 de ani, tradițiile religioase au fost interzise, iar după căderea comunismului, datorită scăderii numărului etnicilor germani și a mediei de vârstă a acestora, procesiunea Sf. Florian nu a fost reluată.

Cu toate acestea, credincioșii se roagă Sf. Mucenic Florian, patronul pompierilor și în prezent, așa cum se rugau și în trecut, în cazul incendiilor și chiar al inundațiilor.

SURSE:

PAROH ROMANO-CATOLIC MATES DIRSCHL

DR. ANTON PETER PETRI – Neuarad/Banat, Organizația Aradul Nou din Germania, 1985

HORIA TRUȚĂ, DAN DEMȘEA – Monumente de for public, însemne memoriale, construcții decorative și parcuri din județul Arad, Ed. Nigredo, 2007, Arad

* * * – Registrul cimitirului romano-catolic din cartierul Aradul Nou

<http://zamfirpop.wordpress.com/2009/04/26/florian-de-pe-eminescu/>

http://en.wikipedia.org/wiki/Saint_Florian

http://www.gocolumbiamo.com/Fire/Honor_Guard/saint_florian.php

MULȚUMIRI:

Parohului romano-catolic MATES DIRSCHL
Elevului din cl. a X-a C de la Lic. Ped. „Dimitrie Țichindeal”, ALEXANDRU OBRAD

Elevei din cl. a VIII-a A de la Lic. Ped. „Dimitrie Țichindeal”, NICOLETA FILIPAȘ

Colegului PAUL PAVEL

D-lui admin. al cimitirului romano-catolic din cart. Aradul Nou, DESIDERIU BENICIU

Prietenei, ANDREA TĂNASE

Statuia Statuia Sfântului Florian din Arad-12.42 min.

<https://www.youtube.com/watch?v=nFByMUSb-MLI&t=1s>

ISTORIE

Votarea de către Sfatul Țării a Declarației de Unire a Republicii Democratice Moldovenești (a Basarabiei) cu România. 27 martie 1918

Ion Negrei

istoric, cercetător științific, Republica Moldova

Complexitatea situației interne a Republicii Democratice Moldovenești, proclamate la 2 decembrie 1917 (era lipsită de resurse materiale și umane, ducea lipsă de finanțe, nu dispunea de armată, poliție, nu avea cadrele necesare pentru organizarea și asigurarea funcționării instituțiilor statului etc.), dar și contextul internațional de la răscrucea anilor 1917-1918, i-au determinat pe liderii basarabeni să vadă soluția salvatoare în Unirea ei cu România.

Prezența armatei române în Basarabia a demonstrat că ea este o forță organizată, capabilă să înlăture haosul, să apere bunurile locuitorilor și să creeze o atmosferă de siguranță pentru populație.

Ideea de Unire a Basarabiei cu România era alimentată și de un grup de intelectuali de valoare din Vechiul Regat, Ardeal și Bucovina, refugiați în Basarabia din cauza războiului. Dorința de a se uni cu România, dar și rezoluții de unire, au exprimat, în lunile ianuarie-martie 1918, studenții moldoveni din Basarabia,

învățătorii din județul Chișinău, zemstvele din județele Bălți, Soroca, Orhei ș.a. Până și cei mai înfocați adepți ai păstrării independenței Republicii și, evident, adversari ai unirii Basarabiei cu România, au înțeles că existența în continuare a Republicii Democratice Moldovenești era o aberație și o iluzie irealizabilă în condițiile în care imperialismul bolșevic încerca să compromită independența Poloniei, să sugrume dorința de libertate a Bielorusiei, Ucrainei, Georgiei etc. Rusia sovietică devenise o amenințare și a independenței Republicii Democratice Moldovenești (24 ianuarie 1918), a drepturilor naționale și a libertăților democratice ale populației basarabene, câștigate prin revoluția rusă din februarie 1917.

În zilele de 20-23 martie 1918, o delegație a Sfatului Țării (Ion Inculeț, președintele

Sfatului Țării, Pan Halippa, vicepreședintele legislativului basarabean, și Daniel Ciugureanu, prim-ministru al Republicii Democratice Moldovenești) s-a aflat la Iași pentru a discuta problema unirii cu guvernul român. Executivul român, recent constituit, în frunte cu Alexandru Marghiloman, a acceptat propunerile de unire făcute de reprezentanții plenipotențiarilor ai populației dintre Prut și Nistru, având în această privință și asentimentul Puterilor Centrale și, în parte, al Antantei.

În dimineața zilei de marți, 27 martie/9 aprilie 1918, la Chișinău sosește Alexandru Marghiloman, președintele Consiliului de Miniștri al României fiind însoțit de o delegație oficială reprezentativă: generalul Hâjdeu, ministru de Război; generalul Mircescu; I. Mitilineu, secretar general la Interne; Garoflid, secretar general la Domenii; Al. Corteanu, secretar general la Finanțe; I. Bărbătescu, directorul general al Siguranței Statului; M. Pherekyde, șeful de cabinet al primului ministru; Al. Kiriacescu, șeful cenzurii presei; colonel Condeescu, din Jandarmeria rurală; Romulus Voinescu, inspector al Siguranței; colonel Gârleșteanu; T. Marinescu, subdirector la Interne; V. Ionescu, comisar de siguranță. De câteva zile, la Chișinău se afla Constantin Stere, care printr-un șir de acțiuni publice (întâlniri, discursuri, interviuri, toasturi etc.) reușise să explice factorilor de decizie locali esența și oportunitatea momentului politic.

Peste câteva ore, Sfatul Țării se întrunește într-o ședință solemnă programată din timp.

După cuvântul de salut rostit de președintele Ion Inculeț, care anunța deputații că astăzi „va fi o ședință istorică pentru națiunea noastră, pentru poporul nostru”, și declarația prim-ministrului român Al. Marghiloman, care sintetiza esența doleanțelor basarabenilor, în baza cărora autoritățile române erau dispuse să accepte unirea Basarabiei cu România, la tribuna centrală a parlamentului s-a ridicat deputatul Vasile Cijevschi, pentru a face o declarație „în afară de ordinea zilei”. Acesta a anunțat că având în vedere activitatea și meritele luptătorului politic și profesorului Constantin Stere, deputații Blocului Moldovenesc au hotărât „să-l primească în mijlocul său”.

Decizia Blocului Moldovenesc a fost susținută de președintele legislativului basarabean, Ion Inculeț, care explica audienței că el, care „a făcut revoluția” la Petrograd, a văzut că „în toate organizațiile democratice și revoluționare” create acolo „cei mai doriți oaspeți au fost emigranții”.

În aplauzele asistenței, deputatul cooptat rostește o scurtă, dar fulminantă cuvântare, în care a argumentat unor deputați moldoveni, mai cu seamă celor din Frațiunea Țărănească, dar și deputaților din grupul minoritar, necesitatea, oportunitatea și legitimitatea Unirii Basarabiei cu România.

Din cauza opiniilor divergente în problema adusă în discuție, cele două fracțiuni principale ale Sfatului Țării - Blocul Moldovenesc, format în majoritate din deputați cu o clară conștiință națională, și Frațiunea Țărănească, alcătuită din țărani moldoveni și

minoritari, patronați de un lider rus - au elaborat și prezentat în ședință propriile proiecte de rezoluție/declarație. Respectându-se normele democratice, în Sfatul Țării au fost puse în discuție ambele rezoluții/declarații. Mai întâi, la cunoștința deputaților a fost adusă rezoluția Blocului Moldovenesc, căreia i-a dat citire în limba română deputatul Ion Buzdugan, în rusește ea fiind citită de deputatul Vasile Ci-jevschi. Rezoluția Frațiunii Țărănești a fost citită de deputatul Vladimir Țiganko, liderul frațiunii.

Reprezentanții minorităților naționale nu au prezentat proiecte de rezoluție, ci doar au făcut declarații pe marginea proiectelor depuse, exprimând în fond opinii identice. Esența declarațiilor făcute de liderii „fracți-unilor” minoritare – germane (von Lesch), bulgaro-găgăuze (K. Misirkov), ucrainene (A. Osmolovski) și ruse (A. F. Grekulov) – se rezumau la lipsa împuternicirilor în pronunțarea la subiectul discutat: ei au declarat că la momentul delegării lor în Sfatul Țării nu au fost împuterniciți să decidă unirea Republicii Moldovenești cu „orice stat vecin”, de aceea, neavând mandat pentru asemenea acțiune, se vor abține de la vot. Din zona minorităților etnice, opinie separată, exprimată în ședința Sfatului Țării, a făcut doar Felix Dudkevici, deputatul minorității poloneze, care a „salutat călduros nefericitul și în același timp fericitul popor moldovenesc înfrățit, care, în sfârșit, poate să se unească cu poporul românesc legat prin sânge”. Nu și-au făcut public punctul de vedere asupra chestiunii unirii reprezentanții comunității evreiești.

Menționăm că ambele rezoluții, supuse dezbaterii în ședința plenară din 27 martie/9 aprilie 1918, conțineau ideea de unire, diferența constând în modalitatea, în formula de realizare a acesteia. Blocul Moldovenesc se pronunța pentru unirea Basarabiei/Republicii Democratice Moldovenești, pentru totdeauna, cu mama sa România, dar, e adevărat, în virtutea unor circumstanțe, cu unele condiționalități. Ceva mai nuanțată era poziția Frațiunii Țărănești. Pretinzând că este purtătoarea dorințelor poporului și că reprezintă majoritatea adevărată a populației, și recunoscând toată importanța chestiunii unirii Republicii neafâr-nate Moldovenești cu Regatul Român și îndeosebi apărând independența Republicii Populare Moldovenești, Frațiunea Țărănească avansa două variante de soluționare a problemei: 1. prin organizarea unui referendum sau convocarea Adunării Constituante basarabene și 2. recunoscând evidența, prin constituirea unui stat federativ/a unei uniuni federative, în urma unirii popoarelor înfrățite moldovenesc și românesc într-o alianță federativă strânsă. În realitate, modalitatea de unire a Republicii Moldovenești cu România, propusă de Frațiunea Țărănească (în fapt, observăm că rezoluția face abstracție de existența a două entități politice/state, accentul fiind plasat pe unirea popoarelor înfrățite moldovenesc și românesc), nu era altceva decât o tentativă de subminare a regimului constituțional al statului român, dar și de lichidare a Republicii Democratice Moldovenești, componenta anarhică fiind dominantă într-o atare luare de atitudine. În contextul politic concret, proiectul de

rezoluție propus de Frațiunea Țărănească, de esență prorusă și respectiv antiromânească, nu avea sorti de izbândă. De aceea președintele Frațiunii Țărănești a solicitat o pauză pentru ca „să se sfătuiască ... cu partidul”, în privința votului pe marginea proiectului prezentat de Blocul Moldovenesc.

După revenirea deputaților în sala de ședințe, deputatul Teodor Bârcă a dat citire declarației „unei părți a frațiunii țărănești, care s-a separat de acea frațiune”: „Noi, mai jos iscăliții deputați moldoveni, ne-am hotărât astăzi, în această zi măreață și sfântă pentru națiunea noastră, să ne unim cu toți moldovenii din Sfatul Țării, pentru înfăptuirea unirii noastre cu frații de sânge din România”. În total, s-au desprins din Frațiunea Țărănească 14 deputați - Bârcă, Galițchi, Găină, Maculețchi, Herța, Cocârlă, Stavriu, Cernov, Chiciormare, Cerescu, Marchitan, Budiștean, Caraiman și Mămăligă. Comentând această ruptură politică, ziarul „Cuvânt Moldovenesc” constata că „sufletul moldovenesc (al acestor deputați – n.n.) a rămas înțelegător la glasul sângelui”. Or, opțiunea pentru Unire a deputaților din Frațiunea Țărănească a fost determinată nu doar de sufletul moldovenesc și glasul sângelui, ci și de rațiune. Rațiunea a prevalat și în cazul rusului Nicolae Cernov, ucraineanului Ștefan Botnariuc, polonezului Felix Dudkevici, trei deputați minoritari din Sfatul Țării care au sprijinit rezoluția Blocului Moldovenesc și au votat pentru Unirea Basarabiei cu România.

După dezbaterile rezoluției propusă de Blocul Moldovenesc, Sfatul Țării, „în nume-

le poporului Basarabiei”, a votat Declarația de unire a Basarabiei cu România: Republica Democratică Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Dunărea, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului ca noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România!

Din cei 125 de deputați prezenți la ședință, 86 au votat pentru unire (83 de deputați moldoveni și 3 reprezentanți ai grupurilor etnice conlocuitoare (Ștefan Botnariuc - ucrainean; Nicolae Cernov - rus; Felix Dudkevici - polonez), 3 voturi au fost împotriva (deputații ucraineni - M. Starenki și A. Osmolovski, și deputatul bulgar Ștefan Balamez), iar 36 s-au abținut. Important este să menționăm că mulți dintre cei care s-au abținut, anterior, nu o singură dată, se pronunțaseră împotriva unirii românilor de pe ambele maluri ale Prutului, dar în situația concretă au preferat abținerea de la vot. Din varii motive, la ședință au lipsit 13 deputați, cu mandate valide.

La 30 martie 1918, o delegație a Basarabiei condusă de Ion Inculeț, Pan Halippa și Constantin Stere a înmănat, la Iași, regelui Ferdinand I Declarația de Unire a Basarabiei cu România, aceasta fiind promulgată prin decret regal la 9 aprilie 1918. După Unire, fostul președinte al Sfatului Țării Ion Inculeț, și fostul prim-ministru al Republicii Democratice Moldovenești, Daniel Ciugureanu, au fost desemnați ca miniștri în Guvernul României, iar

în funcția de președinte al Sfatului Țării a fost ales, la 2 aprilie 1918, Constantin Stere.

Astfel s-a împlinit un eveniment de importanță vitală în viața neamului nostru. Prin Unirea Basarabiei cu România se încheia un capitol din istoria tragică a neamului românesc din Basarabia. Unirea Basarabiei cu România a stimulat lupta de eliberare națională a românilor aflați sub dominația Imperiului Austro-Ungar.

La 14 martie 2017, Camera Deputaților din Parlamentului României, în calitate de for decizional, a adoptat proiectul de lege privind declararea zilei de 27 martie – ziua Unirii Basarabiei cu România – ca zi de sărbătoare națională. În expunerea de motive, deputatul Eugen Tomac, autorul proiectului, a precizat că „Ziua de 27 martie 1918 este una din cele mai semnificative din istoria poporului român. Atunci, după 106 ani de ocupație țaristă, Basarabia a revenit în granițele ei firești, fiind prima provincie românească care s-a unit cu România. Este obligația noastră, a celor care astăzi răspundem în fața românilor, de a demonstra că prețuim valorile românești de veacuri și pe cei ce ni le-au lăsat moștenire. Uitarea eroilor neamului românesc, uitarea istoriei este totuna cu trădarea”. Anterior, în octombrie 2015, proiectul respectiv de lege a fost aprobat de Senat.

Oficializarea zilei Unirii Basarabiei cu România constituie o manifestare a recunoștinței din partea actualei generații de politicieni români pentru faptele fruntașilor basarabeni, care, în 1917-1918, în condiții destul de

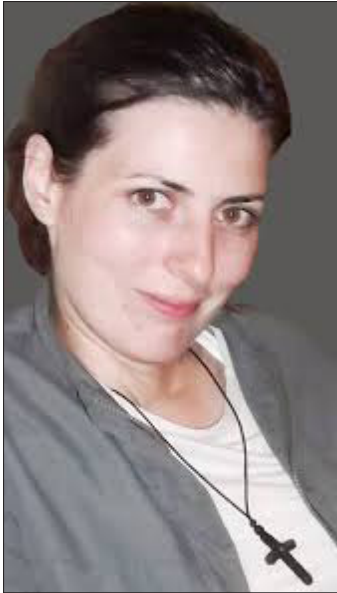
complicate și riscante, au reprezentat cu onoare și demnitate interesele populației în legislativul basarabean și, cu riscul propriei vieți, și-au asumat responsabilitatea pentru destinul poporului din rândurile căruia proveneau. Totodată, gestul respectiv constituie un act de reabilitare publică a deputaților Sfatului Țării, care au devenit victime ale regimului totalitar sovietic.

Sărbătoarea națională a Unirii Basarabiei cu România ne oferă oportunitatea de promovare a adevărului istoric, de exprimare a unității limbii și culturii naționale românești, este un prilej de afirmare a identității naționale și europene a populației Republicii Moldova.

PETRU PIPOȘ

UN INTELLECTUAL UITAT

Maria Alexandra Pantea
istoric, cercetător

Un important pedagog ardelean, care și-a desfășurat activitatea în jurul Preparandiei arădene a fost Petru Pipoș care prin activitatea sa a reorganizat învățământul pedagogic românesc din monarhia dualistă, lucrările sale fiind apreciate și de intelectualii

din România. Profesorul Petru Pipoș s-a născut în 29 august 1959 în Alba Iulia. De mic, Petru Pipoș s-a bucurat de o educație aleasă pentru că provenea dintr-o familie de funcționari care au apreciat școala. Tatăl său a deținut mai multe funcții printre care „consilier de contabilitate al guvernului din Cluj”¹, apoi director de mină Din partea mamei provenea din familia Tatartzy, familie de macedo-români stabiliți în Banat. În aceste condiții, Petru Pipoș s-a bucurat de o educație aleasă și de

o „bună creștere mai ales morală și intelectuală”². A urmat școala primară românească apoi gimnaziul romano-catolic din Alba-Iulia. Din 1867 a urmat studiile la liceul piarist din Cluj unde a terminat fiecare clasă cu „prestațiunea eminentă”³ și unde a descoperit pasiunea pentru matematică. A urmat cursurile facultății de matematică și științele naturii în cadrul Universității „Ferencz Jozsef” din Cluj.

Viitorul intelectual Petru Pipoș s-a remarcat încă din timpul studenției când a „obținut premii pentru lucrări de seminar”⁴, încă din primul an de studii se remarcă printre studenții eminenti primind un „stipendiu de stat”⁵. În timpul studenției s-a bucurat de sprijinul fundației Emanuil Gozsdu fiind unul dintre primii „stipendiști”⁶ ai facultății de matematică și științele naturii din cadrul Universității „Ferencz Jozsef” din Cluj. În 15 aprilie 1882 își ia doctoratul la Universitatea din Cluj cu lucrarea intitulată „Problema lui Apollonius” și a fost promovat cu succes la

1 Școala vremii, revistă pedagogică-culturală, Arad 1933, anul IV, nr 8 p. 5

2 Ibidem.

3 Reuniunea învățătorilor anul X, noiembrie 1913 p 254

4 Ibidem.

5 Ibidem.

6 Boia S, Fundația Emanuil Gozsdu, Editura Vasile Goldiș University Press, Arad 2006, p. 113

rangul de doctor. Petru Pipoș apare și printre cei 378 de stipendiști ai fundației Emanuil Gozdu care „au promovat examenele de doctorat”⁷. Petru Pipoș a beneficiat de o bursă din partea fundației arădene „Elena Ghiba Birta”⁸. În scrisoarea din 22 august 1881 trimisă episcopului Ioan Mețianu, tânărul profesor arată situația dificilă a părinților și îl roagă să se îndure a-i oferi „un stipendiu sau ajutor pe doi ani”⁹ pentru a se califica în domeniul pedagogiei.

În 1881, Petru Pipoș obține diploma de profesor pentru școlile secundare. Într-o scrisoare din 22 august 1881 trimisă de Petru Pipoș episcopului Ioan Mețianu tânărul absolvent arată că are diplomă de profesor și a absolvit „cu succes facultatea de matematică-fizică la Universitatea regală din Cluj operațiile mele mathematiche au fost premiate în două rânduri”¹⁰. Pipoș mai arată că prin studiile pe care le are dorește să se „pună în serviciul nației române” și îi cere episcopului Ioan Mețianu să îl accepte ca profesor de pedagogie la institutul teologic-pedagogic din Arad, precizând că chiar dacă s-a remarcat ca un student eminent nu a reușit să lucreze din „trista cauză a nepărtinirii”. Mai arată că starea materială a părinților s-a agravat astfel încât nu îl mai pot ajuta, ci din contră, ei trebuie să fie ajutați. Alături de Pipoș, la concursul din iunie 1881, s-au mai înscris și Traian Barzu și profesorul de pedagogie Ioan Ghibu. A fost ales de con-

sistoriu Petru Pipoș pentru că avea diplomă de profesor.

În calitate de profesor al Institutului Pedagogic – Teologic, Petru Pipoș a slujit învățământul românesc timp de 32 de ani contribuind la formarea unor importanți învățători și a fost autorul a numeroase manuale școlare. Prin activitatea sa, Pipoș a contribuit la dezvoltarea învățământului românesc și a conștiinței naționale. La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, Petru Pipoș a fost un bun cunoscător al ideilor pedagogice care circulau în Europa. Prin activitatea sa a fost un „adevărat profesor și adevărat om de știință”, care era convins de misiunea morală a profesorilor și de faptul că profesorii sunt modele vii pentru generațiile următoare.

Petru Pipoș rămâne unul dintre întemeietorii pedagogiei române considerând că scopul educației este luminarea cetățenilor care trebuie să înceapă de pe băncile școlilor. Pipoș arată impactul mediului social asupra educației „Limitele obiective ale educației sunt determinate de mediul social”¹¹ și considera că educația începe din familie iar numeroase familii de țărani neglijează școala sau nu își trimit copiii la școală datorită problemelor sociale.

A trecut în neființă în 12 octombrie 1913 la doar 54 de ani, după ce în primăvara anului 1913 starea sănătății sale s-a agravat și nu a mai putut participa la examenele de la sfârșitul anului școlar 1912-1913. Roman Ciorogariu în calitate de director al institutului teologic pedagogic, referindu-se la importanța activitate desfășurată de Pipoș declara că „Tu nu ai

7 Ibidem p. 124

8 Ibidem p. 308

9 E.O.R.A- acte școlare, dos 78- IV 1881

10 E O R A -acte școlare dos 78-IV 1881

11 Ibidem.

murit pentru noi comoara sufletului tău depusă în scrierile tale și în sufletele colegilor și învățăceilor tăi prin care se servește în sufletul neamului românesc”¹².

Pipoș s-a remarcat prin multă râvnă pentru că dorea a „corespunde pe deplin funcției de profesor”, funcție pe care o consideră a fi „chemarea sa”. În scrisoarea trimisă episcopului Mețianu în 1884 cere a fi numit profesor definitiv ținând cont de activitatea desfășurată în institut și de actele școlare pe care le avea în 1884. Printre acestea figurează diploma de doctor în filozofie prin care se arată că în 15 aprilie 1882 a fost promovată la rangul de doctor cu „succes lăudabil”. Un alt document este diploma de profesor la care se adaugă „testimoniu despre cenzură pedagogică fundamentală prestată cu calculul eminent din următoarele obiecte pedagogia, limba maghiară și filozofie”¹³.

---

12 Anuarul institutului teologic-pedagogic ortodox român Arad pe anul 1913-1914, Arad, tipografia Diecezană Arad, 1914, p. 11

13 Ibidem.

Despre ce discutau masonii din Vestul României la întâlniri în preajma anului 1900

*Antoniu Martin
istoric, jurnalist Arad*

Maturitatea mișcării masonice arădene de la sfârșitul secolului XIX-lea și începutul secolului XX-lea a fost dată, dincolo de numeroasele proiecte în folosul comunității, de problematicile diverse și complexe abordate în interiorul lojii Concordia.

O temă extrem de interesantă prezentată în anul 1895, în 20 iunie, într-o ținută (ședință) a lojii se referea la rolul francmasoneriei în societatea modernă, cel care a propus-o spre audiență fiind oratorul de la acea vreme Szomogy Gyula.

Discursul acestuia pornește de la legătura care există între masonerie și Sfântul Ioan Botezătorul, amintind că relația respectivă este una pur spirituală. Epoca în care a trăit și a fost martirizat Sfântul Ioan Botezătorul a sădit sămânța idealurilor și aspirațiilor umane înalte de care se preocupă masoneria.

Memoria patronului spiritual al masoneriei operative a trecut de la epocă la epocă, perpetuându-se întruchiparea vieții de onoare, condiție sine qua non a obținerii fericirii.

„Dar, ce era masoneria și cum a evoluat aceasta în concepția masonilor arădeni? Soci-

etatea inițiativă, spunea Szomogy Gyula, a rămas secole de-a rândul o putere ascunsă, care creează, construiește prin metode nevăzute de ochiul profan. Masoneria combate răul, cu ajutorul principiului opus, binele, schimbă viața socială sau statală greșit orientată, întrerupe ilegalitățile seculare strigătoare la cer, introduce legea și dreptul în locul forței brute. Masonii, continua oratorul lojii Concordia, au manifestat răbdare și forță care i-au apărat de orice atac din partea societății profane. Masonii nu au așteptat și nu așteaptă faimă, recunoaștere sau mulțumire din partea contemporanilor sau a posterității”, spune Antoniu Martin.

Expunerea merge și mai în profunzime, dezbătând aspectul discreției cu care operează masonii.

„Dacă masoneria vrea într-adevăr binele, de ce nu-l vrea deschis? De ce se închide în negurile secretelor? Iată întrebări legitime din partea societății profane. Szomogy Gyula răspunde că tradiția pe care o are societatea inițiativă este un argument, dar totuși unul secundar. Cel principal ar fi acela că lucrarea

masonilor se concentrează asupra lor înșiși, iar progresul personal nu poate fi măsurat și nu poate fi descris pentru altul”, mai adaugă istoricul arădean.

Un alt subiect pus în discuție cu ocazia reuniunii respective a fost conexiunea dintre viața statală și masonerie.

Masoneria, susținea conferențiarul, nu face o politică obiectivă, chiar exclude orice fel de politică. Îndatorirea ei este de a menține un nivel crescut de moralitate prin mijloace specifice, atât în sferile înalte ale puterii, cât și în cele de jos ale oamenilor de rând.

Dar, totodată, societatea inițiativă poate fi un analizator atent al spiritului epocii și al modului de exercitare a puterii.

„Prin urmare, în concepția oratorului lojii Concordia, masoneria nu este o entitate care să conteste guvernul, guvernarea sau instituțiile ei și nici nu dorește să stabilească direcția guvernării ci păstrează și păzește cele mai înalte principii morale. Iată doar câteva aspecte asupra cărora insistau membrii lojii Concordia în jurul anului 1900. Reflecția de mai sus asupra condiției masoneriei și a masonilor denotă preocuparea pentru înțelegerea propriei identități. Putem considera că aceste reflecții și explicații sunt și astăzi extrem de actuale”, mai adaugă Antoniu Martin.

Masoneria nu trebuie confundată cu vreo religie

Doctorul în istorie mai spune că un alt aspect care nu putea să lipsească din abordarea masonilor arădeni l-a reprezentat raportul dintre societatea inițiativă și religie.

În conferința oratorului lojii se precizează faptul că masoneria nu trebuie confundată cu vreo religie deoarece nu asumă și nu promovează vreo dogmă. Masoneria nu oferă un adevăr spiritual absolut, nu oferă un răspuns definitiv întrebărilor de ordin religios, ci din contră, ridică întrebări și mai multe.

În fapt, potrivit masoneriei, fiecare om, fiecare membru poate/trebuie să-și găsească singur răspunsul la întrebările fundamentale.

„Acest paragraf din conferința lui Szomogy Gyula este extrem de important și de actual, deoarece observăm că și astăzi multă lume confundă masoneria cu religia, sau cu vreo sectă de tip religios. Oratorul Concordiei preciza totuși că interioritatea și puritatea vieții religioase reprezintă unul dintre cele mai importante elemente ale vieții de mason. Credința în Dumnezeu, Ființa Superioară, este chiar o condiție a admiterii într-o lojă masonică, susținea Szomogy. Credința și religiozitatea generează binecuvântări în viață, oferă liniștea interioară și face mai suportabilă orice lovitură din partea sorții. Credința a fost dată, consideră conferențiarul, oamenilor spre binele lor și spre fericirea generală. Moralitatea întărește deci puterea credinței, de aceea una dintre preocupările importante ale masonilor o constituie sprijinirea instituțiilor religioase”, mai adaugă istoricul.

Acesta precizează că totodată, trebuie spus că masonii nu fac diferențe între diversele religii și confesiuni existente, așa cum nu fac diferențe nici între oameni.

Szomogy Gyula subliniază, în prelungirea discursului său, două scopuri extrem de

generoase ale masoneriei: întărirea, susținerea vieții religioase și, mai important, împiedicarea muștrării de conștiință a indivizilor.

Masonii trebuie să lupte pentru libertatea religioasă, pentru ca fiecare om să se poată manifesta spiritual așa cum crede de cuviință, pentru că nu există un rău mai mare pe această lume decât împiedicarea manifestării credințelor indivizilor, așa cum le șoptește lor inima.

Tocmai pentru că se cunosc episoadele dramatice din istoria omenirii în care credințele și credincioșii au fost persecutați, masoneria are această datorie morală de a apăra libertatea de conștiință, dar pe de altă parte trebuie să vegheze spre a împiedica o anume dictatură din partea vreunei concepții religioase.

Pentru că, spune Szomogy Gyula, ar fi într-adevăr tragic dacă ceva care a fost dat omenirii spre binele ei – religia – ar ajunge să ducă la împiedicarea fericirii, păcii, a binelui, adică a tot ceea ce este Dumnezeuiesc în omenire. Dacă religiile și confesiunile își susțin propriile interese, este datoria masoneriei să reprezinte toleranța dintre acestea.

Tot în acest discurs al oratorului Concordiei au fost abordate și relațiile dintre masonerie, știință și artă. Potrivit lui Szomogy, scopul final al științelor îl reprezintă descoperirea adevărului. Pe lângă această importanță, știința are și aspectul practic.

Orice demers științific trebuie să aibă și o componentă morală. Știința trebuie să reprezinte o binecuvântare pentru omenire și nu un blestem. Masoneria nu este o organizație științifică dar este formată din oameni care sunt capabili să discearnă în orice împrejurare binele

de rău și acolo unde lipsește informația să o găsească.

„Orice acuzație că știința ar fi o cale spre ateism este unilaterală. Chiar și în problema binelui sufletesc, știința nu poate face rău, chiar dacă sunt și excepții în acest sens. Arta, una dintre cele mai notabile bucurii ale vieții, este înrudită din punct de vedere al moralității cu masoneria, chiar o rudă apropiată a acesteia. Orice artist este la originea sa un mason, susține oratorul în conferința sa, deoarece arta întruchipează frumosul și exprimă țeluri și dorințe înalte și nu în ultimul rând exprimă efecte moralizatoare”, încheie doctorul în istorie.

Antoni Martin a publicat în anul 2001, cartea „Aspecte ale masoneriei arădene la sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului XX”.

În cartea care are 152 de pagini, autorul explorează evoluția Francmasoneriei din Arad purtând cititorul printr-un periplu inițiativ și exoteric al poveștilor Lojilor arădene.

ȘTIINȚĂ ȘI EDUCAȚIE

Lectura, școala, viitorul

*Mădălina Chitez
Dr. habil., Timișoara*

Ne uităm în jur și vedem copii și tineri cu ochii în telefoane mobile și tablete. Și îi vedem, în același timp, triști și resemnați, cărând ghiozdane imense în drumul lor spre școala zilnică de unde se întorc obosiți, suprasolicitați și fără chef de a mai face nimic. Poate doar să se întoarcă, din nou, la lumea lor virtuală unde totul este bine, unde au parte de aventură, emoții și mici satisfacții.

Dacă le cerem să deschidă una din acele cărți pe care le cară în spate ca șerpașii himalayeni, sau o carte din bibliotecă, avem parte de cele mai creative scuze sau impulsive reacții posibile. Nici nu trebuie să întrebăm pe cineva, pe copii sau pe părinți, toată lumea știe: copiii din ziua de azi, cel puțin în România, nu mai citesc nimic cu plăcere. Nu vorbim de clasele și situațiile în care o doamnă învățătoare sau dascălul de limba română are harul și ingeniozitatea necesare aprinderii acelei flăcări fantastice, deschizătoare de minți și idei, a chefului de lectură. Pentru că, din nefericire, acele clase sunt rare și ele sunt excepția, nu regula. Nici de clasele în care copiii sunt obligați să «bifeze» liste enorme de lecturi su-

plimentare, mai mult sau mai puțin utile, și, dacă se poate, în cele 5 zile de vacanță între module. Pentru că, în acele clase, «pofța» citirii poate veni citind dar mai există și riscul, aproape previzibil, ca mulți dintre copii să capete «alergii» pe termen lung la orice fel de lectură. Nu, noi vorbim de majoritatea copiilor care frecventează sistemul școlar obligatoriu și pe ei, pe majoritatea, lectura nu îi pasionează.

Veți spune: pe vremea noastră toată lumea citea. Ce s-a întâmplat?

O să vă spun ce s-a întâmplat, punându-mi diferite pălării. Și o să pun în discuție și câteva posibile soluții, tot cu respectiva pălărie pe cap.

Pălăria de adult al epocii moderne

Copiii au o sumedenie de tentații în jur și de modalități alternative de petrecere a timpului liber. Dacă, mai demult, singurele distracții zilnice pentru copii erau televizorul, joacă

în jurul casei și cititul, acum avem jocurile de calculator, telefoanele sau tabletele cu social media, și televizorul. Cartea a devenit ultimul obiect la care se duc copiii să se relaxeze. De ce? Pentru că nimeni nu le-a arătat cum să caute fascinantul din cărți, cum să își descopere pasiunile, cum să vadă că în acele cărți stau ascunse comori de înțelepciune și învățare pe care jocurile sau televizorul nu le pot oferi. Lectura ar trebui să fie o materie în sine cu predare în școală, săptămână de săptămână, așa cum lăsa să se întâmple, mai demult, Cartea de Citire. Prin *Ora de Lectură* le putem deschide copiilor apetitul pentru subiecte care i-ar putea entuziasma. Și i-ar mai învăța ceva: răgazul lucrului bine făcut, cu blândețe, umor și liniște. Cum ar fi dacă, odată pe săptămână, în loc se galopeze militărește prin exercițiile materiei de *Limbă și Comunicare*, unde se mai strecoară și exerciții de lectură, copiii ar primi șansa să citească, cu glas tare, fragmente din cartea preferată? Și să discute, la final, ce au înțeles de acolo? Sau, dacă nu au înțeles prea mult, să îi ajute cineva să facă acest lucru. Fără teme, fără evaluare, doar lectură.

Acest lucru îl poate face și părintele acasă. Dar, să recunoaștem, dacă vrem ca lectura să devină fenomen de masă, practica sa va trebui promovată în școală, unde toți copiii au aceleași șanse și oportunități.

Pălăria de părinte

Am ocazia să observ fenomenul interacțiunii dintre copii și lectură prin experiența de părinte de copii de ciclu gimnazial. Ceea ce observ este trist și, în același timp, frustrant,

pentru că realizez că acest scurtcircuit între lectură și copii este facilitat de mai mulți factori: textele din manualele moderne sunt incredibil de neadaptate vârstei și intereselor copiilor din ziua de azi, programa este stufoasă, iar cadrele didactice nu au tot timpul răbdarea, sau nu au fost încă inițiate prin workshop-uri didactice, pentru a «filtra» din mulțimea de informații irelevante, incluse în manuale, pe cele care sunt cu adevărat utile copiilor. Contactul copiilor cu textele din manual este îngreunat de sarcini de lucru care supra-teoretizează literatura și introduc noțiuni de analiza literară și chiar termeni care nu își au vreun rost la vârste fragede. Ce rost are pentru un copil de clasa a V-a să aibă o întreagă lecție despre «Reguli de acces la cuvânt»? Sau cum poate înțelege copilul de ce, la același tip de text, textul narativ literar, i se impun tot felul de schițe și tabele de teorie literară care distrug farmecul textului? Efectiv, copiii petrec cam 3-4 săptămâni la un singur text, doar să desfacă textul în bucățele mici, pe față și pe dos, încât nu se mai pot uita la el: (a) care este situația inițială, succesiunea de întâmplări, situația finală; sau (b) punctul de început, creșterea acțiunii, punctul culminant, deznodământul. Sau tot răspund la întrebări tip (a), (b), (c), de parcă literatura nu are nuanțe interpretative. În tot acel timp se pot citi multe alte fragmente din care se pot deduce, fără mari probleme, secțiunile unui text narativ sau se pot discuta multiplele înțelesuri ale textului. Toată bucuria citirii unui text și incursiunii în mesajul sau în firul său narativ este distrusă de teorii fără sfârșit și întrebări standard care se fac pentru că se dau,

eventual, la examene. Astfel de examene sunt și ele, irelevante dacă propun exerciții care nu ajută cu nimic viitorul adult.

Am o rugămintă la părinții de copii de școală. Faceți un mic experiment: luați manualul de limba română al copilului vostru și răsfoiți-l. Și opriți-vă asupra unui text de citit ca să vedeți ce are de rezolvat copilul și, mai ales, dacă vi se pare interesant, util și, de multe ori, dacă cerințele asociate textului au vreun sens sau rost. Apoi încercați să vă puneți în pielea aceluși copil și să vedeți cum ar fi dacă ați fi certat fie de profesor fie de părinte că nu ați luat nota bună sau nu v-ați făcut tema corect când textul și cerințele erau, de fapt, absurde. Eu zic că acest mic exercițiu de empatie ar face mult bine și copilului dar și vouă. Ați înțelege că lipsa de chef pentru lectură, în legătură cu sarcinile de lucru de la școală, este absolut normală. Și i-ați putea spune copilului măcar așa: «Te înțeleg că e greu să rezolvi această sarcină dar, dacă ți se cere, încearcă să o faci». Eu asta fac cu copiii mei și vă asigur că funcționează. Știm când textele sunt absurde, le dau dreptate, îi încurajez să rezolve temele dar nu le dau niciodată de înțeles că este vina lor că nu iubesc ceea ce fac. Ba mai mult, compensez această lipsă de pasiune pentru lectură, cauzată de textele din manualele școlare, prin încurajarea citirii cărților, acasă, pe subiecte care le plac. Dar oare de ce trebuie să facem noi asta? Un părinte care este foarte ocupat, care nu are timp să facă experimentul de mai sus, crede că școala trebuie să îi dea copilului «darul» lecturii. Numai că darul este otrăvit.

Ca să nu mai pomenim de faptul că, în ghiveciul de conținut al manualelor actuale, gramatica, care este instrumentul prin care ar trebui să învățăm să folosim limba română corect și frumos, este și ea aruncată în mod aleator și hiper teoretizat? Am rămas fără cuvinte, eu, care sunt specialist în cuvinte, când am văzut că elevii de clasa a V-a ar trebui să știe ce este un *atribut substantival prepozițional*. E în regulă dacă învață funcțiile sintactice principale ale cuvintelor (subiect, predicat etc.) dar nu înțeleg de ce noțiuni predate, în mod normal, unui student filolog, ele fiind extrem de abstracte, le sunt livrate copiilor la vârste când abia înțeleg ce este gramatica. Cu ce ajută un copil de această vârstă faptul că știe să distingă între *superlativ absolut de superioritate* și *superlativ absolut de inferioritate*? Nu era suficient să știe diferența dintre gradele de comparație, categoriile principale, ale adjectivelor? De ce nu se livrează conținut abstract gradual, ci se exagerează prin predarea de subcategorii și clase care ar trebui introduse abia atunci când noțiunile principale au fost bine fixate? Scopul principal al predării gramaticii la vârste mici ar trebui să fie să îi ajute pe copii să scrie corect. Spre exemplu, de ce se scrie «mama sa este acasă» așa în comparație cu «mama s-a dus acasă»: pentru că, în primul caz este vorba de un pronume iar, în al doilea, de un verb. În acest caz, gramatica are un rol practic, livrând o informație care îi va fi de ajutor copilului toată viața. Oare nu ne minunăm cu toții de nivelul de degradare al limbii române întâlnit în spațiul public (vorbitorii de la televizor sau, mai prezent, comentatorii din

social media, toți promotori ai noului stil agramat al limbii române)? Îți pui întrebarea: nu era mai bine dacă acei oameni făceau reguli serioase de scriere în școală, sau activități de citire, decât să își piardă timpul cu identificarea unui adjectiv la gradul superlativ absolut de superioritate? Eu chiar mă întreb ca și părinte: câte dintre cadrele didactice au dileme că ceea ce le predau copiilor la clasa îi va ajuta cu ceva pe aceștia în viitor, în afară de obținerea unei note de moment?

Pălăria de cadru didactic

Înainte să fac ceea ce fac acum, am fost cadru didactic la un mare colegiu național. Am fost pasionată de această meserie și mi-am iubit enorm elevii. Îmi aduc aminte cum experimentam cu ei tot felul de metode de predare pentru a fi sigură că îi atrag, că îi fac să iubească materia mea. Și cred că am reușit, pentru că așa mi-au spus după ani și ani. Dar ce mi-a lăsat niște amintiri incredibile este faptul că citeam împreună texte și construim piese de teatru inspirate din ele. Găsisem calea să îi fac să fie creativi pornind de la lecturile avute. Mă întreb acum: cum ar fi dacă profesorii din școli ar avea libertate totală să își creeze metode de predare alternative pentru a facilita lectura? Cum ar fi dacă nu ar mai fi testări standardizate, care oricum nu aduc niciun aport consistent la bagajul de cunoștințe reale ale copiilor, care sunt atât de diferiți, și i-am evalua pe elevi progresiv, prin metode adaptate fiecărui grup sau individ? Eu cred că am uitat să vedem care este miza educației, a școlii în general: să îi ghidăm pe copii în drumul lor spre a deveni adulții cu mintea

deschisă, creativă, curioasă, vie, critică, care vor susține societatea următoarelor decenii. Să îi facem cetățeni funcționali și capabili de adaptare la o lume în continuă schimbare. Iar lectura este unul din instrumentele de bază care antrenează o astfel de minte. Ce facem noi cu copiii? Îi băgăm într-o fabrică de lecții fără sfârșit, care devin din ce în ce mai grele, de la vârste din ce în ce mai fragede, de parcă ne dorim să avem niște roboței atotcunoscători la vârsta de 18-19 ani. Vrem să îi facem să știe să recunoască metonimia și anacolutul în poezii (voi știți asta?) când ar trebui să știe să distingă între *fake news* și informațiile reale, îi punem să facă ecuații și probleme complexe când tot ce le trebuie sunt câteva operații de bază din matematică, mai simple la început, mai complexe la vârsta adolescenței, dar clar lucruri care au aplicabilitate în viața de zi cu zi. Asta pentru marea masă a elevilor. Pentru cei pasionați și talentați, putem să facem analize literare complexe, probleme de matematică avansată, pentru că oricum vor alege o carieră în această direcție. S-a ajuns în ultimii mai mult de 10 ani, cei în care eu am fost plecată din țară, la situații aberante în care copiii de clasa a II-a și a III-a trebuie să facă meditații la materiile de bază. De ce? De ce orele de la clasă nu mai sunt de ajuns? Nu le ajunge bieților copii că orarul s-a umplut de așa-zise opționale, că fac ore în două schimburi (ceea ce numai în România există, nu înțelege nimeni că așa ceva este aberația sistemului de învățământ), mai trebuie să facă și școală după școală?

De ce cadrele didactice nu sunt mai vocale referitor la: cât de stufoasă a devenit ma-

teria, cât de inutile sunt majoritatea exercițiilor din manuale, cât de greu de înțeles pentru anumite vârste sunt textele de la toate disciplinele, cât de multe materiale didactice li se «recomandă» (caiete suplimentare, culegeri, cărți de pregătire pentru anumite concursuri) și care ajung în spinarea copiilor, la propriu și la figurat, cât de inumane sunt evaluările pentru că nu ajută cu nimic copiii. Chiar nu își pune nimeni întrebarea de ce un copil de clasa a VIII-a trebuie să dea un examen incredibil de greu, pentru marea masă, unde fără meditații cu greu faci față? Îmi aduc aminte că, acum 30 de ani, când am dat eu acel examen, aveam niște manuale foarte bune, care ne ajutau să muncim și să înțelegem totul singuri, dacă eram destul de conștiincioși să ne facem cele 30 de minute de temă la o materie pe zi (în clasele VII-a sau a VIII-a, în rest mult mai puțin). Manualul acela era incredibil de bine creat și structurat. Poate nu ar strica și aici un experiment: deschideți, vă rog, manualul vechi (este disponibil digital) și comparați-l cu oricare din cele actuale. Făcând abstracție de la conținutul propagandistic al vremii, observați tipul de exerciții, structura, logica. Și, mai ales, gradul de independentă pe care îl confereau astfel de manuale. Nu aveai nevoie de școală după școală, de teme fără sfârșit. Ora de la clasă, manualul, un cadru didactic care nu se grăbea să treacă prin mii de subiecte fără rost și își lua timp să explice, pe îndelete, fiecare din lecții, plus muncă individuală (cele câteva exerciții de acasă care oricum semănau cu ce făcusem în clasă) erau suficiente pentru a avea note bune și a trece examenele importante.

Ceea ce trebuie să înțeleagă orice cadru didactic din zilele noastre este că importantă este calitatea actului didactic și nu cantitatea celor predate sau învățate. Un lucru pe care îl auzeam frecvent în Germania, unde mi-am obținut titlul de doctor, era «*weniger is mehr*». Adică dacă ceva e mai puțin, dar bine făcut, e mai valoros decât ceva care este mult dar lipsit de calitate. Dacă manualele zilelor noastre sunt greșit făcute, un cadru didactic ar trebui să își ia deoparte curriculum-ul de la clasa respectivă, să facă o listă de competențe și conținuturi necesare pe care copilul să le atingă până la finalul clasei și să simplifice masiv materialul. Eu aș scoate din predare toate exercițiile inutile. Dacă textele pentru lectură sunt nepotrivite, le-aș înlocui. Un exemplu: la clasa a V-a programa menționează basmul ca un tip de text ce trebuie analizat. Dar textele alese sunt, de cele mai multe ori, plicticoase sau cu un conținut lexical neadaptat, încât copiii nu le citesc cu plăcere. Pentru a îi face să înțeleagă trăsăturile basmului, ar fi frumos să existe libertatea de a-și aduce propriul basm preferat și de acolo pornit către exerciții de analiză deductivă, fără teorie excesivă. Dar nu, manualul e rege, și e chiar un rege arogant, extrem de distant față de «supușii» săi.

Simplificarea este cheia eficienței. Așa cum spune și Profesorul Ng Pak Tee (chiar recomand prelegerile sale pe Youtube), care explică de ce elevii din Singapore au cele mai bune rezultate la testările PISA, este foarte important ca profesorii să se aplece mai mult asupra întrebărilor de tip «Ce predau?», «De ce predau asta?» «Cum predau?» și să aplice

principiul, similar cu cel învățat și de mine în Germania, «*Teach less learn more*»¹.

Același profesor mai spune ceva esențial și, probabil, uimitor pentru mulți dintre profesorii dar și părinții care cred că școala se asociază cu un alt fel de paradigme existențiale: Profesorul Ng Pak Tee mai spune că ar trebui să ne ținem copiii fericiți la școală. Să fim atenți la sănătatea lor emoțională pentru că de acolo va crește și interesul lor pentru ceea ce fac la școală. Se întâmplă asta în școli? Nu știu exact, dar tind să cred că nu. O recomand în acest sens pe Doamna Anca Tîrcă, consilier educațional, care tocmai asta promovează: starea de bine în școală. Anca organizează cele mai inspirate cursuri (online sau ca invitat special), care pot avea un impact major asupra atitudinii cadrelor didactice față de procesul de predare. Ea a demonstrat, prin propria experiență, cum poți să aduci o întreagă școală, cu șanse mici de a concura cu școli de prestigiu, la nivel de olimpiade naționale, numai prin implementarea unor strategii de stare de bine prin predare dar și colaborare între colegi.

Pălăria de cercetător

Până acum am purtat pălăriile pe care mulți dintre cititori le poarta la rândul lor. Acum, o voi pune pe una care este cu un design mai special, pentru că se inspiră din primele, dar are și un model mai excentric: cea de cercetător. De 20 de ani lucrez cu pasiune în mediul universitar, pe diverse poziții de predare și cercetare din domeniul lingvisti-

cii computaționale. Din poziția de cercetător principal, pe care o am de câțiva ani, am reușit să creez o echipă de cercetare solidă care are în centrul atenției subiecte care mă preocupă personal și care merg tocmai către tematici din zona educațională. Am coordonat proiecte, am scris cărți, capitole și articole, am participat la numeroase conferințe, cu un singur scop: să prezint rezultate ale cercetării ce pot fi folosite de profesori, elevi, studenți sau chiar persoane cu funcții de decizie. De câțiva ani, interesul personal, dar și al echipei extinse, s-a îndreptat către mediul școlar.

Unul din proiecte a abordat tocmai tematică lipsei de interes a elevilor pentru lectura școlară. Proiectul nostru, LEMI (*Lectura pentru mine. Știința în slujba copiilor*²) a obținut finanțare de la AFCN prin programul promovarea culturii scrise (în a cărui secțiune a fost clasat pe primul loc). Am creat astfel prima

1 Sursa: Youtube; Pak Tee Ng - Singapore: Teach Less, Learn More (disponibila aici: <https://www.youtube.com/watch?v=lnuGwhIZJhI>)

2 Pagina proiect: <https://lemi.projects.uvt.ro/>

platforma digitală de texte pentru lectura școlară pentru copii, din România, bazată pe metode de analiză computațională a complexității lingvistice a textelor. Am vrut să fac acest lucru tocmai pentru că, având primele trei pălării pe cap, am realizat că ceea ce citesc copiii în România nu e adaptat lingvistic nivelurilor de asimilare a vocabularului sau de înțelegere a structurilor sintactice. Evident, acest lucru este aplicat cu succes în alte țări, unde manualele includ texte foarte atent alese și verificate de lingviști pentru a fi adaptate vârstei și nevoilor de învățare progresivă ale copiilor. Există chiar și formule de calcul a gradului de lizibilitate a unui text (*readability* în literatura de specialitate). Pentru limba română, această formulă nu exista încă până nu am început noi să lucrăm la ea. Ce am reușit până acum? Am aflat ce fel de texte citesc copiii cu plăcere sau ce texte recomandă cadrele didactice și părinții, prin implementarea unui chestionar, am creat varianta inițială a formulei de *readability* prin validare la clasă, am creat primul repozitoriu digital de astfel de texte (250 de texte scrise de autori români și străini, plasate pe categorii³ de nivel de clasă și nivel de complexitate) și am creat platforma LEMI unde se poate urca chiar propriul text pentru a fi evaluat lingvistic.

Între timp, am scris articole sau suntem în curs de publicare a unor articole care vizează: comparația complexității lingvistice a manualelor școlare vechi comparativ cu cele noi, evaluarea testelor de citire PISA și comparația

cu ce se predă la clasă, evaluarea lingvistică și de conținut a testărilor naționale la limba și literatura română și comparația cu manualele, respectiv analize ale sarcinilor de lucru prezente în manuale care susțin sau nu competențele evaluate de testările naționale, analiza cerințelor de scriere din manuale pentru a vedea dacă acestea susțin sau nu competențe de gândire critică etc.

Intenția noastră este de a identifica acele teme, metode, conținuturi care pot fi îmbunătățite, adaptate, schimbate în baza unor reale date de cercetare. Ne-am dori ca cercetarea să fie baza creării materialelor didactice iar acesta să fie un proces dinamic, continuu, în care tot ce există pe piață să fie testat, îmbunătățit prin validare la clasă și prin evaluarea eficienței și percepției beneficiarilor asupra materialului respectiv. Ne-am mai dori ca persoanele care au creat manualele din România să le valideze prin studii de cercetare la clasă și să aibă un profil solid de cercetare (spre exemplu, cel din Google Scholar, cu sute sau mii de citări)? În alte țări, cei mai buni cercetători din țară sunt implicați în crearea de manuale. Nu este nimic nou în acest demers. În toate astfel de țări, în care educația chiar dă roade și în care școlile sunt percepute ca un loc în care copiii merg cu drag, există echipe imense de cercetători, pedagogi și decidenți care au mare grijă ce se livrează spre învățare copiilor.

Pălăria de profesor universitar mentor de tineri cercetători

Și ultima pălărie pe care o port, în acest demers de analiză a problemelor asociate cu lipsa interesului pentru lectura școlară, este

---

3 Platforma LEMI poate fi accesată aici : <http://www.lemi.ro/>

cea de mentor pentru tineri cercetători. Această pălărie mă face să privesc către viitor. În calitate mea de coordonator de doctorate, urmăresc să le insuflu viitorilor doctori în științe aceleași interese și valori care m-au animat și pe mine. De fapt, uneori, candidații mă găsesc pe mine pentru că realizează că avem interese comune: analize lingvistice riguroase, bazate pe metode computațional-statistice, care să ajute la îmbunătățirea proceselor de predare-învățare din toate ciclurile de învățământ. Un mic exemplu: cea mai proaspătă doctorandă se ocupă de analiza simplificării textelor literare pentru copii (în limbile română și engleză) cu ajutorul instrumentelor de inteligență artificială. Aceste instrumente IA există, nu le putem ignora, dar puțini știu exact cum să le valorifice didactic. Datele care se vor colecta în timpul proiectului ei de doctorat vor fi extrem de utile profesorilor de la clasă pentru că vor ști exact ce texte literare, în ce formă de simplificare, sunt potrivite pentru ce nivel.

Și fiindcă am pomenit de instrumentele de inteligență artificială, cred că e momentul să ajungem și la esența acestui articol: suntem în plin proces de transformare tehnologică. Impactul asupra educației din întreaga lume pe care îl au noile programe, interfețe și oferte digitale din ce în ce mai inteligente este incredibil. Școala din România se pare că nu înțelege ce se întâmplă. Copiii nu vor mai citi cărți pentru că vor primi rezumatul gata făcut, nu vor mai scrie referate pentru că le va scrie un nou instrument pentru ei. Nu va mai trebui să memoreze denumiri de plante și anii de domnie ai voievozilor pentru că informația e la un

clic distanță. Singură șansă să îi ținem aproape este să încetinim ritmul galopant, fără rost, al livrării de informații care nu le folosesc la nimic și să le dăm timp să înțeleagă noțiunile de bază din fiecare disciplină. Să le dăm timp să citească cu glas tare la școală, să discutăm pe marginea textelor, să scrie povesti a căror cerință nu include n-alte condiții de scriere, să îi lăsăm să descopere artele, sportul, muzica, dezbaterile. Să facă matematică și fizică aplicată, să participe la ore interdisciplinare în care au voie să pună întrebări din literatură dar care au legătură, poate, și cu fizica. De exemplu, alt farmec are Eminescu cu al său Luceafăr când povestim despre fizică și teoria relativității pomenind de „La steaua care-a răsărit / E-o cale atât de lungă, / Că mii de ani i-au trebuit / Luminii s-o ajungă” și alt farmec (sau nu?) când îi spunem că avem de a face cu «o hiperbolă: Exprimarea „mii de ani i-au trebuit” este o exagerare intenționată pentru a sublinia imensitatea distanței și a timpului necesar luminii pentru a ajunge la noi» (text generat de IA).

Viitorul este deja aici, mai rămâne să ne decidem să îl privim în față și să le redăm copiilor bucuria de a citi și, cel mai important, de a învăța.

PETRU MALER CÂMPEANU

UN ARĂDEAN, ABSOLVENT DE PREPARANDIE, MEMBRU ONORIFIC AL ACADEMIEI ROMÂNE

Anton ILICA
eseist, critic, jurnalist, Arad

Profesorul, dr. în istorie, DORU BOGDAN, un autentic adorator al spiritului preparandial din Arad semnaleză „cu bucurie nespuză” o fotografie a „unui vechi și ilustru preparand dintre anii 1820 – 1822, Petru Maller Câmpeanu. Fotografia este extrasă de colegul nostru, înv. Mircea Crîsta, din filmul documentar „*Veronica Micle și Mihai Eminescu*”. Știind că am elaborat un *Istoric al Preparandiei din Arad* (2012) și că port în suflet „spiritul preparandial”, ca fost elev, profesor, director al acestei prime instituții de pregătire a învățătorilor pentru școlile primare românești, ea îmi solicită o opinie. Consider, fără certitudini, că fotografia din medalion îi aparține lui Petru Maler Câmpeanu, extrasă din fotografia ultimă a profesorilor cu studenții înainte de desființarea Academiei mihăilene. Toți cei șase profesori au fost identificați cu excepția ultimului din dreapta, fiind și cel mai tânăr (avea atunci 37 de ani).

Misticări biografice

Există MAI MULTE referințe despre viața și activitatea lui Petru Maler Câmpeanu. Una îi aparține chiar lui Doru Bogdan, care realizează

un eseu dedicat (portret de dascăl), în volumul *Preparandia...* (pp. 348 - 352). Ieșeanul Costin Merișca publică două ediții din volumul *O personalitate uitată a culturii române: Petru M. Câmpeanu*, Editura Junimea, Iași, 2000, 2022), iar Maria Berényi publică un amplu studiu privind *Aspecte național-culturale din istoricul românilor din Ungaria*, 1990, Budapesta, p. 122). Au mai scris despre absolventul Preparandiei românești, cercetătorul Vasile Popeangă, Liviu Papuc, Nicolae Iorga, A. D. Xenopol. Se regăsesc mențiuni în volumul *Societatea de Medici și Naturaliști: prima academie europeană a spiritului național*, semnată de Dana Baran, apărută în 2019.

Din referințele de mai sus, aflăm că Petru MALER CÂMPEANU este născut în Otlaca, pe atunci în Imperiu, astăzi Grăniceri, în anul 1809, deși Vasile Popeangă, Liviu Mărghitan și Doru Bogdan consideră că anul nașterii ar trebui să fie 1802, pe baza faptului că a fost înscris la Preparandie în 1820 (data înmatriculării este certă, după considerațiile de arhivă ale lui Teodor Botiș în lista absolvenților Preparandiei, unde apare astfel: Moaler Petru, Otlaca, Arad, anul școlar 1820 – 1821, cu mențiunea: „Și-a continuat apoi studiile în gimnaziu și, absolvindu-le, a trecut în Moldova, unde a fost învățătorul fiilor principelui Mihai Sturdza (Act. Prep. Nr. 85 - 1878)”, p. 422. Prin urmare, vremuirile au determinat ivirea mai multor neclarități biografice:

- numele îi este incert (Petru Moaler, Petru Maler/ Maller/ Mahler, Petre M. Câmpeanu, Petru M. Câmpeanu (chiar și acum în Grăniceri există familii cu numele Maler); coperta manualului *Abecedarul latin* (1847), a *Gramaticii românești* (1848) poartă numele П. М. КЪМПЕАНУ; De altă parte, primul document (după T. Botiș) îl menționează ca *Petru Moaler*, ca după aceea să-și adauge prenumele Câmpeanu (de la câmpie, pusta otlăcană, sau, poate, familie originară din Câmpeni) sau de la rubedeniile de la Năsăud. Doru Bogdan îl menționează cu numele *Petru Maler (Moaler) Câmpeanu*, Maria Berényi cu *Petru Moaler-Câmpeanu*, iar Wiki și Costin Merișca cu *Petru M. Câmpeanu*, Dana Baran cu *Petru Maler Câmpeanu*, iar în lista membrilor Academiei Române apare cu numele Petru M. Câmpeanu. *Micul dicționar enciclopedic*

(1972) îl numește „cărturar român”, iar numele este menționat Câmpeanu Petru.

- data nașterii e nesigură (1809, scrie pe crucea de mormânt, dată agreată de Academia română care preia informația de la George A. Sturza (vezi *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, Editura Academiei, 1979, p. 176), iar după V. Popeangă, Liviu Mărghitan și Doru Bogdan în 1802); pe lângă cele două există mărturii personale cum că ar fi născut în 1811, 1817, 1818. El însuși scrie într-un stat de serviciu pe anul 1865, de la Biblioteca Centrală din Iași, unde a fost o perioadă director, următoarele: „Născutu în Otlaka în Ungaria. În etate de 54 de ani”. Calculul simplu indică mărturisirea sa că s-a născut în 1811. Ar mai fi încă o mistificare. Fiind martor unei căsătorii la primăria din Miclăușeni, Petru M. Câmpeanu declară că, la data mărturiei în 16 aprilie 1887, avea 70 de ani, ceea ce ar însemna că s-a născut în 1817. Încă nu e tot: Primăria Miclăușeni înregistrează data decesului în 17 apr. 1893, la 77 de ani, deci s-ar fi născut în anul 1816. Făcând niște calcule (în lipsa unui document cert, cea mai plauzibilă dată a nașterii este 1802, în cel mai accesibil caz – 1803, în Otlaka). Mai spune Costin Merișca, la p. 3: „toată viața s-a complăcut în această ambiguitate privitor la vârsta sa adevărată”. Nu există (încă) vreun document autentic mărturisitor.

(Istoricii arădeni au deja subiect ipotetic de clarificat! Întrebându-l pe Paul Krizner, doctor în istorie, director școlar la Grăniceri, acesta s-a interesat de limpezirea situației biografice, dar arhivele administrației și bisericii

sunt pierdute - poate distruse în vremea războaielor).

Crâmpie din activitate

Dacă un cititor a ajuns până aici, s-ar întreba, desigur, cine este și ce-a făcut **Petru Maler** – Câmpeanu, acest absolvent al Preparandiei din Arad? A urmat Facultatea de Drept și Filozofie din Viena și Budapesta (obține atestatul de avocat și finalizează studiile doctorale, la Pesta, cu teza „*Principia Philosophiae Universalis, succinte deducta per Petrum Maller (Câmpeanu) - Pesthini*” – tipărită în 1829, cu numele Petru Moaler; manuscrisul se află la Biblioteca Municipală din Iași).

A locuit în Arad, în perioada 1828 – 1833, susținând o cuvântare latinească la numirea episcopului român Nestor Ioanovici. În 1833, Petru Mahler publică *Gramatica maghiară – română cu lexicon*, manual care se distribuie gratuit „elevilor săraci” (cf. Teodor Botiș, p. 241).

Înzestrat cu o aleasă ținută intelectuală, cu știința limbilor latină, germană, maghiară și română, a fost profesor pentru mai multe discipline didactice la proaspăt înființata Academie Mihăileană. Instituția va constitui

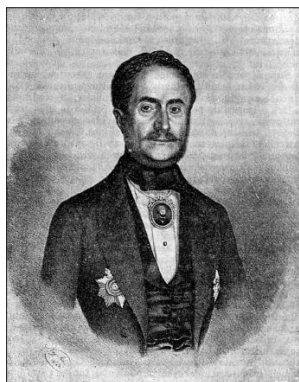
sâmburele din care se va crește Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași. La încetarea activității Academiei Mihăilene, se elaborează o **stampă**, cu 24 de personaje, cuprinzând profesorii acesteia (8 nov. 1837); se găsește la Biblioteca Centrală a Universității, fiind publicată de Costin Merișca pe coperta cărții sale, ediția I (2000).

Deși a cunoscut personalități importante (domnitori, scriitori, politicieni, miniștri, istorici, mitropoliți) nu a rămas nicio descriere fizică și nici vreun tablou ori fotografie despre profesor. A refuzat orice fel de activitate politică, deși se cunoștea bine cu G. Barițiu, V. Alecsandri, M. Kogălniceanu, C. Negruzzi, G. Asachi. Nu a fost însurat, n-a avut avere, a fost un om ponderat, cumpătat, cu bun simț și echilibrat, foarte moderat, deși unii îl consideră clevetitor, blazat, dezamăgit, însingurat și „inutilizabil”. În biblioteca sa, între cele circa 60 mii tomuri, a existat un exemplar din *Novum Organum Scientiarum* de F. Baconis din 1645.

Petru M. Câmpeanu a fost preocupat de literatura didactică: *Modul învățării* (traducere din maghiară), *Gramatica ungurească*, *Abecedariul latin* (Iași, 1847) și *Gramatica ro-*

mânească (1848, 1880). „Petru Moaler-Câmpeanu, susține Maria Berényi, a lăsat mai multe lucrări în manuscris: *o gramatică română, epitome de antropologie, un manual de filozofie, alt manual de teoria „dritului firesc”, principiile poliției de siguranță din năuntru.*

La Biblioteca Centrală din Iași se află un manuscris: *Metafizică... Introducere în gnoseologie sau metafizică* - cu data de 4 octombrie 1838. Devine „învățător” al copiilor domnitorului, îi însoțește în străinătate. În 1869, se regăsește, în singurătatea sa, la moșia familiei domnitoare Sturdza de la Miclăușeni (vezi foto cu Mihai Sturdza, Domnitor), unde va fi înmormântat (15 apr. 1893).

Despre relația cu Veronica Micle (n. Câmpeanu) nu știm mare lucru și nici despre cunoștința cu Eminescu. Pe Titu Maiorescu, afirmă Doru Bogdan, l-ar fi ajutat cu bani, pentru finalizarea studiilor în Germania, fapt menționat în *Jurnalul* acestuia. N. Iorga îl consideră „moț”, întrucât mama sa era originară din Câmpeni și se înrudea cu Ana Câmpeanu, mama Veronicăi Micle.

În 1871, Petru M. Câmpeanu (1809 - 1893) va fi ales membru de onoare al Academiei Române, cu mențiunea **filolog, traducător**.

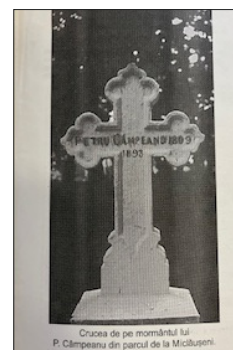
Actul său de deces menționează următoarele date: „din anul 1893, luna aprilie, ziua 17, la orele 8 dimineața. Act de moarte a dlui *Petru Câmpeanu*, în etate de 77 ani, de profe-

sie liberă, de religie ortodoxă, necăsătorit, născut în Transilvania la Arad, din părinți necunoscuți în localitate, mort în ziua de 15 aprilie, la orele 8 dimineața, în casele dlui *Gr. A. Sturdza, proprietarul moșiei Miclăușeni* ...

(martori un agricultor și un funcționar). Va fi înmormântat în fața Bisericii de lângă Castelul domnesc, semn de respect, onoare și recunoștință.

Nu am uitat de fotografia care a motivat scrierea acestui articol. În toate documentele despre domnitorul Mihail Sturdza, ea apare ca aparținând acestuia (inclusiv pe wiki). Doru Bogdan o atribuie totuși lui P. Maler, bazându-se pe ținuta personajului (care nu seamănă a domnitor) și absența însemnelor domnești. O anumită neglijență în ținută întreține supoziția că aceasta nu ar aparține unui domnitor moldav. Cum nu există nicio fotografie cu Petru Maler Câmpeanu care să-i acrediteze identitatea, merită ca istoricii să demareze o expertiză. Demonstrând că nu aparține domnitorului, ea poate fi atribuită.

Cu profesori de talia lui Constantin Diaconovici – Loga, Atanasie Șandor, Alex. Gavra, Petru Pipoș, Avram Sădeanu, Caius Lepa, Vasile Popeangă, Doru Bogdan, Preparandia din Arad, acum Colegiul Național „Preparandia Dimitrie Țichindeal”, a avut absolvenți care au devenit importante personalități ale culturii naționale, pe care Doru Bogdan și ceilalți le menționează cu onoarea binecuvinită (fiind „creatoare de intelectualitate”): „dascăl națio-

nal” Moise Bota (autor de manuale în limba română), Petru Maler Câmpeanu (distins om de cultură, academician, arhitect), Ioan Marcu (animator al Reuniunii învățătorilor), Paul Gavrillete (eminent învățător), Ioan Vidu (dirijor și profesor), Iuliu Vuia (monograf, publicist), Nicolae Firu (istoric, dirijor), Petru Zoțiu, Mircea Micu, Rusalim Mureșanu, Carolina Ilica (poetă), Doru Bogdan, Lavinia Betea, Gheorghe Rancu, Doru Sinaci, Ioan Bolovan (istorici) și alți numeroși Învățători, care au dus cu ei în școlile satești „flacăra țichindeliană” la lumina căreia au învățat copiii limba națională, buna purtare și aleasa simțire românească.

Subscriem la afirmația lui Doru Bogdan: „Din seria bogată a absolvenților Preparandiei din Arad, pe durata celor 200 de ani de existență, numele lui Petru Maler Câmpeanu rămâne, indiscutabil, cel mai reprezentativ” (p. 352). De aceea, amintirea sa ar deveni reală, dacă o stradă importantă/ o piață din Arad i-ar purta numele:

**PETRU MALER CÂMPEANU (1802 - 1893),
PEDAGOG, SCRITOR, ACADEMICIAN**

Bibliografie

- Berényi Maria (1990), *Aspecte național-culturale din istoricul românilor din Ungaria*, Budapesta.
- Bogdan, Doru (2012), *Preparandia din Arad în conștiința cultural – istorică a epocii sale – 1812 - 2012*, Arad: Nigredo.
- Bogdan, Doru, *Învățătorul Petru Maler (Moaler) Câmpeanu (1802? - 1893), în Biserica și școala*, septembrie 2019, pp. 2 – 3.
- Botiș, Teodor, (1922), *Istoria Școlii Normale (Preparandiei) și a Institutului Teologic Ortodox-român din Arad*, Arad: Consistoriul.
- Ilica, Anton (2012), *Istoricul Preparandiei din Arad*, Cluj-Napoca: Casa Cărții de Știință.
- Mărghitan, Liviu (2010), *Date noi referitoare la biografia lui Petru Maler Câmpeanu (1802-1893), membru de onoare al Societății Academice Române*, în **Studii și comunicări**, volumul III, nr. 6., București: Academiei.
- Merișca, Costin, (2000, 2002), *O personalitate uitată a culturii române: Petru M. Câmpeanu*, Iași: Junimea.
- Popeangă, Vasile (1979), *Școala românească din părțile Aradului la mijlocul secolului al XIX-lea (1821 - 1867)*, Arad: CSES.

CREDINȚĂ

Mihai Eminescu

poet și gânditor creștin-ortodox

Ionuț Țene
eseist, poet, jurnalist, Cluj-Napoca

Mihai Eminescu a fost un poet, jurnalist, filosof și gânditor profund creștin, un adevărat profet religios al neamului românesc. Opera sa cuprinde un concept creștin comprehensiv asupra lumii. Regimul comunist a eludat opera sa religioasă, dar și aspectele creștine din viața poetului. De asemenea, chiar criticii și istoricii literari interbelici au ignorat aceste trăsături creștine din viața și opera poetului din motive de sincronism prost înțeles sau ignoranță atee. Poetul îi mărturisea într-o epistolă unui amic, Zamfir C. Arbore, editor la gazeta democratică a lui Rosseti, „Românul”, că și-ar dori să se călugărească. Să se retragă într-o mănăstire unde ar putea lucra liniștit. „Știi ce, dragul meu, hai să demisionăm, tu de la «Românul», eu de la «Timpul», și hai să ne călugărim, căci nu suntem făcuți să trăim între lupi. La mănăstire, în chiliile solitare, să scriem letopisețe în cari să înșirăm tot ce îndură nenorocitul neam românesc, pentru ca să se știe cât amar a suferit românul cât a trăit pe acest pământ”. Astfel îi scria Eminescu prietenului său. Scrisoarea era datată din 1882, cu doar un an înainte de fatidicul an 1883 și începutul sfârșitului impus

de o camarilă cultural-administrativă pentru Eminescu, sub patronajul lui Titu Maiorescu. Ca gazetar la revista conservatoare „Timpul”, Mihai Eminescu și-a mai dezvăluit această latură pătrunsă de ortodoxie. Mai precis în numărul din 10 august 1878 al ziarului „Timpul”, Eminescu scria un articol referitor la legăturile românilor cu muntele Athos. Mai mult decât atât îl ajută pe Arhimandritul Chiriac, starețul de la schitul Cotlomuș, o mănăstire cu mulți călugări români. Chiar starețul era din Botoșani. Deci Eminescu se comporta în societate ca un creștin practicant implicat în viața religioasă a poporului român. Opera sa abundă de motive și precepte religioase creștine. După 1883, îmbolnăvit de durere și de camarila politico-culturală, lui Eminescu îi plăcea să se retragă între călugării de la Mănăstirea Neamț, în chilii și reclusiune.

Iată ce scria Mihai Eminescu în articolele sale ca gânditor politic creștin și patriot român: „Biserica Ortodoxă Română este „maica

spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului.” Sublinia că „Biserica răsăriteană e de optsprezece sute de ani păstrătoare elementului latin de lângă Dunăre. Ea a stabilit și a unificat limba noastră într-un mod atât de admirabil, încât suntem singurul popor fără dialecte propriu-zise; ea ne-a ferit în mod egal de înghițirea printre poloni, unguri, tătari și turci, ea este încă astăzi singura armă de apărare și singurul sprijin al milioanele de români cari trăiesc dincolo de hotarele noastre. Cine-o combate pe ea și ritualurile ei poate fi cosmopolit, socialist, republican universal și orice i-o veni în minte, dar numai român nu e.” (Mihai Eminescu, „Liber-cugetător, liberă-cugetare”, „Timpul”, 2 februarie 1879, în „Opere”, 1989, vol. X, p. 187)

„Desprețuind Biserica noastră națională și înjosind-o, atei și francmasoni cum sunt toți, ei ne-au lipsit de arma cea mai puternică în lupta națională; disprețuind limba prin împetrișări și prin frazeologie străină, au lovit un al doilea element de unitate; disprețuind datinele drepte și vechi și introducând la noi moravurile statelor în decadență, ei au modificat toată viața noastră publică și privată în așa grad încât românul ajunge a se simți străin în țara sa proprie. Odiuioară o Biserică plină de oameni, toți având frica lui Dumnezeu, toți

sperând de la El mântuire și îndreptându-și viețile după învățăturile Lui. Spiritul speculei, al vânătorii după avere fără muncă și după plăceri materiale a omorât sufletele. (...) Biserica lui Mateiu Basarab și a lui Varlaam, maica spirituală a neamului românesc, care a născut unitatea limbii și unitatea etnică a poporului, ea care domnește puternică dincolo de granițele noastre și e azilul de mântuire națională în țări unde românul nu are stat, ce va

deveni ea în mâna tagmei patriotice? Peste tot credințele vechi mor, un materialism brutal le ia locul, cultura secolului, mână-n mână cu sărăcia claselor lucrătoare, amenință toată clădirea măreață a civilizației creștine.” (14 august 1882, Mihai Eminescu, „Timpul”, în „Opere”, Vol. XIII, pp. 168-169).

„Noi, românii, nu voim să trăim într-un stat unde patria să fie deasupra naționalității. Amândouă nu sunt decât două cuvinte pentru aceeași noțiune. Iubirea de patrie e una cu iubirea naționalității. Singura rațiune de a fi a acestui stat pentru noi este naționalitatea lui românească. Dacă e vorba ca acest stat să înceteze de a fi românesc, atunci o spunem drept că ne e cumplit de indiferentă soarta pământului lui” (Opere, vol. XI, p. 275).

„Secretul vieții lungi a unui stat este păstrarea ierarhiei meritului. (...) Fiecărui drept îi corespunde o datorie. Altfel, atunci când

virtutea e considerată nerozie, iar inteligența și știința privesc ca lucruri de prisos, sunt expuse invidiei nulităților și batjocorii caracterelor ușoare, spiritul cel mai onest ajunge la momentul fatal, de cumpănă în care înclină a crede că în asemenea vreme și-n așa generație însușirile rele ale oamenilor sunt titluri de recomandație” (Opere, vol. XI, p. 451).

„A fi un bun român nu e un merit, nu e o calitate ori un monopol special, ci o datorie pentru orice cetățean al acestui stat, ba chiar pentru orice locuitor al acestui pământ (România) care este moștenirea, în exclusivitate și istorică, a neamului românesc. Acesta este un lucru care se înțelege de la sine” (Mihai Eminescu, Opere, vol. XII, p. 121).

Sunt dovezi paradigmatică despre concepția teologică creștină a poetului național. Lirica eminesciană este o expresie axiomatică a religiei creștine a poporului român. În poezia „Rugăciunea unui dac”, Eminescu o transfigurează ca o rugăciune adresată Împăratului viilor și al morților, Celui care a biruit moartea, Iisus Hristos: „El singur zeu stătu-au înainte de a fi zeii/ Și din noian de ape puteri au dat scânteii,/ El zeilor dă suflet și lumii fericire./ El este-al omenimei izvor de mântuire:/ Sus inimile voastre, Cântare aduceți-I./ El este moartea morții și învierea vieții! Să reținem mai ales sintagma „Sus inimile voastre”, după îndemnul pe care îl rostesc preoții, „Sus să avem inimile”, o sintagmă desprinsă din slujba Sfintei Liturghii. Lectura Bibliei, a Vechiului și a Noului Testament, a rodit în toată gândirea eminesciană, folosind adesea izvorul biblic, așa cum vom vedea și în ceea ce privește

originea vieții pe pământ. De asemenea este cunoscută poezia „Rugăciune” dedicată Fecioarei Maria: „... Noi, ce din mila sfântului/ Umbră facem pământului,/Rugămu-ne-ndurărilor Luceafărului mărilor;/Ascultă-a noastre plângeri,/Regină peste îngeri,/Din neguri te arată,/Lumină dulce clară, O, maică prea curată/Și pururea fecioară, Marie!” Menționăm și poezia „Răsai asupra mea”, o altă operă lirică dedicată Maicii Domnului, pentru care poetul avea o mare evlavie: „Răsai asupra mea, lumină lină,/Ca-n visul meu ceresc d-odinioară;/O, maică sfântă, pururea fecioară,/În noaptea gândurilor mele vină!” Mihai Eminescu a fost un intelectual profund religios, un creștin ortodox prin opera sa lirică, filosofică și publicistică. Din păcate, istoricii literari din varii motive politico-filosofice au ignorat religiozitatea și trăsătura creștină din opera marelui poet român. În publicația „Timpul”, din 12 aprilie 1881, Eminescu scria că fundamentul lumii este în Hristos: „Tristă și mângăietoare legendă! Iată două mii de ani aproape de când ea a ridicat popoare din întuneric, le-a constituit pe principiul iubirii aproapelui, două mii de ani de când biografia Fiului lui Dumnezeu e cartea după care se crește omenirea... Omul trebuie să aibă înaintea lui un om ca tip de perfecțiune după care să-și modeleze caracterul și faptele. Precum arta modernă își datorește renașterea modelelor antice, astfel creșterea lumii nouă se datorește prototipului omului moral, Iisus Hristos.” Eminescu își extrăgea sevele religioase din Biblie, viețile sfinților și înțelepciunea populară românească despre trecutul nostru religios. Oamenii Bisericii au

ocupat un loc special în viața lui Eminescu. O analiză a biografiilor despre Eminescu, scrise începând din anul 1890 și până în contemporaneitate, arată că din cele 1.116 personaje menționate în ele, 46 la sută sunt preoți, studenți la Teologie, copii din familii de preoți, mari ierarhi ai Bisericii și seminariști, conform unui proiect în desfășurare, realizat în colaborare cu Muzeul Național al Literaturii Române, inti-

tulat „Mihai Eminescu, contribuții inedite ale sălăjenilor la viața și opera eminesciană” din 2013. Eminescu a scris ca un autentic teolog, care avea o viziune cu elemente de cunoaștere catafatică. Mihai Eminescu a fost un adevărat profet, un poet și un gânditor creștin-ortodox și spirit național cu o concepție naționalistă și religioasă bine conturată.

FECIOARA MARIA ȘI GLORIFICAREA LUMINII DĂINUITOARE ÎN POEZIA LUI MIHAI EMINESCU

Gheorghe Romeo Blaj
drd. Arad

Sacralitatea luminii dăinuitoare, pe care o glorifică poezia lui Mihai Eminescu, îi atribuie acestei opere poetice un înțeles ontologic, prevalent creștin, datorită pietății față de imaginea arhetipală a Fecioarei Maria. În mod crucial, înfățișând relevanța credinței, prin călăuzirea Sfintei Fecioare, lumea își asumă jertfa ispășitoare a lui Iisus Hristos, pentru ca omenirea să mărturisească nădejdea resurecției.

Mihai Eminescu i-a consacrat Maicii Domnului poezii elocvente (Rugăciune, Răsai asupra mea..., Basmul ce i l-aș spune ei). De asemenea, primele strofe din Luceafărul eminescian reliefează același arhetip glorios al Fecioarei:

„A fost odată ca-n povești,
A fost ca niciodată,
Din rude mari împărătești,
O prea frumoasă față.

Și era una la părinți
Și mândră-n toate cele,
Cum e Fecioara între sfinți
Și luna între stele”1) .

În creația sa, Eminescu atribuie basmului sau poveștii o relevanță existențială. Datorită acestui fapt, Constantin Noica evidențiază că

Motto

*„Pe Născătoarea de Dumnezeu
și Maica Luminii întru cântări
cinstind-o, să o mărim...”
(Utrenia)*

„basmul are, ca nicio altă formă de creație artistică, o semnificație ontologică prin el însuși. El reprezintă încercarea artistic organizată de a descrie ființa”2) . Semnificativ, în Luceafărul, Eminescu a pornit de la un basm românesc, Fata în grădina de aur . Publicarea acestui basm (prelucrat de Mihai Eminescu) o realizează germanul Richard Kunisch (în anul 1861, într-un memorial de călătorie). Dintru început, chipul fetei din Luceafărul eminescian este asemănat cu imaginea arhetipală a Fecioarei Maria. În creștinism, pe Sfânta Fecioară o glorifică îngerii3) , omenirea4) și luminile astrilor5) , acest univers ce așteaptă miracolul resurecției, minunea redempțiunii.

Fata din Luceafărul eminescian este reprezentanta maiestuoasă a seminției sale; tot astfel, în creștinism, Fecioara Maria înseam-

nă „culmea sfințeniei, niciodată atinsă de altă creatură”6), Maica Domnului rămânând „mai cinstită decât heruvimii și mai mărită fără de asemănare decât serafimii”7) precum afirmă preceptele ortodoxe. „Motivul iconografic numit Deisis o arată ocupând în Împărăția de slavă primul loc după Hristos, înaintea Sfântului Ioan Botezătorul”8), deoarece, prin sfințenia ei, Maica Domnului se află mai presus decât toți sfinții. „Iată și alte denumiri pe care iconografiile i le dau Mariei (...): Preasfântă, Precurată, fără cusur sau fără pată, desăvârșită, ireproșabilă”9), Născătoarea de Dumnezeu fiind considerată fără prihană, imaculată, Pururea Fecioară, „Împărăteasa cerului și a pământului”10). În mod relevant, cântările închinatelor Născătoarei de Dumnezeu încep astfel: „Preasfântă Maica Domnului, Sfântă Fecioară, Sfântă Mireasă a lui Dumnezeu, Sfântă Maică a Domnului”11).

După cum afirmă Sfântul Ioan Damaschin, „numim Născătoare de Dumnezeu pe Sfânta Maria. Acest nume constituie toată taina întrupării”12), ce atestă promisiunea izbăvirii, pentru omenirea pioasă.

Negreșit, „prin dogma pe care a recunoscut-o oficial în anul 431 la Sinodul Ecumenic de la Efes, Biserica mărturisește că Fecioara Maria a născut cu trupul pe adevăratul Fiul al lui Dumnezeu, de o ființă cu Tatăl”13). În acest mod, legitimând „titlul Theotokos (Născătoare de Dumnezeu) sau adevărata Maică a Domnului, primit de Maica lui Hristos”14), dogma Sinodului Ecumenic de la Efes (printr-o modalitate peremptorie) a proclamat unitatea Persoanei Cuvântului întrupat. „Maternitatea

divină a Mariei este afirmată prin unitatea Persoanei lui Iisus Hristos, născut din Fecioară. Această Persoană fiind cea a Cuvântului divin, a Doua Persoană a Sfintei Treimi, Maternitatea divină a Mariei, astfel proclamată a început să fie considerată adevăr revelat”15).

Fecioara Maria este aceea „ce a născut Lumina”16), prin care se atestă regenerarea ontologică, odată cu întruparea lui Iisus Hristos:

„Întru El era viață și viața era lumina oamenilor”17).

Elocvente rămân poeziile în care Mihai Eminescu îi atribuie luminii o însemnătate cosmogonică, originară („Vedea, ca-n ziua cea dentăi, / Cum izvorau lumine”18)), precum și un înțeles regenerator, existențial („Răsai asupra mea, lumină lină, / Ca-n visul meu ceresc d-odinioară; / O, Maică Sfântă, Pururea Fecioară”19)).

În variante, Luceafărul se înfățișează precum o „Lumină din lumină”20), sintagmă prin care Eminescu precizează consubstanțialitatea dintre Hyperion și Părintele ceresc, așa cum Sinodul I Ecumenic de la Niceea (din anul 325) a proclamat dogma despre faptul că Iisus Hristos (Fiul lui Dumnezeu) este „de o ființă”21) cu Dumnezeu – Tatăl.

Protoevanghelia lui Iacob menționează că s-a distins „o lumină atât de puternică”22), încât strălucirea miraculoasă „a umplut peștera Betleemului”23). Scăzând lumina, a apărut Mesia. Faptul acesta evidențiază consubstanțialitatea luminii cu Mântuitorul. Lumina ar fi „una din epifaniile”24) aparținând lui Iisus Hristos, după cum observă Mircea Eliade.

Prin excelență, în mentalitatea creștină,

steaua și lumina evocă întruparea lui Iisus Hristos, din Sfânta Fecioară, astfel încât versurile eminesciene reliefează acest fapt izbăvitor: „De dragul Mariei/ Ș-a Mântuitorului/ Lucește pe ceruri/ O stea călătorului”25) .

În creația eminesciană Basmul ce i l-aș spune ei26) , scara din vis unește cerul cu pământul. Astfel se realizează comunicarea miraculoasă dintre perpetuitate și vremelnicie, precum în episodul biblic referitor la visul lui Iacob27) . Acest episod biblic prefigurează întruparea lui Iisus Hristos. Pentru mântuirea oamenilor, Cuvântul divin „S-a pogorât”28) prin „poarta cerului”29) . De asemenea, scara din visul lui Iacob este „simbol al Maicii Domnului”30) , astfel încât Fecioara Maria semnifică Înțelepciunea în taina divină și umană, proprie întrupării, „locul privilegiat al prezenței”31) lui Iisus Hristos.

Vrând „să creeze un chip al frumuseții desăvârșite și să arate limpede îngerilor și oamenilor puterea măiestriei Sale, Dumnezeu a făcut cu adevărat pe Maria atotfrumoasă. El a întrunit în ea frumusețile parțiale pe care le-a împărțit celorlalte făpturi și a constituit o podoabă comună tuturor ființelor văzute și nevăzute; sau, mai degrabă, a făcut din ea un fel de amestec din toate desăvârșirile dumnezeiești, îngerești și omenești, o frumusețe sublimă care înfrumusețează amândouă lumile, înălțându-se de la pământ până la cer și chiar întrecându-l pe acesta din urmă”32) , consideră Sfântul Grigorie Palama. De asemenea, cu temei, Sfântul Grigorie Palama precizează că Fecioara Maria înseamnă „limita dintre creat și necreat”33) .

În versurile eminesciene din Basmul ce i l-aș spune ei, tenebrele care pot învălui peisajul terestru („cărarea tăinuită”, „a nopților mister”), precum și ființa înnegurată (având „neagra maramă”) se deschid spre luminile unor chipuri cerești („Îngeri stau treptat...treptat, / Cu chip blând și luminat”). Veridicitatea revelației îndrumă sânguina firii de la ținutul pământesc („dumbrava înverzită”, „codrii cei de brad”, „izvoare”, „stâncile de fier”, „a peșterii răcoare”) la orizontul celest (scara din vis atestă nădejdea că omul pios încearcă să fie părtaș al sacralității dăinuitoare). Imaginile poetice au un caracter ascensional, impunător („...stâncile de fier/ Ce străbat norii din cer”, „Am visat un vis frumos.../ Pe un nour luminos/ Am văzut la cer o scară / Ridicându-se de jos”). Astfel, somptuozitatea acestor imagini evidențiază posibilitatea de redempțiune a omului ce se află în comuniune cu sacralitatea.

„Ochiului (...), gândirii(...) li se dezvăluie sensul epifanic al peisajului, care identifică substanța unanimă a universului cu lumina”34) , ce reprezintă un aspect definitoriu pentru poezia eminesciană.

Se realizează trecerea de la umbra serii la delicatețea luminii (așa cum, prin sfumato, au procedat pictorii renascentiști Leonardo da Vinci, Rafael, Correggio35)), astfel încât, în aceste versuri, Eminescu înfățișează blândețea unor chipuri tainice și maiestuoase („...într-o seară/ Am visat un vis frumos...” , „Iar pe schițele de scară/ Îngeri stau treptat...treptat, /Cu chip blând și luminat”, „La picioarele Mariei/ Genuncheat pe-un nor de-argint,/ Alb ca lebăda pustiei,/ Blând ca glasul poeziei,/ Sta

un înger cugetând”). Edificator este faptul că imaginea glorioasă a Fecioarei Maria se revelează printr-o somptuoasă cromatică aurie sau argintie, asemenea iconografiei bizantine („Într-a cerului mărire/ Scara de-aur se pierdea,/ Iar pe-un tron de nemurare,/ Tron de-argint și strălucire,/ Maica Domnului zâmbea”).

Fiind „Maica Vieții”³⁶ , Sfânta Fecioară „exprimă dumnezeiasca Iubire de Oameni”³⁷), după cum evidențiază învățătura creștină. „Legată ontic de Duhul Sfânt, Maria apare (...) dătătoare de viață. Noua Eva – Viață (...) apără orice făptură”³⁸ , astfel încât Fecioara Maria se înfățișează asemenea unei mame proteguitoare.

Pentru Mihai Eminescu, în Basmul ce i l-aș spune ei, iubirea izbăvitoare și visul celest înseamnă viziune, aducere aminte sau revelație ce atestă un loc edenic, o vreme originară („Te vedeam cu a mea minte;/ Și acum când te-am găsit/ Pare-mi că-mi aduc aminte/ Cum că-n vremi de mai nainte/ Te-am văzut și te-am iubit-/ Să-ți spun unde... într-o seară/ Am visat un vis frumos...”, „Ș-atunci te-am văzut: minune!/ Acel înger ai fost tu”). În căutarea semnificației iubirii, acel teluric tumult existențial („Sufletul meu dureros”, „Am vegheat zdrobit de plângeri”, „...viața-mi se pierdu./ Sufletu-mi se abătu”, „Lungi durerile-mi lumești”) se transfigurează într-o contemplare a luminii³⁹ de pe unele chipuri ale bucuriei cerești. Astfel, în vis, răsună „Raiul ... luncile-i de laur/ De-un blând Ave Maria”. În Rai, iubita are înfățișarea îngerului ce o glorifică, prin cântări, pe Fecioara Maria („Acel înger ai fost tu”). Îngerul („O lumină triumfală”) coboară

din Paradis pentru a răscumpăra suferințele pământești ale celui îndrăgostit. În felul acesta, iubirea invincibilă, neprihănită (ce răscumpără inchietația fiecărui sfârșit) înseamnă o modalitate de izbăvire a ființei din lumea suferințelor („...ai venit să răsplătești/ Lungi durerile-mi lumești,/ Cu zâmbirea-ți înțeleaptă/ Și cu ochii tăi cerești”). Negreșit, existența își află un sens purificator datorită revelației la care, în mod benefic, ar putea participa și iubita ce reprezintă „a ochilor lumină” („O, lumină prea curată”, „Ai da-n cet neagra maramă/ De pe păru-ți blond, curat”). Semnificația sacră a lumii se revelează doar prin iubirea izbăvitoare. În acest mod, viziunea eminesciană își demonstrează afinitățile cu învățătura Sfântului Apostol Ioan, care afirmă că Dumnezeu poate să fie cunoscut doar prin iubire:

„Întru aceasta s-a arătat iubirea lui Dumnezeu pentru noi, că Dumnezeu L-a trimis în lume pe Fiul Său Cel Unul-Născut, pentru ca prin El viață să avem.

Și noi am cunoscut și am crezut iubirea pe care Dumnezeu o are pentru noi. Dumnezeu este iubire și cel ce rămâne în iubire rămâne în Dumnezeu și Dumnezeu rămâne întru el”⁴⁰).

În creația eminesciană Basmul ce i l-aș spune ei se prezintă însemnătatea sacră a poeziei pe care o înnobilează reflecția serafică, pioasă („La picioarele Mariei/ Genuncheat pe-un nor de-argint,/ Alb ca lebăda pustiei,/ Blând ce glasul poeziei,/ Sta un înger cugetând”). Firește, mentalitatea romantică atribuite muzicii⁴¹ un loc privilegiat, așa cum, prin cântul îngerilor, Eminescu o glorifică pe Mai-

ca Dumnului („Îngeri stau treptat... treptat./
Cu chip blând și luminat/ Și pe lire sunătoare/
Cântau dulce și curat”).

Prin iubire, asumându-și acea „jertfă de
ispășire”⁴²) a lui Iisus Hristos, care este „Lu-
mina lumii”⁴³) , omul (creat „după chipul și
după asemănarea”⁴⁴) lui Dumnezeu) caută să
ajungă părtaș al „Ființei ce nu moare”⁴⁵) .

Datorită sacralității ce se înfățișează în
creația eminesciană, pietatea față de Fecioara
Maria, glorificarea ontologică a luminii dăi-
nuitoare, iubirea purificatoare, poezia cu pro-
pensiuni revelatoare, edenice și visul celest
evidențiază nădejdea răscumpărării omenești
prin Cuvântul arhetipal, izbăvitor.

Profetul Moise reliefat în Pentateuch

*Lucian - Victor Baba
preot, Arad*

Primele cinci cărți ale Vechiului Testament, în care se cuprinde Legea dată de Dumnezeu lui Moise pe muntele Sinai, au fost numite de evrei Tora = Legea - תּוֹרָה, iar după autorul lor omenesc Tora Moșe - תּוֹרַת מֹשֶׁה, adică Legea lui Moise. După numele lui Dumnezeu - Iahweh, autorul principal al Legii se numește Legea Domnului - Tora Iahweh - תּוֹרַת יְהוָה, iar după învățătura cuprinsă în ea se numește Orăita - הִלְכוֹת. În limba originală ebraică, denumirea fiecărei cărți este primită de la primul cuvânt cu care începe, astfel: Cartea I - Bereșit - תּוֹרַת בְּרֵאשִׁית = La început; Cartea a II-a - Vaiele Semot - תּוֹרַת וַיִּשְׁמַע ה' = Și acestea sunt numele; Cartea a III-a Vaicra - תּוֹרַת וַיִּקְרָא = Și a chemat; Cartea a IV-a - Bamidbar - תּוֹרַת בְּמִדְבָּר = În pustiu; a V-a Carte Hadebarim - תּוֹרַת מִדְבָּר = Și acestea sunt cuvintele” (Ioan Chirilă, Fragmentarium exegetic filonian). Tradusă ad literam în limba greacă, Tora = nomos - νόμος = lege, fără să cuprindă întreg conținutul ei, care nu are în totalitate un caracter juridic.

Cele cinci cărți ale Legii Vechiului Testament, în traducere grecească - Pentateuhos (πέντε = cinci, și τεύχος = volum, adică cinci volume) au fost denumite ulterior: Genesis;

Exodus; Levitikon; Arithmoi și Deuteronomion. Întreaga religie revelată, atât în Vechiul, cât și în Noul Testament nu are un temei istoric decât în Pentateuch și nu poate fi justificată decât în preceptele religioase - morale, descoperite lui Moise în aceste cărți. Pe Pentateuch se reazămă frățietatea popoarelor, născute din același strămoș: Adam. Căderea în păcatul strămoșesc, ideea răscumpărării și a Răscumpărătorului, temeiul mântuirii prin Mesia a întregului neam omenesc (Ioan Chirilă, Fragmentarium exegetic filonian) se reazămă, de asemenea, pe Pentateuch. În sens propriu, Pentateuchul nu este o carte de istorie universală a omenirii sau a poporului biblic, ci cuprinde în sine istoria nescrisă până la profetul Moise (Edmond Jacob, Teologia Vechiului Testament). Însăși Tora - Legea dată de Dumnezeu este expusă istoric în ordinea promulgării ei, începând cu prologul istoric din cartea Facerea, care istorisește întâmplările premergătoare Legii. Cele trei cărți următoare: Ieșirea, Leviticul și Numerii expun însăși legislația și unele evenimente în legătură cu promulgarea legilor, ultima Carte - Deuteronomul este epilogul care recapitulează și confirmă constituirea Legii. În descoperirea divină, profetul Moise atestă că legământul între Dumnezeu și poporul Său ales s-a făcut cu peste cinci veacuri înainte de Legea de pe muntele Sinai, în timpul patriarhului Avraam, prin făgăduința făcută acestuia: Legământul Meu îl voi pune între Mine și tine și urmașii tăi de după tine într-un tot neamul lor, legământ veșnic, pentru ca Eu să fiu Dumnezeul tău și al urmașilor tăi de după tine (Fac. 17, 7; comp. și 9, 9).

Perioadele istorice, începând cu cea a Patriarhilor Vechiului Testament și continuând cu cea de după potopul lui Noe, până la risipirea neamurilor, robia egipteană și altele sunt relatate de autor mai mult intermitent, trecând peste unele intervale de timp, accentuând doar cele referitoare la iconomia mântuirii: căderea în păcat și urmările păcatului strămoșesc, potopul, risipirea neamurilor, ieșirea din Egipt, legislația mozaică și conștientizarea poporului pentru așteptarea venirii lui Mesia. Dacă primele unsprezece capitole din Geneză, tratează despre istoria umanității, ele par să nu servească decât ca introducere la aceea a lui Israel, la expunerea genealogiei sale și la termenii Legământului încheiat cu Patriarhii și cu urmașii lor. Obiectul esențial al Pentateuchului constă în istorisirea modului în care a fost salvat Israel din robie, a felului în care a primit Legea pe muntele Sinai și a modului în care a intrat în Pământul Făgăduinței. Dintre cele cinci cărți inspirate de Dumnezeu și scrise de profetul Moise (Pentateuchul), doar patru (Ieșirea, Leviticul, Numerii, Deuteronomul) fac referire direct sau indirect la personalitatea lui Moise ca profet-scriitor al Vechiului Testament. (Thomas Romer, Moise – omul care l-a întâlnit pe Dumnezeu): Desigur că cele mai multe referiri la profetul Moise sunt cuprinse în cartea Ieșirea, considerată și o autobiografie a sa (Ieș. 4-19; Ieș. 24; 28-32; Ieș. 34-35; Ieș. 38-40).

Este cunoscută imperfecțiunea lui Moise în vorbire și pentru aceasta ezitarea lui de a merge la Faraonul Egiptului și ruga lui către Dumnezeu: Rogu-mă, Doamne, trimite pe altul pe care vei

vrea să-l trimiți. Providența divină și dreptatea lui Dumnezeu S-au răsfânt asupra lui Moise, încât Dumnezeu l-a îndrumat cu fermitate: Nu ai tu oare pe fratele tău, Aaron levitul? Știu că el poate să vorbească în locul tău... Va grăi el poporului în locul tău, iar tu îi vei fi grăitor din partea lui Dumnezeu (Ieș. 4,14-16). Profetul Moise și fratele său, Aaron, au săvârșit mai multe minuni cu puterea lui Dumnezeu și cu toiégele lor înaintea faraonului (Ieș. 5-6,19). Faraonul, folosindu-se de vrăjitori, a încercat să se împotrivescă semnelor dumnezeiești făcute înaintea lui, dar șarpele ieșit din toiagul lui Moise a mâncat șerpii vrăjitorilor, toiégele lor neavând nici o putere de apărare, fiind numai un chip pe care înșelăciunea lor l-a pus înaintea ochilor celor ce se lăsau ușor înșelați (Ieș. 7,9-12 - Sf. Grigorie de Nyssa, Scrieri, I, Viața lui Moise).

După episodul cu toiégele prefăcute în șerpi și neascultarea Faraonului, Dumnezeu trimite asupra egiptenilor zece plăgi (Ieș. 7,11). Prin mijlocirea lui Moise și prin puterea lui Dumnezeu s-au preschimbat elementele naturii, pământul, focul, aerul și apa, precum și viețuitoarele până la moartea întâilor născuți. Dumnezeu a descoperit toate acestea profetului său, Moise, astfel: Și voi osebi în ziua aceea pământul Goșen, în care locuiește poporul meu. Că Eu sunt Domnul în mijlocul acestei țări. Voi face deosebire între poporul Meu și acest popor al lui Faraon (Ieș. 8,22-23). Acțiunea profetică și eliberatoare a lui Moise s-a aprofundat și materializat îndeosebi prin instituirea Paștelui, evocând momentul biblic, când Îngerul morții i-a lovit pe primii născuți

ai Egiptenilor, dar i-a cruțat pe fiii lui Israel, ocolind casele lor (Ieș. 12,3-27). În noaptea de 13-14 Nisan, fiecare familie ebraică primise prin profetul Moise poruncă divină să fie gata de plecare și să aibă câte un miel pe care să-l înjunghie și să ungă cu sângele lui stâlpii și pragul de sus al ușilor (pentru ferirea de moarte a întâilor născuți). Mielul trebuia fript și mâncat în grabă în noaptea aceea, cu azimă și ierburi amare, ca să le amintească mereu evreilor de necazurile și suferințele îndurate în robia egipteană. Tot ceremonialul a avut loc după o pregătire minuțioasă, cu mijlocul încins, cu încălțăminte în picioare și cu toiége în mâini (Ieș. 12,11). Ritualul acesta a fost serbat ulterior în deșert, la Cortul Sfânt (Num. 9,1-5) și, apoi, în toată perioada Templului (Dumitru Abrudan, Emilian Cornițescu, Arheologie biblică). În Sfintele Evanghelii, Paștele iudeilor este amintit în următoarele locuri: Mt. 26,2; 27,15; Mc. 14,1; 15,6; Lc. 2,41-42; 22,1-15; In. 2,23; 4,45; 6,4; 15,12-20; 15,55; 13,1-29. Semnificația în creștinism este jertfirea Mielului Iisus pe Cruce pentru eliberarea omenirii din robia păcatului.

Instrumentul prin care a lucrat Dumnezeu, salvând poporul evreu, dar nu și pe cel egiptean, la trecerea Mării Roșii a fost Moise: Atunci a zis Domnul către Moise: Ce strigi către Mine? Spune fiilor lui Israel să pornească, iar tu ridică-ți toiagul și-ți întinde mâna asupra mării și o desparte și vor trece fiii lui Israel prin mijlocul mării ca pe uscat (Ieș.14,15-16). Sf. Grigorie de Nyssa, inserând această minune în viața lui Moise, ne spune: Atunci se întâmplă ceva cu totul de necrezut. Moise a lucrat împins

de puterea dumnezeiască: apropiindu-se de malul mării, lovi apa cu toiagul, iar aceasta s-a crăpat în urma loviturii, așa cum se întâmplă cu o sticlă. Crăpătura începe de la o parte, trece în linie dreaptă până în cealaltă parte, la fel și marea, rupându-se a trecut până la malul opus: Și coborând Moise pe fundul mării, pe unde o tăiasă în două, a trecut prin adânc cu întreg poporul, cu trupul neudat. Trebuie precizat un aspect: Sf. Grigorie de Nyssa afirmă că Moise a lovit apa cu toiagul, atingându-o, dar textul biblic nu precizează atingerea apei cu toiagul, ci doar arătarea cu toiagul spre ea, cf. Ieș. 14,15-16. Episodul despărțirii apei în două reprezintă despărțirea a două lumi: cea subjugată de păcat și cea eliberată de Hristos.

Dintre minunile care au urmat, amintim pe cea din timpul luptei cu amaleciții, unde Moise a încurajat poporul, condus în luptă de Iosua, din vârful muntelui, având mâinile ridicate în chipul crucii (Ieș. 17,11-16). Acum s-au petrecut următoarele minuni: când Moise ridica mâinile către cer, poporul se întărea împotriva dușmanilor, iar când le lăsa jos, dădea înapoi și oastea. Aceasta înțelegând-o, cei ce stăteau lângă el, au început să îi sprijinească din ambele părți mâinile, dar, fiindcă erau mai slabi și nu puteau să îi țină mâinile ridicate lui Moise, l-au așezat pe o piatră și așa l-au ajutat să își țină mâinile ridicate către cer. În acest fel au fost înfrânți amaleciții. Misiunea profetică prin cuvânt a lui Moise se interferează în chip fericit cu primele două încredințate de Dumnezeu: cea de eliberator și cea de legislator. Din acest motiv, unele locuri biblice sunt paralele și, chiar, repetabile.

Astfel, vorbind despre obiectele sfințite din Tabernacol, ele au fost toate inspirate de Dumnezeu lui Moise, pe temeul chemării sale la profeție (Ieș. 3,25-27). La fel și cele privitoare la preoție (Ieș. 28-29). Cortul Sfânt a adunat în interiorul și în jurul său întreaga viață spirituală a poporului evreu în călătoria prin deșert, cât și în Canaan, până la zidirea Templului. Atât la construirea Cortului Sfânt, cât și la săvârșirea actelor cultice a fost prezent profetul Moise, el fiind autorul uman al lucrării divine al acestui locaș de închinare. Scriind despre aceasta, Sf. Grigorie de Nyssa ne arată: Iar Cortul era un Templu, având frumusețea într-o bogăție felurită, greu de tâlcuit. Avea un pridvor, stâlpi, perdele, masă și sfeșnice, altar de tămâiere, jertfelnic și acoperământ de împăcare, iar înlăuntrul Sfintelor, locul de nepătruns și de neapropiat - Sfânta Sfintelor. Întocmirea și frumusețea acestora, pentru a nu se șterge din amintire și pentru a se arăta și celor de jos (poporului) această minune, Moise este sfătuit să nu le pună numai în scris, ci să li se dea o alcătuire materială ca și chip al celor nemateriale, folosindu-se materiile cele mai strălucitoare și mai arătoase din câte se găsesc pe pământ. Tot la fel și în cazul preoției levitice. Ea este fondată o dată cu răspândirea mesajului lui Moise, acesta fiind unul din elementele esențiale pentru transmiterea ritualurilor religioase. Profetul Moise și fratele său, Aaron, au primit de la Dumnezeu instrucțiuni precise în privința procurării veșmintelor sfințite ale arhiereului și preoților ca și asigurarea și conducerea sfințirii propriu-zise a preoților (Ieș. 28,29) cu rugăciuni, ungere cu ulei sfințit

și aducerea jertfelor de curățire și iertare de păcate pentru viitorii preoți.

Cu riscul de a nu ne încadra într-o cronologie strictă a lucrării profetice a lui Moise, a timpului și a locului peregrinării prin pustia Sinai, vom aminti două evenimente: primirea manei din cer, ca și hrană zilnică, și izvorârea apei din piatră la stânca din Horeb (Ieș. 16-17 – Filon din Alexandria, Viața lui Moise). În urma cârtirii poporului, amenințat să moară de foame în pustie, Domnul a zis către Moise: Iată, Eu le voi ploua pâine din cer. Să iasă, dar, poporul și să adune în fiecare zi cât trebuie pentru o zi, ca să-l încerc dacă va umbla sau nu după legea Mea. (Ieș. 16,4). La rugăciunea lui Moise și a fratelui său, Aaron, Dumnezeu a trimis mană din cer - grăunțe mărunte și albe ca și grindina; după un timp, poporul a cârtit din nou, cerând și carne - ca în Egipt - Dumnezeu le-a trimis prepelițe, dar S-a supărat pe popor pentru nemulțumirea și pentru cârtirea acestuia. (Ieș. 16,13-16). Profetul Moise a îndemnat poporul să adune mană suficientă pentru o zi, iar în ziua de dinaintea Sabatului, să adune mană pentru două zile: Mărturia cinstirii cutumiare a Șabatului prin odihnă o avem în contextul episodului manei din Ieșirea 16, momentul fiind anterior oricărei formulări legislative privind obligativitatea respectării zilei de odihnă în Israel, formulare care va apărea abia în contextul primirii Legii pe Muntele Sinai (Ieș. 20,8-11 – Paula Bud, Șabatul – istorie și eshatologie). Asocierea darului manei cu obligativitatea respectării zilei de odihnă nu este lipsită de însemnătate, Sf. Grigorie de Nyssa interpretând cele două

elemente, aparent distincte, într-o unitate de sens: Urmând imediat un nou moment de nemulțumire a poporului pe tema frugalității hranei (Ieș. 16,1-3), darul manei nu este menit să sature lăcomia celor întunecați de cugete pământești, fiindcă aceștia primesc carne. În schimb, mana este hrană cerească, fiind umbră și chip a învățăturilor și a darurilor venite prin Hristos, învățături cu care se hrănesc deopotrivă oamenii și îngerii. Mai mult, hrana aceasta a trupului, pe care Dumnezeu o dă din cer lui Israel, este înțeleasă ca o prefigurare a trupului, pe care Cel Netrupesc îl dă spre împărtășirea celor ce flămânzesc. Cuvântul Sabat apare pentru prima dată în momentul în care se vorbește despre el în pustiul Sinai, ca poruncă expresă pentru această sărbătorire a șederii (Ieș. 16,23-29). Din acest moment înainte, profetul Moise le amintește mereu de ziua aceasta, a scoaterii din robia Egiptului, rânduindu-o evreilor ca zi de sărbătoare tocmai în amintirea acestui fapt memorabil. Ioan Mircea notează, în Dicționarul Noului Testament, că Sabatul are două sensuri: Sâmbăta, ziua de sărbătoare a iudeilor și Sabatul cu sensul de săptămână; Creștinii, după pogorârea Duhului Sfânt, au început să serbeze ca zi de odihnă Duminica, Ziua Domnului. Ziua a șaptea, Sabatul, se va serba de către evrei cu strictete, începând cu primirea Decalogului, ea fiind cea de-a patra poruncă din Legea mozaică (Ieș. 20,8-19; 31,14-17; 35,1-3 - Athanasie Negoită, Despre Sabat. Originea Sâmbetei și a Duminicii).

În tratarea tematicii Moise – profet nu vom putea urmări cronologic și succesiv acțiunile și profețiile sale, unele dintre ele repetându-

se, fiind relatate în două sau trei cărți ale sale. Astfel, la Ieșirea 33, Moise vorbește de vederea slavei Domnului, care poate fi considerată în mod direct o lucrare profetică (Ioan Bria). Profetul Moise s-a adresat prin rugăciune, în mod direct, lui Dumnezeu: Arată-mi Slava Ta, iar Domnul a zis către Moise: Eu voi trece pe dinaintea ta, toată slava Mea, voi rosti numele lui Iahweh înaintea ta. Fața Mea, însă, nu vei putea să o vezi, că nu poate vedea omul fața Mea și să trăiască. Când va trece slava Mea, te vei ascunde în scobitura stâncii și voi pune mâna Mea peste tine până voi trece, iar când voi ridica mâna Mea, tu vei vedea spatele Meu, iar fața Mea nu o vei vedea (Ieș. 33,18-23). Slava lui Dumnezeu este una din însușirile Sale divine, strălucirea prezenței lui Dumnezeu, pe care o manifestă în anumite momente sau împrejurări, cum este aici în cazul lui Moise, făgăduită și poporului evreu o dată cu înfierea sa (Rom. 9,4). Aici i se descoperă lui Moise, în chip lămurit, că nimeni nu poate vedea pe Dumnezeu în față, în timpul vieții sale pământești, din cauza stării sale păcătoase. Însuși profetul Moise poate vedea doar spatele lui Dumnezeu, așa precum cel ce vine din urmă vede doar spatele celui din față. În Leviticul, personalitatea lui Moise, sub aspectul operei sale profetice, este evidențiată în următoarele capitole: 8-11, 13-17, 21, 24. În legătură cu sfințirea preoților, la care a participat profetul Moise și Aaron, după spălările ritualice, au fost aduse: veșmintele, mirul de miruit, jertfa pentru păcat, podoabele arhieresti (Urim și Tumim), tăblița de aur, diadema sfințeniei, precum poruncise Domnul lui Moise. (Samuel

J. Schultz, Călătorie prin Vechiul Testament). Urim (lumină, arătare) și Tumim (desăvârșire, judecată, adevăr) sunt cele două pietre greu de definit, prin care se consulta voia lui Dumnezeu, în probleme foarte importante (Num. 27,21-22). Potrivit unor tradiții rabinice, unele litere gravate pe ele străluceau și se puteau astfel citi răspunsurile lui Dumnezeu. Prin intermediul acestor pietre, Dumnezeu a poruncit lui Moise să-l numească pe Iosua conducător peste popor: el (Iosua) a stat înaintea preotului Eleazar ca să întrebe pentru el judecata lui Urim înaintea Domnului. (Deut. 33,8). Tot astfel, atunci când s-a pus problema împărțirii pământurilor între semințiile lui Israel, sorții trași au fost validați de Urim și Tumim (Deut. 33,8).

În mai multe locuri din Levitic, sunt relatate indirect aspecte despre misiunea profetului Moise, dar la capitolul 19, ni se vorbește despre tâlcuirea poruncilor: A grăit Domnul cu Moise și a zis: vorbește la toată obștea fiilor lui Israel și le zi: fiți sfinți, că Eu, Domnul Dumnezeuul vostru, sunt Sfânt (Lev. 19,1-2). În acest context, descrierea lui Dumnezeu ca sfânt echivalează cu afirmarea Transcendenței Sale absolute. (Petre Semen, Sfințenia lui Dumnezeu și sfințenia oamenilor). De la natură, nimeni și nimic nu este sfânt, decât numai Dumnezeu Singur este prin fire Sfânt și El împărtășește din Sfințenia Sa și celor credincioși. În Vechiul Testament pot fi considerați sfinți dreptii cei neprihăniți și temători de Dumnezeu, ca și profeții împlinitori ai voinței lui Dumnezeu. În Noul Testament avem pe Sfinții Apostoli, primii creștini, martirii, mărturisitorii, cei cu viață fără prihană, după voia și poruncile lui

Dumnezeu (Rom. 1,7). În conceptul biblic, Dumnezeu este întretit Sfânt: Sfânt, Sfânt, Sfânt, Domnul Savaot (Is. 6,3). Numele Lui este Sfânt și Legământul este Sfânt (Lc. 1,49). Legea este sfântă și porunca este sfântă, dreaptă și bună (Rom. 7,12). Sfântul Apostol Pavel îndeamnă pe creștini la sfințenie totală: Vă îndemn, fraților, pentru îndurările lui Dumnezeu să înfățișați trupurile voastre ca pe o jertfă vie, Sfântă, bineplăcută lui Dumnezeu, ca închinarea voastră duhovnicească (Rom. 12,1).

Între preceptele religios-morale relatate de profetul Moise în Leviticul, legate de tâlcuirea poruncilor, considerăm că trebuie să ne oprim și asupra jurământului: Să nu vă jurați strâmb, în Numele Meu și să nu pângăriți Numele cel Sfânt al Dumnezeului vostru, că Eu sunt Domnul Dumnezeul vostru (Lev. 19,12). Jurământul a fost considerat un mijloc de întărire a unei făgăduințe luate sau date, de stabilire a unui adevăr, prin luarea drept chezaș a Numelor Sfinte. Adevărul este o stare de lucru sau realitate obiectivă care se oferă cunoașterii, fiind evident când poate fi verificat prin simțuri sau relevat și acceptat prin credință. Adevărul absolut este Dumnezeu Însuși, în numele Căruia este oprit orice jurământ, cu atât mai mult jurământul fals. Într-o argumentare a adevărului, evreii se jurau doar pe lucrurile sfințite, închinare lui Dumnezeu: pe altar, pe aurul sau darul de pe altar, mai târziu, pe Templul din Ierusalim. Jurământul a apărut în timp, ca o necesitate a stabilirii adevărului, atunci când a apărut păcatul, înmulțindu-se minciuna cu ajutorul

diavolului – tatăl minciunii (In. 8,44). Dacă în Vechiul Testament jurământul a fost limitat, nefiind eradicat, în Noul Testament, el a fost oprit definitiv. Domnul Iisus Hristos a combătut jurământul în predica de pe munte: Ați auzit că s-a zis celor de demult: Să nu juri strâmb, ci să ții jurămintele tale înaintea Domnului. Eu, însă, zic vouă: Să nu vă jurați nicidecum, nici pe cer, fiindcă este tronul lui Dumnezeu, nici pe pământ, fiindcă este așternut al picioarelor Lui, nici pe Ierusalim, fiindcă este cetatea marelui Împărat, nici pe capul tău... ci cuvântul vostru să fie da, da! și nu, nu; iar ce este mai mult decât acestea este de la cel rău (Mt. 5,33-37).

Tot legată de lucrarea profetică a lui Moise este și îndrumarea despre purtarea preotului, evidențiată astfel: De locașul Sfânt să nu se depărteze, ca să nu necinstească locașul Dumnezeului său, căci mirul Sfânt de ungere al Dumnezeului lui este asupra lui. Eu sunt Domnul (Lev. 21,12). Exercițierea funcției preoțești începe o dată cu difuzarea mesajului lui Moise (Ieș. 29; Lev. 8), prin care ea devine unul din elementele esențiale pentru slujirea la Cortul Sfânt și apoi la Templul din Ierusalim. Conferirea preoției constă în actul ungerii cu untdelemn sfințit, care sfințește și dăruiește celui uns puterea de a sluji și de a trăi această nouă stare sacerdotală. Ritualul hirotonisirii lui Aaron și a fiilor lui este o ceremonie complexă. După îmbrăcarea rituală, arhiereul a fost uns de Moise cu untdelemn de ungere prin turnare pe cap (Ieș. 29,4-7). În Leviticul, Moise este prezentat ungând altarul și toate accesoriile sfinte (Lev. 8,10-12). După ritualul uleiului urmează o ungere sau o stropire cu sânge,

care îi abilitază pe preoți să practice funcțiile sacre (Ieș. 29,19-20; Lev. 8,30). Tot în legătură cu misiunea profetică a lui Moise găsim în Levitic unele aspecte cu privire la sărbătorile evreilor: Astfel a grăit Domnul cu Moise și a zis: Vorbește fiilor lui Israel și le spune care sunt sărbătorile Domnului, în care se vor face adunările sfinte. Să dați de știre prăznuirea în ziua aceasta și să aveți adunare sfântă. Nicio muncă să nu faceți. Acesta este așezământ veșnic în neamul vostru în toate așezămintele voastre (Lev. 23,1-2; 21). Profetul Moise a implementat primele trei sărbători ale evreilor: Paștele, Cinzecimea și Sărbătoarea Corturilor (Dumitru Abrudan, Sărbătorile postexilice): Astfel a grăit Domnul către Moise: acestea sunt sărbătorile Domnului, în care trebuie să țină adunările sfinte, ca să aducă jertfe Domnului, ardere de tot, prinos de pâine, jertfe junghiate și turnări, fiecare din ele la ziua hotărâtă (Lev. 23,37). Binecuvântarea și blestemul sunt relatate de profetul Moise în Levitic 26. În privința binecuvântării divine, profetul Moise a transmis poporului bunăvoința lui Dumnezeu: De veți umbla după legile Mele și de veți plini și păzi poruncile Mele, vă voi da ploaie la timp, pământul și pomii își vor da roadele lor [...] voi căuta spre voi și vă voi binecuvânta (Lev. 26,3-9). Ca expresie a bunăvoinței și binecuvântării divine, roadele grânelor vor fi abundente și vor prinosi, pâinea îndestulătoare și mulțumitoare. În contrast cu binecuvântarea divină, pentru neascultare și încălcarea poruncilor lui Dumnezeu, apare blestemul, adică pedepsirea, după dreptate, a celor vinovați. Dumnezeu a vorbit poporului

prin gura profetului Moise: Eu sunt Domnul Dumnezeu vostru, Cel ce v-a scos din pământul Egiptului [...] iar de nu mă veți asculta și de nu veți păzi aceste porunci ale Mele, atunci îmi voi întoarce fața împotriva voastră, voi aduce asupra voastră sabie răzbunătoare, ca să răzbune legământul Meu. Pe voi vă voi risipi printre popoare și va fi pământul vostru pustiu și orașele voastre dărâmate (Lev. 26,13-33). Ca o scurtă clasificare a blestemului, există blestem cu fapta sau cu cuvântul și cu fapta, așa cum aflăm de la Sf. Ap. Pavel: Căci toți câți sunt din faptele legii sunt sub blestem, căci scris este: blestemat este oricine nu stăruie în toate cele scrise în Cartea Legii ca să le facă (Gal. 3,10). Toți oamenii, ca urmași ai lui Adam, sunt sub blestemul neascultării lui. Hristos ne-a răscumpărat din blestemul legii, făcându-se pentru noi blestem pe cruce, pentru că scris este: blestemat este tot cel spânzurat pe lemn (Gal. 3,13).

În Numerii, locurile despre opera profetică a lui Moise se găsesc la capitolele: 6; 8-10; 12-14; 16-20; 25-27; 31, 33. În Numerii 6 găsim câteva precepte religioase despre practicarea nazireatului și despre forma binecuvântării care s-a descoperit de Dumnezeu lui Moise ca profet: Dacă bărbat sau femeie va hotărî să dea făgăduință de nazireu să nu bea băutură amețitoare, să nu își tundă părul capului și să nu se atingă de mort (Num. 6,1-8). Nazireu (de la nazar – a se lega) este o persoană închinată lui Dumnezeu pe o perioadă anume, rămânând în stare de puritate pe durata legământului său. Legământul naziriatului este adesea pronunțat în semn de recunoștință. De exemplu, pentru

restabilirea sănătății, pentru nașterea unui copil sau pur și simplu ca un act de purificare spirituală. Deși se practica, în general, pe o perioadă limitată din viața omului, în Vechiul Testament se cunosc două cazuri de nazariat pe viață: Samson și Samuel, care au fost afierosiți lui Dumnezeu încă înainte de naștere (Jud. 13; 16; 1 Par. 1,11). În caz de profanare sau de rupere a legământului este prescrisă purificarea persoanei prin raderea capului, așteptarea a șapte zile; aducerea la Templu a două turturele ca jertfă de ispășire pentru păcat, după care legământul trebuie refăcut. La împlinirea acestuia, nazireul trebuie să aducă jertfă de mulțumire, să își radă capul și să își ardă părul pe altar, după care poate să se întoarcă la viața normală (Num. 6,1-21).

În privința actului binecuvântării, Dumnezeu i-a spus lui Moise: Spune-i lui Aaron și fiilor lui și le zi: Așa să binecuvântați pe fiii lui Israel și să ziceți către ei: Să te binecuvânteze Domnul și să te păzească. Să caute Domnul asupra ta cu fața veselă și să te miluiască. Să-și întoarcă Domnul fața Sa către tine și să îți dăruiască pace. Așa să cheme numele Meu asupra fiilor lui Israel și Eu, Domnul, îi voi binecuvânta (Num. 6,22-27). Atât în Vechiul Testament, cât și în Noul Testament, binecuvântarea aparține lui Dumnezeu. Prin ea se transmit harul și darurile Sale cele bogate (Mt. 25,34). El este Cel ce binecuvântează și este binecuvântat prin veci și dă binecuvântare prin Fiul Său (Mc. 14,61). Mântuitorul Iisus Hristos binecuvântează copiii (Mt. 19,13-15). A binecuvântat și sfințit pâinile (Mt. 14,19), iar la Cina cea de taină a

prefăcut pâinea în trupul și vinul în sângele Său (Mt. 26,26-28). Binecuvântarea lui Iisus Hristos este transmisă Apostolilor Săi prin suflarea Duhului Sfânt (In. 20,21-23). Prin pogorârea Duhului Sfânt și prin binecuvântare, la Cincizecime s-a întemeiat biserica.

Sărbătoarea anuală a Paștelui a fost poruncită de Dumnezeu lui Moise, care a făcut-o cunoscută poporului: În vremea aceea a vorbit Domnul cu Moise în pustiul Sinai, în anul al doilea după ieșirea din Egipt, în luna întâi și a zis: Spune fiilor lui Israel să facă Paștele la vremea rânduită pentru ele. Și au făcut ei Paștele în luna întâi, în ziua a paisprezecea, spre seară, în pustiul Sinai; cum poruncise Domnul lui Moise, așa au făcut fiii lui Israel (Num. 9,1-5). Paștele are semnificație istorică, biblică, profetică și rădăcini agrare în același timp. Denumirea de Korban Pesah include în sine elementul esențial și anume jertfirea mielului pascal (Num. 9,1-5). În cazuri excepționale, când evreii erau în imposibilitatea de a serba Paștele, în data de 14-15 Nisan (din necurăție trupestă, prin atingere de om mort), atunci aceștia puteau participa la sărbătoare cu o lună mai târziu. De remarcat faptul că au venit la Moise câțiva israeliți, spunându-i că nu au putut serba Paștele la data convenită. În urma acestui fapt, Moise a vorbit cu Dumnezeu, care i-a transmis învățătura despre al doilea Paște (Num. 9,6-13).

Stâlpul de nor și de foc, pogorât deasupra Cortului Sfânt este un semn minunat, relevat prin profetul Moise poporului israelit: Așa era totdeauna: ziua acoperea (Cortul Sfânt) un nor, iar noaptea o vedere de foc. Când se ridica

norul de deasupra cortului, atunci fiii lui Israel plecau, și în locul unde se oprea norul, acolo poposeau cu tabăra fiii lui Israel (Num. 9,15-22). Este semnificativ acest episod minunat al legăturii dintre Dumnezeu și poporul Său prin profetul Moise, astfel: Că din porunca Domnului se opreau și din porunca Domnului plecau la drum, urmând semnul Domnului, după porunca dată de Dumnezeu prin Moise (Num. 9,23). Slujirea arhierescă și preoțească autentică de la Cortul Sfânt, avându-i arhieriei pe Aaron, Eleazar și descendenții lor din seminția lui Levi, este relatată de profetul Moise în Num. 16-17. Aici vedem încercarea celor trei răzvrățiți împotriva lui Moise și a lui Aaron - Core, Datan și Abiron – de a aduce slujire adevăratului Dumnezeu, nefiind consacrați. Aceștia au fost înghițiți de pământ împreună cu familiile și cu adepții lor (Num. 16,1-35). Prin rugăciunile înălțate de Moise și Aaron lui Dumnezeu, s-a oprit pedepsirea cu moartea a poporului răzvrătit, potrivit justiției divine. A urmat adevărarea preoției lui Aaron prin minunea odrăslirii și rodirii toiagului său (Num. 17,1-10 - Nicolae Neaga, Preoția în lumina Vechiului Testament). Preoția, arhieria sau harul arhieresc reprezintă demnitatea, o chemare și o sfințire specială, care se dă de Dumnezeu și nu se ia de la sine: Căci nimeni nu își ia singur cinstea aceasta, ci dacă este chemat de Dumnezeu, ca și Aaron (Evr. 5,4). La evrei, arhierul era supremul preot, ales dintre fiii întâi născuți ai familiei lui Aaron, din neamul lui Levi. Arhierul era sfințit și uns cu Sfântul Mir, iar la rândul său, el sfințea pe preoți. Rolul lui sacramental era de a aduce jertfă pentru

sine și pentru popor, intrând o dată pe an în Sfânta Sfintelor (Evr. 5,3). În Noul Testament cea dintâi și cea mai mare este arhieria sau preoția lui Hristos, prefigurată de preoția lui Melhisedec, ea fiind veșnică și netrecătoare (Evr. 5,6-10). Preoția lui Hristos este de origine divină, primită de la Dumnezeu Tatăl, Care L-a sfințit în firea Sa umană, când L-a trimis în lume (In. 10,36). Din preoția lui Hristos ia naștere preoția divină a Apostolilor, pe care Arhierul cerească le-a transmis-o direct și personal după Înviere, prin suflarea Duhului Sfânt asupra lor (In. 20,21-23). Preoția Apostolilor s-a transmis apoi, prin succesiune apostolică, episcopilor și preoților, prin rugăciune și punerea mâinilor (hirotonie), până la sfârșitul veacurilor pentru slujirea legitimă și autentică a lui Dumnezeu și a oamenilor (F.Ap. 14,23).

LITERATURĂ, PROZĂ, ESEU, POEZIE,
CRITICĂ ȘI ISTORIE LITERARĂ,
TRADUCERI

2 TĂLMĂCIRI DE ȘERBAN FOARȚĂ

poet, publicist, traducător, Timișoara

La Fontaine

LUPUL ȘI MIELUL

Dreptatea e de partea, mereu, a celui tare :
Iată mai jos dovada ca atare.

Un miel se adăpa, ca orice miel,
Din unda limpede a unui râu, – când el
Văzu că vine, iată, fără scrupul,
Flămând și pus pe harță, Lupul,
Ce-i zice mielului „De când
Te crezi mai mult decât un ins de rând
Și-mi tulburi apa?! – Pentru care faptă
Rămâne să-ți primești pedeapsa dreaptă!”
„Măre, răspunde Mielul, fie ca pe Măria
Voastră să n-o întunece mânia,
Încât să nu-și dea seama că bând, eu, mai la vale
Cu douăzeci de pași, de unde-i place
Să bea Măriei Sale,
N-am cum să-i tulbur apa jupânului, și pace!
„Ba da, o tulburi, zise lupu-avan
Și știi că m-ai cam și vorbit de rău
În urmă cu un an...”
„Nu zău?
Din burta maicii, poate, căci nu ieșisem încă
Dintr-însa, – ce-mi mai dă și astăzi țâță.”
„Nu tu? Atunci vreun frate bun de-al tău.”
„N-am frați.” „Aiurea! Nu ai încă!”
Mai zice el, pe care izul de miel l-ațâță.
„Plus că mai ai, am auzit, dulăi
Și cei mai răi
Oieri în preajmă... Cată,
Oricum, să mă răzbun”,
Mai spune lupul și-l însfacă,-ndată
Ducându-l ca un câpcăun,
Cu anasâna în pădurea-adâncă
În care îl mănâncă...
Fără de nicio altă judecată.

Raymond Queneau

MIELU ȘI LUPU

(în răstălmăcirea duioasă, chiar dubioasă, a lui R.
Q)

Coleă,-ntr-un crâng îmi paște
un lup un lup de soi
mai bând el și din apa
pârăului curat

când haiti! și-un miel pe-acolo
un miel de soi da' bine
jupâne, zice,-mi tulburi
pârăul meu curat

biet lupu ce-ar mai lua-o
la sănătoasa însă
te pui tu cu stăpânu
pârăului curat

un fir de sânge curge
din lup el fuge mielu
se scapă-n H₂O-ul
pârăului curat

s-au scris acestea-n umbra
unei dumbrăvi stând cu
ambele gambe-n unda
pârăului curat

UBI SUNT

Fragment din romanul ACVARIUL, în curs de elaborare.

Gheorghe Schwartz
prozator, Arad

„Totus mundus agit histrionem” (Shakespeare, „Cum vă place”) - „Lumea este o scenă și oamenii sunt doar actori”¹.

Dar cărțile? „Pro captu lectoris habent sua fata libelli” (Terentius Maurus) - „Cărțile au destinul lor în funcție de calitatea percepției cititorului ...”

Multă vorbărie! Să privim lumea de pe această scenă:

Richard, mai marele peste ucenici, n-a putut pune pleoapă peste pleoapă toată noaptea. Scenariile imaginative pe care nu le putea împărtăși nimănui îl țineau treaz, chinându-l. Când încă nici nu s-a crăpat de ziuă, a băut din apa aproape înghețată, apoi a muiat o coajă de pâine și, cu ea în gură, mestecând, a intrat pe șantier. În nava ce a început să se configureze, s-a obișnuit repede cu întunericul, mai ales că prin ferestrele, unele încă știrbe, dar cele mai multe cu vitraliile deja terminate, intra o lumină pe care n-o înțelegea: afară era încă doar beznă, însă

---

1 La câte reprezentații poate participa un personaj? Știut fiind că drama fiecărui actor, a fiecărui protagonist ori simplu figurant este că nu poate juca decât într-o singură piesă, câte piese poate susține scena Terrei? Și câte distribuții? Și cât diferă distribuțiile între ele?

bezna aceea devenea rază de lumină pe măsură ce pătrundea în spațiul dedicat viitorului lăcaș. („Nu mai există un viitor lăcaș din clipa când s-a pus piatra de temelie. Din clipa aceea locul a devenit deja ceea ce a fost proiectat!” a spus Iubitul Maestru.) Iar raza de lumină filtrată prin culorile vitraliilor i-a descoperit lui Richard, mai marele peste ucenici, un corp întins pe jos, aproape de schela dinspre zidul de la miazăzi. Apropiindu-se, constată fără urmă de îndoială că trupul de pe pardoseală era chiar trupul Iubitului Maestru. Acela părasea întotdeauna ultimul șantierul și uneori zăbovea acolo atât de mult, încât nu i se mai renta să meargă acasă și dormea cele câteva ore ce mai rămâneau din noapte pe o scândură de pe schelă. Richard bănuie, la început, că, la fel ca altădată, Maestrul doar se odihnea și n-a îndrăznit să-l trezească. Dar tot privind, desluși o pată de sânge pe ceafa celui căzut și, încetul cu încetul, se gândi la ceea ce putea fi cel mai rău. Liniștea din mijlocul zidurilor, terminate și străjuite de schele, deveni tot mai mult o „liniște de mormânt”. Și când mai marelui peste ucenici îi scăpă un strigăt, nu i-a răspuns decât ecoul, un ecou asemenea însăși vocii destinului. „Este încă foarte devreme”

și-a spus și a mulțumit Celui de Sus că n-a fost auzit de muncitorii ce dormeau somnul oboselii în lojile dimprejur. „Cine va duce cumplita veste va fi pe veci urât, la fel ca toți mesagerii purtători de solii rele” și-a spus, așa că părăsi cu pași iuți centrul șantierului și ascuns sub schelă, încercă să pară că nici n-a venit. Și, agitat, nici n-a văzut că mai era de față cineva, cineva care a dispărut și el. Era Cel Fără Nume, cum i se spune, cel care, când pleacă, întotdeauna lasă mereu în urmă ceva rău.

Viața fiecăruia atârnă de un fir și acesta n-ai de unde ști când se va rupe. Și cum se va rupe. „Putem invoca o lege a naturii pentru a explica de ce, când sari de la etajul doi, o iei certamente în jos. Dar nicio lege a naturii nu ne va explica de ce Ion cade și moare, în vreme ce Petre «are noroc», cade de la aceeași înălțime și se alege cu o zgârietură”². Iar dacă legile naturii singure nu ne pot spune cauza unei întâmplări, vin oamenii și încearcă ei să deslușească adevărul. Un adevăr necesar pentru păstrarea ordinii și moralei, dar, de obicei, irelevant pentru mersul istoriei cunoscute.

Cum a ajuns pe mozaicul încă neterminat de pe podeaua măreței construcții cel numit când Imhotep, când Hiram Abiff (și) Gerhard von Rille (și) Julius Zimberlan (și) Antonio Gaudi i Cornet (și) Romario I. Popescu (și)...? Întâmplarea cumplită a cutremurat profund întreaga comunitate. Dar care nici măcar ea n-a ajuns să schimbe rotirea istoriei.

De ce „Minunata poveste a CELOR O

2 Andrei Pleșu, *Despre îngeri*, Humanitas, 2003, p.

SUTĂ?” Fiindcă și noi, trăind în derularea timpului, înaintea lor și după ei, nici noi nu suntem decât legende în legendă.

„Probabil că este mai greu decât se crede să vorbești despre memorie, atunci când ești istoric, când practici această meserie – și pentru care rațiuni profunde? – care constă, în esență, în a juxtapune resturi, frânturi de amintiri, adesea abia identificabile, în a le îmbrăca în imaginar pentru a încerca să le împerechezi, să reconstitui o imagine, dar după scheme pe care le scoți, orice ar fi, din tine însuși; să compui astfel o figură care precede adesea mai puțin din trecutul însuși, cât din propriul vis al istoricului. O meserie al cărui țel este de a «împropăta» cum se spune – și pentru ce s-o faci? – o memorie care se azvârle vertiginos până în străfundurile timpului, care, în ceea ce mă privește personal, în calitate de istoric al societăților ce le numim feudale, se îndârjește să traverseze stratul celor aproape o mie de ani.”³

„O mie de ani”? „Străfundurile timpului”? Timpul?! Care timp? Oamenii tot uită că Timpul lui Dumnezeu nu este defel timpul oamenilor. Timpul muritorilor este pedeapsa, stigmatul aplicat lui Adam și Evei la alungarea din Rai, întrucât până ce au fost nemuritori, oamenii au trăit în timpul infinit. Adică fără timp! Până ce au fost nemuritori...

Care „străfunduri ale timpului”? „Apariția lui Homo sapiens se estimează că a avut loc cu aproximativ 300.000 de ani în urmă.” (Așa

3 Georges Duby, *Evul mediu masculin*, *Despre dragoste și alte eseuri*, Traducere Constanța și Stelian Oancea, Editura Meridiane, București, 1992, p. 223.

scrie până și pe Google, pentru nespecialiștii curioși.)

... „creșterea dramatică a dimensiunii corpului și a creierului, precum și schimbarea majoră a stilului de viață au avut loc odată cu apariția speciei *Homo erectus* în urmă cu aproximativ două milioane de ani, în Africa de Est⁴. Dar „Creierul uman a pierdut, în decurs de trei milenii, 10 la sută din dimensiunile sale. Oamenii de știință sunt conștienți de acest fapt, dar au avut dificultăți în a-l explica. O echipă de biologi, antropologi și cercetători americani în neuroștiințe cred, totuși, că micșorarea creierului ar putea fi legată de schimbul de cunoștințe și de luarea deciziilor la nivel de grup. [...] Dimensiunile sale s-au micșorat clar, de la 1.500 la 1.350 centimetri cubi. Cu alte cuvinte, și-a pierdut cam 10 la sută din volum, o pierdere echivalentă cu o minge de tenis. Oamenii de știință știu de mult fenomenul, dar au avut dificultăți în a-i explica cauzele. [...] Din punct de vedere anatomic, *Homo sapiens* a apărut în Africa de Est în urmă cu 200.000 – 300.000 de ani.⁵”

Da, dar recordurile (cunoscute) ale supraviețuirii din vremea acestei civilizații sunt mult mai mici, așa cum aflăm chiar și din presa de largă circulație. În “*Oldest Living Things in the World*”, Rachel Sussman prezintă

---

4 George Andrei Cristescu, *Creierul uman a pierdut*, în decurs de trei milenii, 10 la sută din dimensiunile sale. Explicațiile oamenilor de știință, *Adevărul*.Ro. 1.10.2022.

5 Lewis Dartnell, *ORIGINI, Cum a modelat Pământul istoria omenirii*, Litera, București, 2020, pp. 21-22.

fotografii ale celor mai bătrâne organisme care trăiesc continuu - de la coralul creier în vârstă de 2.000 de ani de pe coasta Tobago, la „pădurea subterană” din Africa de Sud, care e în viață de dinaintea zorilor agriculturii. *This talk was presented at an official TED conference 2010. Molidul alpin are 9550 de ani în Suedia. Iarba de mare aflată între Ibiza și Formentera, în coastele iberice, are 100.000 de ani. Protejată de UNESCO. Pădurea de baobab din Africa de Sud, veche de 13.000 de ani a fost distrusă pentru a face loc unui drum.*

Regiunile estice ale Asiei au fost populate de *Homo erectus*, «Omul cu stațiune verticală», care a supraviețuit acolo timp de aproape două milioane de ani, ceea ce l-a făcut cea mai durabilă specie umană care a existat vreodată. Este puțin probabil ca acest record să fie depășit chiar și de specia noastră. E problematic dacă *Homo sapiens* va mai exista peste o mie de ani, așa încât două milioane de ani sunt cu adevărat peste posibilitățile noastre.⁶”

Bun, deci vorbim despre 200.000 – 300.000 de ani, iar noi nu cunoaștem decât o perioadă atestată în cel mai bun caz de 5.000 – 6.000 de ani. (Lăsând la o parte că nici pentru răstimpul acesta nu avem date care să nu fie des infirmate de informații noi.) Ce s-a întâmplat cu multele mii de ani despre care nu știm chiar nimic? Mai mult: cum s-a descurcat *Homo erectus* în cei „aproape două milioane de ani”? Dar *Homo sapiens* în acea perioadă

---

6 Yuval Noah Harari, *Sapiens, Scurtă istorie a omenirii*, Polirom, 2017, p. 15.

de 200.000 de ani, cum a supraviețuit? Sau „de câte ori a supraviețuit?” ar fi mai corect să ne întrebăm.

Prin intermediul tehnologiei revoluționare cunoscute sub denumirea LIDAR, cercetătorii au îndepărtat digital arborii din imaginile aeriene, ni se spune până și pe internetul pentru toți. Dar nici „tehnologia revoluționară LIDAR” nu este în stare să sape mai adânc și nici să explice toate urmele descoperite. Ceea ce se scoate din uitare se încadrează în convențiile mitului.

„Nu numai antichitatea ni se pare un basm, dar și vremuri mult mai apropiate. În conștiința noastră, trăsăturile umane ale personajelor le asociem de autorii care le-au immortalizat (fie ei istorici, scriitori, artiști plastici etc.), datele le suprapunem cifrelor rigide din manuale. Numele oamenilor de excepție se leagă în primul rând de eroul literar (mai nou de cel de film) și abia apoi de cel ce a trăit în realitate, figuranții se contopesc în masa mare a indivizilor fără nume.

Cel de-al doilea război mondial ni se pare apropiat, pentru că-l cunoaștem prea bine din descrierile părinților. Primul război mondial ni se înfățișează de asemenea ca un eveniment real, deoarece ne-au povestit destule bunicii noștri despre el. Evenimentele anterioare acestora se întunecă brusc. Cine dintre noi ar mai putea să spună cum zâmbea străbunicul, data zilei sale de naștere sau culoarea ochilor lui, mai cu seamă dacă străbunicul acesta n-a făcut fapte cu totul ieșite din comun în viață? Cunoștințele noastre directe se opresc, de regulă, după trei generații. Ele se sfârșesc

la fel de neașteptat ca și cum din clipa aceea ar fi vorba despre un strămoș din evul mediu sau din negura antichității. Chiar dacă unele date ar putea fi descoperite ceva mai ușor în legătură cu străbunicii decât cu strămoșii timpurii, sentimentul de apartenență este la fel de indefinit față de unii ca față de alții, comparativ cu firele ce ne leagă de un bunic, care, eventual, a mai apucat să ne mai și țină pe genunchi. Iar antichitatea, antichitatea o mai poate concepe doar rațiunea. Rațiunea eventual încălzită de suflet. Cine mai păstrează azi sentimente de filiație față de, să zicem, contemporanii lui Nabonaide, ultimul rege al Babylonului?”

„Diversele civilizații nu sunt decât generațiile succesive ale sufletului rasei. La fel ca legăturile de familie – ori, mai târziu, scrisul – care unesc generațiile unele de altele, îngăduind celor care mor să transmită tezaurul lor tinerilor, tot astfel tiparul, comerțul și toate mijloacele de comunicație leagă între ele diferitele civilizații și păstrează, întru beneficiul ansamblului cultural, tot ceea ce civilizația noastră le-ar putea oferi mai interesant. Înainte ca noi înșine să dispărem, să ne îngrijim de moștenirea noastră și să le-o oferim copiilor noștri.”⁸

Autorii, bănuiesc, se referă la generațiile succesive a unei singure civilizații. Noi nu păstrăm într-o memorie obiectivă nici măcar „diversele generații”, adică generațiile

---

7 Gheorghe Schwartz, *Cei O Sută ANABASIS*, Facla, Timișoara, 1988, pp.5-6.

8 Will și Ariel Durant, *Op. cit.*, p. 15.

ultimelor 5.000 – 6.000 de ani, darămite măcar vagi imagini de mai înainte. Nu moare numai omul pedepsit cu timpul în derulare, ci și civilizații întregi sfârșesc în Apocalipse istorice. Iar ce a fost „înainte” dispăre înghițit de aceeași cascadă ce se varsă în „hăul istoriei”. Itinerarul spre Hades nu are și cale de întoarcere, iar cei ce-și amintesc totuși sunt „cazuri inexplicabile”. Ca, de pildă, „cazul șocant al gemenelor din Anglia anilor '60, când două fete din Hexham mor într-un accident de circulație, iar surorile lor, născute ulterior, retrăiesc viețile celor decedate. Cazul a atras atenția psihiatrului Ian Stevenson, profesor de psihiatrie la Facultatea de Medicină din cadrul Universității din Virginia. Fiind convins de cele două fetițe, dar și de povestea altor treisprezece cazuri asemănătoare, Stevenson a fondat chiar și un departament de «studii perceptuale». Doar că atunci când gemenele au împlinit cinci ani, amintirile legate de viața surorilor lor au început să dispară, totul revenind la normal⁹”. Metempsihoza este studiată de parapsihologie, cazuri concrete sunt relatate în credințe și în mituri, dar toate nu se referă decât la translarea sufletului dintr-un trup în alt trup din aceeași civilizație. Despre ce a fost într-altă civilizație, una de dinaintea celor 5.000 – 6.000 de ani din cei 200.000 – 300.000 atribuiți lui Homo sapiens rămâne o imensă pată albă.

Nu știm mare lucru nici despre umanoizii din vremuri mult mai apropiate, iar unele

---

9 Cosmin Pătrașcu Zamfirache, Cazul șocant al gemenelor din Anglia anilor '60, ce aduce dovezi cu privire la reîncarnare, adevărul.ro, 12.30, 21.

artefacte ne stârnesc imaginația. „Descoperire uimitoare. O armă veche de 3.000 de ani ar fi realizată dintr-un metal extraterestru. Un vârf de săgeată, vechi de 3.000 de ani, a fost descoperit în secolul al XIX-lea într-un sat din Elveția. În plus, obiectul este considerat o «armă extraterestră» și se crede că ar fi făcut dintr-un metal «care nu provine de pe Pământ», conform anunțului făcut de arheologii de la Muzeul de Istorie Naturală din Berna. Obiectul, care are o lungime de 39,3 milimetri și cântărește 2,904 grame, a fost găsit într-un sat elvețian, numit Morigen. Conform rapoartelor, arma este fabricată dintr-un aliaj de fier și nichel, care a fost identificat doar în meteoriți, și dintr-un izotop radioactiv de aluminiu-26, care se topește doar în spațiu¹⁰”. Bună știre pentru tot poporul! Un asemenea text poate fi interpretat oricum.

Sau putem citi în ziare pentru toate vârstele și putem afla de pe micul ecran: „Un oraș vechi de 3.400 de ani a ieșit la lumină în Irak după ce nivelul apei unui rezervor de apă a scăzut rapid din cauza secetei extreme, relatează CNN. Arheologii kurzi și germani au excavat așezarea din lacul de acumulare Mosul, aflat pe fluviul Tigru, în regiunea Kurdistan din nordul Irakului. Se crede că ruinele descoperite în situl arheologic din Kemune, actualul nume al locului, sunt ale orașului Zakhiku, un centru important al Imperiului Mittani (1550 și 1350 î.Hr)”. - Digi 24, 21/06/22.

---

10 Ana-Maria Gherghiță Descoperire uimitoare. O armă veche de 3.000 de ani ar fi realizată dintr-un metal extraterestru, adevărul.ro, 08/03/23.

Dar ce știm despre Imperiul Mittani (sau Mitanni)? Nu prea multe, ca să nu spun mai nimic. De pe Wikipedia aflăm că până în 2019, singurele surse s-au bazat în principal pe povești asiriene, hitite și egiptene și pe inscripții provenite în principal din Siria. Adesea, nici măcar nu este posibil să se stabilească o cronologie relativă între conducătorii din diferite țări sau orașe, darămite posibilitatea de a furniza date fiabile.. O definiție precisă a istoriei lui Mitanni este în continuare compromisă de eșecul identificării grupurilor lingvistice, etnice și politice. În 2019, au fost descoperite rămășițele palatelor Mitanni.

Se vorbește, totuși, despre cele trei mari puteri ale acelor timpuri (Egipt, Babilon și Mitanni, înlocuite ulterior de hitiți) și există și o cronologie a suveranilor din Mitanni. Dar cine, în afara puținilor specialiști, a auzit măcar de Kirta, Shuttarna I, Barattarna, Shaushtatar I ori de Shattura II, „ultimul rege al Mitanni înainte de cucerirea asiriană sub Shalmanassar”. Iată, nu avem habar nici măcar despre Marii Regi, Marii jucători ai unor timpuri vechi. Dar până și Wikipedia ne previne că „este bine să ne amintim că toate datele trebuie luate cu prudență, deoarece acestea au fost pur și simplu comparate cu cronologia altor națiuni din Orientul Apropiat antic”. Câte informații despre imperii și personaje importante ne sunt total străine nouă, diletanților care scriem și diletanților cărora le este dedicat acest volum. Ș.a.m.d.

„Păi, dacă nu ne sunt nici pe departe clare evenimente întâmplare în hăul istoriei civilizației noastre, cum să ne atingem de un

trecut și mai îndepărtat?” De pildă, doar despre tainele piramidelor egiptene se studiază de ani și ani, fără a se ajunge la un „adevăr final”. Iar Atlantida descrisă de Platon tot mai este căutată pe diferite meridiane fără folos.

Cum să ne atingem de un trecut și mai îndepărtat? Cât de îndepărtat? „Astronomii care foloseau telescopul spațial James Webb ca să studieze începuturile Universului au făcut o descoperire uimitoare. Aceasta schimbă complet teoriile existente despre originile galaxiilor, potrivit unui nou studiu publicat în revista Nature. Observatorul spațial a descoperit șase galaxii masive care au existat între 500 și 700 de milioane de ani de la Big Bang, scrie CNN, citată de digi24.ro. „Aceste obiecte sunt mult mai masive decât se aștepta oricine”, a spus coautorul studiului, Joel Leja, profesor asistent de astronomie și astrofizică la Universitatea Penn State. „Ne așteptam să găsim doar galaxii mici, tinere, în acest moment, dar am descoperit galaxii la fel de mature ca ale noastre în ceea ce se înțelegea anterior a fi zorii universului¹¹”.

Generațiile se succed în civilizațiile care dispar și, după o pauză, revin alte civilizații. Dar dacă, așa cum a spus Ecleziastul „Ce a fost va mai fi, și ce s-a făcut se va mai face; nu este nimic nou sub soare”, atunci noua civilizație repetă ceea ce a fost în civilizația anterioară? Și tot așa până ce planeta ne va mai suporta? Ori măcar noua civilizație repetă cel puțin frânturi din civilizația anterioară? Ne repetăm

---

11 Ionela Stănilă, Descoperirea uimitoare care aruncă în aer teoriile despre începuturile universului. Ce au observat astronomii, adevarul.ro, 2/27/23.

și noi și doar memoria ne dispare pentru ce a fost și este iarăși? „Ubi Sunt” este o întrebare retorică preluată din latinescul „Ubi sunt qui ante nos fuerunt?” care înseamnă „Unde sunt cei care au fost înaintea noastră?”. Expresia provine din Cartea lui Baruch (3:16-19) din Biblia latină Vulgata („Unde sunt prinții națiunilor?”) și poate fi găsită în literatura medievală și în predicile din engleza veche. O meditație asupra mortalității și a tranzitivității vieții, folosește fraza în mod nostalgic, dar deviază de la nostalgie la dialog, sugerând că eroii istoriei nu sunt întotdeauna bărbați faimoși, ci mai degrabă femei obișnuite, personificate de natură, care în mod regulat fac minuni în muncă, viață și dragoste¹².

---

12 Adrian Grauenfels, Virginia Konchan, „Ubi sunt” în Traduceri - Volumul XV, aprilie 2023

Dinamica fluidelor

Ildikó Gábos-Foarță

scriitoare, traducătoare, Timișoara

Dinamica fluidelor se ocupă cu studiul fluidelor în mișcare. Ea este una din cele mai complexe ramuri ale mecanicii, după cum se vede din cele câteva exemple cunoscute de curgere a unor fluide, ca de pildă un râu care se revarsă sau rotocoalele fumului de țigară.

*

Plouă încă de pe la miezul nopții. Deschizi ochii și vezi cerul murdar, răsturnat peste cartier ca o uriașă tavă de cositor (de ce tocmai cositor? E la modă, o lansase un sculptor de la Fondul Plastic, te-a întrebat și Irina dacă nu poți să-i faci rost de una – am auzit că ai fost prietenă cu sculptorul – știi, ar arăta bine pe masa mea, cine, sculptorul?, te-a privit stupefiată, are o masă mare, sculptată din lemn de nuc, comandă specială, de fapt asta voia, să ți se laude).

Liniște. O liniște moartă care, dacă nu va fi tulburată de claxoane, huruit de tramvaie, strigăte, lătrat de câini, înjurături ale zidarilor din blocul vecin, așa va rămâne, prelungindu-ți acea stare de plăcută, indiferentă moleșală generată de conștiința faptului că e duminică, plouă și deocamdată e liniște. Soneria e deconectată, telefonul defect, deci nimeni

nu te va deranja. Îți aduci vag aminte că în această duminică trebuie să sosească el. Pentru o clipă te înviezi, apoi caști ridicând din umeri (mișcare destul de confuză de altfel, având în vedere că ești culcată, „ridicarea” echivalând cu o deplasare a poziției umerilor în plan orizontal). Și ce dacă vine? Ziua de luni va fi la fel de plictisitoare ca și cea de azi, cum a fost cea de ieri și cum vor fi toate celelalte până duminica viitoare când, singura schimbare va consta în faptul că poate nu va ploua și zidarii își vor fi terminat treaba. Te răsucești pe burtă, îmbrățișezi perna cu oarecare voluptate, rememorând pentru o clipă impresia unei foste prezențe scurte și grăbite ca toate prezențele lui, când părea că-ți face o deosebită favoare venind, mâncând, bând, râgâind, fumând (întotdeauna arunca scrumul pe covor), iubindu-te în grabă, plecând apoi să continue supravegherea clocitoarelor electrice (îți dai seama, fată, dacă e vreo pană de curent?) Obosită, închizi ochii...

* * *

Somnul este o stare fiziologică necesară organismului, în cursul căruia trebuințele vieții fiziologice și psihologice își reduc dinamica în limita așa-numitului repaos. Spre a beneficia de această stare, tendințele instinctuale ale foamei, ale sexualității și ale apărării, a agresiunii, precum și toate interesele, grijile și îndemnurile spirituale, trebuie satisfăcute într-o măsură oarecare.

*

Bătăi în ușă. Insistente. Te trezești năucă din somnul greu și umed. Nu deschizi. Prevăzătoare, mai răsucești o dată cheia-n broască, închizi și yala de sus și, după o scurtă ezitare, pui și lanțul. Te miști absentă printre mobile, cărți, tablouri (cam prea multe), teancuri și cocoloașe de hârtie, scrumiere pline de mucuri, cești de cafea cu zațul pietrificat (oare se poate citi și în crăpături?). Oscilezi între ideea de a ieși în oraș sau a te așeza din nou înaintea foilor ce rămân nesuferit de albe în ultima vreme. Abandonezi repede ideea cu ieșitul, te vor deranja privirile libidinoase ale bărbaților, cele suspicioase ale chelnerilor de la cafenea (fă, cam prea devreme ai ieșit la agățat!), apoi ar trebui să te îmbraci, să te aranjezi, nemaivorbind de calvarul străzilor pline de oameni ca la defilare, în haine de duminică, perechi (mereu el mai bătrân, asta e, prea puțini bărbați), pensionari și fete bătrâne, plimbându-și micile javre pufoase și lătoase ce latră răsfățat, răspunzând la nume ca Fiffy, Fuzzy sau Ronny (neapărat cu „y” la coadă), femeii împingând cărucioare cu copii, reclame

vii ale maternității precoce sau tardive, burlaci cu ochelari și început de burtă și chelie, cu gușile strangulate de cravate demodate, ducând în mâinile transpirate buchete de flori ofilite, grăbindu-se la vreo întâlnire aranjată de babele din vecini, copii târați de mână ca niște marionete, prea spălați, prea pieptănați, prea dădăciți la tot pasul (să nu te pună dracu’ să ceri ciocolată sau să spui că tanti are nasul mare sau să te scobești în nas!) și, bineînțeles, „inevitabili”, râzând tare, scuipând gros și fluierând prelung după fetișcane de gimnaziu.

Preferi să rămâi în casă, să faci ordine printre hârtii, să-ți analizezi sentimentele, să încerci să scrii, să-ți aduni gândurile, însă ele fug, se împrăștie ca fumul, doar stai cu obrazii palizi sprijiniți în palme, cu privirile pierdute...

*

„Invocată, adulată, exorcizată, sperată, așteptată, uitată, intrată deja în mănunchiul de legende ale generației, ireală ca o fata morgana, reală ca o durere sâcâitoare de dinți, visată cu glas tare, Cartea a apărut în fine. O carte fără însoțitori, ca un avion de recunoaștere, ca un kamikadze, ca un automobil de încercare.”

*

Marele critic poate nici nu va fi citit cartea, dar nu contează, important e să scrie despre ea, să se afirme și el, c-a stat destul la rubrica „diverse” și ce să scrii la „diverse”?, știri senzaționale (un om a mușcat un câine!), noutăți, curiozități, ciudățenii, când la urma urmei nu se întâmplă niciodată nimic. Te

trezești într-o duminică dimineața, plouă, cineva tocmai a plecat, vine altcineva, pleacă, tu rămâi să mănânci salamul de vineri și budinca de sâmbătă, mai descoperi un rest de vodcă într-o sticlă rămasă de la un chef (cum de-o fi rămas? Că au băut ăia ca porcii, așa-s artiștii, nestăpâniți și boemi, sculptorul a și vrut să rămână peste noapte, i-ai spus că trebuie să pui dulceața de caise, la trei dimineața? – s-a uitat la tine aiurit, – e tocmai vremea, muștele dorm și nu se lipesc de marginea oalei.) Bei direct din sticlă, e bună, te bucură vulgaritatea gestului, „e urât să vezi cum o femeie bea”, vorba Ninocikăi, savurezi căldura care ți se prelinge pe gât, cu privirea aburită încerci, mental, să ții preț de zece secunde un creion în echilibru pe vârf, excelent exercițiu de concentrare a atenției, recomandat înainte de examene sau activități ce solicită intelectul, de fiecare dată când ajungi la șapte, creionul se clatină și cade, de ce să te mai concentrezi, mai bine să plutești, e bine să plutești, să te lași dusă de val, valuri, valurile mării, valurile Dunării, barca pe valuri, Dunărea Albastră, Marea Roșie, frumos contrast de culori, apoi totul se amestecă și e alb și cald și bine, ești legată de un uriaș disc rotitor (a lui Newton?), deasupra e cerul gri, cine se rotește, discul sau cerul?, totul e relativ, mare geniu și Einstein ăsta care a contribuit la bomba atomică, scârțâia la vioară și nu purta niciodată șosete, o femeie în negru se apropie de tine, îi vezi doar ochii, ochi albaștri, mari și senini, cu pupile negre ce se dilată vertiginos, înghițind

totul, aștepti verdictul, e întuneric, nu știi dacă ochii tăi sunt deschiși sau închiși, pleoapele nu te mai ascultă, întunericul devine tot mai dens, luând forma unei ciuperce uriașe, „ce ceață deasă, vai, ce ceață deasă”, nu mai e nicio scăpare, timpul aleargă, gonește, zboară, curge, „pantha rei” îți spune Heraclit și zâmbește, ridicând două degete în semn de ținere de minte, apoi încremenește cu mâna în aer ca o uriașă statuie a curgerii...

*

Când viteza în diferitele puncte ale spațiului ocupat de fluid nu depinde explicit de timp, ci numai de poziția în care se află particula de fluid considerată, curgerea se numește staționară.

DORMIND PE DIAGONALĂ

*Basil Mureșan
jurnalist, Arad*

Ăsta nu e un strigăt de ajutor, nu e o nouă metodă de agățat și nici o formă de a atrage atenția unora sau altora. Nu e loc de manipulare aici și nici loc de depresie. E doar o serie de imagini și idei ce-mi vin câteodată și le scriu aproape dintr-o mână. Doar o poveste adevărată, filtrată cu stângăcia stilului meu.

E ciudat să o iei de la capăt, singur. E ciudat să nu mai ai cui să-i faci cafeaua de dimi-

neață, în afară de tine însuși. Baia e mult mai goală, nu mai ai tonele de chestii de prin dulap, zecile de pantofi, nu mai există problema că nu ai cu ce să te îmbraci, în sensul că nu mai auzi asta. Nu mai găsesc pentru nimeni, mănânc în oraș sau îmbuc ceva frugal.

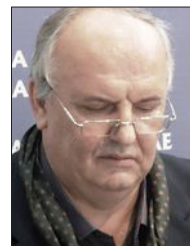
Cel mai ciudat e noaptea. O perioadă am dormit ghemuit, în partea dreaptă, de parcă nu doream să deranjez amintirea unei umbre din partea cealaltă a patului. Apoi m-am mutat pe partea cealaltă, încercând să sufoc acea umbră, acea amintire care era un topor arzând în creștetul meu, un motor în plus care mesteca piatră și dinți. Era perioada mea furioasă, perioada în care începeam să înțeleg, dar nu voiam să accept. Cel mai mare dușman al meu devenise patul. Dormeam pe unde puteam, mi-era groază de pat. La un moment dat, nici canapelele nu mai ajutau, nici romul. Eram într-o stare de veghe continuă, undeva între somn și trezire, între vis și realitate, doar că visul era un coșmar, iar realitatea și mai hâdă. Nu puteam adormi, mă feream de patul acela, era amara

aducere aminte și creuzetul eșecului. Obișnuința e o curvă și nu e singura, dar sigur e cea mai mare.

A urmat o perioadă foarte ciudată, una de tatonare, de umplut golul din pat. Am descoperit că lumea s-a schimbat, că totul e pe repede înainte, că lumea se îndrăgostește o lună, o zi sau o oră, îi trece, cu ușurința cu care te speli pe cap, dacă ai păr ca al meu, adică aproape deloc. Am descoperit că adevăratul vânător s-a arătat complet altfel decât mi-am imaginat. Că feminismul a devenit, în fapt, un impediment și o binecuvântare, am descoperit că tații din generația mea au crescut o generație de fete cu daddy issues. Lucru pentru care le mulțumesc sincer. Cum le mulțumesc și tinerilor băieți pentru că sunt, în mare parte, niște fetețe cu barbă și glezne goale. Bariera temporală s-a dat în mă-sa și totul e pictat. Mă culcam cu Marilyn Monroe și mă trezeam cu Marilyn Manson. La un moment dat, a devenit desuet. Tot ce am putut observa e că există o miriadă de oameni care dorm singuri și care fug de singurătate, cum fug eu de ipocriți.

Într-un final, mi-am făcut curaj. M-am așezat în mijlocul patului. Întuneric deplin, așa cum îmi place mie. Vreau să dorm ca un mort, sunt zidit în dormitorul acesta, mă obișnuiesc cu întunericul ce va să vină, ba nu, e deja aici, și în întunericul acesta aproape absolut, o geană de lumină e un miracol. Dar vreau ca lumina să vină de unde trebuie, să fie o rază care să merite să lumineze. Sunt sătul de licăriri și sunt sătul de licurici. Mă poziționez cu mâinile întinse în lateral. Vreau să fiu exact la mijloc, în mijlocul patului, în mijlocul vieții mele, mijlocitor și mijloc al posibilei vindicării proprii. Adorm greu, dar adorm, un pic aplecat spre partea mea. Doar puțin, insesizabil, dar destul cât să îmi dau seama.

Am dormit ca un prunc. M-am trezit singur, dar odihnit și cu o pace regăsită, cel puțin pe moment. Dormisem pe diagonală. Cucerisem, în final, propriul meu pat.

Adrian Alui Gheorghe
poet, eseist, publicist, Piatra Neamț

Liniște, se rescrie istoria

A început să mă intereseze cât mai puțin
să scriu poezii care să rămână
definitiv în casa mamei lor
care e limba română

un sentiment de deriziune mă încercă
lucrurile se petrec în jur fără vreun motiv
aparent viața se rezumă la o sumă de improvizații
doar toamna din acest an vine parcă definitiv;

tu coci pâine, mirosul se cuibărește în piept,
îmi povestești că a sunat din Olanda vecina
plecată cu șase ani în urmă
e bine, are un serviciu stabil, a învățat olandeza

care multă vreme i s-a părut că nu e o limbă
ci e o sumă de gesturi pentru gimnastica facială,
merge mult cu bicicleta pe canalele din
Rotterdam
în jur e o lume tare indiferentă
și asta, paradoxal, îi dă o stare de bine

oricum cel mai bine se simte când merge în port
și vede cum vin vapoarele,
există acolo un pod care se ridică de fiecare dată
când vine vreun vas, e un spectacol,
face de fiecare dată fotografii

ți-a trimis vreo treizeci pe whatsapp
destul de sugestive deși sunt cu o rezoluție
aproximativă,
ne-a invitat să mergem, să vedem și noi podul
care se numește, firește, Erasmus

a întrebat dacă mai scrii și ce scrii, tot poezie?
da, poezie, dar i-am spus că ai și câteva cărți
de povestiri, a zis că de când învață olandeza
ca să își câștige pâinea, limba română o
exersează
doar în somn deși uneori merge în celebra
piață The Markthal și mai întâlnește români
cu care pâlăvrăgește pe săturatele;

o țin minte destul de vag pe vecina plecată în
Olanda,
dar spun și eu că un român din America
a cumpărat o carte de-a mea de pe Amazon
mi-a trimis pe facebook o fotografie cu ea
pusă pe un pian decorativ îmi imaginez cum
romanul meu Urma
de numai 148 de pagini a despicat aerul tare al
New Yorkului
s-o fi intersectat prin depozit și cu vreo carte
semnată de Faulkner, de Steinbeck sau
Hemingway
sufletul meu se foiește neliniștit în carne;

dar toate simțurile rimează cu mirosul pâinii
pe care o scoți din cuptor, o stropești cu puțină
apă cu zahăr
ca într-un ritual, o ciupești cum ai ciupi un copil
de obraz,
e-hei, dacă vecina din Olanda ar simți și ea
mirosul pâinii, zici,
vapoarele din Rotterdam ar căra doar miresme
și cerul Mării Nordului s-ar umple de insule
zburătoare;

în față am o foaie pe care am scris titlul unui
posibil poem:
liniște, se rescrie istoria!

aburul pâinii e ca o cerneală simpatică
cu care dintotdeauna se scriu cele mai teribile
lucruri;

iau foaia, o mototolesc, istoria trece indiferentă.

A început să mă intereseze cât mai puțin
să scriu poezii care să rămână
definitiv în casa mamei lor
care e limba română

un sentiment de deriziune mă încercă
lucrurile se petrec în jur fără vreun motiv
aparent viața se rezumă la o sumă de improvizații
doar toamna din acest an vine parcă definitiv.

Mușcătura de măr

Multe lucruri nu știam despre lume
multe lucruri nu se lasă văzute
multe lucruri sunt doar dansate
altele nu vor fi spuse niciodată
multe lucruri vor fi doar numărate
altele vor fi doar colorate
sunt lucruri care au ceva din altă lume
creată sau nu, nu știm proporțiile

dar dacă Adam nu ar fi mușcat din măr
dacă Eva nu ar fi mușcat din Adam
și dacă nici Cain nu ar fi mușcat din Abel
și dacă nici Abel nu ar fi mușcat din moarte
dacă nici Set nu ar fi mușcat din sânul femeii
sale

dacă Homer nu ar fi mușcat din Penelopa
dacă Ulise nu ar fi mușcat din Circe
și dacă Einstein nu ar fi mușcat din mărul lui
Newton

și dacă Platon nu ar fi mușcat din Socrate
dacă vârcolacul nu ar fi mușcat din lună

toate lucrurile din jur ar fi avut o altă perspectivă.

Multe lucruri nu știam despre lume,
deși am mușcat cu poftă din măr, recunosc,
nu mi s-a mai întâmplat să fiu nemuritor,
deși înțeleg că fiecare viață este lăsată ca o
variantă.

Trandafirul uscat

Mă simt caraghios îmbrăcat în carnea mea
obosită
peste care mi-am tras un costum destul de
ponosit de culoare albastră
aș vrea să mai iubesc ca altădată dar tandrețea e
o mască sfâșiată
de care mi se face rușine, nici n-o dau jos de pe
chip
nici nu încerc s-o repar abia acum când dorințele
mi s-au spiritualizat
văd că toată viața am fost un animal și n-aș fi
crezut
m-am învățat în cerc mințindu-mă că sunt
născut să ajung până departe
și la asta am consimțit despre moarte ce să mai
zic
e darul cel mare al eternității care vine la
întâlnire cu un trandafir uscat
la rever, acum îmi amintesc: este trandafirul pe
care l-am lăsat
pe o bancă într-o grădină publică spunându-mi
că femeia care îl va găsi
și îl va lua în mână mă va căuta toată viața
e târziu deși nu e noapte de tot trandafirul
foșnește ca o duminică
uitată netrăită din calendar.

Profilaxie

Karl Marx este din nou la modă,
revine în Europa, în America,
pe căi ocolite intră
în academii, în parlamente,
chiar și de la amvon
pare să fie cool să vorbești despre
capitalismul care se autodistruge programatic,
despre emergența materiei
care nu recunoaște preeminența cuvântului

puțin, foarte puțin
i-a fost tunsă barba
în fotoșop,
astfel diavolul cel bun
poate intra în dialog cu îngerul cel rău,

o statuie a lui Karl Marx de patru metri și
jumătate
și șapte tone de bronz, care a fost
realizată de un artist chinez
și inaugurată recent la Trier,
spune ceva despre cât a crescut
între timp dintr-o tumoare a memoriei;

asociația profesorilor de marxism
care au rămas fără slujbe
după prăbușirea sistemului comunist
în Europa
a trecut la represalii:
și călăii au dreptul la împliniri
profesionale;

tinerii trebuie să primească botezul

marxismului cu pieptul gol, neînfricați,
ca o evoluție la montagne russe
fără legături de protecție,

carnea mielului exultă în gura lupului;

dar despre tinerețea pierdută
a temnicerului, cine vorbește?
dar ultragierea emoțională a gardianului din
gulag
cine o recunoaște?

Marxismul este din nou la modă
clubul de idei de pe lângă
închisoarea Aiud a organizat colocviul
împliniri interioare în lagăr
printre condamnații pe viață,
la închisoarea de la Râmnicu Sărat
a avut loc seminarul inițiat de societatea civilă
moartea în viziunea condamnaților la moarte,
iar un film de desene animate,
realizat de o echipă talentată de tineri cineaști,
cu care vom concura, cu multe șanse,
la premiile Oscar,
ilustrează Fenomenul Pitești,
momentul acela din istoria noastră
când tortura a ajuns la subtilitatea artei,
când psihismul se concentra excesiv pe
formularea
unor emoții negre, în general nesănătoase,
critica de specialitate a remarcat în film
umorul subtil
care excedează tragismului.

Karl Marx este din nou la modă.
Stalin nu a fost un tată chiar așa de rău.

Engels a iubit la nebunie pisicile.

Lenin purta un crucifix cusut în căptușeala
vestonului.

Pol Pot dormea cu fotografia mamei sub pernă.

Kim Ir-sen a pansat lăbuța unei maimuțe rănite.

Ceaușescu iubea câinii maidanezi.

Fidel Castro lăcrima când își amintea de bunicul
matern.

Mao a fost toată viața un copil mare.

Prezentul flămând se aruncă asupra trecutului
ca pe o pradă, curge memorie prin toate rănilor,
iar faptul că suntem în viață
în aceste istorice momente
ale lumii contemporane
ne conferă statutul de învingători absoluți
în toate războaiele care au ținut omenirea în
priză

vreme de câteva mii de ani

de asta e bine, profilactic,
să ne spălăm mâinile
să ne spălăm sângele
să ne spălăm creierele
să spălăm apa.

*(Din volumul „Nu-i mai așteptăm pe barbari”,
Editura Tracus Arte)*

Veronica Balaj

poetă, prezentatoare, jurnalistă, Timișoara

Hologramă de Iulie

buiăcită,
agilă, prin sticlirea văratecă
lumina stăruitoare
mereu tânără, biruie clipele
nimeni nu-i știe vârsta
peste morminte și temple
diafană, entuziastă
într-un joc însingurat, voluptuos,
mă poartă aiurea,
spre piramide unde
cuțite de lumină
înjunghie piatra
iar glasul faraonilor
mai băntuie
prin fostul regat...
Lumina de iulie, aici,
singură se împletește
răsuțește
în trupuri iluzorii
prin Parcul Dante
din fața ferestrei mele
distanța dintre noi, e doar
din câteva întrebări
și dorinți temerare
agățate de ramurile
celor șapte copaci
de vis-a-vis

crescuți cu vânt
și întuneric din lut...
frunzele cântă a viață
peste timpul temut,
vinovat de pieire.

Hologramă solitară

pași în derută...
bărbatul se oprește
preț de un minut
razele soarelui
prea răspicat ating creștetul său
glanda pineală
îi sugerează o veste
de la fata din ceainărie
cu părul de culoarea
florii de pădăie
omul se mută la umbră
poartă o cămașă neagră cu flori
de un roșu fierbinte,
imprimare doar pe partea stângă
unde hoțește,
iubirea ia foc
pe cer, umbra copacilor
desenează o barcă
din holograme cifrate,
precum pictura lui Delacroix
barca lui Dante

coviltire din glasuri, pare,
se-aud dinspre Styx
„am fost viață” ....
Nu te preface nedumerit,
Domnule, Dante,
măcar izvodește din cuvinte,
un ostrov de salvare sau, iată
briceagul meu din argint!
poți ciopli scări
de urcare
dinspre negura infernului,
către izbăvire...

Hologramă despre neliniști și tăceri

Dante...
pare adormit într-un ochi de liniște,
ochiul unui timp
nenumit
pășesc prin târziul
cu ierburi fragede,
iată, se înfrigurează roua
îmi scot pantofii vișinii,
din brocart, cu intarzii
pregătiți pentru
balul promis
pășesc desculță, cu grijă
să nu destram
senzația extravagantă
mirosul de tămâie
de la biserica Saint Nicholas
îmi lasă gustul smochinelor
aduse de bunicul meu
și unul amăruș, de nuci verzi
din nucul care,
în rama timpului,

stăm adăpostiți,
eu și bunicul, speriați
de frica plecării sale
nici cântec
nici fereastră
tăiată în soare.

Holograma unei matematici secrete

Lângă ornicul din turn,
îngerii împart,
fără greșeală
orele cerești la cele pământeste
rupte din zgomotele disperate,
bântuind strada
netăgăduita
precizie îngerească
e o matematică secretă.
Fixat în statuie,
Dante tronează
indiferent, auster...
Sub soclul său,
viermuiesc vietăți
ale întunericului
un mic infern cu găze
oprite-n evoluție
la scara unu la unu
cu întunericul
(plata complicității cu păcatul?)
lumina nu le este făgăduință
precum făpturii omenești
stau oprite pe orbita umbrei
desprinsă din irisul divin ,
fără îngăduința
să rostească vreo silabă
din numele tău ,

Doamne,
fierbințeala vechimii tale
de dinainte de răsărit
ori apus
face scrum clipa, trecerea
și iarăși
noaptea renaște
luceferii de seară,
în spirală
Te urmează, Doamne,
pașii lumii,
mintea, cuvântul.

Hologramă iluzorie

Ceasornicul din turnul mare,
al Catedralei Saint Nicholas
sună halucinant,
peste orele zilei
căzuse un înger pe caldarâm
nuu, nu voia să se sinucidă,
ceilalți confrăți,
arondați
acestui locaș sfințit,
dau semnale de urgență
către ceruri,
desăvârșesc
drum inițiativ de iertare
pentru îngerul tânăr, care,
din grabă,
alunecase pe țigla verzuie
ca pe tobogan
văzuse asta de multe ori
în micul parc pentru copii
sub povara durerii

din aripa frântă,
stă nemișcat
trecătorii se împiedică
de corpu-i transparent,
le ard tălpile,
strigă, dau vina unul pe altul
se înjură, cad,
neînțelegând cum
se împiedică pe loc drept.
Îngerul, eteric
scoate un șuer,
voind să înalțe rugăciune
pe cale de duh
către cer
recunoaște, a greșit
atras de gândul unei bucurii copilărești
era tânăr îngerul
și duios
gata să lege câteva ploi
la rugămintea fierbinte
a unor mirese de te miri unde
entuziast, uitase
ordinul divin,
să-și folosească magia
doar pentru
un crâmpei
din globul pământesc
mai plănuia s-aducă împăcare,
între doi străjeri din garda Vaticanului
păcatul o fi așa mare, Doamne?
n-ar putea oare
din negru, să capete
pojghiță albă
de iertare?
întreabă îngerii confrăți
rămași în turn

vinovatul promite
să fie ascultător....
între timp, veni poliția stradală,
orășenească, reală,
neinstruită în codul misterelor
iar trecătorii gălăgioși
sunt amendați,
conform legii
pentru deranjarea ordinii publice
lumești în atingere
cu normele cerești.

Hologramă pe Street Art

În lume, nu s-au schimbat esențele
sunt aceleași regnuri,
arhetipuri din cartea Genezei,
poți întâlni
la fiecare răsufare a zilei,
treptele iubirii
sunt aceleași
mereu se înclină
periculos
axa mundi,
ori de câte ori,
magia ei se spulberă
și iscă războaie sufletești,
spațiale, existențiale,
căutăm un cifru
să închidem misterul
în găoacea fierbintei noastre
dorinți
nereușind, aducem din istorii
suliți, spade,
halebarde,
reinventăm războaie,

sporim ura în galantare
performante,
să nu se piardă vreun dram,
poetii scriu incantații
pentru a-l fenta pe diavol,
ucigător de iubiri
uneori,
lumea-i o orgă
la care mai cântă îngerii
pe furiș
(numai aseară de pildă,
la Washington National Cathedral
coborâseră 6000,
exact câte tuburi are orga);
în cele din urmă reușim
să repetăm enciclopedia infernului,
și copiem
Divina comedie,
fără a băga de seamă.

Hologramă de seară

Îngere, mi s-a făcut scrum iubirea
nu așa era scris
în zăpădul
de stingere a lumii
n-a fost nici ordin de sus,
nici fapta, răsplata
vreunui zeu ignorat
doar lumea, lumea e rea,
striga în disperare fata
reînvie, te rog,
iubirea!
ar îmbogăți lumea
cu încă un drum
și-un vis

necesare și acestea
la constuirea unor poduri
peste văltori sau zări
observi ? Plouă cu întuneric
deși nu-i încă seară
chiar nesfârșitul albastru
se destramă
muzica sferelor
e de un fals teluric
nici cocoșul biblic
nu mai cântă cu rost,
a treia oară.
Harfa lui Orfeu
și constelația Lirei
scârțâie dezacordată,
Îngere, nu te lăsa amăgit,
de o iubire terestră!

Hologramă cu păsări

Iubirea venea
din undele fântâni,
venea din verdele tânăr
de fag
înnodând vântul zălud
vânt pribeag,
iubirea înflorea
în chipul
rugăciunilor din icoane
cântec de ape,
cântec de stea,
aripi tivite cu lună,
cutezătoare în furtună,
ardea în visu-mi
și când mă îmbrățișa
și când mă părăsea.

Eugenia Ponta Pete
autoare literatură

unde durerea nu mai doare

Izbăvire

Și încă ne mai hăituiesc
lupii flămânzi
de prin cotloane
cu limbi uriașe
și colți sângerânzi...
rămâne doar
să-i îmblânzim
cu statornicia
născocitoare
de clipe fatidice...
spectacolul marelui circ
victorios
ne ține echilibrul
pe funii imagine.

Ploaia asta

Ploaia asta
coboară din flori
ca dintr-o vară împlinită
printre ramuri -
spală-n mângâieri
petale
de-ntâiul colb
precum cuvintele
de rime-mperecheate
într-o carte veche
prinsă-n rafturi noi

să le-așeze-n rânduri
cum se-așează gândurile
fără norme
năvalnice
nebune...
Ploaia asta
coboară din ram de cais
cu vise urzite
de dor blestemat
de-așteptări
de iubiri
de-mppliniri
s-aștearnă-n cuib de înger
aripile zborurilor
ca o poveste
de fluturi albi...
Ploaia asta
care sărută florile
poartă urma dusei veri
însemnată
în acele ceasornicului
care-a-ncremenit clipele...
Ploaia asta
mă naște picurândă
printre flori cântătoare...

Aprilie

Soare tânăr de april,
Raze scurse- n liliac.

În ram sprinten și fragil,
Muguri noi ce se desfac.
În oglinzi de limpezi ape,
Haină nouă peste crâng.
Din aproape-n mai aproape,
Dintre ramuri, dulce cânt.
Zbor înalt de ciocârlii,
Puncte-n necuprinse zări.
În trup reavăn de câmpii,
Colț de rod în așteptări.
Aur, bulgări de lumină,
În puf cald de păpădie.
Peste vesela grădină
Boare, magică plutire.

Păpădie

Fir de păpădie,
stea căzută-n iarbă,
cine să mai poată
să te înțeleagă,
cum din veșnicia
înălțimii-albastre
ai ales să licări
pajiștile noastre?
Prinsă-n marea verde
ce foșnește-n vânt,
să te-nalți în lujer,
aur lăcrimând,
în cosița nouă
a dragei primăveri,
depărtând pustiul
luncilor de ieri?
Fir de păpădie,
licăr de lumină,
chip de copiliță
dulce și blajină,
mi-ai urzit în raze
de lumină fină
câmpul și cărarea

și-ntreaga grădină!
Stea căzută-n iarbă,
fir de păpădie,
te voi prinde-n salbă
nouă, peste ie!

Clișee

Fără-nceput
nu poate fi sfârșit,
când n-a durut,
nu-i rost de mângâiere.
Nu mulțumești,
pentru ce n-ai primit,
nu poți primi
nainte de a cere.
Nu poți să pierzi
ce încă n-ai avut,
nu poți uita
ce încă n-ai trăit,
din prea puțin
nu poate fi prea mult,
nu e apus
de n-a fost răsărit.
Nu-i Înviere
fără de Crăciun,
nu poți fi rău
dacă n-ai fost și bun,
nu poți închide
ce nu ai deschis,
nici împlini,
de n-ai crezut în vis.
Nu-s lacrimi,
dacă nu e sentiment
și nici ușor,
dacă nici greu n-a fost,
nu poți ierta
de nu ești înțelept,
fără iertare
nu ai niciun rost.

Fără de muguri
nu e rod pe ram,
nu poți să bei
de nu ești însetat,
fără izvor
nu poate fi ocean,
nu poți cădea
fără să fi zburat.
În viața noastră toate vin și trec,
fărâme mici...din marele întreg.

O frunză

A mai rămas o frunză din trupul toamnei
duse,
Să-și tremure durerea, stingheră, pe cărări,
Ca un cuvânt fatidic încremenit pe buze,
De teama ne-mplinirii dorințelor de ieri.
Că toamna nici nu știe cum ea, ca o ofrandă,
S-a dăruit pe sine primind nimic în schimb,
Când soarele, prea mândru de raza lui, s-o
vadă,
Purta-mpletit pe frunte, victorios, un nimb.
Cât în coroana verde de floare încărcată,
O lacrimă de viață, pe-altarul verii calde,
Ca alte frunze duse, a fost și ea odată,
Simțea pulsând în vene, greu, sângele cum
arde.
În ceasul primăverii, ce bate peste iarnă,
Doar cerul se îndură de-a frunzei resemnare
Și-i spală trupul firav, curată să se-aștearnă
Eternități, unde durerea nu mai doare.

Momente și linii

Peisaj nocturn

Ei erau dincolo și vorbeau
despre ceva necunoscut,
era agitație mare.
La baza copacilor de aici
răsăreau capete de flori albe
și cioburi;
ei trăiau într-o neliniște nocturnă,
într-o expectativă a nu știu exact ce,
dar exista parcă o miză,
în timp ce mie îmi veneau întrebări
întortochiate
și lucrurile păreau în neclar.

Era o casă mare cu multe lumini
și o pădure în spate,
poate o casă de vacanță,
poate un conac,
pe care îl priveam
ca pe un tablou animat
în timp ce ascultam cucul.

Mă simțeam ciudat
că eram și eu acolo
pentru că antenele mele nu

detectau importanța
și cauzele acelor discuții.
Eu încă mai credeam
că un vers poate salva lumea¹,
iar ei se adunau în grupuri
și discutau intens.

În aerul înserat
simțeam miros intens de tei
și luna
(una este luna)
începea să lumineze
din toată puterea ei.
Am început să-mi pun și eu întrebări,
dar nu reușeam să trec
de primul argument,
încercam să empatizez,
dar era foarte
dificil de înțeles.

Auzeam frunzele foșnind;
se lăsase o răcoare îmbietoare
și încercam disperat
să leg câteva cuvinte,
să încropesc propoziții,
care se redizolvau în
simple cuvinte.

---

1 Cărtărescu

În pădure se lăsase o beznă fantastică,
ce te îmbia să-ți imaginezi
tot ce era dincolo
de razele lunii,
rădăcinile noduroase pierzându-și forma
în depărtare

(noi între timp uitasem
chiar regulile
care ne dădeau echilibru –
un fluture nu poate simți stres,
anxietatea presupune o miză),

dar cerul nopții
era încărcat cu polen;
luminile erau aprinse
îci și colo, după frunziș.
Unii oameni stăteau pe verandă,
alții pe trepte,
alții la geamurile deschise.
Dincolo de prezența lor fizică
gândurile fiecăruia
erau greu de deslușit.

Copilărie

Ție nu îți este rușine
de propria rămânere în urmă;
cu creta desenezi o linie curbă
și multe triunghiuri ce pot fi copaci
și desenezi stele și pești
ce tăcute plutesc
într-un univers împărțășit
dominat de pace și de întrebări
cu care îți săcăiai părinții;
atotștiutoare,
lipsită de greutatea ierarhiilor.

Soarele se transformă într-o pasăre,
care vorbește cu un vițel
care tocmai adormise.
Melcul își privește prietenul omidă
transformat în fluture.
Verdele și copacul se confundă între ele
neștiind care e obiectul.

E o prospețime și în același timp
un refuz de a deveni om mare;
să îl refuzăm pe Trebuie
cu toată puterea;
să creăm vise
și să ne lăsăm amăgiți ca să mai putem
zâmbi.

Dar în același timp să avem
seriozitatea copilului
care se joacă cu cuburile,
cuburi care nu sunt reprezentări ale unei lumi,
ci o lume în sine.

Între Micul Prinț și Paul Klee;
stele, de o mie de ori stele,
care ne răsfată fără a fi perfecte;
privind omul în față
și nefăcându-i reproșuri,
glumind totodată,
lăsând lucrurile să se transforme
și să-și urmeze cursul,
dincolo de consecințe bine gândite
două personalități:
una discursivă și publică
și una visătoare
greu camuflată
printr-o înroșire a feței.

Căci subiectele pe care le abordăm
nu sunt doar un joc de putere,
ci și vulnerabilități
pe care încercăm să le arătăm
aruncându-le în exterior,
pentru că a avea vulnerabilități
și a le arăta,
e în același timp
un curaj și o chemare.

Poate ne imaginăm mai mult decât există,
dar de ce să nu ne îngăduim greșelile?
asocierile poate și arbitrare,
fără intenționalități precise
poate doar venite din subconștient.

Pornim de la niște linii
așternute peste un fundal colorat cu creioane
și nu vrem niciodată
să reprezentăm ceva real
pentru că acel obiect
există
și noi nu putem ști
cum e el de fapt.
Ne putem baza doar pe intuiție
și pe un exercițiu continuu și intens.

O stea răsare de după un pisc
și acesta este doar momentul nostru,
este un semn pentru tot ce am trăit mai
înainte.

Putem zice doar cu jumătate de glas,
pentru că un glas întreg ar necesita
extrem de mult talent
sau ascultători extrem de înzestrați,

dar haideți să spunem!
Să vorbim despre stele și nori!
despre ceea ce ne este frică să facem,
dar nu, nu ca o psihanaliză,
nu e nevoie să ne refulăm
și să renunțăm la bucăți din noi;
să cărăm tot bagajul
așa cum este el,
oricum lucrurile se mai pierd cu timpul
și le regăsim întâmplător
în lada cu jucării.

Dacă nu suntem atenți cădem,
dacă suntem prea atenți
cădem iarăși.
Mai bine între un conținut reținut
și o manifestare liberă
a ceea ce vrem să fim pe moment.

Suntem amintiri
și vise
și prezent
și asfaltul pe care scriem cu creta
și creta în sine
și desenul
și povestea de dinainte și de după desen.

Pășind pe o planetă mică
și ducând o planetă mică în spate
împovărați și
jucându-ne cu ea ca și cum ar fi o minge
sau un balon
decorăm lumea și îi punem accente
sufălăm praful de pe rafturile vechi
și privim la pulberea din bătaia soarelui cu
mirare.

Momente și linii

Momente și linii.

Ah da, am uitat să-ți spun ceva,
dar tu știi că vor trece,
toate vor trece
și vor rămâne alți oameni
și alte locuri, locuri schimbate
și toate acestea vor continua
și fără noi
și vor exista visători
și oameni care vor avea pasiuni
și idei de urmat
și apusuri de soare de privit
și frunze uscate
și începuturi și sfârșituri
și începuturi din nou.

O linie de foc

O linie de foc ce desparte două lumi,
o linie de aer care trece dintr-una în alta;
aici se întetesc vânturile,
poate câteodată spunem lucrurile prea
molcom,
acest ritm mai aproape de moarte decât de
viață,
chiar și așa lucrurile nu sunt constante,
ele diferă întotdeauna,
iar momentele sunt cele care
ne schimbă natura emoției.
O stare de calm te adoarme
ca și cum ar exista un foc care trosnește.
Chiar dacă azi a fost ziua înfrângerilor
tot ceea ce îți rămâne este să crezi în fiecare
gest,

în fiecare luare de poziție,
dar cu toate acestea e o plângere,
ca și cum n-ar mai exista
alte astfel de instanțe în lume,
alte biografii umplute de tragism.
Dar de la o bucurie imensă
vei ajunge tot timpul la o dezamăgire imensă,
aceasta este natura ciclică a lucrurilor
și tot ceea ce încearcă să aducă constanța,
echilibrul, este sortit eșecului.
Dar totuși e un soare de toamnă,
poate că confesiunile vor veni mai târziu.
Așteptare acum până vor veni ploile.
Încotro nu știe nici el
și nu are pretenția că ar ști ceva,
o mică scăpare sau o adiere din exterior
și se lasă îngândurat.
Fugi, fugi din nou te rog pe câmpiile
cunoscute,
fructele au fost deja culese,
dar el întrezărește în vis,
ca prin ceață, livezi în pârg.
Totdeauna lucrurile își vor rupe firul
în timpul unei idealizări,
dar mintea asta se poate mișca doar încet
dacă se află pe câmpul de luptă.
Priorități, dar care sunt ele oare?
Un săpun care scapă mai mereu printre
degete,
perspective care se schimbă mai mereu,
iar respectarea normelor e o boală care apare
mai acut în momente de disperare.
Oricum cât timp mai poți poetiza,
chiar dacă aparent ți se ivesc obstacole,
ești în cea mai fericită dintre lumi.
Și încă o dată îți mai spun:

crede sau mai bine zis perseverează,
vezi dacă visele și materia
din care sunt făcute stelele
pot fi transformate în aluat;
tot timpul cu doi pași în urma vieții,
află ce trebuie să fi făcut
când lucrurile deja au trecut,
dar câteodată apare o destindere
și când nu ești în misiune de recunoaștere
reușești în mod surprinzător să comunici
măcar un cuvânt,
măcar unul
și poate uneori
și asta e deja mult.

Izvor al vieții

De ce nu bei mai bine
din apa izvorului posibil?
să faci din el izvorul vieții?

Construiești castele de nisip în mare,
sau să alegi liniștea unui frunziș:
o casă în copac,
de unde, din elevare
să privești inundate în lumină:
linia orizontului scăldată în soare
și vatra strălucindă a înțelegerii.

Oare Raiul nu e
salvarea sufletului celuilalt?
eliberare sinelui de orice altă afectivitate:
un obiect,
o stare,
o dorință?

Casa e mai întâi așezare,
orientare în cele 4 zări
și un acoperiș transparent
prin care să lași
eterul să pătrundă.

Ce ar fi stelele fără lumina
care să le lumineze?
Ce ar fi pământul
doar pe meandre, pururea magmatic?

Casa totodată:
expresie a puterii liniștii pământului
și zbor în caleidoscopul spectrului aurorei.

„Dulcea Bucovină” – cea din țară și cea de dincolo de graniță

ADRIAN DINU RACHIERU:

EMISFERE DE BUCOVINA

volumul I

Zenovie Cârlușea

eseist, critic literar, istoric literar, Târgu-Jiu

Cu „îmbrățișare bucovineană”, dl Adrian Dinu Rachieru ne trimite o „carte durernică” despre Bucovina, „ținut de margine, mozaic etnic hibridat cultural, de energie poliglotă”, străvechi ținut românesc, detrunchiat de la țara-mamă, supus unor repetate „anexări”, deznaționalizări, cu prigonirea limbii și „recidivele crizei identitate”, care, iată, până azi „își prelungește martirajul etnic”. În pofida retoricii politicianiste, nici azi doctrina rusească a „moldovenismului” (cu falsul ei „binom lingvistic”) nu și-a găsit o rezolvare justițiară: „Cele două emisfere comunică oare, spărgând „«granița indiferenței»”? Frontieră pe care scriitorul de la Râșca, Ioan Țicalo, eseist și mai ales prozator de mare forță, o numea de-a dreptul „granița blestemată”, aducând în romanul său soarta unui „sat rupt”.

Cu tristețe constatăm că și azi, chiar în momentul în care noi scriem aceste rânduri, în pofida unor dialoguri politicianiste bilaterale, istoria „românilor” de dincolo de granița blestemată a rămas aceeași, manualele cu

„ocupația românească” din epoca interbelică a Bucovinei și cu „limba moldovenească” (și alte trăsături istorico-lingvistice) nu încetează a fi tipărite și livrate școlilor, într-o deplină îndoctrinare cu un naționalism desuet, dar care nu vrea să moară! Dorind să devină membru cu drepturi depline al U.E. și să facă parte efectiv din NATO, acum, când între Ucraina și Rusia putinistă are loc un război cu implicații planetare, Kievul nu vrea să audă de „unitatea în diversitate”, prin acceptarea căreia s-ar putea recunoaște drepturile legitime, de toate felurile, ale comunității românești, stăpână din vechime pe meleagurile Bucovinei de Nord. Căci acolo nu avem a face cu o „diasporă” românească sau cu niște „venetici” (vorba lui Eminescu: „venituri”), ci cu străveche locuire românească, supusă de-a lungul vremurilor fie „autonomizării”, fie „despreunării” (Ștefan Hosiuc). În *Argumentul* „O preumblare prin Cernăuți” (capitala provinciei, așezată la vadul Prutului, cu șase secole de atestare documentară), dl Adrian Dinu Rachieru se întreabă dacă nu cumva „spiritul bucovinean” este „definitiv pierdut” și dacă mai există, ca

marcă distinctivă, „o identitate românească”. Dintotdeauna Cernăuțiul, – așezat la întretăierea unor vechi drumuri comerciale, - a fost o „localitate cosmopolită”, așezarea existând cu mult înaintea *Privilegiului comercial* acordat negustorilor lioveni de domnitorul Alexandru cel Bun al Moldovei, semnat la Suceava, la 8 octombrie 1408. Însăși o cronică rusească consemnează Cernăuțiul într-o listă a orașelor „voloh” (*Privilegiul* amintit era unul din „lucrurile bune” ale bravului domnitor, consemna marele logofăt Grigore Ureche în *Letopisețul* său). Dar și Cernăuțiul, precum alte târguri ale Moldovei celei Mari, a căzut pradă jafurilor, incendiilor, războaielor, cunoscând din plin cruzimile Istoriei, bucurându-se doar de un respiro interbelic: „Judecând din perspectiva acestui specific, Bucovina a devenit, sub cupola spiritului european, în răgazul interbelic, un loc de încrucișare a tuturor curentelor”. Desigur, putem vorbi de un spirit tolerant, cu tradiție, înăbușit în ultima jumătate de secol, prin asimilare fie „irevesibilă”, fie „tranzitivă”, ori drept expresie a unui „bilingvism echilibrat”, fără a exista, observă autorul, „semne încurajatoare”, constatând foarte exact că „Bucovina «sovietizată» și apoi ucrainizată întretine dureros ceea ce s-a numit *schizofrenia bucovineană*”.

Așezată la „o întretăiere a sferelor de interese”, Bucovina – *leagăn al statului moldovenesc* (deși enclavă în lumea slavă) –, a suportat dureroase prefaceri, transformând românii din nordul ei într-o «minoritate artificială». Spiritul de toleranță (interetnică și interconfesională) în provincia autonomă în-

cadrată în Imperiul habsburgic a fost aproape înăbușit în etapa ucraineană, când ideologia naționalistă a statului seamănă cu un totalitarism contravenind libertăților și drepturilor etniei române, ideii de reîntregire, chiar Ideii europene de „*diversitate în unitate*”, de toleranță a mozaicului etnic: „Ca spațiu de interferență, Bucovina reproduce condiția noastră de țară dilematică, topind atâtea influențe și «funcționând ca pod cultural». Or, efortul de personalizare și europenizare presupune *a aduce acasă Europa* (cum ar spune A. Marino), invocând «standardele europene», fără a abandona specificul.”

Se cuvine amintit că Moldova Austriacă (prima provincie din fostul Imperiul Habsburgic care a răspuns imperativului etnic unionist, al Marii Uniri, încă de la 27 martie 1918) s-a confruntat atât cu fenomenul germanizării dar și cu acela al colonizării inclusiv cu ucrainenii, „răscroirea hărților” schimbând profilul demografic și deviind preocupările culturale către spațiul național. S-a refuzat Bucovinei, de la denumirea provinciei la oficializarea „limbii moldovenești”, acea „atmosferă românească decentă” despre care scria George Munteanu în „Literatură română din Bucovina postbelică” („Caiete critice”, 1-3/1994).

După odiosul Pact Ribbentrop-Molotov, au avut loc refugieri masive, deportări, ruperea legăturilor dintre Nordul și Sudul bucovinean, cultivarea românofobiei, desigur cea mai odioasă perioadă din istoria vechii provincii românești, detrunchiată în 1775 și numită atât diplomatic cât și din punct de vedere istoric și geografic „Bucovina”, recompensând neutra-

litatea habsburgică (habsburgii avuseseră și un general austriac de cavalerie pe nume Adolf von Buccow, numit de împărăteasa Maria Tezeza comandant militar al Transilvaniei, un criminal care a organizat și coordonat masacre împotriva secuilor și românilor ortodocși ardeleni în perioada 1761 – 1763, și până la moartea sa, la Sibiu (1764).

Ne amintim de articolele de vibrant patriotism scrise de Eminescu (autorul poemului „La Bucovina”) în „Timpul”, deplângând asasinarea domnitorului Grigore Ghica al III-lea al Moldovei, care, împotrivindu-se înstrăinării acelei părți din Țara Moldovei, a plătit cu capul în fața marilor interese (la presiunile habsburgice, turcii vor trimite la Iași emisarul cu eșarfa neagră).

Eminescu trăise câțiva ani la Cernăuți, în „mica Vienă”, cum i-a zis orașului în care își petrecuse, cu intermitențe, anii școlarizării sale (la școala primară/ National-Hauptschule 1858-1860, apoi, cu întreruperi, la gimnaziul austriac / Ober-Gymnazium, 1860-1866). Va reveni în capitala ducatului în 1875, cu prilejul înființării Universității germane (se împlineau 100 de ani de la integrarea Bucovinei în imperiul austriac). Fiind în 1875 director al Bibliotecii Centrale din Iași, poetul transporta peste graniță, clandestin, mai multe exemplare dintr-o broșură privind istoria provinciei anexată formal de Imperiul Austriac în ianuarie 1775. Exemplarele cu „Răpirea Bucovinei” fuseseră așezate de poet la fundul lăzii cu cărți pe care le ducea acolo, abătând astfel atenția vigilenților vameși austrieci, instruiți, desigur, și în chestiuni de propagandă culturală.

Este vorba de lucrarea *RĂPIREA BUCOVINEI DUPĂ DOCUMENTE AUTENTICE*, realizată de istoricul Mihail Kogălniceanu, pe care-l cunoscuse în 1871 la serbarea de la Putna, poetul fiind secretarul Comitetului de organizare al studenților aflați la studii în capitala austriacă. (Eminescu îi va purta mereu acestuia o prețuire deosebită, și ca politician nu numai ca istoric, Kogălniceanu aflându-se alături de Maiorescu atât la Biserica Sf. Gheorghe Nou cât și în alaiul funerar care-l conducea pe Poet la cimitirul Bellu, în după-amiaza zilei de 17 iunie 1989).

Locuind la V. I. Ștefanelli, fostul coleg de la Cernăuți și Viena, Eminescu venise în capitala ducatului (unde se afla familia surorii sale Aglae Drogli) animat de un adânc sentiment patriotic. Broșura „Răpirea Bucovinei” fusese distribuită în tot orașul, pentru a fi interzisă de autorități după două zile... În publicista sa Eminescu va aminti ca un laitmotiv soarta de martir a voievodului ucis mișelește GRIGORE GHICA al III-lea (care obținuse tronul Moldovei în 1774, după Tratatul de la Kuciuk-Kainargi – unicul fanariot „cu dragoste de țară” care câștigase prețuirea gazetarului de la „Curierul de Iași” și „Timpul”, și care în conferința „*Influența austriacă asupra românilor din Principate*”, ținută în 1876, la Iași, în cadrul ciclului de conferințe inițiate de „Junimea”, spunea: „Totuși, trebuie să constatăm că nici un moldovean n-au putut fi mituit de influența morală a Austriei și că domnul a plătit cu capul protestarea sa”. Mai apoi, în „Curierul de Iași” poetul scria că „lui Grigorie Vodă Ghica, nobilul martir care au protestat contra ciuntirii

pământului nostru, i s-au ridicat un monument în piața Beilicului cu concursul preainălțatului nostru domn.” (Art. MONUMENTE, „Curierul de Iași” din 11 martie 77 (OPERE IX). Și tot în „Curierul de Iași”, la 30 septembrie 1877, Eminescu scria cu mare indignare despre „vânzarea Bucovinei” și „asasinarea” voievodului moldav Grigore Ghica al III-lea:

„La anul 1774 au intrat oștirile austriecești, cu disprețul oricărui drept al ginților, în pace fiind cu Poarta și cu Moldova, în partea cea mai veche și mai frumoasă a țării noastre; la 1777 această răpire fără de samăn s-a încheiat prin vărsarea sîngelui lui Grigorie Ghica V. Vod. Fără de lege nepomenită, uneltire mișească, afacere dintre o muiere desfrînată și între pașii din Bizanț, vânzarea Bucovinei va fi o vecinică pată pentru împărăția vecină, deapurarea o durere pentru noi.”

Bucovina va fi anexată Imperiului Habsburgic invocându-se, de tranzacționisti, vecinătatea cu Ardealul, adică legătura directă cu Galiția. Însă domnitorul Ghica III și boierii moldoveni se împotriveau mârșavei anexării, la care otomanii consimțiseră. Atras de trimisul sultanului la Beilic (casa de găzduire a emisarilor turci trecători prin Iași), domnitorul Moldovei, care era și vârful de lance al împotrivirilor boierești în privința „tranzacționării” Bucovinei, a fost înjunghiat pe la spate și decapitat. Capul i-a fost dus la Istanbul și atârnat mai multe săptămâni în poarta seraiului pentru „luare aminte” a tuturor ce vor nesocoti poruncile Semilunei! Trupul voievodului moldav (care domnise și în Țara Românească) a fost înmormântat la Biserica Sf. Spiridon din Iași

(din 2015, Mausoleul Grigore al III-lea Ghica Vodă fiind inclus pe *Lista monumentelor istorice din județul Iași*).

Dar să revenim la poezia scrisă departe de provincia iubită și evocată „cu dor”, peisaj variat și eponim de „munți”, „văi”, „râuri” și „câmpii”, ca o mărturisire de inimă și legatarietate de conștiință națională („n-oi uita vreodată, dulce Bucovină”).

Azi, când „dulcea Bucovină” a lui Eminescu, Țara Fagilor, este iarăși dezbinată după mârșavul pact Ribbentrop-Molotov (provincia pierzând mai mult de jumătate din suprafața ei), încheiat între Uniunea Sovietică (Stalin) și Germania nazistă (Hitler) și semnat la Moscova la 23 august 1939, poezia „La Bucovina” se încarcă de un viu spirit și înțeles aparte al actualității evenimentelor pe care le trăim. Să nu uităm pleiada de scriitori de la Cernăuți în frunte cu regretatul poet academician Vasile Tărățeanu, publicist patriot în Cernăuțiul ucrainean de azi, pe care l-am întâlnit adesea la manifestări culturale fie la București (ca membru al Academiei), fie ca invitat la Tg.-Jiu, Alba Iulia, Sebeș, Craiova și în atâtea localități din țară, uneori însoțit fiind de cunoscuții scriitori basarabeni și academicienii Mihai Cimpoi și Nicolae Dabija. De la el, conducătorul de publicații „fără botniță” (anchetat și bătut de poliția ucraineană, de unde i s-a tras și moartea, la 8 august 2022...), și nu numai de la el, am aflat despre situația reală a românilor din Bucovina de dincolo de graniță, lipsiți de drepturi etnice și supuși unei politici de deznaționalizare și asimilare...

*

Revenind la comentariul cărții de față, vom aminti temeinic lucrarea a istoricului Ion Nistor, „*Istoria Bucovinei*”, pornind de la „anul fatidic” 1775, rămânând, conform zisei lui Eminescu, „de-a pururi o durere pentru noi”. În 1940, profesorul Grigore Nandriș, un prieten al lui Lucian Blaga, estima că teritoriul ocupat de mârșavul pact Ribbentrop-Molotov reprezenta 6.340 km², iar ponderea populației românești se ridica la 37 % (între 1711 și 1944 teritoriile românești au fost invadate de douăsprezece ori de trupele rusești, amintește autorul).

Odată cu anexarea Bucovinei în 1775 (și înființarea Universității, în anul 1775-1776 urmând cursurile 53 de tineri români), aceasta intra pentru zece ani sub administrație militară, fiind introduse reforme iosefine care, în numele „civilizării” provinciei, au afectat politica etno-demografică, făcând din această provincie un „mozaic etnic” (*Das Volker Konglomerat*). Și așa se naștea, în cancelaria imperială, doctrina „bucovinismului” și desigur acel „homo bucovinensis”, deși totdeauna au fost nemulțumiri și mișcări naționale, până în 1918, când Bucovina se întoarce la Patria-mamă doar pentru 22 de ani, după război urmând „sinistra culturalizare”/ deznaționalizare, promovându-se acel „homo sovieticus” care „în pofida unei Istории confiscate, n-a izbândit”, scrie autorul.

În preumblările sale prin Cernăuțiul cu „arhitectură uimitoare”, respirând „un fermecător aer crepuscular” (clădirea fostei Mitropolii, sala sinodală în care s-a semnat Unirea Bucovinei cu Țara la 27 martie 1918, Piața

Teatrului, Palatul Cultural al Românilor, Turnul cu orologiu etc.), autorul admiră vechile case ale Hurmuzăcheștilor ori pe cele ale lui Aron Pumnul și Sextil Pușcariu, amintind de trecerea pe aici a lui Eminescu, Ciprian Porumbescu, D. Onciul, frații Hurmuzachi, chiar venirea repetată a lui Titu Maiorescu în calitate de avocat, criticul care, ca ministru, a achiziționat o ladă cu Documentele baronului Hurmuzaki, strânse din arhive străine, din care un volum întreg, apărut în ianuarie 1879, a tradus Eminescu ș.a.).

Cartea dlui Adrian Dinu Rachieru își fixează câteva *Repere* în care evocă mai întâi „*Enciclopedia Bucovinei*” (ediția a doua, Suceava, 2018), apreciată drept „monument” (semnată de Emil Satco și Alis Niculică), tratând despre personalități, localități, societăți, presă, instituții. După care istoricul și criticul literar se ocupă, foarte documentat (pe urmele lui D. Vatamaniuc ș.a.) de legăturile lui Eminescu cu Bucovina („*Eminescu: amprenta bucovineană*”), de Mircea Streinul din „epoca iconară” („scriitor prolific”, „veritabil lider” și „cel mai reprezentativ dintre literații Bucovinei”), de „enigmaticul” poet Paul Celan (nume „glorios” al literaturii europene), de „Cei doi Labiș” („poetul-meteor” fiind atât un „spirit al adâncurilor” cât și un „spirit revoluționar”)...

În secțiunea „*În oaza lirică*” (II), dl Rachieru se oprește mai întâi asupra unor cunoscutе „*Voci cernăuțene*” (Vasile Levițchi, Grigore C. Bostan, Ion Vatamanu, Vasile Tărățeanu, Ilie Tudor Zegrea, Arcadie Suceveanu, Nicolae Spătaru) și „*Voci sucevene*” (Ion Beldeanu, Marcel Mureșeanu, Constantin

Hrehor, Mihaela Grădinariu, Alexandru Ovidiu Vintilă, Viorica Petrovici, Ioan Manole). Despre unii scriitori cernăuțeni și suceveni am scris și noi, accentuând ideea de specificitate și originalitate (Ioan Țicalo, Mihaela Grădinariu, Vasile Tărățeanu, Simion Gociu, Grigore Crigan, Vasile Andru, D. Vatamaniuc ș.a.).

La secțiunea „III. Printre prozatori” găsi comentarii despre cărți semnate de Platon Parădău, Pan Solcan, Norman Manea, Radu Mareș, Vasile Andru, Matei Vișniec, Grigore Crigan, Maria Elena Cușnir).

Desigur, nu putea fi uitat „Cercul fermecat” al eminescologiei (IV) din care fac parte documentaristul sadea I. E. Torouțiu, „polemist de temut”, „benedictinul” D. Vatamaniuc, Alex Ștefănescu („eminescologia populară”), Lucia Olaru Nenati, Iulia Mura-riu dar și Ion Filipciuc cu „cei trei Eminescu” etc. Constatăm o anumită concesie (!) făcută celor care s-au ocupat de Eminescu în ultimii ani, lansând fel de fel de teorii năstrușnice și „scenarite” („teoria conspirației”, „a asasinatului”, „scenariu malefic” și alte baliverne ale unor împăunați „eminescolatri” și de care internetul este plin!), când ne-am fi așteptat la o luare de atitudine împotriva celor care fac dintr-o chestiune medicală o problemă politică în viața lui Eminescu, (N. Manolescu), elucubrând despre „conspirații iudeo-masonice” cu implicarea Palatului Regal, cu anihilarea „masonului” Maiorescu, un puzzle tendențios și fals etc. etc.). S-au scris cărți serioase, nu improvizații de zăbăuci sforăitori, pe această temă, de specialiști în domeniul medical (al psihiatriei, precum universitarul Gavril Cor-

nuti - „Tragedia și suferințele omului Mihai Eminescu. Ultimii șase ani din viață”, 2016), sau culegerea coordonată de Eugen Simion, „Maladia lui Eminescu și maladiile imaginare ale eminescologilor”, 2015 etc.

Volumul este întregit cu secțiunea „V. Varia”, în care întâlnim unele *recitiri* (rapsodul Teofil, Gheorghe Lupu, Ion Paranici, Ion Cozmei, Carmen Veronica Steiciuc, Cezar Straton), dar și „Recuperări” interesante („poligraful hoinar” Lucian Costin, peisagistul George Drumur, „constructorul” Mircea Șerbănescu). Precum și câteva descinderi fie într-un „popas udeștean”, în Udești-Suceava se află casa memorială Eusebiu Camilar (Constantin Călin, Eusebiu Camilar, Constantin Ștefuriuc, Mircea Motrici, Liviu Popescu, Emil Simion), fie „Pe Valea Solonețului”, recenzând unii autori locali din zonă : precum profesorul-poet Vasile Bumbac/ 1837-1918 (junele cursant locuind la Aron Pumnul și reîntâlnindu-se cu Eminescu la Viena – aici autorul amintește și Dicționarul nostru monografic EMINESCU - *Oameni din viața lui*, 2019), geologul Ilie Turculeț, filologul-poet Ilie Dan, medicul eseist Ioan Iețcu, criticul literar Rodica Mureșan, profesoara Lăcrămioara Cocîrlă, poeta îndreptată spre studiul psihiatriei („un abandon?”) Mădălina Grosu, ing. monografist Petrea Tabarcea și arheologul poet Mugur Andronic.

Cartea se sfârșește cu un interesant interviu acordat de autor lui Ștefan Hostiuc („Mesagerul bucovinean”, 1/ 2017) în care ni se amintește de antologia „*Poeți din Bucovina*” (1996) ce ar constitui, potrivit intervievatorului, „o operă de pionierat în domeniul de

cercetare a fenomenului literar bucovinean în contextul noilor realități geopolitice.” Autorul răspunde că lucrarea respectivă încerca, acum mai bine de două decenii, „o reîntregire culturală transfrontalieră”. „Din păcate, completează dl Rachieru, „există în Provincia trunchiată două vieți literare. Și, mai grav, ele, dincolo de festivismul găunos, se ignoră reciproc, întârziind nepermis asimilarea; adică o *integrare funcțională*.”

Sunt două „*emisfere de Bucovina*”, Sudul și Nordul, precizează autorul, intenționând să-și intituleze așa o viitoare carte. Este tocmai cartea despre care scriem și noi acum, *EMISFERE DE BUCOVINA*, care ne amintește de lucrarea semnată de tandemul Doina Cernica – Maria Toacă, „*Dulce de Suceava – Amar de Cernăuți*” (Editura Mușatinii, 2014).

În concluzie, cele două „*emisfere de Bucovina*” (între care se află sufletul autorului, într-un disconfort spiritual și cărturăresc mărturisit) constituie o realitate vie, juxtapusă, cu specificități diferite, a căror Istorie, iată, rămâne deschisă întru împlinirea unui Ideal național și cultural, prezervat de un viitor, cum se vede, deloc apropiat și plin de incertitudini, dar de la care nu trebuie a desista...

Tg.-Jiu, 24-25 noiembrie 2023

NB. Transcriem mai jos elogiul adolescentului Eminescu făcut Bucovinei natale, după plecarea din Cernăuți, în primăvara lui 1866, peregrinând prin Ardeal:

LA BUCOVINA

N-oi uita vreodată, dulce Bucovină,
Geniu-ți romantic, munții în lumină,
Văile în flori,
Râuri resăltânde printre stânci înalte,
Apele lucinde-n dalbe diamante
Peste câmpii-n zori.

Ale sorții mele plângeri și surâse,
Îngânate-n cânturi, îngânate-n vise
Tainic și ușor,
Toate-mi trec prin gându-mi, trec pe dinainte,
Inima mi-o fură și cu dulci cuvinte
Îmi șoptesc de dor.

Numai lângă sânu-ți geniile rele,
Care îmi descântă firul vieții mele,
Parcă dormita;
Mă lăsară-n pace, ca să cânt în lume,
Să-mi visez o soartă mândră de-al meu nume
Și de steaua mea.

Când pe bolta brună tremură Selene,
Cu un pas melodic, cu un pas alene
Lin în calea sa,
Eol pe-a sa arpă blând răsunătoare
Cânt-a nopții dulce, mistică cântare,
Cânt din Valhala.

Atunci ca și silful, ce n-adoarme-n pace,
Inima îmi bate, bate, și nu tace,
Tremură ușor,
În fantazii mândre ea își face cale,
Peste munți cu codri, peste deal și vale
Mână al ei dor.

Mână doru-i tainic colo, înspre tine,
Ochiul îmi sclipește, genele-mi sunt pline,
Inima mi-e grea;
Astfel, totdeauna când gândesc la tine,
Sufletul mi-apasă nouri de suspine,
Bucovina mea!

(1866)

Rădăcinile nu sunt amare

Felix Nicolau
scriitor, eseist, traducător, Spania

Volumul de poeme *Egometrie-Egometría*, Editura Limes, 2016, al Elisabetei Boțan debutează cu poeme capabile să scoată efecte interesante din abstractul viziunilor în spațiu: “Mis pasos se arrodillan de tanto errar por mi propia geometría/ *este laberinto de cicatrices fosilizadas*–” („Pașii îmi îngenunchează de atâta rătăcit prin propria mea geometrie/ – *labirintul acesta de cicatrici fosilizate*–”) (*Egometrie-Egometría*). Poeta știe cum să fragmenteze mesajul pentru a-i conferi valențe de sens neașteptate. Nu toate poemele ating acest nivel, în altele predomină un lirism al deschiderilor și al sentimentelor etalate specific generației ’60 din poezia românească.

Foarte curând însă poeta face pasul către textualismul specific generațiilor ’80 și ’90, dar numai ca intenție declarată. Altminteri, textele ei vor rămâne intense, concentrate, fără să tânjească după autenticitatea dărei textuale atotverbalizante și atottextualizante.

Elisabeta Boțan scrie o poezie cu mai multe fațete, evoluând lejer între mai multe rețete. De la poezia lirică, intimistă și sensibilă, până la cea a avânturilor, aproape metafizică. Cum artista într-adevăr se mișcă între două lumi, nu aș dori să fac paralele,

deoarece între cele două literaturi există decalaje și diferențe de încadrare. Totodată, există câteva poezii de excelență actualitate, cu o construcție discontinuă și sugestivă, cu formulări memorabile și de mare finețe.

Zona de inspirație a poetei este una largă, plecând de la sentiment și atingând problematica exilului. Așa cum știm, Elisabeta Boțan s-a ambiționat să se integreze în cultura adoptivă, deși a plecat de la zero acum mulți ani. Dar a nutrit și ambiția de a se face cunoscută și în cultura de obârșie ca poetă și traducătoare. Iată forța de autopromovare pe care o au traducerile pentru un traducător-poet.

Mai întâi de toate, poeta compune cu sufletul și cu inima. Stilistica se resimte în consecință și folosește toate figurile de stil, fără a abuza de ele: metaforă, comparație, epitete, hiperbole, litote și altele. Însă poeta tinde constant spre contemporaneitate, răcindu-și adesea lirismul pentru a accesa și sferele intelectuale. Poemele se construiesc dintr-un limbaj decent și din viziuni decente. Zborul și sondarea egoului, dar și a memoriei și a dorințelor, vizează o estetică a frumosului și a încrederii, departe de estetica urâtului și a

suspiciunii. Însă poeta experimentează formal, schimbând mereu forma, profilul poemelor.

Și nu în cele din urmă Elisabeta Boțan produce o poezie a feminității, mai puțin a feminismului. O artă a vagului, a viziunilor aureolate, a grației, dar și a deschiderilor grave. Totuși, poeta se stăpânește mereu, se dezvăluie ca o ființă cu deplin autocontrol, atunci și poezia ei va fi mai ales un act cultural ce rememorează compoziții exemplare și propune noi soluții artistice.

Volumul *Vuelo entre dos mundos*, Editura Nuevos Ekkos, 2022, Madrid, cu ilustrații de Sorin Mihai Bărgăoan și cu un prolog de Miguel Veyrat anunță din titlu persistența șocului cultural– bine, șoc cultural este mult spus, mai degrabă faza ultimă a șocului, cea de integrare în cultura găzduitoare, căci Boțan s-a integrat foarte bine în ambientul spaniol și traduce cu sârg poeți români în spaniolă. Mai mult, ea este unul dintre puținii scriitori români emigrați în Spania care scrie în spaniolă și publică în Spania, dar și în America Latină și este membră a Asociației Colegiale a Scriitorilor din Spania (ACE).

În acest volum, imaginile și mișcările sunt baroce, cu răsuciri și metamorfoze turbulente. O asemănare ar putea fi *Poemele patetice* din 1948 ale marelui exilat Alexandru Busuioceanu. Doar că la el torsionările baroce erau impregnate de un erotism simultan vag (*espejismos* – oglindiri) și incandescent, simbol al dorului de patrie. La Boțan este vorba mai ales de lupta cu un limbaj care trebuie mereu reformulat pentru a da sens ființei: „El segundo de luz/ alumbra la revuelta/ de la

prisión del lenguaje de madera// me crecen garras en el alma,/ desde las garras me crecen alas/ y el vuelo sobre el vacío de mi ser.” („Secunda de lumină/ naște răzvrătirea/ din temnița limbajului de lemn// îmi cresc gheare pe suflet,/ din gheare îmi cresc aripi/ și zbor peste golul ființei mele.”) (*Vuelo – Zbor*).

Asemănările sunt și în sensul contrastului de temperatură, antitezele fiind și aici intense, într-o poetică barocă: „La tierra arde las huellas de mis pasos.// Muerdo con ansia el camino, bebo mis caídas/ y me vuelvo viento, fulgor, y nube” („Pământul îmi arde urmele pașilor. // mușc cu râvnă drumul, îmi beau căderile/ și mă transform în vânt, în fulger și în nor.”) (*La huida - Fuga*).

Dar adesea poeta revine la simplitatea ascetică și geometrică de mare efect, *multum in parvo*. Fără să inoveze, scrisul ei totuși găsește drumul spre expresivitate. De altfel, expresivitatea este importantă pentru această artă: „Solitud./ el camino recto/ difícil/ que lleva a la luz” („Singurătatea/ calea cea dreaptă/ anevoioasă/ care duce spre lumină”) (*Solitud – Solitudine*).

Deși poeta are mentalitate de învingător, multe din versurile ei exprimă sensibilitate și nevoia de protecție: “Rompe la gran muralla de la eternidad,/ y ocupa/ un tiempo que no le pertenece./ Solo para secar las lágrimas de una niña,/ acariciar sus mejillas,/ y enseñarle/ cómo se conquista la vida” („Spargе marele zid al eternității,/ și ocupă/ un timp care nu-i aparține,/ Doar pentru a șterge lacrimile unei copile,/ s-o mângâie pe obraji,/ și să-i arate/ cum se cucerește viața.”) (*Transcendencia –*

Transcendență).

Între atâtea direcții, poeta reușește cel mai bine în poemele cvasi-metaforice, dar cu design simplu, de o profunzime aproape blagiană. Așa cum pentru generația ’27 spaniolă metafora era un instrument de cunoaștere, o sondă în abis în vremuri în care contează mai mult suprafețele orizontale: “Soy la piedra/ olvidada al margen de la hita/ entre la línea del cielo/ y la línea de la tierra/ que recoge el agua/ de la canción/ del árbol/ que madura los sueños/ para que no los cubra/ la telaraña de la mudéz.” („Sunt piatra/ uitată la margine de hotar/ care adună apa/ din cântecul ploii/ și mângâie/ rădăcinile ascunse/ ale copacului/ ce rodește vise/ ca să nu le umple/ păienjenișul muțeniei.) (Entre límites – Între hotare).

Unele versuri sunt clare lamentări

deschise, poetizate doar prin clasice figuri de stil. Ele se susțin ca strofă întregă prin dorul etalat, prin tânjirea după acel „loc-paradis”. Deși poeta nu va împinge nostalgia într-o criză a exilatului: “Hay un lugar, un lugar-paraiso,/ de donde tuve que arrancar mis raíces/ y convertirlas en alas./ e irme lejos... muy lejos... muy lejos” („Există un loc, un loc-paradis,/ de unde a trebuit să-mi smulg rădăcinile/ și să le transform în aripi,/ și să plec departe... foarte departe... foarte departe”) (*Un lugar-paraiso – Un loc-paradis*).

De altfel, motivele variază de la un poem la altul cu dezinvoltură, poeta schimbând stările de spirit și figurația cu lejeritate. Elisabeta Boțan este o poetă tot mai în formă de la un volum la altul, capabilă cum este să asimileze, să prindă din zbor noile teritorii ale poeticului.

Somnul pădurilor

*Traducere: Angela Nache Mamier
poetă, traducătoare, Franța*

repetitio

în câțiva ani muiiați în supe și ciorbe
și-n magazine alimentare
în câțiva ani de slujbă spălări de vase
dereticat
în câțiva ani de înțelepciune dobândită
din mers
în câțiva ani de adorație mută
în câțiva ani de credulitate naivă
în câțiva ani de șorturi pe talie
rochii „așa și așa”
în câțiva ani ca-n familie
de înmugurire înflorire și demascare
în câțiva ani pe viață și moarte
îndurerată
în câteva rumene vise bucălate speranțe
în câteva aripi de pasăre fără frâu
în câteva haine ale iubirii umilinței
hohotului feminin
în câteva vociferări rugătoare
n-am aflat cifra vieții
glorios-mișcătoare

repetitio

en quelques années trempées en soupes et potages
et magasins alimentaires
en quelques années de payes, de lavage de vaisselle
de ménages
en quelques années de sagesse acquise au fil des pas
en quelques années d’adoration muette
en quelques années de crédulité naïve
en quelques années de tabliers autour de la taille des robes « comme ci comme ça »
en quelques années vécues en famille de bourgeonnement, de floraison, de tombée du masque
en quelques années de la vie de la mort endolorie,
en quelques rêves guillerets et espoirs joufflus
en quelques ailes d’oiseau sans guides
en quelques vêtements de l’amour ou de l’humiliation
de la plainte féminine
en quelques vociférations de supplication
je n’ai pas appris le chiffre de la vie glorieuse et mouvementée

le frère dans la dentelle de la mémoire

pour mon frère auel le bon parti trop tôt
(aujourd'hui c'était son anniversaire)
j'ai gravé sur les portes du temps
la faim,
le poème de grâce-
lait doux-
dans l'enfant couvert
par le sein sculpté par la soif
j'ai incrusté l'émotion comme un éloge
comme une tendresse coulant dans l'océan
la dentelle de la mémoire a échoué
n'a pas pu convaincre le frère
d'attendre la vieillesse
il s'est exilé, s'est extrait
de quatre murs
il est monté si éphémère aux cieux,
transformé en voiles féeriques
je prie mille étoiles ,
transparentes et voraces
je retiens mon souffle, j'entends
comment elles te bercent
et te déposent avec des bras ouatés
de l'autre côté de la rive,
du fleuve désigné...

fratele în dantela memoriei

azi ar fi fost aniversarea zilei de nastere
pe porțile timpului am gravat
foamea, poemul de grație-
lapte dulce-n copilul acoperit
de sânul de sete sculptat-
am încrustat emoția ca un elogiul,
ca o tandrețe prelinsă
în ocean
dantela memoriei a eșuat
să convingă fratele
să aștepte bătrânețea...
s-a exilat, s-a extras
dintre patru pereți,
a urcat efemer la ceruri
transformat în voaluri
feerice...
mă rog la mii de stele,
transparente, vorace,
îmi rețin suflul,
aud cum te leagănă,
cum te așează
cu brațe de vată,
pe celălalt mal
al fluviului desemnat...

Somnul pădurilor în ianuarie

(lui Eminescu, Prințul literelor românești)

Dorm pădurile cu toate
În ninsoare înecate
Și imi tac așa deplin
Cuibărite-n somn senin
Și m-aș face brad înalt
Liniștea să le-o împart
Și m-aș face trunchi de pin
Să mă satur de senin
Și stejar bătrân m-aș face
Sus în codrul care tace
Să-mi întind coroana mare
Către somnoroasa zare
Dorm pădurile demult
Văduvite de tumult
Tâmpla codrilor mă doare
Împietrită fără soare
Și în brațe i-aș cuprinde
Lângă inima-mi fierbinte
Umerii să le-ncălzesc
Zăpezile să topesc,
Să dezleg izvoarele,
Poiana cu florile
Căci mă cheamă fermecat
Somnu-n iarbă îmbătat
Și aprinsa nerăbdare
De-o furată – îmbrățișare !

Le sommeil des forêts en janvier

(à Mihai Eminescu, le Prince des lettres roumaines)

Les forêts dorment paisiblement
Ensevelis sous la neige
Et se taisent pleinement
Blotties dans un divin sommeil
Je me ferai sapin
Pour partager leur silence
Je me ferai pin
Pour absorber leur sérénité
Je me ferai chêne
Dans la haute futaie
Pour déployer mon imposante couronne
Dans l'horizon somnolent
Les forêts dorment depuis si longtemps
Veuves de tumultes
Leur tempe me blesse
Pétrifiée sans chaleur
Je voudrais les enlacer
Près de mon cœur enfiévré

*Traducere: Iuliana Mocanu
studentă M.T.T.L.C., București*

Autor tradus: Marina Sánchez

Fracture in gold*

Imagine the hands holding the pieces
that have shattered; the attention that cleans,
witnesses and attends to the breaks.
How would the fragments feel as liquid glue
is applied? Then, when dry, the brush
lighting up the joins with powdered gold.

I see mine gleaming like a stream across
my belly, after the ectopic that nearly took
me;
across my mouth for the sorrow of not speak-
ing
my ancestors' tongue. But like the source
of a river, all ruptures are born in the heart.
A corazón in need of repair then.

What if our yóllotl, our heart's golden seams
illuminated our way in the world?

M Sánchez

*Inspired by the Japanese art of Kintsugi

corazón; heart, Spanish

yóllotl: heart, Náhuatl, the most widely spoken indigenous language.

Crăpături de aur

Închipuie-ți mâinile ținând bucățile
care s-au spulberat; atenția care curăță,
înțelege și îngrijește spărturile.
Oare cum se vor simți ele la atingerea
lipiciului? Apoi, când se va usca, pensula
va acoperi fracturile cu pulbere de aur.

Le văd pe ale mele ca niște râuri sclipitoare
ce-mi înconjoară burta, după sarcina ectopică
ce aproape mi-a luat viața;
De la tristețea că nu mai vorbesc limba
strămoșilor. Dar precum un râu izvorăște din-
tr-un loc, toate fracturile prind viață în inimă.
o corazón ce trebuie reparată.

Ce-ar fi dacă al nostrum yóllotl, inimile noas-
tre cu cicatrici ne-ar lumina drumul în lume?

*Inspirat de tehnica japoneză Kintsugi

corazón; inimă, în spaniolă

yóllotl: inimă, în Náhuatl, cea mai vorbită limbă indigenă

Choosing Mother's Last Flowers

Not for you the sunlight of cempasúchil/
marigolds, how disgusting!
You'd exclaim, ¡Ay qué asco, flor de muertos!

Flowers for the dead.

Not for you the radiance of alhelís blancos/
white wallflowers, so vulgar.
You'd turn your nose up, ¡Qué vulgares!

Not for you the delicate nubes/
baby's breath, so small and no scent.
You'd complain, Tán chiquitos y no huelen.

Not for you the grace of gladiolos/
gladioli, you just didn't like them.
You'd shrug, Pues nomás no me gustan.

Not for you terciopelo rojo/
crimson celosia that looks like brain folds.
Pious flowers you grimaced, flores de persignados.

Me, like a typical Mexican, I love your favourite too,
though they always scratch their signature on my skin.
Rosas. Blood red. Fragrant.

Alegând ultimele flori ale mamei

Nu sunt potrivite pentru tine lumina cempasúchil/
gălbenelelor mexicane, ce dezgustător!
Ai spune A, ce dezgustător, flori pentru morți!
Flori pentru morți!

Nu sunt potrivite pentru tine strălucirea alhelís blancos/
micșunelelor galbene, cât de vulgar
Nici nu le-ai băga în seamă, Ce vulgar!

Nu sunt potrivite pentru tine delicatele nubes/
respirația bebelușului, atât de mici și fără mireasmă.
Te-ai plânge, Atât de mici și n-au miros!

Nu sunt potrivite pentru tine grațioșii gladiolos/
gladiolii, pur și simplu nu erau pe placul tău.
Ai ridica din umeri Astea nu-mi plac.

Nu sunt potrivite pentru tine terciopelo rojo/
creasta cocoșului care arată precum liniile creierului.
Flori pe care le-ai detestat, flores de persignados.

Mie, ca oricărui mexican obișnuit, îmi plac preferatele tale,
chiar dacă mereu își lasă urma pe pielea mea.
Rosas. Roșu aprins. Parfumate.

Below the Sierra Naica

I go down through the Earth's crust and
mantle
to the Naica caves' cathedral chambers
where towering Selenite crystals reign

their clear iridescence holding unknown life.

I am a luciérnaga/firefly
alighting on the translucent prisms that rise
from the floor, ceiling and walls.

I have pads on my feet like a gecko
so I can't slip on the crystals' sharp edges.

I am a tiny translucent crab
from the ocean's volcanic vents,
safe from the heat that kills most life.

Pacha Mama* gives me heart strength.

She knows I don't come to probe,
drill, plunder and pump the waters
that birthed these crystals.

I am a daughter come in awe,
to offer corn, copal, tobacco to her
and the guardians of the four directions.

I am not afraid to be dowsed in darkness.

**Pachamama: ancient Earth/time/cosmos/
goddess, revered by the indigenous people of
the Andes and the Amazon.*

În Mina Naica

Cobor jos prin crusta și mantaua Pământului
până la camerele catedralei din peștera
Naica
unde falnicele cristale de selemit domnesc

irizarea lor clară deține viață necunoscută.

Sunt un luciérnaga/ licurici
așezându-se pe culorile translucide ce se
ridică

de la podea, tavan și pereți.

Port încălțăminte ca o șopârlă
ca să nu alunec pe marginile ascuțite.

Sunt un mic crab translucid
din găurile vulcanilor de sub ocean
ferit de arșița care omoară multă viață.

Mama Pacha îmi dă tărie sufletească.

Știe că nu vin să încerc,
să găuresc, să fur sau să tulbur apele
care au dat naștere acestor cristale.

Sunt o fică cuprinsă de spaimă și respect,
ce a venit să ofere porumb, rășină și
tutun

ei și gardienilor din cele patru direcții.
Nu mi-e frică să cobor în întuneric.

**Pachamama: vechi Pământ/ timp. Cosmos/
zeitate arătată indigenilor din Anzi și Ama-
zon.*

Hawthorns

They started as pinpoints of white light.
Once open, they were five-petalled stars
illuminating the hedges. Since then,
they've been exploding constellations
of honeyed scent infused with birdsong.
The branches are heavy with clusters
of flowers down to the grass and
reaching up to sheets of steel clouds
that threaten more thunder and downpours.
When wind and rain strip and scatter the
blooms
stars lie strewn on mud pools and paths
reminding us where we come from.
How you, beloved, keep me steady as
I try to balance between heaven and earth.

Măceș

Mai întâi au fost biluțe de lumină alba.
Odată înflorite, s-au făcut stele cu cinci petale
ce luminau tufișurile din jur. De atunci,
au devenit constelații ce tot cresc
de-o mireasmă desăvârșită în ciripitul
păsărilor.
Ramurile s-au îngreunat până la iarbă
cu ciorchini de flori ce ajung sus
până la fâșii de nori posomorâți
ce vestesc mai multe trăsnete și ploi.
Când vântul și ploaia împrăștie și risipesc
bobocii
înfloriți, petalele stelelor vor acoperi bălțile
de noroi și aleile
amintindu-ne de unde venim.
Așa cum tu, dragule, mă ții cu fermitate,
încerc să-mi țin echilibrul între rai și pământ.

Clouds of Doubt

Mother's mouth was a story-telling flower,
painted in her favourite bougainvillea
lipstick, conjuring clouds of doubt
about where she was born.

Sometimes she'd say it was Cuernavaca,
'the city of eternal spring',
on the slopes of her beloved volcanoes
and the Chichinatzin mountains,

where dad would stop to buy her orchids.
Other times, she'd say we came from Mix-
tecs.

But she looked down on 'indios' and 'pri-
etos',
only pointing out her skin colour

to boast how she turned chocolate in the sun.
While she resented my questions,
what else could I do? As a child,
I felt the weight she carried,

how she seemed trapped in her game
of concealing and revealing,
then sighs, quick laughter, silence.
My ancestors lie like budbursts in these tales.

*Indios: native Indians from one of the many
indigenous tribes in Mexico*

*Prietos: slang for someone who has dark
skin.*

Ceața îndoielii

Din gura mamei izvora un râu de povești,
colorate în bougainvillea ei preferată
în două culori, învăluind în ceață
lucruri despre locul în care s-a născut

Uneori spunea că este Cuernavaca,
orașul primăverii nesfârșite,
la poalele iubiților vulcani
și ale munților Chichinatzin,

unde tata se oprea să-i cumpere orhidee.
Uneori spunea că ne tragem din Mixtecos,
Dar s-a uitat la 'indios' și 'prietos'
numai ca să arate culoarea pielii

și să se laude cum pielea ei s-a făcut ciocolat-
ie la soare.

În timp ce era nemulțumită de întrebările
mele,
ce aș fi putut să fac? Copil fiind,
simțeam greutatea de pe umerii ei,

cum părea prinsă în jocul ei
de a ascunde și de a dezvălui,
apoi semen, râs scurt, liniște.
Strămoșii mei sălășluiesc drept mugurii în
aceste povești.

*Indios: indieni nativi din una din multele
triburi indigene din Mexic.*

*Prietos: denumire dată cuiva care are pielea
de culoare neagră.*

Bodies of Water

What if language was a body of water
flowing through us from birth, where we
drink,
swim and sail? Or what if through our lives
we needed to learn the ways of another
lake, river or stream, its depth and currents,

its temperament through the seasons,
how to read the light and sky
as they shade and shadow water,
how it takes time to feel safe as creatures
that adapt where others belong,

whether hugged by mountains,
springing up as an oasis
or aching for the mouth of the river.
What if language was a body of water
where we only stay in the shallows,

though we yearn to become more fluent
in our sleek and slender words,
abandoning ourselves, like otters,
to our mother current.
But wherever we paddle or swim,
we hear, taste and feel from source to mouth,
that urgent call, so we brave rapids,
plunge down waterfalls and surge
from deep aquifers in barren lands,
unafraid of silence, unafraid of drowning.

*in pamphlet collection Mexica Mix, 2021,
Verve Poetry Press*

Corpuri apoase

Ce-ar fi dacă limba era un trup de apă
ce izvora prin noi de la naștere, unde bem,
înotăm și navigăm? Sau dacă în viețile noas-
tre
am fi fost nevoiți să ne învățăm cu un alt
lac, izvor sau râu, cu adâncimea și curenții lui,

cu temperatura lui de-a lungul anotimpurilor,
cum să te ghidezi după lumină și cer
atunci când luminează și umbresc apa,
cum e nevoie de timp pentru a ne simți în
siguranță
ca ființe ce se adaptează în locuri străine lor,

fie-n poalele munților,
ridicându-se brusc ca o oază
sau tânjind după revărsarea râului.
Ce-ar fi dacă limba era un corp apos
unde am sta doar în ape puțin adânci,

cu toate că reușim să devenim mai fluenți
cu vorbele noastre lingușitoare și delicate,
lăsându-ne purtați, ca vidrele,
de curentul matern.

Dar oricând ne scaldăm sau înotăm,
Auzim, gustăm și simțim de la sursă până la
gură
acel strigăt urgent și rapid înotăm curajoși,
înotăm în cascade și-n apele agitate,
din adâncurile straturilor freatice până la
pământurile neroditoare,
fără teamă de liniște sau de înec.

*Colecția Mexica Mix, 2021, Verve Poetry
Press*

Riviera Maya

I will not describe how the horizon
is crowded with cranes constructing more
of these thousand-room pyramids.

I will not mention the guests who fly
there for sun and those who serve them,
depend on rain water from the wells.

I will not question those who still tell stories
of how, after a drought, the Mayans fled,
how the jungle has smothered their pyramids.

I will not ask the Giant Sea Turtle,
sacred Akumal, the manatees and
the coral reef, why they fear the waters.

I will not say why the growl of the jaguar
is no longer heard as the jungle is
hacked back and bulldozed to build more
hotels.

I will not write about any of these because
this is a poem about water.
I am writing about water.

Riviera Maya

N-o să descriu cum orizontul
e împânzit de macarale ce construiesc mai
multe
din aceste piramide cu mii de camere.

N-o să menționez că musafirii care zboară
acolo
pentru soare și pe cei care îi servesc,
depind de apa de ploaie din fântâni.

N-o să-i iau la întrebări pe cei care încă spun
povești
despre cum, după o secetă, maiășii au aban-
donat,
iar jungla a pus stăpânire pe piramide.

N-o s-o întreb pe Marea Țestoasă Lăută,
sacru Akumal, pe lamantine și
coloniile de corali de ce le e frică de ape.

N-o să spun de ce mârâitul jaguarului
Nu se mai aude pe măsură ce jungla e
tot mai tăiată și mai bulverizată pentru a con-
strui mai multe hoteluri.

N-o să scriu despre nimic din toate astea
pentru că
acesta e un poem despre apă.
Scriu despre Riviera Maya

Wall

I will not describe those who die each year
crossing the Sonoran Desert
from lack of water, sunstroke, wild beasts,
coyotes.

I will not describe the desert litter
of discarded shoes, clothes, kids' backpacks,
empty plastic bottles and ladders,

the gun shell casings from the Migra,
the snorkels for swimming the Rio Grande.
I will not question those who weave the image

of the Virgin of Guadalupe in strips
of paper through the metal posts of the wall,
so that it is visible from both sides.

I will not question the naked, female torso
painted on a teal and turquoise background,
to remember the women killed in Tijuana.

I will not describe how someone taps, raps,
bangs,
hits, knocks and pounds with his hands and
sticks
the high steel beams, the colour of dried blood.

I will not question how another has brought
down
the sky and painted the beach and sea, so that
seen from afar, part of the wall will vanish.

Coyotes: smugglers of illegal immigrants
Migra: US Border Patrol

Zidul

N-o să-i descriu pe cei care pier în fiecare an,
traversând deșertul Sonoran,
din lipsă de apă, din cauza arșiței, a bestiiilor
sălbătice, a coioșilor.

N-o să descriu gunoiul din deșert,
pantofii aruncați, hainele, ghiozdanele copiilor,
sticlele goale de plastic și scările,

gloanțele de pe țeava puștii Migra
tuburile de respirat folosite pentru a înota Rio
Grande.

Nu o să le pun întrebări celor care înalță imag-
inea

Fecioarei Maria de Guadalupe în hârtie
pe stâlpii de metal ai pereților,
astfel încât să se vadă din ambele părți.

N-o să pun întrebări despre torsoul gol de damă,
pictat în verde albăstrui pe un fond turcoaz,
în amintirea femeii omorâte la Tijuana.

N-o să descriu cum cineva bate, lovește, izbește,
atacă, snopește în bătaie cu mâinile lui și cu bețe
bărilor lungi din oțel, culoarea sângelui uscat.

N-o să întreb cum altcineva a doborât
cerul și a pictat plaja și marea ca de la distanță
o parte din perete să dispară.

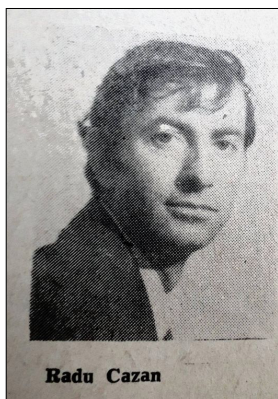
Coioși: denumire dată imigranților ilegali
Migra: patrula Frontierei SUA

ARTE

Minutul de Teatru

Radu Cazan
actor, Arad

Radu Cazan

„Sărbătoarea Teatrului nu este numai a noastră. Ea este în egală măsură și a aceluia care, timp de un secol și mai bine, au așezat cărămidă după cărămidă, pentru a dura o temelie acestei importante vetre de cultură care este Teatrul... Iată de ce, ni se pare că în zilele acestea, alături de aplauzele înflăcărâte ale miilor de spectatori contemporani, din zarea istoriei, alte aplauze răsunând peste veac, vin să-ntrégească omagiul nostru.” (Lucian Emandi, Flacăra roșie, 8 Noiembrie, 1973)

Emblematic este acest text publicat la zi aniversară a Teatrului din Arad, autorul vrând să reamintească celor înclinați să uite ori să ignore că perenitatea culturii este singura bogăție ce nu se pierde, nu se vinde, nu se poate negocia. Cultura dă noblețe unei națiuni, o întărește, o înalță, o structurează. Iar a trece cu vederea eforturile înaintașilor duce inevitabil la stagnare ori navigare în gol.

Ne propunem să readucem în memorie personalități artistice ce au făcut să răsunе de aplauze marea sală a Teatrului. Generații de

spectatori, urmărindu-le jocul, s-au bucurat ori, copleșite de emoție, au lăcrimat, plecând acasă cu un plus de înțelepciune. Pentru că actorul este acela care dă suflare de viață celor mai diferite personaje prin puterea de transfigurare specifică artei scenice, proces sintetizat atât de frumos de regretatul dramaturg Tudor Popescu. „Punând în slujba artei sale propriul său corp și propriul său glas, actorul face ceea ce niciun alt artist nu poate să facă: să devină el însuși obiect de artă cât este pe scenă.”

Roluri mari, roluri mici, magistral interpretate, inevitabil devin, odată cu scurgerea timpului, simple contururi ce se pierd treptat în memoria colectivă. Astfel, actorul ieșit din atenția publicului, cum spune Cehov, ajunge să se audă singur în sala de spectacol, întreținându-se cu personajele cărora le-a dat viață...

Ca să oprim strigătul în gol, ca să nu fie uitați interpreții, iar spectatorii să-și aducă aminte de îndrăgiiții lor artiști, ne-am propus să-i rechemăm pe actorii din nou la „rampă”, în fața publicului dornic să-i vadă jucând și să-i aplaude.

Ne exprimăm regretul că reprezentanții primei generații de artiști ai Teatrului arădean, configurată în anul 1948, odată cu etatizarea instituției, au plecat în „lumea fără suspine”,

lăsând ecouri în amintirea unor spectatori ajunși și ei la senectute, dar și în caietele de sală, afișe, cronici dramatice...

Ne vom referi cu precădere la cea de-a doua generație de actori, considerată de mijloc, îmbrățișată de prima generație, cea care s-a instalat treptat în jurul anului 1970 și a dominat scena arădeană până la sfârșitul mileniului, când apar zorii noului val de actori tineri, frumoși, îndrăzneți, puternici, toți hotărâți să se dedice aceluiași miraj al Thaliei...

Omagiul și recunoștința noastră sunt îndreptate spre Teatru, ca instituție importantă în peisajul urbei, spațiu în care se hrănesc spiritual locuitorii acestui oraș, de 76 de ani, Teatrul Clasic „Ioan Slavici”, Arad.

Expoziția „Brâncuși” de la Centrul Național de Artă și Cultură „Georges Pompidou” și spectacolul „Notre Sacre”

Impresii de la Paris

*Codin Șimonca-Oprița
preot, Arad*

Suprapuse (subiectiv, pentru că am avut parte de ambele în aceeași zi; obiectiv, pentru că s-au desfășurat simultan în Paris) două evenimente de excepție, dincolo de ce ar putea cineva spera că ar putea avea parte, chiar și de câteva ori în viață: Expoziția „Brâncuși” de la Centrul Național de Artă și Cultură Georges Pompidou, respectiv spectacolul „Notre Sacre”, creat de Abd al Mailk, Blanca Li și David Grimal și pus în scenă două seri consecutive (sold out ambele) în sala mare „Pierre Boulez” a Filarmonicii din Paris.

Ziua „Brâncuși”, seara – orchestra „Les Dissonances”, ce a scris o pagină importantă în istoria muzicii, cu „Le Sacre du printemps”, al lui Stravinski. Așa credeam. A fost mai mult, infinit mai mult. Din nenumărate motive. Întâi de toate pentru că cele două s-au potențat reciproc (pentru mine, ca spectator al ambelor, ca și pentru alții din public; chiar și pentru câțiva dintre muzicienii ce s-au aflat seara pe scenă). Apoi pentru că seara nu a însemnat doar un concert (care, de altfel, a putut fi ascultat și la Festivalul Internațional „George Enescu” de

la București, la 16 septembrie 2021, cu această orchestră de peste o sută de instrumentiști ce cântă împreună, fără dirijor, o astfel de partitură), ci un spectacol ce a implicat mai multe tipuri de manifestare artistică: text poetic, rap, slam, creație sonoră electrică, muzică, scenografie, lumini/iluminat artistic, balet/dans contemporan. O relectură îndrăzneată și asumată a baletului vizionar al lui Stravinski. Împreună: arhitectură, sculptură, artă fotografică, coregrafie, costume, iluminat artistic, dans; și, peste toate, muzică.

Încă din prezentarea oficială a spectacolului, acesta se prezintă ca un adevărat manifest: cei trei creatori imaginează „toți oamenii împreună” și încearcă a scoate la iveală, în împletirea artelor proprii fiecăruia, vocea unei societăți pluraliste reunificate.

Pe scenă, un grup eterogen de artiști preia partitura lui Stravinski și îi dă culorile multiple rezultate de aici: optsprezece dansatori specializați în coregrafiile francospaniole, orchestra Les Dissonances, compozitorul de muzică electronică Bilal, adesea partener al

fratelui său, Abd al Malik, e recitator, lector și rapper.

Înainte de a începe spectacolul, pe care nici prevenit nu-l anticipezi, apar Cei trei (!) Creatori: Malik, Blanka, Grimal. Și primul (David Grimal) zice, fondator: „Mă numesc Malik și sunt musulman.” Al doilea (Abd al Malik) rostește: „Mă cheamă David și sunt evreu.” În sfârșit, al treilea, principiul feminin (Blanca Li), statuează: „Și în seara aceasta toți suntem frați și surori!” Aplauze.

Dintr-un întuneric al unui început (sau sfârșit?) de lume se aude o vioară solo (Béla Bartók, Melodia din „Sonata pentru vioară solo Sz. 117”, în interpretarea lui David Grimal). Aproape ca o rugăciune a tainei lăuntrice a fiecăruia. De la picioarele violonistului crește (creat din lumină) un copac. Și, fără niciun spațiu de liniște sonoră, intră muzica rap, a lui Bilal și Abd al Malik. Ritm, bucăți fragmentare de două/trei măsuri, repetate obsesiv. Text citit, recitat, rap-uit deasupra. Bătaia ritmului e adaptată de artiști spațiului sonor, de o acustică impecabilă, a Filarmonicii pariziene.

Texte vestind o primăvară a spiritului, ce nu mai vine... Dar și texte puternice, ale mai-

danului francez contemporan, directe, metafore percutante, public interogat la final direct, repetitiv, acuzator: „La folie des grandeurs” (trimitere la celebrul film omonim din 1971, cu Loius de Funès și Yves Montand, film inspirat de capodopera dramatică „Ruy Blas” a lui Victor Hugo? În gândul celor de o anumită vârstă, desigur!) : „t’as capté?” / „Mania grandorii?” Luminile nu mai desenează, însă, o grădină edenică: e un spațiu halucinant, pe care nu-l mai stăpânește omul, ci este el stăpânit de acesta... dansatori apar pe scenă. Se sincronizează, parcă, din când în când, cu mișcările sacadate ale rapperului. Și nu prea. Tangențial scenei, un dansator intră în transa dervișilor rotitori. Iar în tot acest timp, apare câte un dansator în public, dar nu oriunde, ci sus, la balcoane. Sunt păsări ale primăverii. Un „stol” de „fluier” (instrumentiști suflători, patru flaute și un oboi) cântă primăvara; e muzică tradițională rusească, „sursa ab origine, în duh, a muzicii lui Stravinski. Care nu e încă, dar o așteptăm. Suflătorii/păsări – sus, deasupra scenei, unde nu te aștepți. Și acolo, printre tuburile orgii, sus de tot – mai sus de atât nu se poate! –, o pasăre, un alt fel de pasăre. Măias-tra? Celelalte pier pe nesimțite. Iar ea zboară. Sus. Deasupra. Deasupra a tot. Dumnezeu e mai mare, e mai sus, e dincolo de tot și toate! Allahu Akbar!

Și teluric, de niciunde (de fapt de pe un pedestal, un munte – axis mundi?) un glas de violoncel ne sfredelește sufletul și ne mângâie auzul, cald, blând și răscolitor („Adagio” din „Sonata pentru violoncel solo” de Zoltán Kodály; cu Yan Levionnois, prim violoncelist azi

al Les Dissonances).

Orchestra a intrat deja pe scenă, printre cele înainte petrecute. Și optsprezece dansatori în fața ei. Orchestra se acordează prelung, ostentativ cumva; dansatorii se încălzesc, se îmbrățișează încurajator, repetă frânturi de dans ce va urma – echivalentul acordajului orchestrei. (Exact ca în orchestră, unii sunt dansatori consacrați, alții tinere speranțe.) Întuneric, și pasărea cântând primăvara stravinskiană, fluieră prin corpul fagotului, cum n-a mai fost auzită vreodată în istoria muzicii. Interpretare de referință, obligatorie, de acum, pentru orice viitoare punere în scenă a lucrării. Și când publicul se așează cumva în confortul muzicii cunoscute, e scos din starea de liniște de balerini.

Cum lucrarea nu are un fir narativ care ar presupune vreo desfășurare spectaculoasă ori vreo intrigă încurcată, partitura lui Nijinsky e abandonată (nu în duh, ci în materialitatea sa). Și astfel publicul nu mai urmărește vreo desfășurare epică, ci o avalanșă de emoții, în care, deși vizual e urmărit dansul, muzica rămâne pe prim plan.

Coregrafia e tulburătoare de la început la sfârșit. Toate mișcările scenice din prima parte a spectacolului sunt sublimate acum, într-un dans de o tensiune egalată doar de ritmurile mereu schimbătoare, ale muzicii lui Stravinski. Palpită o energie htonică ce tânjește la un altfel de văzduh decât cel al primei părți. Sincron, dar și partituri individuale, distincte, în perfect acord cu ceea ce propune partitura muzicală.

Păsările (lui Brâncuși) din prima parte sunt treptat înlocuite de echivalentul „Coloanei fără de sfârșit”. Dar pentru aceasta e nevoie de o „Masă a tăcerii”, o masă a Jertfei, care se săvârșește acum, căci mișcările dansatorilor descriu mai degrabă lupta unor păsări (metafore ale sufletelor noastre) rănite, care dobândesc izbânda, nu prin eludarea morții, ci prin trecerea dincolo de pragul acesteia, dincolo de Poartă, într-un sărut generalizat, al biruinței în lupta vieții, o îmbrățișare a tuturor celorlați, a naturii întregi renăscute în această primăvară, a spiritului mai cu seamă. Între cele două părți ale operei stravinskiene un dans, partitură solistică de o încărcătură emoțională inimaginabilă, pe fundalul liniștii sălii de spectacol.

De acum dansatorii și orchestra sunt una. De altfel spațiul fizic al desfășurării forțelor muzicale și coregrafice e împărțit, împărțășit, împrumutat, cedat, dăruit, intersanjabil. Dansatorii aproape se integrează în orchestră, la fel mișcările cordarilor descriu un dans viu, frenetic, integrat inevitabil în coregrafie. Suntem la un cu totul alt nivel artistic, cultural, spiritual în această parte a spectacolului.

Spectacolul acesta o creație eminentă produsă de civilizația occidentală, capabilă să

integreze și elemente din alte spații spirituale. Acesta este, în fapt, manifestul: un argument puternic al nevoii de cultură oferită la acest nivel, cel mai înalt, de care foarte ușor riscăm să fim lipsiți, căci direcția în care merg astăzi lucrurile în cultura europeană e una ce prea ușor e gata să renunțe la ce avem mai valoros: atât creațiile artistice din tradiția noastră culturală, cât și duhul acesta al incluziunii, al ospitalității, socială și culturală deopotrivă.

Reacția publicului a fost una de-a dreptul viscerală: un vuiet, o explozie, un urlet din adâncul ființei unice a publicului, preluat într-o vrajă de performarea acestui ritual sacru, devenit la încheiere al nostru, al tuturor! <https://www.criticarad.ro/impresii-de-la-paris-expozitia-brancusi-de-la-centrul-national-de-arta-si-cultura-georges-pompidou-si-spectacolul-notre-sacre/>

La sfârșitul spectacolului, după ce ovațiile ce au durat mult se vor fi stins, a căzut vestea: Iranul a atacat Israelul... Abia acum spectacolul își dezvăluie miza: nu este atât vorba despre strigătul de salvare prin păstrarea adevăratelor valori ale civilizației noastre pe care atât de ușor le abandonăm, la nivel oficial, al voinței politice, la nivel educațional, la nivelul vieții sociale. Trezirea din vrajă obligă la reacție, la alegere: suntem de partea pierzaniei adusă de bezna morții și a războiului (de oriunde din lume, de-o parte sau alta a baricadei) sau a izbânzii păcii, a artei, a spiritului, a luminii, a Vieții?

Interviu cu dirijorul Cristian Sandu

Lucreția Berzințu
jurnalist, Canada

Astăzi, 31 ianuarie 2024, aflându-mă la Opera Națională Română Iași pentru spectacolul de operă, „Don Giovanni”, am avut bucuria de a sta de vorbă cu dirijorul orchestrei, Cristian Sandu, un maestru ale cărui mișcări își găsesc ecoul în inimile noastre prin intermediul notelor muzicale.

Cu o carieră artistică de succes, este onorant să îl am alături pe dirijorul Cristian Sandu, un lider în lumea muzicală care a acceptat, cu amabilitate, propunerea de a-mi acorda un interviu pentru care îi mulțumesc! Complice mi-a fost colegul jurnalist, Ioan (Nelu) Godja, Viena – Austria.

Lucreția Berzințu (L.B.): Dacă ar fi să vă prezentați cititorilor noștri, cum ați face-o în câteva cuvinte?

Cristian Sandu (C.S.): Sunt un om care iubește oamenii, un spirit care-și dorește ca prin muzică să readucă empatia, compasiunea

și apropierea între oameni. Îmi doresc să ne reîntoarcem la umanitatea noastră, la puterea comuniunii și unității dintre noi, dincolo de tot ceea ce ne diferențiază și ne divizează.

L.B.: *Cum a început cariera dumneavoastră?*

C.S.: Deși nu provin dintr-o familie de muzicieni, primele „Impulsuri” muzicale le-am resimțit în copilărie, ascultând discurile de vinil din fonoteca părinților mei, ascultând vocea frumoasă a bunicului meu ce cânta la strună în biserică, vizionând filmele cu Mario Lanza și Luis Mariano, concertele „Vă place opera?” sau dirijând o orchestră imaginară cu o pensulă lungă și subțire pe post de baghetă.

Am rememorat aceste imagini deoarece consider că drumul spre o carieră începe odată cu primele conștientizări a ceea ce simți că poți face în mod natural și că ai putea dăruia și celorlalți.

Motto: „Doar trăind experiența muzicii ca prezență a verticalității divine peste orizontalitatea noastră efemeră, consider că putem pune muzica la baza evoluției noastre sufletești.”

(Cristian Sandu)

L.B.: *Ce v-a determinat să urmați cursurile din cadrul Academiei Internaționale din Sankt Petersburg?*

C.S.: O mare admirație pe care am avut-o dintotdeauna pentru cultura și civilizația rusă, impresiile puternice de pe urma lecturilor și filmelor vizionate în adolescență, dorința de a învăța de la acești artiști extraordinari. Dar mai ales metoda de dirijat a lui Ilya Musin care mi-a suscitât un mare interes încă din primele momente în care am auzit vorbindu-se despre ea. Și pot spune că experiența de studiu de la Sankt Petersburg a făcut să mă nasc a doua oară ca artist și muzician.

L.B.: *Ce vă inspiră cel mai mult în procesul de dirijare?*

C.S.: Dincolo de notele scrise și de grafia partiturii, mă inspiră mesajul compozitorului și întâmplările care au determinat nașterea acelei muzici, mă inspiră ocazia de a simți, de a ne bucura și de a face muzică împreună, mă inspiră realitatea prezentului în care acea muzică are loc. Mă inspiră comunicarea și comuniunea pe care îmi doresc să o experimentăm

cu toții în urma unui concert.

L.B.: *Ce înseamnă dirijatul unei orchestre?*

C.S.: Mult studiu, muncă de cercetare și documentare ce preced aparițiile din fața orchestrei și a publicului. Ocazia de a ști să ascuți, de a învăța în permanență, de a te armoniza cu ceilalți, de a fi o mică parte dintr-o energie a întregului în care toți sunt la fel de importanți.

L.B.: *Care este rolul unui dirijor în interpretarea unei compoziții ca să știe ce și cum să ceară orchestrei?*

C.S.: Foarte bună întrebare deoarece conține în ea însăși răspunsul. Să știe ce să ceară, cum și mai ales când să ceară! Sigur, este importantă experiența acumulată în comunicarea cu orchestra, managerierea inteligentă a timpului de repetiții, sunt importante argumentele dirijorului în a motiva, a inspira și armoniza o diversitate timbrală (formată din oameni atât de diferiți) ce în final trebuie să conducă la o unitate asumată de toți participanții și în care toți se pot regăsi. Într-un cuvânt, rolul dirijorului este de a canaliza toate energiile celor implicați în direcția unei interpretări unitare și echilibrate, sensibile, capabilă de a suscita emoții.

L.B.: *Recent, ați dirijat la Iași opera „Don Giovanni” de Wolfgang Amadeus Mozart. Care este rolul dirijorului în această operă complexă și captivantă pentru a evidenția dramele și umorul prezente în această lucrare?*

C.S.: Cum totul este deja scris în partitură, rolul dirijorului este de a coordona și modera transferul extraordinar de energie dintre orchestră și scenă prin calibrarea sonorităților, identificarea timpilor potriviți, găsirea caracterului just în redarea acțiunilor scenice, nuanțarea muzicală a personajelor, personificarea orchestrei în funcție de acțiunea dramatică etc.

L.B.: *Care sunt cele mai mari provocări în colaborarea cu muzicieni și orchestră?*

C.S.: Găsirea aceluși numitor comun prin care semnele moarte ale unei partituri pot deveni muzică reprezintă un proces îndelungat. Un proces de explorare, prelucrare și rafinare permanentă a materialului sonor care prin repetiții se materializează într-o muzică și un limbaj în care zeci de oameni „vorbesc” la unison fără a intra în conflict. Căci dincolo de profesia de muzician stă o întreagă experiență de viață a unui om care poate avea împliniri sau frustrări, bucurii sau angoase, temeri sau convingeri de nezdruncinat. Energii nevăzute care, vrei nu vrei, se reflectă în sunet, în calitatea lui, în forma și substanța acestuia. Ori cred că provocarea cea mai mare stă în a trăi în prezent, în a ne armoniza de dragul muzicii, în a ne educa și a învăța în permanență unii de la alții, unii prin alții.

L.B.: *Care a fost momentul în cariera dumneavoastră când ați simțit că ați atins o performanță remarcabilă sau că ați realizat ceva semnificativ?*

C.S.: Mă feresc de clasamente pentru că sunt alții care se ocupă de statistici, inclusiv

muzicale. Pentru mine performanța rezidă în bucuria pe care, dincolo de redarea partituri, o resimțim când facem muzică împreună. Mă împlinește faptul de a împărtăși cunoașterea pe care am acumulat-o studenților mei și a-i vedea cum cresc și evoluează, mă împlinesc aplauzele îndreptate spre soliștii și orchestra din fața mea, mă împlinește satisfacția pe care publicul o încearcă la sfârșitul unui spectacol. Orice moment poate deveni astfel o ocazie de a realiza ceva semnificativ și orice ocazie de a face muzică poate deveni pretextul unei performanțe.

L.B.: *Educația și împărtășirea cunoștințelor sunt esențiale pentru creșterea și evoluția muzicii. Ce sfaturi aveți pentru tinerii muzicieni care își doresc să urmeze o carieră în muzică?*

C.S.: E greu de dat sfaturi într-o vreme în care pare că diferențele dintre vocație și simplă meserie s-au șters. Mă refer aici tocmai la acel impuls interior, care te îndeamnă să fii deschis spre cunoaștere, spre critică, spre nou, să evoluezi. Atât spiritual cât și uman. Cred totuși că deschiderea de care beneficiem în prezent este de bun augur și sunt sigur că aleșii se vor alege în continuare singuri. Singurul sfat pe care l-aș putea da ar fi acela ca prin ceea ce aleg să facă, să-și onoreze menirea și viața, să fie împliniți și să-i împlinească și pe ceilalți atunci când pot și li se cere acest lucru.

L.B.: *Care este concertul memorabil pe care l-ați dirijat și de ce?*

C.S.: Sunt multe spectacole memorabile

de care îmi aduc aminte. Îmi revine în minte acum o gală de balet cu extraordinara Alina Cojocaru la Opera din București, în care aveam senzația că pereții operei s-ar putea prăbuși în orice clipă din cauza scandărilor, aplauzelor frenetice și a bătăilor în podeaua sălii. O gală de operă la Tokyo City Opera unde am oferit autografe până mi-a amorțit mâna și a trebuit să mă fotografiez cu fanii japonezi timp de aproape încă un spectacol. Ceea ce însă mi-a rămas în minte este o reprezentație cu opera La Traviata de la Cluj, când după succesul serii, am trecut, în drum spre ieșire, prin scenă. Era liniște și beznă totală de parcă din succesul nostru nu mai rămăsese nimic și totul se risipise precum o iluzie. Și atunci m-a trecut un fior. Căci pentru oamenii și artiștii care se hrănesc inclusiv din aceste iluzii, prețul plătit poate fi uneori prea mare pentru succesul și gloria faustă ce-și cere sacrificiul și tributul. Mă gândesc constant la acest lucru într-o lume asediată de războaie mai mult sau mai puțin vizibile, o lume plină de măști și personaje în care muzica este din ce în ce mai mult redusă la un simplu pretext.

L.B.: Pe ce treaptă a valorilor se află ascultarea conștientă a muzicii, vizavi de compunere și interpretare?

C.S.: Mă voi limita la prima parte a întrebării. Ascultarea conștientă a muzicii reprezintă fără îndoială un act asumant de cultură prin care avem acces la valori care ne educă și ne ajută să cultivăm cunoașterea, comunicarea, bunul simț, inteligența, armonia și echilibrul, dar mai implică ceva. Implică și un profund

sens al conștiinței realității pe care o experimentezi în acel moment. Ascultarea conștientă presupune contemplație, meditație și o alchimie lăuntrică în care muzica poate fi cheia capabilă să deschidă multe încăperi ascunse. Cheia prin care sufletul nostru ar putea străluci din nou. Ce frumos ar fi dacă umanitatea ar fi acordată la aceleași frecvențe, în care toți s-ar putea asculta și recunoaște ca părți ale aceluiași întreg, nu-i așa?

L.B.: Care este importanța muzicii pentru sufletul omului?

C.S.: Muzica dincolo de sunete, poate fi o cale spre descoperirea frumosului din noi, o cale spre descoperirea frumosului din Creație. O acordare fină la armoniile, ritmurile sau polifoniile unei muzici pot trezi în sufletul ascultătorului resorturi emoționale și afective extraordinare. Muzica poate realmente vindeca și poate trezi sensibilități ascunse de care poate nu eram conștienți. Un sens al generozității, dragostei, iertării și compasiunii pe care în viața de zi cu zi nu-l experimentăm la fel de viu. Pentru că sufletul nostru este prin excelență unul muzical. Este sensibil la sunete, la intonații, la frecvențe. Este sensibil la vibrația Universului. Iar muzica este cea care prin vocile ei poate spiritualiza suferința, poate idealiza personaje, lucruri, fapte. Cum vă explicați că unii oameni lăcrimează și suspină ascultând un duet liric dintr-o operă (în esență o ficțiune) dar totuși rămân insensibili la suferința pe care o întâlnesc în viața reală? Ce se schimbă în ei după ce părăsesc sala de spectacol, după ce muzica a dispărut? Cred

că răspunsul îl găsim la nivelul minții și percepției lor, la nivelul simțurilor unde experiența lor se oprește, cu toată emoția aferentă. Ori muzica și frecvența ei trebuie coborâtă din minte spre inimă căci doar acolo putem hrăni spiritualul din noi și putem onora Divinitatea care se odihnește în noi. Doar trăind experiența muzicii ca prezență a verticalității divine peste orizontalitatea noastră efemeră, consider că putem pune muzica la baza evoluției noastre sufletești.

Altminteri aceasta rămâne un produs oarecare, un obiect de divertisment, un fond sonor pentru transformarea noastră în simpli consumatori, orbi și surzi la tot ceea ce ni se servește.

L.B.: Aveți un mesaj de transmis pentru ieșeni? Dar pentru românii de pretutindeni?

C.S.: M-a impresionat mult publicul ieșean, un public extraordinar, aproape o familie extinsă a operei ieșene. Un loc binecuvântat de lumina harului Sfintei Parascheva, o comunitate muzicală cu un spirit de autoconservare și reziliență extraordinar, care știe să-și promoveze valorile proprii și își valorizează potențialul printr-o conștiință a continuității extraordinară. Oameni care privesc spre trecut cu recunoștință și admirație, oameni care își asumă prezentul cu bucurie și motivație, oameni care privesc spre viitor cu încredere. Oameni care nu l-au scos pe Dumnezeu din suflul lor. Cât despre mesajul meu pentru românii de pretutindeni, în anul Avram Iancu (200 de ani de la naștere) aș vrea să medităm la o metaforă ce în anii '80 era pe buzele și în inimile

tuturor românilor: Câmpia Libertății spune, că Avram Iancu suntem toți!

Cristian Sandu este absolventul Academiei Naționale de Muzică „Gheorghe Dima” din Cluj Napoca, specializările Dirijat cor, Dirijat orchestră și Muzicologie, în prezent conferențiar universitar în cadrul aceleiași instituții, dirijor al orchestrei și ansamblului de operă, profesor de dirijat. Format sub îndrumarea maeștrilor Victor Dumănescu și Petre Sbârcea, debutează în 2004 la pupitrul Operei Naționale Române din Cluj Napoca. În 2008 absolvă cursurile Academiei Internaționale de Dirijat „Ilya Musin” din Sankt-Petersburg, clasa Leonid Korchmar apoi își continuă pregătirea sub îndrumările lui Nello Santi, dirijor pe care îl asistă în teatrele San Carlo din Napoli, La Fenice din Venezia, Teatro alla Scala din Milano sau Opera din Zurich. În 2010 obține doctoratul în muzică cu cercetarea Stilemele verismului în evoluția operei moderne.

Recunoașterea sa profesională este validată și de câștigarea Premiului I la Concursul Internațional de Dirijat Orchestră „Jeunesses Musicales” (București 2010) și de participarea sa în festivaluri și jurii internaționale: Concursul Internațional de Canto Petre Stefănescu-Goangă (București), Concursul Vocal Internațional Vox Artis (Sibiu), Concursul Internațional de Canto Alfredo Giacomotti (Pavia), Black Sea Conductig Festival (Constanța), Concursul Internațional de Canto

Virginia Zeani (Târgu Mureș), Blue Danube International Opera Conducting Competition (Stara Zagora).

Cu un amplu repertoriu în genurile simfonice, operă sau muzică sacră, colaborează constant cu Opera Națională Română Cluj, Opera Maghiară Cluj, Opera Națională București, Opera Națională Iași,

Opera Națională Timișoara, Opera Craiova, Opera Brașov, Teatrul Național de Operă și Balet Constanța, Teatrul Național de Operă și Operetă Galați, Orchestra de Cameră Radio București, Filarmonicile de Stat din Cluj, Iași, Sibiu, Satu Mare, Arad, Oradea, Târgu-Mureș, Botoșani, Bacău, Pitești etc. În perioada 2014-2016 este dirijor invitat al Operei Naționale București unde conduce și premiera operei Rigoletto în regia lui Stephen Barlow. Colaborează cu nume mari ale baletului internațional precum Alina Cojocaru, Johan Kobborg, Yana Salenko, Osiel Guneo, Xander Parish și dirijează producția de balet DSCH/The Dream, pe muzica de Shostakovici și Mendelssohn.

Prima sa apariție internațională are loc cu Orchestra Radio din Kiev în cadrul Daegu International Opera Festival (2006). Colaborează apoi cu Orchestra Națională a Ucrainei, Orchestra de Stat Klassika din Sankt-Petersburg, Orchestra Simfonică Bruno Maderna din Forli, Orchestra Filarmonică din Dnepropetrovsk, Orchestra Sinfonaria din Lecco, Daegu Opera Festival Orchestra, Orchestra de Cameră din Palermo. Anul 2013 aduce prima sa apariție la pupitrul Teatrului

Academic de Operă și Balet din Almaty (KZ) cu prilejul bicentenarului nașterii lui Giuseppe Verdi. Anul 2017 prilejuiește debutul său în Japonia alături de Tokyo New City Orchestra iar în 2018 dirijează în premieră națională opera La Sonnambula de Bellini împreună cu Filarmonica Națională a Moldovei. În 2019 revine în Japonia pentru un turneu de concerte cu Osaka Symphony Orchestra și Tokyo 21C Philharmonic Orchestra iar în 2020 debutează la Teatrul Colon din Bogotă în fața Orchestrei Simfonice Naționale a Columbiei cu baletul Lacul lebedelor.

Anul 2021 aduce și prima sa colaborare cu Teatrul Național de Operă din Belgrad.

Cristian Sandu susține și o importantă activitate de mentorat prin implicarea în masterclassuri de dirijat, cursuri de măestrie în vocalitatea de operă, vocal coaching, comunicări și conferințe internaționale bazate pe cercetarea tradiției și stilului în interpretarea lirică. Este și un neobosit susținător al muzicii românești prin promovarea națională și internațională a unor importante proiecte artistice: turneele de concerte FIOR (Fascinantul Itinerar al Operei Românești), EMERIT și DOR (Despre Oameni și România).

Bright Side of the Moon

Alexandru Chiriță
jurnalist, cronicar muzical, Arad

Unii oameni sunt binecuvântați cu darul de a aduce lumină în suflet, de a dăruia artă, pasiune, frumos și sensibilitate. David Gilmour s-a născut sub o asemenea constelație, una lipsită de egoism, duplicitate și alienare psihică.

Creativitatea sa se revendică din inspirație, din experiențele și interacțiunile sale cu latura încântătoare a naturii umane, cu misterul existenței și parfumul nostalgiei. Stări, simțire, asta transmite Gilmour prin arta sa, neconstrânsă de obligații discografice sau calculele meschine corporate.

„Luck and Strange” (2024) este un astfel de imn, poate cel mai rafinat dintre albumele sale și fără îndoială cel mai lipsit de compromis sub raport artistic. Totul e la locul său de la producție, aranjamente, pasiune, până la interpretare și osmoză între muzicieni.

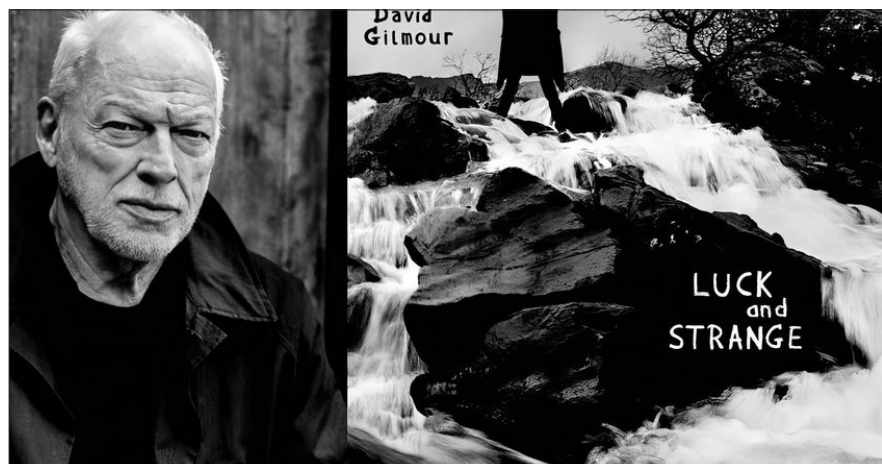
Nu pot, nu vreau, să vorbesc, sub imperiul emoției ascultării acestui disc, despre toate aceste aspecte tehnice, logistice de bucătărie internă. Vă recomand documentarul

despre realizarea albumului, unde se găsesc toate motivațiile și deciziile creative.

Gilmour ne propune aici un exercițiu de sinceritate, de introspecție în vis, amintire și speranță. E fața luminoasă a lunii, conul acela fantastic care aduce reverie și fior, ca o briză diafană.

Mi-aș dori să descoperiți magia „Luck and Strange” acum, ca un panaceu al energiilor pozitive, departe de conflict și încruntare, ca o experiență care atinge latura cea mai sensibilă a fiecăruia dintre noi.

Albumul e disponibil de astăzi, 6 septembrie, pe toate platformele de streaming.

INEDIT

AUREL GUGA

CEL DINTÂI MARE FOTBALIST ROMÂN

*Ștefan Grigorescu
prof., dr., Urziceni*

La 8 iunie 1921, cu ocazia nunții regale de la Belgrad, dintre Principesa Maria, fiica Regelui Ferdinand I și a Reginei Maria, și Regele Alexandru I al Iugoslaviei, s-a desfășurat primul meci oficial din istoria naționalei de fotbal a României. Echipa noastră a învins cu scorul de 2-1 (1-1), prin golurile marcate de Aurel Guga și Francisc Rónay, România prezentând o formație cu un singur român și zece minoritari, anume: Ritter (Chinezul Timișoara)-Hirsch (C.A.Cluj), Szilagy (C.S.Târgu-Mureș), Zimmerman (C.A.Timișoara), Königsberg (C.A.O.), Jakobi (Haggibor Cluj), Guga (Universitatea Cluj), Frech (Chinezul Timișoara), Schiller (Chinezul Timișoara), Rónay (C.A.O.), Auer (A.M.E.F.A.)¹. Cel mai bun jucător al meciului a fost Aurel Guga, fiu al Banatului, adoptat apoi de Cluj. Născut la 10 august 1898 în Cuvin, în Banatul aflat atunci în componența Austro-Ungariei (ulterior, Banatul sârbesc, intrat în componența Regatului Sârbo-Croato-Sloven/ Iugoslavia), Aurel Guga era fiu de preot, luptător pentru drepturile românilor

bănățeni. După absolvirea școlii primare în satul natal, a urmat cursurile liceului românesc din Vârșeț, unde a început să joace fotbal, sport deja foarte popular în statul austro-ungar. În contextul ocupării Banatului de către sârbi, s-a mutat în anul 1919 cu familia la Lugoj, în Banatul românesc și a fost legitimat prima dată în echipa Liceului „Mihai Viteazul”, apoi la echipa Vulturii Lugoj. Devenit student la Facultatea de drept a Universității din Cluj, din 1920 a fost legitimat la Universitatea Cluj, făcând parte din prima echipă românească a Ardealului, până în anul 1925². Într-o perioadă romantică, în care fotbalul din România era dominat de echipa Chinezul Timișoara, Aurel Guga s-a remarcat drept cel mai important jucător al Clujului, cu care în 1923, 1924, 1925 și ulterior, în 1929 și 1930, a fost campion regional³. Echipa lui, din care făceau parte Pompei Lazăr, Bonciocat, Giurgiu, Grațian Sepi ș.a., s-a dovedit multă vreme singura rivală a Chinezului și a făcut cinste fotbalului

1 „Universul”, Anul al 53-lea, Nr.126, sâmbătă 9 mai 1936, p.5.

2 „Patria”, Anul XVIII, Nr.250, duminică 8 noiembrie 1936, p.4, *Aurel Guga*-necrolog, nesemnat.

3 „Adevărul”, Anul 50, No.16181, sâmbătă 24 octombrie 1936, p.6-a.

românesc⁴. Presa vremii l-a prezentat drept „un jucător disciplinat, adversar loial, care a pus în joc toate puterile sale, pentru succesul culorilor clubului”⁵ și a avut întotdeauna cuvinte de laudă pentru prestațiile sale sportive.

Aurel Guga a îmbrăcat tricoul naționalei României de 12 ori, în vremuri în care se jucau unu-două meciuri internaționale pe an, și a marcat 4 goluri. În afara meciului din 1921, Guga a mai întâlnit naționala Iugoslaviei la 5 octombrie 1926, în Zagreb, când România a câștigat cu 3-2 și Guga a înscris un gol, la 10 mai 1927, în meciul pierdut de România la București cu 3-0 și la 10 mai 1929, când România a fost învinsă de Iugoslavia, tot la București, cu 3-2⁶.

4 „Rampa”, No.4437, duminică 30 octombrie 1932, p.2.

5 „Patria”, Nr.250, p.4.

6 „Universul”, Nr.126, p.5. În art. nesemnat *Cariera internaționalului Guga*, „Gazeta Sporturilor”, Anul XIII, No.2226, luni 9 noiembrie 1936, p.1, menționa 11 meciuri internaționale între 1922-1928, în care Guga

În anul 1923, Aurel Guga s-a remarcat cu ocazia primului turneu susținut de o echipă românească în Franța, când Universitatea Cluj a învins pe Lyon cu 4-2, Guga marcând trei goluri și cu 3-0 pe Grenoble, Guga marcând două goluri⁷.

După absolvirea facultății, Aurel Guga a devenit funcționar la C.F.R. în București, un timp făcând lungi deplasări la Cluj și în țară, pentru a evolua sub culorile Universității. În 1925 a trecut sub culorile Gloriei C.F.R. Arad, odată cu mutarea serviciului acolo, iar în 1926 s-a mutat în Valea Jiului. A fost legitimat la C.A.M.P. (Clubul Athletic al Minelor Petroșani), ulterior U.C.A.S.P. (Uniunea Cluburilor Sportive ale Societății Petroșani), care a fuzionat cu Jiul Lupeni. La 8 iulie 1928, într-un meci de răsunet, Guga a condus Jiul în victoria de la Cluj, în fața României, când a marcat și un gol, printr-un șut formidabil, care a ridicat tribunele în picioare⁸. În campionatul 1927-1928, pe 30 iulie 1928, Aurel Guga și-a condus magistral echipa în meciul de la Brașov, pierdut greu cu 2-3 în fața Colței Brașov, meciul consacrand campioana națională a respectivei ediții⁹. După trei ani de la despărțire, a revenit la Universitatea Cluj, în tricoul alb-negru, „a cărei glorie a purtat-o pe arenele din țară și străinătate”, într-un meci câștigat în

fusese căpitan de echipă de fiecare dată și jucase pe toate posturile din atac

7 Dr. Mihai Iubu, *Sportivi români, cu 45 de ani în urmă, la Grenoble*. În „Sportul”, Anul XXIV, Nr.90 (5524), duminică 11 februarie 1968, p.2-a.

8 „Universul”, Anul XLVI, Nr.160, sâmbătă 14 iulie 1928, p.5.

9 „Dimineața”, joi 2 august 1928, p.4-a.

fața C.F.R.-ului cu 4-1 (1-0), în care a jucat iarăși magistral, potrivit presei epocii¹⁰. După doi ani, în 1931 s-a retras definitiv din fotbal, mutându-se cu serviciul în Timișoara, unde în anii următori a lucrat în funcția de controlor șef al Administrației Financiare Timiș-Torontal. Pentru merite deosebite în dezvoltarea sportului românesc, prin Decretul Regal Nr. 284 din 20 februarie 1934 a primit Medalia *Meritul Cultural pentru Sport*, clasa a II-a¹¹. A rămas aproape de fotbal, asistând la meciurile importante desfășurate în Timișoara și participând, rar, la meciurile de old-boys. În 1936-1937, când s-a tot pus problema desemnării unui selecționer unic și antrenor, a reintrat în atenția opiniei publice, presa vremii considerându-l drept cel mai potrivit coordonator al lotului național. Astfel, a fost descris mai târziu ca „un specialist de mâna întâi, cunoscător perfect al fotbalului, om cu rutină și mai cu seamă, cu autoritate. Acum un an, noi l-am și găsit [...]. Omul acesta ar fi fost Aurel Guga, cel mai de seamă produs al footballului românesc și care ar fi fost cu siguranță cel mai indicat om de a ocupa postul acesta”¹².

În ziua de vineri, 6 noiembrie 1936, un tragic accident de automobil a pus capăt vieții fostului mare fotbalist, la numai 38 de ani. Deși presa vremii era plină de subiecte privind viața politică, crime, fraude, escrocherii ș.a., inclusiv accidentele ținând de multe ori prima pagină, drama lui Aurel Guga a fost

10 „Patria”, Anul XI, No.239, miercuri 30 octombrie 1929, p.4.

11 *Anuarul sportiv 1938-1939*. București, f.e.,1939, p.97.

12 „Patria”, Anul XIX, Nr.160, 23 iulie 1937, p.2.

prezentată mai degrabă succint și fără să surprindă personalitatea marelui dispărut. Două excepții au fost *Gazeta Sporturilor*, care a titrat pe prima pagină, în format mare „A murit internaționalul Guga!”, respectiv publicația provincială *Patria*, din orașul care l-a revendicat pe Aurel Guga, Cluj și care a subliniat că cel prezentat în ziarele vremii drept controlorul-șef al circumscripției Timiș-Torontal era de fapt marele fotbalist al anilor `20. Cotidianul *Curentul* a fost primul care a dat știrea accidentului și a morții lui Guga, sub titlul „O mașină cade în canalul Bega din Timișoara”. Potrivit acestei surse, în jurul orei 6 p.m., Aurel Guga și prietenul său, doctorul Vichentie Murărescu, s-au deplasat la Garajul Harloi, de unde Guga și-a luat automobilul lăsat pentru reparații. Cu Aurel Guga șofer și Vichentie Murărescu pasager pe scaunul din spate, automobilul a pornit în mare viteză pe splaiul Begăi, în dreapta râului, către Sanatoriul Bega. În dreptul Fabricii de Gheață Somogy, la o curbă, datorită vitezei, autoturismul a părăsit șoseaua, a urcat pe trotuar și a plonjat către stânga, în râu. Ziarul amintit a menționat că atunci „când automobilul a ajuns pe marginea prăpastiei (!), dr. Murărescu a sărit din vehicul, reușind să scape cu viață, având doar câteva mici răni la mâini. Controlorul financiar împreună cu mașina au căzut în apă”¹³. Presa a consemnat că a sosit repede o ambulanță; au venit și pompierii militari, „cari nu au mai putut fi de folos, deoarece Aurel Guga, neputând să iasă de la volan,

13 „Curentul”, Anul IX, No.3151, duminică 8 noiembrie 1931, p.10.

s-a înecat. Cadavrul său a fost scos la mal de pompieri¹⁴. Autoritățile sosite la locul accidentului au început cercetările, stabilind însă că automobilul să fie scos din apă a doua zi, cu mijloacele potrivite. *Gazeta Sporturilor* a descris accidentul astfel: „Accidentul s-a întâmplat aseară la ora 7. Nefericitul Guga se afla într-o mașină, împreună cu d. Vichențiu Murărescu, când, la un moment dat, la un viraj, mașina a derapat și s-a răsturnat în canalului râului Bega. S-a dat imediat alarma și la fața locului a sosit o echipă de pompieri și o ambulanță a salvării. Cu mare greutate, Aurel Guga a putut fi scos la suprafață. Ajutoarele medicale nu i-au mai fost însă de nici un folos: nenorocitul, cu pieptul strivit, murise.”¹⁵

Cotidianul *Adevărul* a prezentat accidentul cu unele informații modificate, astfel: „Mașina condusă de controlorul șef al Administrației Financiare Timiș-Torontal, Aurel Guga, având ca pasager pe cunoscutul avocat Vichenție Murărescu, mergând cu viteză, a derapat în dreptul Fabricii de ghiață, alunecând peste parapet și răsturnându-se în canalul Bega. Deși accidentul s-a petrecut cu repeziciune, avocatul Murărescu, bun înotător, și-a păstrat prezența de spirit, reușind să sară la timp din mașină și să se salveze, înotând până la mal. În schimb, controlorul șef Aurel Guga, care se găsea la volan, s-a înecat”¹⁶. Din nou, cunoscutul cotidian nu făcea

14 *Idem*.

15 „*Gazeta Sporturilor*”, Anul XIII, No. 2225, duminică 8 noiembrie 1936, p.1, *art.cit.*, nesemnat.

16 „*Adevărul*”, Anul 50, nr.16194, luni 9 noiembrie 1936, p.6-a, art. *Un automobil se prăbușește în canalul Bega*, nesemnat. Vezi și „*Dimineața*”, Anul 32,

vreo mențiune la faptul că era vorba de fostul mare fotbalist al României. Prin rândurile din *Patria*, în articolul intitulat „Aurel Guga mort într-un accident de automobil”, clujenii aflau că „în cădere, mașina s-a răsucit de două ori în aer și s-a izbit puternic de malul de piatră. Murărescu a fost aruncat din mașină și astfel s-a salvat. Guga a fost prins sub mașina care s-a scufundat”. Publicația afirma, altfel decât cotidianul *Curentul*, că mașina fusese scoasă din apă cu trupul lui Aurel Guga prins în ea, „având toracele complect zdrobit. Se crede că Guga a încetat din viață încă din timp ce mașina se prăbușea”¹⁷.

Dispariția primului mare fotbalist român merita, fără îndoială, mai multă atenție din partea opiniei publice. F.R.F.A. a binevoit numai să dispună ca la meciurile viitoarei etape să se păstreze un moment de reculegere, „în semn de îndurerat omagiu, pentru memoria internaționalului Aurel Guga”¹⁸. S-a propus și înființarea unei „Cupe Challenge” pentru juniorii Capitalei, dar inițiativa s-a stins¹⁹. Abia la finala Cupei României din anul următor, F.R.F.A. a sprijinit familia, impunând o taxă de 5 lei pentru fiecare bilet, suma strânsă fiind donată soției și fiicei lui Aurel Guga²⁰.

Mai apoi, vreme de un sfert de secol,

nr.10733, 9 noiembrie 1936, p.1, art. intitulat tot *Un automobil se prăbușește în canalul Bega*, nesemnat.

17 „*Patria*”, Anul VIII, Nr.250, duminică 8 noiembrie 1936, p.4.

18 „*Patria*”, Anul XVIII, nr.256, duminică 15 noiembrie 1936, p.3.

19 „*Gazeta Sporturilor*”, Anul XIII, No. 2228, miercuri 11 noiembrie 1936, p.3. Vezi și „*Patria*”, Anul XVIII, nr.252, miercuri 11 noiembrie 1936, p.3.

20 „*Patria*”, Anul XIX, nr.165, 29 iulie 1937, p.2

numele lui Aurel Guga a fost uitat. În 1966, într-o perioadă de „deschidere” a regimului comunist și de reconsiderare (măcar în parte) a valorilor naționale, inclusiv interbelice, marele gazetar Ioan Chirilă a scos la iveală numele fostului mare fotbalist. În lucrarea intitulată *Finala se joacă astăzi*, probabil cea mai reușită „frescă” a fotbalului românesc interbelic, un interviu cu fostul selecționer al naționalei în anii 1939-1940, Virgil Economu, despre o utopică finală între cea mai bună națională a României din toate timpurile și o selecționată mondială, reputatul tehnician îl dădea în atacul românesc pe Aurel Guga, „un mare jucător în perioada 1920-1930 [...], jucător universal acum 40 de ani”²¹. În anii următori, în presa sportivă a vremii au fost publicate alte câteva articole, care au prezentat publicului personalitatea marelui fotbalist român al anilor `20, Aurel Guga²². În sfârșit, în vara anului 1974, la Cluj a fost organizată *Cupa Aurel Guga*, la care au participat Universitatea Cluj, C.F.R. Cluj, U.T.A. și Farul Constanța, competiția

fiind câștigată de către C.F.R.²³. Fără îndoială, la o sută de ani de la momentul în care cel dintâi mare fotbalist român cinstea culorile echipei naționale, amintirea lui Aurel Guga merită mai mult.

---

23 „Sportul”, Anul XXX, No.7818, luni 29 iulie 1974, p.3.

---

21 Ioan Chirilă, *Finala se joacă astăzi*. Editura Uniunii de Cultură Fizică și Sport, București, 1966, p.257. În nota 1, Guga este trecut eronat ca fotbalist al Chinezului Timișoara, unde însă nu a fost legitimat.

22 Vezi Dr. Mihai Iubu, *Despre o mare glorie a fotbalului românesc*. În „Fotbal”, Anul II, Nr. 33, joi 12 ianuarie 1967, p.2-a; Idem, *Portrete de mari fotbaliști ai Universității Cluj. Aurel Guga*. În „Facla”, Anul XXIV, Nr. 7008, duminică 18 mai 1969, p.3 și Ion Nedelcu, *Rânduri în amintirea fostului internațional Aurel Guga*. În „Sportul”, Anul XXV, nr. 678 (6112), duminică 28 septembrie 1969, p.2. Dr. Mihai Iubu a fost o mare personalitate medicală a Clujului, prieten apropiat al lui Lucian Blaga, președinte al Universității Cluj și deținut politic timp de șapte ani

Portret (aproape) sentimental

Hans Fackelmann

(45 de ani de (pe)trecerea din viață

Florica R. Câdea
publicist, jurnalist, Arad

Context:

În peisajul arhitectural al țării, în general, și al Timișoarei, în special, arhitectul Hans Fackelmann leagă un lanț în arcul timpului.

Îl vom recunoaște în perioada anilor 1945-1990 într-un funcționalism perfect, bine gândit funcțional, ca aparținând unei embleme moderniste a momentului.

Deși îi vom cunoaște opera ca aparținând unei perioade cu multe restricții din punct de vedere istoric și cultural, ne vom da seama că arhitectul a depășit deșertăciunea vremii și și-a impus un patrimoniu foarte bine definit.

Nu avem dreptul de a afirma că perioada numită mai sus ar fi o lacună nedreaptă în ceea ce privește atitudinea față de arhitectură și arhitecți, din contră, vom încerca o așezare în lumină a operei și personalității umane.

A fost un arhitect și cadru didactic universitar român de origine germană și a făcut parte din Grupul etnic al șvabilor din Banat.

De fapt, descinderea acestei familii cu numele Fackelmann s-a produs în jurul anului 1828 la Sînmartin, prin colonizare (sat aparținător de comuna Macea).

(După război, prin anul 1946 ia ființă

la Macea Cooperativa de Consum „Unirea plugarilor”, președinte învățător Ilie Groza Ioan, care deservea populația prin mărfuri comercializate de Messer Martin, Fackelmann Ioan (Hanți), Fackelmann Iosif,

Groza Teodor ș.a. Asta până când, în 1964, se dă în folosință „Universalul”, care s-a impus peste vechile *duchene* (*magazine), cf. Florica R. Câdea, *Macea. Înscrișuri monografice*, pp. 105-106).

Cu privire la semantica numelui, Fackelmann înseamnă, potrivit unui *Dicționar universal de simboluri*, „bărbat cu făclie” (ceea ce, metaforic, nici nu e departe de aura care l-a înconjurat și i-a (i)luminat profesia)!

Limba pe care o vorbeau era germana de dialect din zona Franconia.

Viața:

Hans (Ioan) Fackelmann a văzut lumina zilei în comuna Macea (27 noiembrie 1933) și a plecat din lume în urmă cu patruzeci și cinci de ani (27 iulie 1979, în urma unei grave suferinți).

Școala primară a absolvit-o în limba germană la Neu-Arad (Aradul Nou). A absolvit Liceul „Moise Nicoară” din Arad (1952), urmând apoi (1952-1958) Institutul de Arhitectură „Ion Mincu” din București (absolvent diplomat).

Îmbrățișând o așa nobilă profesie, a fost, pe rând: arhitect proiectant în cadrul Institutului de Proiectări Timișoara (DSAPC-Direcția de Sistematizare, Arhitectură și Proiectarea Construcțiilor) devenit IPROTIM (1958-1970).

Din 1970 (până la stingerea din viață) a îndeplinit calitatea de conferențiar în cadrul Institutului Politehnic Timișoara, Facultatea de Construcții, Secția de Arhitectură.

Tot din anul 1970 (până la pensionarea din 1978) este ales ca vicepreședinte al Uniunii Arhitecților din R.S.R (ocazie prin care a avut fructuoase colaborări cu tineri arhitecți, promovând valorile).

A fost foarte iubit de studenți, insuflându-le din cunoștințele sale cu tact, dragoste și multă pasiune, dar s-a și bucurat de perioada de înflorire a arhitecturii postbelice din România.

A participat la diferite simpozioane și conferințe (de consemnat anul 1965, când a participat la Conferința Internațională a Arhitecților de la Paris, în urma premiului dobândit pentru edificiul Universității).

Familia:

A fost fiul unui negustor din Macea, satul meu natal, care deținea o prăvălie denumită „La Hanți”. Casa era una cu specific local,

la o intersecție de uliți, foarte bine îngrijită și parfumul florilor îmi îmbăta deseale treceri pe acolo (ca toponim, locul era situat aproape de „Ulița nemțească” înspre „Drumul Sumartolului” / Sînmartin (fiind coleg de generație cu mama mea).

Două prăvălii ale negustorilor nemți deserveau satul (cam prin anii 1955 până la construirea Magazinului Universal al Cooperației: „La Hanți” și „La Baci Ștefi” – Stefan Scwerthoffer).

A fost căsătorit cu arhitecta Aurelia Fackelmann (n. 3 aprilie 1933, Petroșani – m. 1991).

Pe lângă colaborările profesionale cu soțul său, Hans Fackelmann, arhitecta Aurelia Fackelmann mai are în palmares și alte lucrări: bloc de locuințe în Bulevardul Republicii nr. 10, Timișoara (1961), ansambluri rezidențiale în microraiioanele I și II Reșița (1963-1968), Casa de Cultură Buziaș (coautor, 1978), extinderea Căminului Studentesc al Universității de Medicină Timișoara (1977).

Fiica acestei renumite familii de arhitecți timișoreni (au avut reședință în zona străzii Cetății), Wanadis Fackelmann Holzinger (n. 1961) locuiește în Germania și este absolventă de Filologie, la Universitatea de Vest Timișoara (în limba germană), acum lector universitar. A trăit printre planșete și a primit o educație aleasă. În casa familiei sale se respira un aer al creației gânditoare, astfel că, în casa părinților săi, se trăia arhitectură!

Creația:

În doar douăzeci de ani de susținută acti-

vitare, arhitectul Hans Fackelmann a devenit remarcat prin opere devenite adevărate repere ale arhitecturii moderne din perioada postbelică (de orientare funcționalistică). În cele ce urmează, vom menționa cele de anvergură:

- pavilion cu 80 de locuri la Spitalul din Bozovici, Caraș-Severin (1958-1959);

- amenajarea parcului din jurul Catedralei Ortodoxe din Timișoara (1960-1964);

- Universitatea din Timișoara (șef de proiect, 1964, în colaborare cu arhitecții Sorina Gavra și Georgeta Voia), edificiu premiat de Comitetul de Stat pentru Construcții, Arhitectură și Sistemare (1964) și de Uniunea Arhitecților (1967);

- bloc de locuințe, 20 apartamente, pe Boulevardul Mihai Viteazul, Timișoara (1961);

- complex de deservire al Cooperăției Meșteșugărești din zona Complexului Studențesc Timișoara (1965-1966);

- sediul administrativ al Hidrocentralei „Porțile de Fier” din Drobeta-Turnu Severin (1967-1968);

- pavilionul Sere Timișoara (1966);

- studii preliminare privind Institutul Agronomic Timișoara (1968-1969) din zona Piața Unirii, ulterior în curs de restaurare și amenajare în muzeu, obiectiv continuat și finalizat de soția sa, Aurelia Fackelmann (1978);

- Liceul de Muzică „Ion Vidu” din Timi-

- șoara (1967-1969), în colaborare cu soția Aurelia, o lucrare distinsă cu Mențiunea de Creație (1970) a Uniunii Arhitecților din România. Sala de concerte a Liceului de Muzică „Ion Vidu” a fost gândită ca un „Fotoliu imens”, care să reunească publicul sub o cupolă imensă și deține o acustică deosebită (în anul 1969, Yehudi Menuhin, violonist de talie mondială, a considerat acustica a fi una de mare acuratețe și cea mai bună din Europa).

- laborator de chirurgie experimentală al Institutului de Medicină Timișoara (1969-1970);

- atelierul-Școală și sediul Facultății de Construcții Timișoara (1972-1973), lucrare continuată de colegii din cadrul Secției de Arhitectură;

- Biserica Romano-Catolică din Dumbrăvița, Timiș (1976-1979), obiectiv finalizat după dispariția arhitectului.

- ansamblul Bisericii Romano-Catolice din Orșova (considerată de autor „lucrarea

vieții sale”). Acest lăcaș de cult „Neprihănită Zămislire” (Monument istoric) a fost conceput împreună cu inginerul constructor Victor Gioncu (1933-2013), cu sculptorul Peter Jecza (1939-2009) și pictorul Gabriel Popa (1937-1955) pentru „Calea Crucii / Drumul Crucii”. Acest sacru „Drum al Crucii” a creat dispute uriașe pentru că, pe lângă sfinți, au apărut și figuri contemporane (astfel, lângă Pilat din Pont apare Lenin, iar mai încolo, John Lennon ori Nadia Comăneci). Biserica de rit catolic din Orșova a fost ridicată în vremea comunismului, după ce fostul lăcaș de cult a fost înghițit de ape, în timpul construirii Barajului de la Porțile de Fier I. Având în vedere că la aceste timpuri în Orșova exista o puternică și solidă comunitate de catolici, germani, unguri și cehi, regimul de atunci a permis, în mod special, ridicarea bisericii din fonduri exclusiv provenite din Germania. Această clădire are o formă inedită, de cort, fiind acoperită în formă de cruce, nonconformistă pentru producția de arhitectură a României acelor ani.

Iată ce a consemnat, mai târziu, sculptorul Péter Jecza: „Cu Hans Fackelmann, arhitectul care a primit comanda bisericii, prieten și colaborator excelent, am lucrat mai mulți ani. Forma bisericii se năștea în mâinile mele ca o sculptură: ideea de înălțare, prin trepte, de pe reliefurile fațadelor, raportul luminii cu volumele, totul a fost simțit, gândit, prelucrat în atelierul meu și transpus apoi în calcule și schițe de arhitectură... pentru mine, biserica rămâne o Operă încheată într-un sens al credinței”.

Biserica a fost sfințită în 1976.

Referințe și concluzii:

Dacă ar fi să parafrazăm, arhitectul originar din Macea ar putea rămâne (și) în conștiința sătenilor (am avut bucuria de a-l cunoaște în grădina casei părintești care avea ușa larg deschisă), ca un adevărat „Portret vertical” (după titlul filmului serial turnat și rulat în anul 2023 de către Grațian Gildău la Timișoara).

Un adevărat creator, cu o noblețe sufletească rară și o personalitate multilaterală, adversar al inerției și dușman al rutinei în profesie, a luptat cu tenacitate pentru programul arhitecturii contemporane.

Era un mare admirator al lui Le Corbusier, îl fascinau personalitatea lui multilaterală și puterea lui de a lupta pentru o arhitectură contemporană pe măsura aspirațiilor omului modern.

„Recunoștea valoarea incontestabilă a arhitecturii noastre țărănești. Îl încântau, mai ales, bisericile din Maramureș” (cf. Peter Derer, manuscris oferit prin amabilitatea soției Aurelia).

„La biserica din Orșova, soluția de rezistență este perfect adaptată ideii de arhitectură: aceea de a realiza un spațiu interior cu deschidere largă asupra altarului și iluminat zenital, și un volum exterior parcă sculptat, un monobloc integrat natural în sit, ca o stâncă, în care creștinătatea și-ar fi gravat, cândva, simbolul: crucea” (cf. Mihai Botescu).

„Pentru o perioadă scurtă, februarie 1977 – septembrie 1978, am fost asistentul lui Fackelmann. Pentru generațiile de arhitecți, «Vremea lui Fackelmann» a reprezentat o etapă distinctă în evoluția arhitecturii postbelice” (cf. Mihai Opreș).

„Își cucerea studenții prin căldura și farmecul personal, le insuflă tinerilor spiritul creator și îi ghidează, fără a impune soluții, spre găsirea celei mai potrivite soluții” (cf. Georgiana Ivan).

Puțin cunoscut, controversat de cei care l-au cunoscut, combativ (s-a opus demolării bisericilor), extrem de creativ, personalitate puternică, bun organizator, într-o perioadă istorică postbelică, în care imaginea arhitecților era ștearsă, iar creația le era impusă după dogme staliniste, Hans Fackelmann a reușit să spargă limitele și, deși tânăr, propune o arhitectură vie, unitară, simplă, întru totul sincronă cu opera sa de creație și în acord cu alchimia dinafara peisajului românesc și fără timpul care îi presa gândirea creativă.

Urmând un posibil crez ideatic, „îmi place să rup din cosmos un spațiu, pe care să-l modelez conform necesității funcțiunii”, este momentul să îi dăm arhitectului măcean (șvab timișorean) Hans Fackelmann, cuvenita aducere aminte, iar portretul să deschidă noi punți spre cunoașteri.

În ceea ce ne privește, acest eseu nondeclarativ se vrea un modest omagiu spre slăvirea, prin cuvinte așezate în așa-zisul portret (aproape) sentimental, al unuia care, necunoscut generațiilor de azi, a lăsat un model uman și un stil propriu de gândire creativă, fiind „o cheie de boltă” a arhitecturii timișorene.

Desigur, nu avem pretenția unui material exhaustiv, am dorit să atrag atenția tuturor, chiar și locuitorilor din satul meu de graniță, că Arta „sparge” frontiere, că a cere materiale despre înaintași, nu este nicio corvoadă ori o obligație, ci este pură simțire.

Macea a dat lumilor nume importante, dar ce folos!? Sertarele memoriei sunt mai mult închise.

Elogiul se îndreaptă și înspre edificiul Universității de Vest din Timișoara, care este un reper în învățământul superior național (și pe care am urmat-o cu sfințenie și același crez: *înălță-mă!*).

Îndemn a nu fi minimaliști și a nu ne prăfui înaintașii!

Bibliografie:

Reviste:

Arhitectura (București), 1990, pp. 70-73.

Lucrări editate:

Constantin, Paul, *Dicționar universal al arhitecților*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1980.

Bica, Smaranda Maria, *Biserici din secolul 20*, Timișoara, Editura Mirton, 2004.

Miclăuș, Marius, *Proiectul 5060, Universitatea de Vest Timișoara (Între limite sau spațiu public generator la Hans Fackelmann)*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2015, pp. 44-101.

Szekéley, Gabriel, *Enciclopedia arhitecților din Banat, 1700-1990*, Timișoara, Editura Eurostampa, 2023, pp. 141-142.

(n.a. Am atașat pentru, concludență, două imagini cu magazinul, efectuate în 2002, în drum cu scop documentar la Macea)

Tragedie

din iubire neîmpărtășită

Ioan Tuleu
istoric, publicist, Arad

Istoria este plină de tragedii născute din prea multă pasiune, din dragoste neîmpărtășită sau din gelozie. Literatura preia la rândul ei tema, tot timpul actuală, pentru că suscită interes și provoacă emoția unui public foarte numeros. Sunt evocate iubiri celebre, terminate tragic, mai ales în rândul personalităților istorice, în rândul claselor avute și instruite. Crime, sinucideri, dueluri, chiar războaie formează tabloul iubirilor eșuate ce trec dincolo de relația de afecțiune dintre bărbat și femeie, debordând în patologie. Și nu doar în rândul claselor instruite s-au întâmplat asemenea tragedii ci și în rândul oamenilor simpli, trăitori în mediul rural, dar care nu au avut parte de o prea mare atenție scriitoricească, deși nu lipsesc, mai ales în literatură, asemenea exemple.

O asemenea tragedie teribilă, **născută dintr-o dragoste nefinalizată, s-a întâmplat și în satul Șicula**, din județul nostru, în anul de grație 1940. Familia Berariu (**Bărar**) era cea mai bogată din sat în perioada interbelică, reprezentantul ei cel mai însemnat fiind Petru Berariu care a adunat prin diverse metode o avere de peste 100 hectare, din cel mai bun pământ din lunca Crișului Alb, ajungând după

Marea Unire și primar al localității. O parte dintre multele hectare le-a obținut prin căsătoria cu Saveta din Gurba, „o femeie nu prea frumoasă dar cu o zestre mare, și mai era și rea ca dracu”, cum ne spunea un bătrân șiculan, Dumitru Șeran. Acesta ne-a povestit despre familie și despre tragedia întâmplată, nemai-pomenită până atunci în sat și nici după acea fatidică zi de 7 ianuarie 1940.

Petru Berariu a avut cinci copii: Petru, Pavel, Florica, Măriuță și Saveta și avea mari planuri cu fiecare dintre ei. Astfel, Petru, fiind întâiul născut băiat, după cum era cutuma, urma să moștenească **casa și cea mai mare parte a moșiei**, Pavel a fost destinat a urma școlile înalte și într-adevăr a absolvit facultatea de drept din Cluj și facultatea de științe economice din același mare oraș transilvan. Fetele urmau să fie și ele instruite și să fie măritate cu familii de vază, primind și o zestre bună. Mezina, Saveta, a absolvit și ea liceul și urma să se căsătorească, așa cum se cuvine, cu un bărbat cu o situație socială bună, cu avere pe măsura dotei fetei. Și fata l-a găsit în persoana unui sublocotenent din Ineu, un bărbat plăcut la înfățișare, elegant, cu care s-a înțeles

să se căsătorească, fixând și data nunții, mirele desemnându-l ca naș chiar pe comandantul unității din Ineu. Dar, în cale s-a ivit o piedică importantă, chiar soacra mică, Saveta, cea rea de gură, căreia nu-i plăcea sublocotenentul pentru că nu avea avere, ia **găsindu-i** fetei un doctor „jidov” cu mare avere. În schimb sublocotenentul frumos și elegant era îndrăgostit de Saveta, domnișoara, care era și foarte fru-

moasă și cu o dotă corespunzătoare, după cum cerea regula în cazul căsătoriilor ofițerilor din armata română.

Mama tinerei logodnice, după cum îi era felul, a tocat-o zi de zi pe fată până a determinat-o să renunțe la tânărul și elegantul ofițer. Așa că într-o zi, când acesta s-a prezentat la locuința din Șicula a iubitei lui, cu circa o săptămână înaintea ospățului, aceasta nu i-a mai acordat nicio atenție și, mai mult, i-a spus că vrea să rupă logodna. Peste ofițer parcă s-a prăvălit tot cerul, era de neimaginat un afront mai mare, o sfâșiere sentimentală fără egal. Cum era să se prezinte în fața colegilor de la unitate și în fața comandantului, viitor naș, cu un asemenea refuz, cu onoarea terfelită, dincolo de faptul că își iubea logodnica. Ca atare s-a întors urgent la unitate, și-a îmbrăcat uniforma de gală, s-a înarmat cu pistolul în dotare, s-a urcat pe cal, **așa în mare ținută**, și a luat drumul spre Șicula pentru a tranșa definitiv, într-un fel sau altul, imensa durere din suflet. Ajuns în curtea casei, a descălecat, a intrat în prima odaie a casei, unde pe un divan se afla Saveta lui. A întrebat-o scurt, militărește: Da sau ba? Răspunsul a fost nu. Atunci sublocotenentul a scos pistolul din toc, a tras trei focuri și a împușcat-o mortal pe tânăra Saveta, după care **și-a îndreptat** pistolul spre tâmplă și a tras un foc, după care a căzut jos mort și el. Aastă tragedie

Saveta a sfârșit în mod tragic
dintr-o iubire neîmpărtășită

s-a petrecut în ziua de 7 ianuarie, 1940, ora 15, după cum este specificat pe versoul unei fotografii. „Saveta a fost cu nevoie”, a concluzionat Dumitru Șeran, care ne-a povestit totul și a fost contemporan cu evenimentele. Ce a urmat cu greu se poate închipui și povesti. La sluj-

ba de înmormânare a participat toată Șicula și multă lume din satele din jur, iar evenimentul a fost povestit mulți ani după aceea, concluzia fiind că nu întotdeauna dragostea învinge, dimpotrivă prea multă pasiune poate **întuneca rațiunea și** aduce moartea.

Casa în care s-a întâmplat tragedia

ISSN 2734 - 4851, ISSN-L 2734 - 4851

**BIBLIOTECA
JUDEȚEANĂ**
Alexandru D. Xenopol
ARAD

Uniunea Ziaristilor Profesioniști
din România
Filiala „Ion Stăvileț” Arad

